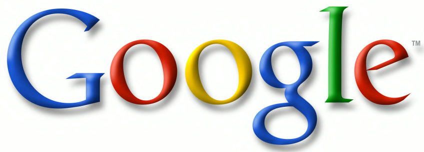
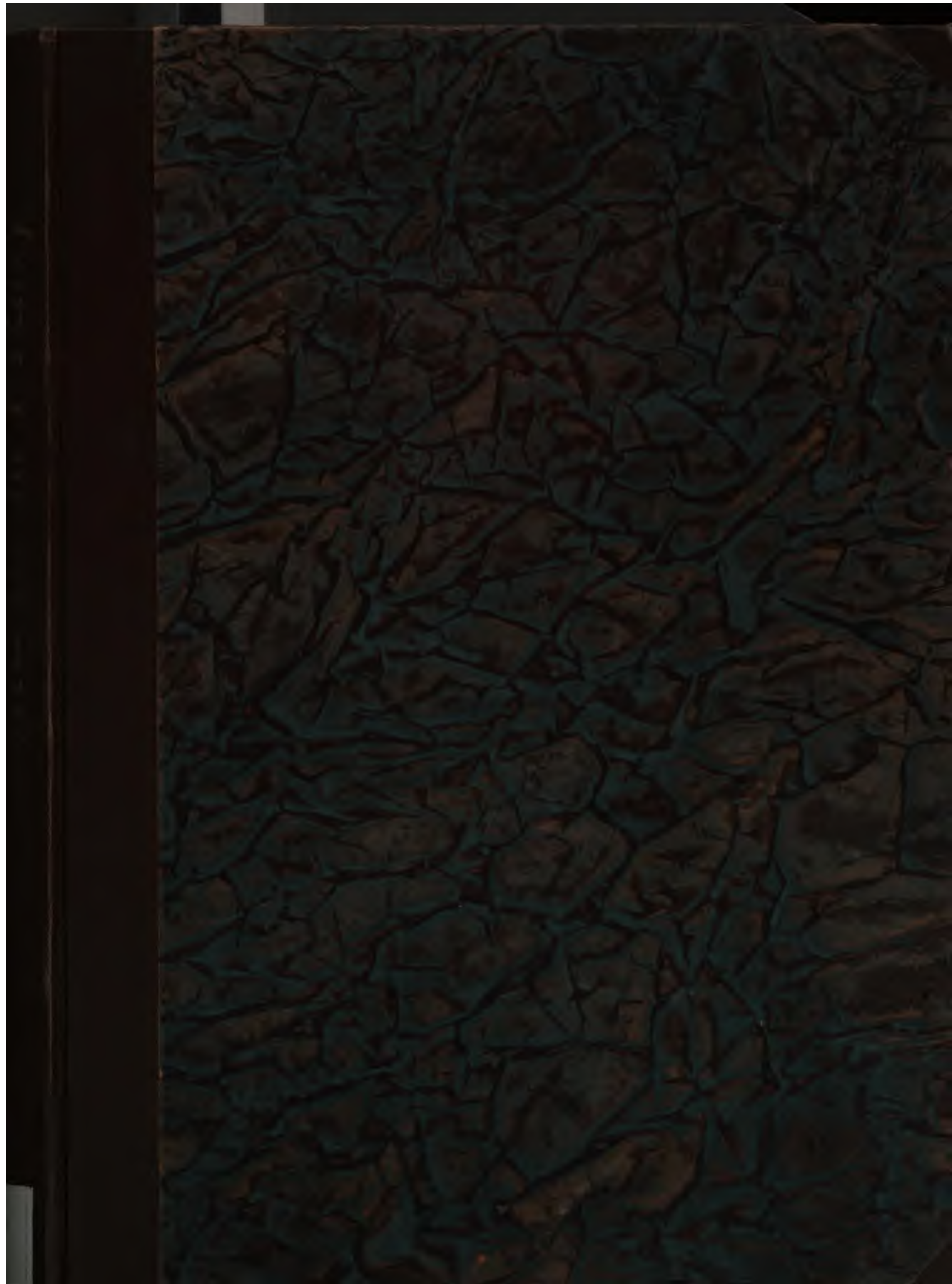

Google

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

RUTH:

HY

CH
OV,

XTU.

KLADEM
A. KORBR
PRAZE.

PROF. FR. RU

KRONIKA
KRÁLOVSKÉ PRAH
A OBCÍ SOUSEDNÍCH.

I.

ZEVRUBNÝ POPIS
VŠECH UMĚLECKO-HISTORICKÝCH
PAMÁTEK A VYNIKAJÍCÍCH BUDOV,
DĚJINY MĚSTA,
BIOGRAFIE SLAVNÝCH MUŽŮ,
POVĚSTI A LEGENDY.

*

S ČETNÝMI PŮVODNÍMI VYOBRAZENÍMI V TEXTU,
DEVÍTI PŘÍLOHAMI
A VELKÝM PLÁNEM PRAHY

NÁKLADE
PAVLA KO
V PRAZ
PŠTROSSOV

KRONIKA
KRÁLOVSKÉ PRAHY
A OBCÍ SOUSEDNÍCH.

SEBRAL A VYPRAVUJE

PROFESSOR FRANTIŠEK RUTH.

OBRAZEM DOPROVÁZÍ

PAVEL KÖRBER.

SVAZEK I.

ULICE ANENSKÁ   HOSTIVÍTOVA.

S ČETNÝMI ILLUSTRACEMI, DEVÍTI PŘÍLOHAMI
A VELKÝM PLÁNEM PRAHY.

MCMIII.
NÁKLADEM PAVLA KÖRBRA V PRAZE.

KRONIKA
KRÁLOVSKÉ PRAHY
A OBCÍ SOUSEDNÍCH.

SEBRAL A VYPRAVUJE

PROFESSOR FRANTIŠEK RUTH.

OBRAZEM DOPROVÁZÍ

PAVEL KÖRBER.

DÍL I.

ULICE ANENSKÁ — KARLOV.

S ČETNÝMI ILLUSTRACEMI, SEDMNÁCTI PŘÍLOHAMI A VELKÝM PLÁNEM PRAHY.

MCMIII.

NÁKLADEM PAVLA KÖRBRA V PRAZE.

PRAŽANŮM

A VŠEM VĚRNÝM ČECHŮM

V TRVALOU UPOMÍNKU

NA SLAVNOU MINULOST I PŘÍTOMNOST

KRÁLOVSKÉ PRAHY.

Značky a zkratky:

I.	=	Staré Město.
II.	=	Nové Město.
III.	=	Malá Strana.
IV.	=	Hradčany.
V.	=	Josefov.
VI.	=	Vyšehrad.
VII.	=	Holešovice-Bubny.
Bbč.	=	Bubeneč.
Dejv.	=	Dejvice.
Krl.	=	Karlín.
Koš.	=	Košíře.
Lbň. I.	=	Stará Libeň.
» II.	=	Nová Libeň.
» III.	=	Židovské město v Libni.
» IV.	=	Holešovičky.
Mchl.	=	Michle.
Nsl.	=	Nůsle.
Nsl. P.	=	Nůsle na Pankráci.
Sm.	=	Smíchov.
Vnhr.	=	Kr. Vinohrady.
Vrš.	=	Vršovice.
Žk.	=	Žižkov.

KNIHTISKÁRNA EDVARDA LESCHINGRA V PRAZE, VODIČKOVA UL. „U ŠTAJGRŮ“.

PRAŽANŮM

A VŠEM VĚRNÝM ČECHŮM

V TRVALOU UPOMÍNKU

NA SLAVNOU MINULOST I PŘÍTOMNOST

KRÁLOVSKÉ PRAHY.

Značky a zkratky:

I.	Staré Město.	Lbň. I.	Stará Libeň.
II.	Nové Město.	» II.	Nová Libeň.
III.	Malá Strana.	» III.	Židovské město v Libni.
IV.	Hradčany.	» IV.	Holešovičky.
V.	Josefov.	Mchl.	Michle.
VI.	Vyšehrad.	Nsl.	Nůsle.
VII.	Holešovice-Bubny.	Nsl. P.	Nůsle, na Pankráci.
Bbč.	Bubeneč.	Sm.	Smíchov.
Dejv.	Dejvice.	Vnhr.	Kr. Vinohrady.
Krl.	Karlín.	Vrš.	Vršovice.
Koš.	Košíře.	Žk.	Žižkov.

KNIHTISKÁRNA EDVARDA LESCHINGRA V PRAZE, VODIČKOVA UL. „U ŠTAJGRŮ".

„MĚSTO VIDÍM VELIKÉ, JEŽ SLÁVOU HVĚZD SE DOTKNE“...

tak dle letopisce Kosmy Libuše věstila budoucí rozkvět Prahy, již založila na místě nejkrásnějším. A proroctví její se vyplnilo. Vyrostlo město Libušino velikostí a mocí, že bývalo předním v Evropě; jako celá vlast naše jest zeměpisně srdcem Evropy a bývala vskutku i středem, z něhož vycházely osudy širých zemí sousedních, tak zeměpisně i historicky středem i srdcem i hlavou Čech jest královská Praha „stověžatá, velká, nádherná a zlatá“.

Krásné město naše po staletí bylo beze chlouby prvním v celé střední Evropě — dějiny jeho bývaly dějinami světa.

Ale přišly i doby zlé; dobře napsal K. Adámek: „Není v Evropě země, která by tolik pohrom byla zakusila řáděním domácích i cizích nepřátel, jako naše vlast. Od století 14. do 19., téměř po 5 věků, zuřil v Čechách veliký kulturní zápas; meč, sekera a kladivo, požár, bezedná hrabivost nepřátel hubila a zcizovala klenoty drahocenné, jež předkové naši ve svých svatyních a jinde se vzornou pílí a obětavostí snesli a nastřádali“. A vždy Praha utrpěla nejvíce. Tím více jest si vážiti všeho, co nám zbylo přes nepřízeň věků minulých, a dochovávati to pokolením budoucím.

Však třeba jest nejprve Prahu znáti. Posud ji více chválíme a jí se chlubíme než ji známe. Nuž pojďme a putujme ulicí za ulicí! Pozorujme, co kde nám připomíná veliké události minulé, poslechněme staré pověsti a legendy, všimněme si, kde který vynikající muž žil a pracoval nebo posud bydlí.

Vždyť zaslouží pozornosti větší než dosud královská naše Praha, jež vyvolávala vždy údiv cizinců, Praha, pro niž vždy bilo každé srdce české od Krkonoš po Šumavu i posvátný Hostýn a nebetyčné Tatry, radujíc se s ní a plesajíc v dobách jejího štěstí, a truchlíc s ní a plačíc ve chvílích žalostných.

Poznáme Prahu přítomnou i se vším okolím slibně rostoucích předměstí a obcí nejbližších, jak se jeví na počátku století dvacátého, poznáme i její slavnou minulost, a pak staneme se i ctiteli a strážci té zlaté Prahy, jíž přejeme se Svatoplukem Čechem:

„Zdar Tobě, Praho! Vzdoruj zlobě času,
jak odolala's věky bouřím všem!
Rozkvétej dál! Buď perlou vzácných jasů,
v niž sehrne své záře česká zem!
Jsouc minulosti slavné věstitelem,
velikosti, síly, udatnosti lví,
i budoucnost si dobuď slavnou, velkou
pod práce zdárné světlou korouhví!“

Anenská ulice I. vychází z ul. Karol. Světlé dvěma uličkami, jež se sbíhají na bývalém Anenském plácku; dále jde k vých. do Liliové ul. proti Řetězové. Jméno jest po býv. kostele a klášteře* sv. Anny, což jest knihtiskárna a skladiště firmy Haasovy, průchodní dům č. 211 (zde 10 n., v Liliové ulici 13 n.), kterým více se chodí než rovnoběžnou ulicí Anenskou. Úplně zachovaná budova chrámová, již

První nádvoří bývalého kláštera sv. Anny.

dobře viděti z ul. Liliové i z úzkého průchodu na straně jižní, lépe však z prvního nádvoří (viz obr. na str. 3.), odsvěcena byla za Josefa II. r. 1782, kdy klášter byl zrušen.

Původně tu býval kostel sv. Vavřince (socha jeho stojí nad vchodem v jv. rohu plácku jmenovaného, kudy se přijde též do Liliové ul., ale na jižní straně kláštera, viz obr. na str. 5.), založený dle Hájka r. 927 od sv. Václava, potom sídlo Templářů,** kteří přestavěli kostel a zbudovali si tu klášter do r. 1253. Když řád ten byl zrušen,

* V. Fr. Klutschak, Chronik des Annaklosters in Prag, 1887. Eckert, Posvátná místa m. Prahy II. 387.

** O nich více při čl. Templová ulička.

klášter se dostal Johannitům-Maltezům a r. 1313 prodán za 130 kop gr. českých jeptiškám řádu sv. Dominika u sv. Anny, které sem se přestěhovaly z Újezdu na Malé Straně. A novější název »u sv. Anny« v zapomenutí uvedl jméno dřívější »u sv. Vavřince a sv. Anny«. V té době (po r. 1313) přestavován byl klášter a zvětšován nynější kostel. Část kláštera západní (do náměstíčka) býval ve 14. stol. dům pánů z Landšteina, a teprv ve druhé polovici 17. stol. (1676) pojat v jedinou budovu s bývalým klášterem (polovicí východní). Část jižní té strany (při uličce, kde stojí socha sv. Vavřince nad portálem) před tím bylo cís. skladiště solní. Císař Leopold r. 1669 daroval skladiště to klášteru, a tak na místě té »solní stodoly« a vedlejšího domu, tehdy hraběte Kyslava, stavěno to průčelí celé do náměstí. Uprostřed byla věžička (snesená r. 1860), v prvním poschodí kaple sv. Kateřiny.

Před válkou Husitskou jeptišky zdejší měly mimo jiné ves Radlice, mlýn na Pšovce u Mělníka, dům v Liliové ul. 219-7 a j. Také panny sem vstupující přinášívaly s sebou jisté důchody, jež pak připadaly klášteru; byly to dcery měšťanské i šlechtičny, na př. Lukarta ze Zvířetic, Eliška Bočkovna, Anežka ze Šternberka a j.

Když r. 1420 Táboři chtěli pustošiti i tento klášter, vyšla prý k nim teta Žižkova, jež tu byla jeptiškou, a na kolenou prosila za milost tomu místu; a tu Žižka ji potěšil: »Pro tebe, teto, odpouštím vám a klášteru tomuto«. To však jest jen pověst; bylot ušetřeno jeptišek zdejších proto, že hned se uvolily přijímati pod obojí, jako pak učinily i panny od sv. Jiří (IV.), které však sem k sv. Anně byly přestěhovány, jakož i jeptišky z jiných klášterů pražských.

Jiná ještě pověst dokládá, že později, kdykoli Husité chtěli klášter tento bourati, divem tak byli oslepeni, že nikdy nenalezli dveří do kláštera. Též se vypravuje, že od Husitů do studně klášterní svržena byla kamenná socha Matky Bolestné s tělem Kristovým na klíně; ale při pádu hlava Kristova se urazila a bezhlavé tělo plulo po vodě ve studni. Když pak po letech socha byla ze studně vytažena, hlavu při těle nalezli; jen na krku bylo viděti jízvu. Ještě r. 1776 socha ta byla v kostele tomto; kam se poděla, není známo. V 18. století velmi byla ctěna.

Když pak král Zikmund nastoupil vládu, jeptišky odtud r. 1437 se rozešly zase po svých klášteřích; však zakusily dosti nepohodlí i nedostatku, když se jich tísnilo 350, kde pravidelně jich bývalo 30--40.

Z následující doby o klášteře nevíme nic důležitějšího; v červnu r. 1481 při povodni voda byla až v kostele tomto, a při r. 1492 zaznamenáno, že velikým povětřím se zbořilo půl štítu. R. 1547 jeptišky zdejší podepsaly odporný list proti Ferdinandu I. Ale odpustil jim pak se slovy: »Nevěděly, co činí.« R. 1553 v klášteře tomto zemřel známý kronikář Václav Hájek z Libočan, kazatel u sv. Tomáše, v l. 1527—1533 děkan na Karlově Týně, pak probošt kapituly staroboleslavské. Byl zde pochován na pravo ode dveří kostelních pod kruchtou; kam se podělo jeho dřevěné epitafium s nápisem* a erbem nad hrobem, nevím. Domácí lidé mi sice ukazovali místo, kde prý jest náhrobní kámen jeho ze žlutého mramoru, ale pro spousty papíru není k němu přístupu. Také mi vypravovali, že asi před 30 lety (r. 1876) mnoho hrobek v kostele bylo zasypáno, když pod tíží — jest tu v kostele nyní čtvero poschodí skladiště papíru — podlaha se bořila. Nalezeno tu bylo tehdy mnoho rakví, i jedna maličká, v níž prý bývalo děcko tety Žižkovy. Rozumí se, že to jest liché; dávalyť se sem pochovávati mnohé měšťanské rodiny hlavně v 16. a 17. století.

---

* Nápis ten dle Dobnera a Lupáče cituje Schaller III. 236.

Hájkova kronika česká, vydaná r. 1541, ač plna smyšlenek a lží, pro lahodný sloh hojně bývala čtena a proto »zůstane vždy památnou tím, že byla lidu českému v nejtrudnějších dobách jediným téměř zdrojem, z něhož nabýval známosti dějin vlasteneckých,« a tak i velice přispívala k záchraně jazyka českého.

Ze života Hájkova i to jest zajímavo, že měl se svým nakladatelem Václ. Halašem z Radimovic spor o počet výtisků volných; bylť Hájek od něho žalován r. 1543, že si vzal více exemplářů než měl.

Vchod do uličky (na jižní straně bývalého kláštera sv. Anny) se sochou sv. Vavřince (z Anenského nám.).

R. 1616 budovy zdejší byly opravovány nákladem na tehdejší doby velmi značným 9000 zl., jež darovala Anna, choť císaře Matyáše. V bouři r. 1618 děkan vyšehradský Pavel Pistorius zde ukryl archiv a cenné věci kapituly; když přišli protestantští komisaři k sv. Anně, viděli v otevřené síni jakési truhly, ale nevšímali si jich. Ostatní věci, ukryté již na půdě, služky vyházely vikýři, tak že komisaři odešli s prázdnou.

V 17. a 18. století v tomto klášteře žily mnohé sestry z rodů šlechtických, a klášter bohatl; tak hraběnka Trautmansdorfská klášteru odkázala 100.000 zl., dvě sestry hraběnky Vratislavovy z Mitrovic přinesly sem 90.000 zl. a j. Chovanky klášterní vynikaly dobrým vzděláním hudebním. V kostele zdejším hrával též slavný skladatel hudební, reformátor opery Christoph W. Gluck (1714—1787), tehdy student v Praze.

Když za Josefa II. i tento klášter podlehl osudu jiných četných chrámův a klášterů našich, budovy tyto koupil Jan Tichý, jenž tu zřídil byty, a po r. 1795 dvorní knihtiskař Jan Ferd. ze Schönfeldu.*

Dříve měl tiskárnu a knihkupectví v tehdejší Jesuitské, nyní Karlově ul. č. 184I (tam proti Vlašské kapli č. 12 n., v Anenské ul. č. 9 n.). Maje téměř všechnu práci pro úřady civilní i vojenské, brzy nabyl velikého jmění. Se zálibou sbíral starožitnosti, díla umělecká a zvláštnosti, hlavně též ze zrušených klášterův a kostelů, a nabyl též většiny sbírek po Karlu J. Bienerovi z Bienenberka;** ale zřídiv si pak tiskárnu ve Vídni tam přenesl i své sbírky, které později prodány byly za hranice. Byla domněnka, že i epitafium Hájkovo Schönfeld odvezl do Vídně, ale proti tomu se mi tvrdí z jiné strany, že tu bylo ještě před 30 lety. — Schönfeld měl papírnu za branou Poříčskou a zahradu »Růžodol«, o níž později uslyšíme. Tento Schönfeld jest paměti hoden i tím, že od r. 1786 vydával úřední noviny české a německé t. zv. Schönfeldské cís. kr. poštovské Noviny; redaktorem byl známý V. M. Kramerius, jenž však pro špatné honorování od r. 1789 vydával své »Pražské

---

* Schönfeldové byla v 17. a 18. stol. v Praze známá rodina konvářův a zvonařův. V. Tadra, K dějinám česk. knihtisk. Čas. Mus. 1877. Str. 175.

** Biener z B. r. 1792 při korunovaci pasovaný na rytíře svatováclavského a 1795 povýšený do stavu panského, byl krajským hejtmanem kouřimským, ale sídlo jeho bylo v Praze. Byl veliký milovník historie a archaeologie a horlivě vybízel, aby se starožitnosti sbíraly a uchovávaly; proto nazývají jej otcem archaeologie české.

poštovské noviny«, po dvou letech přezvané »Krameriusovy c. kr. vlastenecké noviny«. Za Krameria ony Schönfeldské noviny byly velmi oblíbeny; pak hynuly, až redakci převzal Josef Linda (1789—1834), přítel Hankův, nešťastně známý podvrženou Písní Vyšehradskou. Linda u Schönfelda vydával od r. 1820 »Vlasteneckého Zvěstovatele«, jenž r. 1825 přešel na Boh. Haase a změnil nápis v »Pražské noviny«; ty pak redigoval Linda až do smrti.

Od r. 1835 zde v bývalém klášteře tiskárnu má firma Haasova (»Haase von Vranau«; máť papírnu ve Vranově nad Zbraslaví).

Západní a jižní strana zrušeného kostela sv Anny.

Kostel jest sice uvnitř hrozně znesvěcen a také z venku již velmi omšelý, však zachoval svůj tvar pocházející částečně z polovice 13. století, kdy u nás začínala čistá gotika, z části ze stol. 14. Snesena však byla před 30 lety pěkná věž, jež z čtverhranné přecházela v osmihrannou, jako u sv. Kateřiny v ústavě choromyslných a ve Slupích; pozůstala jen do výše klenby kostelní v uličce na jihu kláštera, kde býval do kostela hlavní vchod, nyní skoro do polovičky ošklivě zazděný. (Viz vyobr. na str. 6.) Věž ta bývala na oko podobna kamenným věžím u sv. Jiří; ale později se našlo, že na dřevěný krov byly přibity plochy opukové na způsob břidlice.

Pod věží byla kostelní síň, do níž nyní jest přístup jen z kostela pod ohromnou klenutou kruchtou, která zaujímá skoro třetinu kostela. (Také u sv. Jiří byla do r. 1899 podobná veliká kruchta pro jeptišky.) My asi sotva se dočkáme, ale snad přijde doba osvícenější, která i tuto starou památku obnoví; dnes, jak jsem se přesvědčil sám, mnohý Pražan ani neví o tomto býv. kostele a klášteře.

V nádvoří (viz obr. str. 3.) klášterním — prvním od Liliové ul. — jest bývalá kvadratura, ovšem ze dvora zazděná, ale uvnitř ještě mimo některé příčky v původní podobě. V ní jest v místě, jež asi bylo sakristií, pěkně zachovaný olejový obraz na stěně; P. Maria uprostřed, po stranách dole mnoho postav mnichův a jeptišek, nahoře dva andělíčkové a uprostřed sv. Trojice. Obraz ten jest asi z r. 1728, kdy v klášteře zavedeno bylo »růžencové bratrstvo«, jak svědčí věnec růžový kolem hlavy jedné z jeptišek. (Líčení kláštera tohoto v Chocholouškově románu Templáři v Čechách jest pouhá fantasie.)

V uvedené uličce (viz obr. na str. 7.) na jihu kostela jest (mezi dvěma opěráky za domkem č. 9 n. ke kostelu přistavěným) skrovná kaplička* sv. Anny, jež jediná zachovává posvátnost místa památného. Odtud na jih (za dvorem pivovaru u Vořechovských) býval klášterní hřbitov; k němu směřuje slepá ulička z Náprstkovy ul. mezi č. 213 a 214 (5 a 7 n.). Zde se pochovávalo do roku 1727.

Procházejíce ulicí dle nových čísel, vidíme č. 1. (197) zadní část paláce Kolloredovského (o něm v. Karlova ul.) a na pr. č. 2 (203) druhdy **hrabat Deymů**, za dávných dob, již r. 1405 **dům inkvisitorův**, obrácený jedním průčelím k řece, druhým na plácek proti klášteru; na této straně bývala cimbuří a věžičky. Prvními »vyšetřovateli« ke stíhání bludařů (inquisitores haereticorum) byli u nás od r. 1315 Dominikáni, tehdy u sv. Klimenta v nyn. Klementinu; ti r. 1318 proti beguinům či beghardům zakročili tak, že 14 sektářů bylo upáleno. Tak se stalo ještě za Václava IV. některým beghardům, ostatní byli vyhnáni ze země. Soud inkvisitorský, ustanovený od arcibiskupa, pátral po kacířích a věznil je; kdo shledán bludařem a neodvolal bludu, vydán moci světské k potrestání.

Nyní majitelem jest Max svob. p. Korb z Weidenheimu. Zde se narodil

Ulička při bývalém kostele sv. Anny.

* Jest na obr. na str. 6. v koutě proti otevřeným dveřím (v pr.), kudy uličkou se přijde do Liliové ul.

Antonín Strobach, první obcí volený (r. 1848) purkmistr pražský; vzdal se však již po měsíci a byl pak poslancem na sněmu říšském a brzy i sněmu toho předsedou. Zemřel r. 1856. Byl snad potomek starých pražských Štróbachů. Také bratři umělci Václav a Tomáš Seidanové se zde narodili; seznam medailí od V. Seidana či Saidana najdeš v Riegr. Sl. N. Tomáš byl professorem modelování na technice († 1890); z jeho prací jsou v Praze: socha studenta v Klementině, pomník Mikovcův v Košířích, Bož. Němcové na Vyšehradě, poprsí hrab. Šternberka v knihovně Česk. musea, poprsí Jiř. Poděbr. v radnici, Mozartovo na Bertramce, dvě sochy v Rudolfině a j. Bydlil tu také Wolfgang Gerle, německý básník a spisovatel, professor jazyka vlaského na konservatoři († 1846). Nyní zde bydlí c. k. dvorní rada Čeněk Strouhal, professor c. k. university (nar. 1850 v Seči).

O ostatních domech na straně sev. (3, 5, 7) zmíníme se při ul. Karlově. Zde připomínám, že část kláštera proti čís. 7 vyvýšena byla o jedno patro z odkazu známého dobrodruha Kr. z Russvormu, popraveného r. 1605 na Staroměstské radnici. Svrchu jmenovaný starobylý dům Schönfeldský (184-9 n.) jest památný tím, že tu v 15. stol. přebývali bekyně, o nichž častěji uslyšíme. Založil totiž ve 12. stol. kněz Lambert le Begue (či Beghe) v Lutichu náboženské spolky, jež brzy se změnily v prostopášné sekty beguinův a bekyň; když byli stíháni od církve, scházeli se v úkrytech a sluli proto jamníky (od slova jáma). Naše pozdější bekyně byly však ženy nábožné, jež společně bydlily, odívaly se prostým šerým rouchem a konaly skutky zbožné, ošetřujíce nemocné, sbírajíce pohozené děti a učíce dívky; ale nebyly ve svazku řádovém. (Téhož původu jest i pozdější jméno pikhartův.) Bekyně v tomto domě založila r. 1414 Klára Silberzeigerová. — Nyní má tu knihtiskárnu J. Janů, dříve J. Spurný.

Č. 221-11 n. (hlavní, pěkná fronta v Liliové 17 n.) sluje dům Čejkovský. Před r. 1400 byl nějakého pana Bořivoje, r. 1401 Pavla z Jenštejna, písaře královské komory, bratra známého arcibiskupa Jana z Jenštejna. (Viz Jenštýnská ul.)

R. 1424 držel dům tento znamenitý dějepisec doby husitské mistr Vavřinec z Březové, někdy dvořenín krále Václava IV.; latinsky sepsaná kronika jeho, zachovaná i v českém překladě, jedná o době r. 1414—1422. Když za Zikmunda Novoměstští žádali za obnovení svých privilegií, jež jim byly zničeny v bojích se Starým městem, a předložili za tím účelem přepisy r. 1436, císař vedle register královských dal hlavně na svědectví tohoto muže, jenž listiny ony před lety překládal z latiny do češtiny, a vydal jim nová privilegia. R. 1430 dům koupil mistr Jan z Borotína, mírný utrakvista a obhajce kompaktát proti Kapistranovi. Jako ostatní mistři bydlil v kolleji, ale když mu bylo 60 let, vystoupil a oženil se.

R. 1760 od svob. pána Soyera dům ten koupil hrabě František Čejka z Olbramovic za 4310 zl.; po něm měl jej syn jeho Josef; odtud jméno dům Čejkovský. Na rohu v ul. Anenské jest znak zámečnický s obludnou figurou rohatého čerta.

Č. 220-13 (roh Liliové ul.) v 15. stol. býval kovárnou. Od r. 1713 jest krejčovského pořádku (cechu*) staroměstského, slul tedy u Zástěrů, nyní (od r. 1713) krejčovský herberk. Nad nízkým portálkem jest letopočet 1671. Ze všech cechů právě krejčovské privilegium či stvrzení spolku řemeslnického zachovalo se v archivu městském nejstarší a to z r. 1318. Z řádu pozdějšího (r. 1341) se dovídáme, že krejčí, jenž by ošidil někoho o půl lokte sukna najednou, měl býti zbaven mistrovského

* Jméno dle znamení či cejchu (z něm. Zeichen), jímž se lišil každý pořádek od druhých; znamení to bylo na pečeti i na praporu. — Odtud i naše dosavádní »cejch, cejchování«; cejchem druhdy slulo i vypálené znamení na tváři nebo čele provinilcově. Od 17. stol. vyhnaným vypalováno »R. BO.« t. j. relegatus Bohemiae.

práva a vypověděn z města na rok. Krejčí u nás mívali hodně práce, měnilit naši předkové módu rádi.

Poslyšme Hájka: R. 1329 pro velikou hojnost chleba, také snad i jiných věcí, lidé velmi počali pejchati, divné a vymyšlené kroje sobě dělajíce, z rozličných barev sobě sukně šíti kázali a divně faldované, a dlouhé brady nositi počali, ježto se před tím všickni holívali, někteří pak frňousy jako psi nebo kočky mívali, obyčej v tom pohanský zachovávajíce; jiní pak způsob na se brali ženský, dlouhé vlasy nosili a češíce mokré na slunci tak je bílili, někteří pak, tím aby slavnější a ozdobnější byli, berouce horké železo, na něm vlasy točili a připalovali a tím je kadeřavili, a čím kdo krasší vlasy měl, tím se za slavnějšího domníval. Taková rozličnost jich v oděvích i vlasích byla, že jiní národové jim se posmívali a k opicím je přirovnávali pravíce: »Hle, toť české opice, co jedna na druhé vidí, tolikéž chce i na sobě viděti«. Mnoholi v tom pravdy i pro dnes?

Relief ze zrušeného kostela sv. Jana na Zábradlí v domě č. 209-4 n. v Anenské ul.

Na jz. straně plácku Anenského jest č. 209-4 u zeleného kloboučku, majetek Jednoty katolických tovaryšův a jejich noclehárna. Ještě v 15. stol. slul dům Milevským (ač již r. 1409 od kláštera jej koupil Kříž Truksa), že býval kláštera v Milevsku, městě známém svou zachovanou románskou basilikou vystavěnou při klášteře (zal. r. 1184). R. 1436 dům ten měl jirchář Hanuš z Litoměřic.

Zde jest také Josefeum, útulna pro služebné. Ve dvoře v levo u schodů zazděn jest vypuklý obraz (viz obr. na str. 9.) vjezdu Kristova na oslátku; jest to tympanon ze zrušeného sousedního kostela sv. Jana na Zábradlí. (O něm v. ul. Karol. Světlé.) Tehdy č. 209 byla hospoda u zlaté chaloupky; hostinský dal tympanon kolem osekati a obrátiv kámen na rub, udělal z něho podstavec pod kuželky. Když pak z hospody stala se (r. 1792 Jana Eiselta) továrna na látky bavlněné, tympanon dáno na místo nejméně slušné, až zasazeno na místo nynější. Jest z bílého mramoru, ale nevkusně natřeno barvou.

Velice zajímavý jest průchodní dům vedlejší 208-6 n. (na rohu Stříbrné ul., viz obr. na str. 10.), z něhož sem jde jen úzká část s portálem; nad oknem viděti jest dva znaky. Tudy se jde na dvůr, kterým se přijde buď v pr. na nábřeží novějším domem býv. Slovanské kavárny (vystavěným v letech třicátých minulého století na bývalé zahradě), nebo přímo pod pěkným balkonem (viz obr. na str. 11.) vedle znamenitého schodiště (viz obr. na str. 11.) do ul. Náprstkovy. Zde v 14. a 15. stol. bývalo několik domků,* z nichž později vznikl dům panský.

* Na poč. 15. stol. jeden měl pekař Petr, druhý po kožišníkovi měl pekař Janek Kyška (na stranu k řece), třetí Vavřinec z Vilhartic, pak krejčí, potom šlejfíř, v čtvrtém také byli brusiči, pátý od kněze u sv. Jana na Zábradlí koupila Bětka Heršova z Valečova.

Nárožní dům (vedle domu někdy Karla Záruby z Hustiřan a na Radimi) po bitvě Bělohorské byl Jana Záruby z Hustiřan, jenž pro víru odešel ze země r. 1623; že však vrátil se r. 1631 se Sasy, propadl dům ten, jenž darován Adamu Peceliusovi z Adlerheimu, koncipistu a translatoru při dvorské kanceláři.

Kolem r. 1700 byl to dům hraběte Pachty. Předek této rodiny panské Jos. Pachta z Rájova r. 1580 učil na universitě a byl pak rychtářem královským v Kolíně. Syn jeho Kryštof († 1690) byl v Praze na Novém městě primasem. R. 1721 Pachtové povýšeni do stavu hraběcího. Hrabě Jáchym Pachta r. 1742 v tomto domě jat byl od Francouzův a jakožto rukojmí od nich až do Einsiedle vezen, kdež zemřel utrmácen jsa zimou a nepohodlím. — Po dvou letech dům tento vypleněn byl od Prusův. Ve veliké síni zdejší konávala produkce Žofínská Akademie, o níž viz Žofín. V přízemí bydlil Emanuel Arnold, člen tajné společnosti Repealu, protivník Jesuitův a vydavatel Občanských novin roku 1848; byl dlouho vězněn a zemřev roku 1869 v pražském chorobinci, pohřben byl při ohromném účastenství lidu. Viz o něm Ottův Slovník Nauč. I. 765. Bratr jeho byl Jan Arnold, farář, jenž roku 1848 sloužil pověstnou mši svatou na Václavském náměstí.

Na druhé straně ul. Stříbrné č. 948-8 nyní též slouží potřebám tiskárny. Druhdy tu byl rozsáhlý dům a dvůr pánů z Růže (též v Náprstkově ul. 213-5 n.); Oldřich z Rosenberka měl jej do r. 1476; pak jej měl Děpolt z Lobkovic na Chlumci, kolem roku 1500 a později pan Špetle. Nevím, byl-li syn jeho pan Henrych Špetle, jenž jako jiní šlechtici často se rval s měšťany; jednou se svou rozpustilou čeledí zcela po vojensku se dobýval do nějakého pivovaru v Praze a když ho sladovníci odrazili, pustil se do městské stráže, zač odsouzen byl do Bílé věže. Později tu byly dva domy (jeden u P. Marie, dříve u husáků), jež klášter koupil asi r. 1690 od Jana Fr. Martisa z Bystřice; r. 1719 stavitel Kaňka vystavěl klášteru dům tento č. 948. Aby z domu se mohlo choditi přímo do kostela, zřízena byla klenutá chodba v poschodí odtud do kláštera.

Severní část Stříbrné ulč. a dům č. 208-6 n. v Anenské ul.

Anežská ulice I. vede od kostela sv. Haštala na sev. k rozsáhlé skupině budov, jež slují klášterem blahoslavené Anežky.* Jsou to místa posvátná,

* V. Tomek-Mocker, Klášter blah. Anežky. Dle pův. vydání německého vyd. r. 1892 Dědictvím sv. Prokopa. Jiné prameny viz Eckert, Posvátná místa II. str. 459.

Nádvoří domu č. 208-6 n. v Anenské ul.

druhdy nejnádhernější a nejslavnější založení duchovní na Starém městě, přední památky ranní gotiky, ale nyní bohužel místa hrozně zpustlá, zanedbanější než kterákoli jiná v Praze. (Viz obr. na str. 13.) Ani bys nevěřil, že jsi zde prostřed hlavního města; kdykoli sem přijdu, mimoděk na mysl mi přijdou doby minulé, jak je líčí ze staré Prahy výtečný náš Z. Winter.

»Ráno za jitra, jakmile se otevřela brána, i v Praze vyháněna byla stáda na pastvy, a do města se braly vozy k trhům. Tu a tam vyběhlo z domu prostovlasé a »rozchlupacené«

Schodiště domu č. 208-6 n. v Anenské ul.

pohlaví ženské vypůjčit sobě u sousedky ohně. Nechtělo se jim křesati. Z haldišť, která bývala leckde před domy, vstávali všelijací lidé bez bytu, nemocní, tuláci, kteří se tu vyspali, a brali se na stupně chrámové žebrat. Krámy a krámce se otvírají; také vynášeny z domů na ulici štoky, stolice, stoly, k nimž přisedaly se zbožím svým koláčnice, svícnice, ovocnářky, husařky a jiné obchodnice. Leckde i v hlavních ulicích i na rynku bývala při domech ohniště, a v ulici samé stála potulná kuchyňka; na obou se smažilo, vařilo i na rožni peklo. Zvláště u masných krámů řezníci veřejně smažívali všelikteraká díla rukou svých. Časem odpoledním vycházeli sousedé na rynk ke procházce, a večer, byla-li pohoda, vyšel kde kdo před dům, a dlouho do noci byly obsazeny kameny, lávky i klády lidmi večeřícími i hovořícími. Na noc ulice bývaly tmavy; nikde se nesvítilo. Měšťané sami svítili si na cestu loučí, pochodní nebo lucernou.«

Věru v těchto zcela nemoderních místech snadno se vmyslíš do dob dřívějších, jen že smutno jest pohleděti, kterak památná místa znesvěcena jsou a zohavena vandalismem staletí minulých. O původě kláštera čteme toto:

Blahoslavená Anežka, již lid český brzy po její smrti ctil za světici a věřil, že na její přímluvu dály se zázraky, byla nejmladší dcerou krále Přemysla Otakara I. a Konstancie, dcery uherského krále Bely. (Rozeznávej Anežku, sestru Přemysla Otakara I., jež byla abatyší u sv. Jiří a zemř. 1228.) V útlém věku byla zasnoubena Jindřichu, synu něm. cís. Fridricha II., a když ji tento propustil z připovědi, nebažíc po slávě světské, oddala se životu nábožnému a dobročinnému a neprovdala se, i když o ni se ucházeli sám císař Fridrich II. a král anglický Jindřich III. Pod rouchem knížecím nosila košili žíněnou a ostrý pás.

Uvedši do Prahy r. 1232 řád minoritský u sv. Jakuba vyžádala si od bratra svého krále Václava I. potřebných prostředků a místa k založení kláštera ženského, do něhož chtěla vstoupiti; jest to tento klášter, vystavěný r. 1234 a zvaný obyčejně sv. Františka, pak klášterem sv. Anežky; v 17. stol. též tu říkali u nejsv. Vykupitele či sv. Salvatora z příčiny nám neznámé. Byl to přísný řád panen Klarisek, založený od sv. Kláry Assiské, kteráž na žádost Anežčinu poslala do Prahy 5 panen, a k nim se přidružila Anežka a 7 panen šlechtických. K rozkazu papežovu se stala hned abatyší a spravovala klášter po 48 let až do smrti; ale z pokory nechtěla býti nazývána abatyší, nýbrž jen starší sestrou. Brzy tu bylo jeptišek na 100 a nazývány byly chudými sestrami; ale klášter sám byl bohatý, protože do něho v 13. a 14. stol. vstupovaly panny ze zámožných rodin šlechtických i měšťanských. Zachovaly se listy sv. Kláry, z nichž patrno, jak velice ctila naši zbožnou Přemyslovnu.

O stavbě kláštera vypravuje Vojt. Ruffer (v Čas. Mus. 1833), že král Václav a Anežka chtějíce kostel sv. Františka a klášter vystavěti beze vší pomoci, zapověděli, aby nikdo ničím nepřispíval. Bohatí obávajíce se nemilosti, prý se zdrželi; ale dělníci, již z platu zde pracovali, ztratili se, když plat bráti měli, a tak platu nepřijali; čehož král zabrániti nemohl.

Při tom klášteře ženském založila brzy — před r. 1251 — mužský klášter řádu menších bratří sv. Františka, aby obstarávali duchovní správu v klášteře panenském. A jako jeptišky měly kostel sv. Františka (viz půdorys na str. 17. čís. 4), založený hned s jejich klášterem, tak pro mnichy vystavěn kostel sv. Barbory, r. 1901 krásně obnovený. (Viz obr. na str. 13.) Od kostela toho na sev. k řece byl mužský klášter, po němž již není ani stopy.

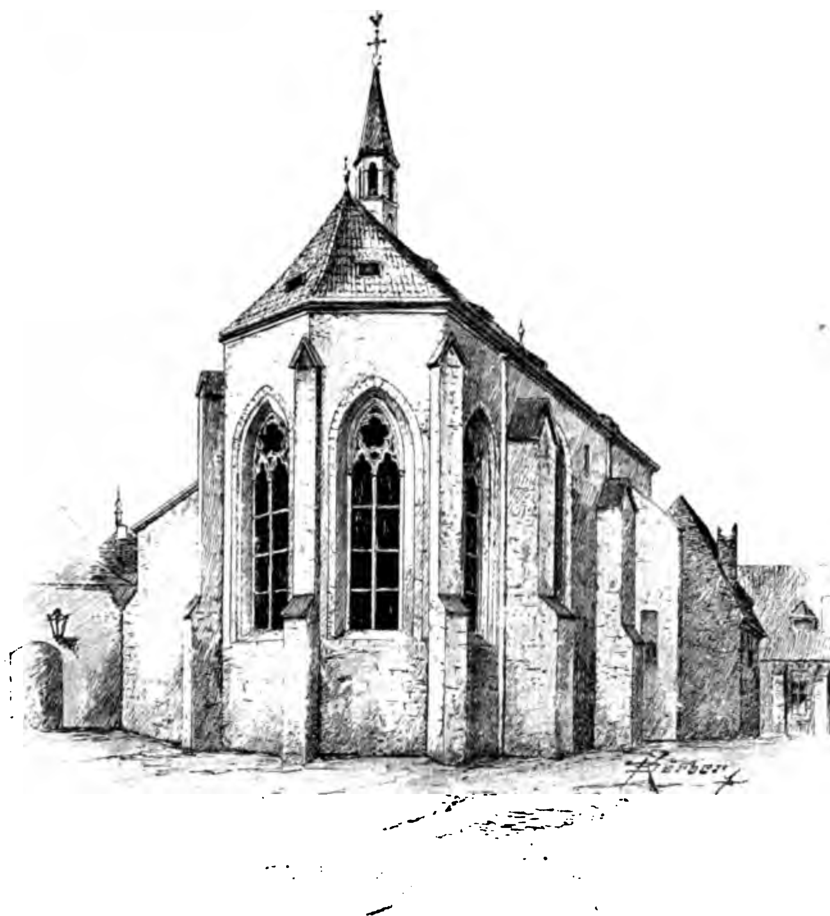
Kdežto tyto památky zbožnosti Anežčiny časem zašly, kvete dosud jiné dílo její dobročinnosti. Založilať r. 1234 špitál pro nemocné chudé a to v místech domů při nynější ul. Anežské. Špitál spravovalo bratrstvo, z něhož časem se vyvinul

znamenitý řád **křižovníků s červenou hvězdou**. Že pak špitálu tomu matka Anežčina Konstancie darovala r. 1233 kostel sv. Petra na Poříčí s velikými statky, špitál byl přenesen k sv. Petru a r. 1252 na nynější místo u Karlova mostu. Špitál ten i klášter Anežčin dle bully z r. 1234 náležel přímo pod moc papežskou.

Část nádvoří bývalého kláštera blah. Anežky.

Veliká tu byla slavnost r. 1249, když bratr blah. Anežky král Václav I. se smířil se svým odbojným synem Přemyslem (Otakarem II.). Jednooký král — vyraziltˇ si oko o větev na honu — jindy nesnesl zvonění, jež proto v Praze se zastavovalo, kdykoli sem přijel ze svých lesních hrádků, ale tehdy přece se zvonilo, když 5. srpna dobyv Prahy zradou některých měšťanů, slavnostně byl vítán; pak po 11 dnech »oděn ve všecky ozdoby královské přišel do kostela sv. Františka a vzal korunu královskou a tak oblečen v plášť královský a drže v rukou jablko a žezlo, vešel do kostela, aby slyšel slavnou mši sv. Po ní přistoupilo se k hodům

Obnovený kostel sv. Barbory.

v klášteře, které byly připraveny s nádherou královskou, při nichž byli biskupové pražský a olomoucký a z jiných kostelů preláti. Páni pak čeští dle povinností úřadů svých, ozdobeni jsouce rozličnou slavnou úpravou, slušně k tomu přisluhovali. I poslal jest král také pro syna svého a pány, kteří se ho přidrželi, aby co nejdříve přišli a aby s ním jednali o napravení pokoje. Konečně syn přišel k otci, ve všem se poddal jemu a za všechny pány, kteří Václava urazili, se přimlouval. K jehož poníženým prosbám syna i pány přijal jest k plné milosti své a téhož dne všechněm se slzami dal jest políbení míru*«. Zajisté mnoho ke smíru otce se synem přispěla blah. Anežka, s níž oba se radívali ve věcech nejdůležitějších.

Václav I. zde v kostele u sv. Františka byl pochován r. 1253; roku předminulého nalezeny tu byly tři lebky, z nichž jedna dle dobrozdání dr. Jindř. Matiegky mohla by býti právě krále Václava I. Zde prý také r. 1277 pohřben byl vítěz nad Tatary Jaroslav ze Šternberka. Téhož roku do kláštera Přemysl Ot. II. dal dceru Kunhutu, již dříve zaslíbil synu Rudolfa Habsburského; tím nepřátelství obou mocných vladařů se přiostřilo.

Když Přemysl Otakar II. r. 1278 vytáhl do pole proti Rudolfovi, v nešťastný pátek, den sv. Rufa 26. srpna, teta jeho blah. Anežka s ostatními sestrami řeholními a mladou Kunhutou, dcerou královou, v ambitě klášterním vroucně se modlily. Anežka živě si vzpomínala, jak 27. června král opouštěje Prahu s ní v klášteře se loučil a jak tehdy, plna jsouc zlého tušení, celou noc vyplakala u nohou sochy Spasitelovy. A v té chvíli zbledla a těžce vzdychajíc zaplakala. Na otázky sester odpověděla: »Uviděla jsem krále zohaveného umírati; právě odnášejí jeho mrtvé tělo«. I na kříži, pod nímž klečely, okázaly se čerstvé krůpěje krve. A dne třetího došla zpráva nešťastná; když pak se blíže vyptávali, nalezli, že »zlatý či železný« král zahynul na Moravském poli právě té hodiny, kdy teta jeho měla ono vidění.

V době zlé, za poručnictví Otty Braniborského dne 2. března 1282 skonala zbožná zakladatelka kláštera a s velikým nářkem lidu pohřbena byla v klášterní kapli P. Marie. A již r. 1328** jednáno o to, aby prohlášena byla za svatou; také Karel IV. o to se namáhal, ale válkami husitskými věc uběhla v zapomenutí. R. 1643 v kapli té bývala vídána světla, i domnívali se, že tam jest skryt poklad; kopali a našli spráchnivělé pozůstatky jakéhosi těla v hrobě, z něhož divná vůně vycházela; někteří mysleli, že to snad tělo sv. Anežky. Kam potom bylo pochováno, Beckovský, jenž o tom vypravuje, neví. Teprv vlivem kardinála Schwarzenberga papež Pius IX. r. 1874 potvrdil úctu blah. Anežky; památka její se koná dne 2. března. (O blah. Anežce viz též dr. Fr. Doubrava Šlechetné duše, Praha 1901.)

V klášteře tomto pochována byla r. 1285 Kunhuta, vdova po Přemyslu Otakaru II. a potom choť Záviše z Falkenštejna, i dcera její Anežka, vdova po Rudolfu rakouském r. 1296. Část opukové desky náhrobní královny Kunhuty byla nalezena r. 1900 a datum na ní poznamenané shoduje se s historickým údajem.

Když Karel IV. jednou navštívil tento klášter, abatyše mu okazovala vzácné ostatky, mezi nimi prst sv. Mikuláše, klášteru darovaný r. 1251 od papeže. Císař jsa velikým

* Král Václav i choť jeho Kunhuta nenáviděli syna Přemysla z příčiny nám neznámé. Když pak statky korunní rozdával svým milostníkům a žil nepořádně, páni (hlavně sudí Ctibor, syn jeho Jaroš a i biskup pražský Mikuláš) proti němu za krále zvolili Přemysla. Po roce se stalo zdánlivé smíření zde, ale Václav král neodpustil vinníkům, jak slíbil; syna věznil na Zvíkově, pány na hradě, Ctibora dal popraviti na Petříně, Jaroše kolem lámati.

** Tehdy královna Eliška valnému shromáždění kněžstva i měšťanů předložila žádost, aby se jednalo u stolice apoštolské o svatořečení pratety její Anežky, u jejíhož hrobu pozorovali pobožní lidé toho času rozličné příběhy zázračné. Jak daleko došlo toto jednání, není nám povědomo. (Tomek I. 527.)

milovníkem svatých ostatků, vyžádal si část toho prstu; i vyňal nůž, aby si kousek té památky uřízl. Ale v tom prst dříve suchý zakrvácel. Císař se lekl a považuje to za znamení, oba díly prstu nechal klášteru. Když pak díly ty dali k sobě, zase v jedno srostly, že nebylo viděti ani nejmenší jízvy. Tak vypravuje legenda.

Za Karla IV. a Václava IV. klášterům zdejším se dostalo dosti odkazů; tak r. 1401 Albert ze Šternberka jim odkázal 20 kop ročně; i jeptišky sem vstupující dostávaly věna, jež pak zůstala klášteru; mezi nimi bylo mnoho šlechtičen, jako Anežka ze Zvířetic, Anna z Dubé, Bětka z Tuněchod a j.

Hned na počátku válek husitských (1. září 1419 a v srpnu 1420) klášter byl vyloupen a zpustošen; jeptišky převedeny do kláštera sv. Anny, mniši bezpochyby již dříve utekli. V budově chovány děla a praky, jeden čas též se razily tu peníze z pobraných skvostů kostelních. Mimo to chudina se tu ubytovala; něco od obce dáváno v nájem, leccos z budov i prodáno. Když pak Zikmund přijat byl za krále r. 1436, vrátili se sem dřívější obyvatelé, a mniši r. 1455 sbírali po zemi příspěvky na opravu kláštera, majíce doporučný list od administratora strany pod jednou Václava z Krumlova.

O výtržnosti v kostele zdejším r. 1524 vypravuje Bartošova kronika pražská:

R. 1524 v kostele sv. Barbory na den toho svátku mnich jeden na kázání svém klevety a básně strojil o sv. Barboře, a když po tom jistém plískání svém šel do ambitův, řekl mu jeden tovaryš malířský, Němec, aby nechal těch klevet, ale aby lidi ze čtení svatého učil. Ten pak mnich okřik naň učinil, a lidé mnozí to slyšavše chytili toho malíře Ludvíka jménem a dali ho do šatlavy; potom vyvedli ho z města spolu s nožířem Janem Kalencem. Tak jsou Pražané s učiteli svými, proroky, lidi v Praze napravovali na víru křesťanskou: katem, biřicem, vězením a jinými rozličnými nátisky beze všeho řádného slyšení a spravedlivého usouzení.

Větší opravy tu r. 1556 konali Dominikáni, kteří kollej svou u sv. Klimenta, již měli od r. 1226, postoupiti musili Jesuitům a náhradou dostali klášter sv. Anežky, kde jeptišky buď vymřely, buď převedeny byly do Panenského Týnce; také zdejší mužský klášter byl tehdy úplně opuštěn. Jesuité měli tehdy na vybranou: klášter sv. Anežky nebo sv. Tomáše, ale dobře volili si na nejlepším místě Klementinum. Dominikáni části rozsáhlého dvora a zahrady postupovali soukromníkům na domy, a tak vznikla na sv. úzká ulička Klášterská i na záp. ze dvou řad domků maličkých slepá ulička, jíž pak říkali Myší díra. Všecky tyto domy náležely až do r. 1782 pod jurisdikci či t. zv. postranní právo* blah. Anežky.

R. 1571 nehodný mnich jeden zde ukradl drahé posvátné nádoby a skrýval se u známého dobrodruha Jakuba Palaeologa, jenž proto na radnici staroměstské byl uvězněn.

---

* Postranní právo vzniklo stavbou domů na majetku duchovním, takže ty osoby duchovní nebo kláštery měly pak právomocnost nad obyvatelstvem těch domů; tak měl klášter sv. Jiří svou jurisdikci »na Písku« u Brusky, klášter sv. Ducha ve svém okolí a j. v. Vrchnosti těchto postranních území měly své zvláštní rychtáře, a rychtář městský nesměl tam bez opovědi zakročiti; učinil-li tak přece někoho stíhaje, bývaly z toho mrzutosti a žaloby. I žalují Pražané v 16. stol. císaři, že na těch právech všelijací neřádové se dějí, »protože rychtář pro obzvláštnost vejsad a svobod jejich tam docházeti a takové neřády bez povolení vrchnosti jejich přetrhovati nesmí.« Vedle toho Pražanům právem se nelíbilo, že domy pánův a duchovních osvobozeny byly od berní městských, k nimž je přinutiti několikrát se pokoušeli. Tak již r. 1306 řád německý u sv. Benedikta »ač jist své svobody přece prý pro zachování přátelství s obcí se zavázal platiti k městu ročně 5 hřiven stříbra, tak aby za to všech jiných jakkoli nazvaných platů byl sproštěn«. Duchovní osoby byly vyloučeny z právomoci městské, a na zlé vyšlo pánům staroměstským, když za Karla IV. kněze Martina od sv. Víta r. 1361 dali v pytli utopiti v řece. Rychtář i konšelé všichni jsou vypověděni z města, až za pokání dali pro chudé 7000 korců žita, jak ustanovil v tehdejším hladu arcib. Arnošt.

Vchod do bývalého kláštera blah. Anežky z Anežské ul.

Převor r. 1567 mnoho dluhů nadělal, pozemky odprodal a pohoršení působil svým zlolajným životem. R. 1570 podpřevor a jiní klášterníci z břehu vltavského ukradli 6 velkých trámů, mnoho malých chyší vystavěli na hřbitově, kde pak bydlila všeliká cháska. (V. Borový, Ant. Brus z Mohelnice str. 164.)

R. 1611 při vpádu Pasovských mniši odtud byli vyhnáni a klášter zpustošen; bylot domnění, že vojsko ono přišlo v dorozumění s mnichy proti evangelíkům.

R. 1624 do Prahy vrátily se Klarisky z Týnce, a Dominikáni dostali r. 1625 chrám sv. Jiljí, kde jsou dosud; že však klášter sv. Anežky byl velmi zpustlý, stavělo se tu dříve, než sem přišly jeptišky r. 1627. Bylo však zde nezdravo, a zastavěním bývalé zahrady nepěkně, proto Klarisky r. 1636 se vrátily do Panenského Týnce, odkud však v bouřích válečných po 2 letech zase přišly sem trvale.

Při velikém požáru založeném od francouzských paličů dne 21. června 1689 vyhořel kostel sv. Barbory i část kláštera.

Z pozdější doby se vypravuje, že r. 1730 sestry zde ošetřovaly jakousi pocestnou, o níž nikdo nevěděl, odkud a kdo jest; ta jeptiškám svěřila tajemství přípravy léčivé »vody vlaštovčí« či kapek sv. Anežky, jež pak v klášteře vyráběly a prodávaly.

Zkvétající opět klášter, v němž tehdy přisluhovali Minorité od sv. Jakuba, zrušen byl dekretem cís. Josefa II. dne 26. června 1872; rozkaz o tom do kláštera přinesl Kristián hrabě Šternberk, jehož předek zde byl pochován. Tehdy si vyžádal jeho ostatkův a náhrobku, jež přenesl na zámek Šternberský v Zásmukách. Klášter, dva kostely, dva hřbitovy, zahrada, veliký dvůr a dva světské domy prodány; přes 500 obrazů prodáno bylo dražbou. Celkem utrženo 169.000 zl. mimo stříbrné nádobí. Pak rozdělen klášter na dvě čísla: 811 (průchodní), nyní z části majetek konventu Milosrdných bratří, a 832 při uličce Klášterské.

Smutně odtud se ubíraly jeptišky do domu u Celestinů v Dlouhé třídě, odtud pak se rozešly. Lid okolní nerad ztrácel klášter, jenž mu prokazoval mnoho dobrého, a s bolestí i tajemnou bázní pohlížíval na znesvěcení místa.

A proto ještě za mládí Kar. Světlé »tklivé se vypravovaly pověsti v okolí o jeptiškách na nádvoří a chodbách bývalého kláštera se objevujících, přesmutně prý plačících a hořekujících, že odpočívají zapomenuty v kryptě pod dlažbou kostelní, žádná zbožná sestra že za jejich pokoj tam již se nemodlí, žádná mše svatá že se jim na památku již neslouží

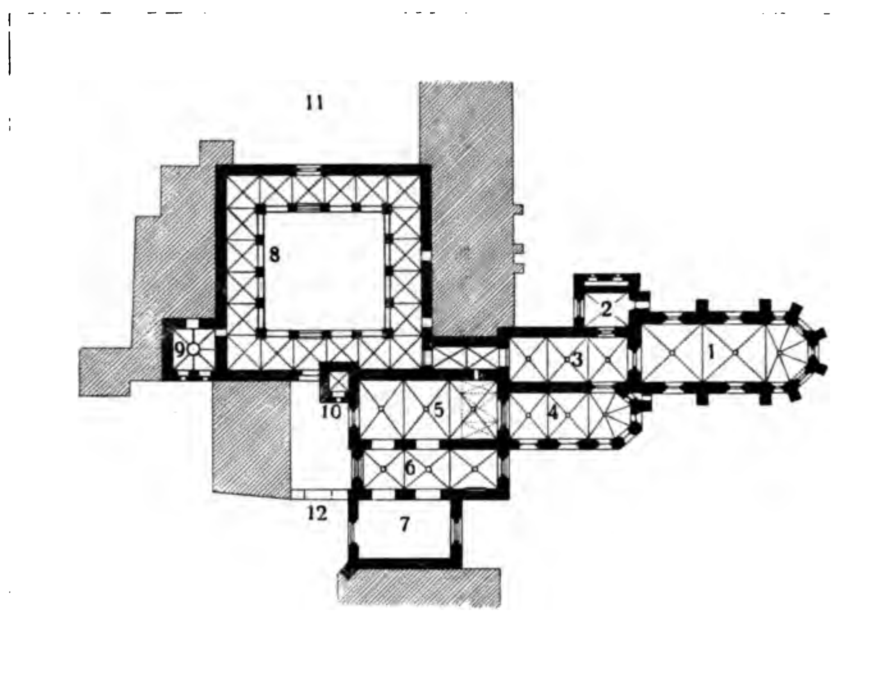

Chrám sv. Apollináře.

Příloha 1.

v chrámu jejich zpustlém, zneuctěném, jejž vždy s takovou láskou a pečlivostí ozdobovaly nejumělejšími svými pracemi, nejkrásnějšími svými květinami.

Jedna z pověstí vypravuje, že kdysi sem do kláštera bohatý pán český dal dceru, nechtěje dopustiti, aby si vzala chudého rytíře, kterého milovala. Však rytíř ji nalezl i v úkrytu klášterním a chtěl ji unésti. Ale úmluva jejich byla prozrazena, a přivolaný otec v nočním temnu dceru svou zabil v zahradě klášterní a ženicha jejího na smrt zranil. A ani tím se neupokojil rozzuřený muž, proklel dceru, aby ani v hrobě pokoje neměla, dokud z kláštera bude státi kousek zdi. Od té doby zavražděná bloudí každou noc chodbami a nádvořím, v šedivém zkrvaveném rouchu, smutně vzdychajíc.

Pudorys kláštera blah. Anežky.
(Dle Mockra.)

1. Chrám sv. Barbory. — 2. Kaple sv Maří Magd. 3. Síň konventní.
4. Chrám sv. Františka. — 5. Chrám sv. Vavřince. — 6. Kaple Marianská. — 7. Kaple sv. Michala.
8. Chodba křížová — 9. Kuchyně — 10. Věž. — 11. Veliký dvur. — 12. Vchod z Anežské ul.

V bývalém refektáři klášterním kolem r. 1820 bývalo ochotnické divadlo, o němž také píše Turnovský ve svých Vzpomínkách starého vlastence; zde proslulý J. N. Štěpánek spatřil hráti Magdalenu Forchheimovou a r. 1822 přivedl ji na divadlo stavovské. Stala se pak chotí Jos. Kaj. Tyla. Také její sestra Anna Forchheimová, později provdaná za spisovatele J. L. Turnovského, byla známá herečka (pseudonymem Rajská).

V bývalé klášterské kuchyni, jež má mohutnou klenbu, má zvonařskou dílnu Arnošt Diepold, kterážto nyní jediná v Praze firma zvonařská trvá od r. 1782.

Než vstoupíme (viz obr. na str. 16.) z Anežské ul. do bývalého kláštera, prohlédněme si připojený půdorys (viz obr. na str. 17.) a poslechněme výklad J. Mockra. Středem skupiny budov byl (5) kostel sv. Vavřince (nyní zcela pobořený a ve dvůr obrácený, mimo zbylou severní zeď), jenž tu asi stál první (viz obr. na str. 19.). K němu na jihu byla přistavěna (6) kaple P. Marie, z části zachovaná. Na vých. straně při-

léhá nejznamenitější budova zdejší (4) kostel sv. Františka, stavěný místo choru kostela sv. Vavřince, jehož kruchta jeptišek se otvírala jakoby vítězným obloukem do kostela sv. Františka. »Skvělý ten pomník vlasteneckého umění slouží nyní za třídiště a skladiště hadrův, rozdělen jsa dřevěnými podlahami ve tři poschodí.« Blíže místa hlavního oltáře jest lomeným obloukem vchod z kostela do (3) konventní síně a z ní dále k sev. do (2) kaple sv. Máří Magd., což bývala domácí svatyně jeptišek. Nynější dvůr (8), bývalý ochoz či ambit, měl klenuté arkády; odtud sev. bylo druhé nádvoří (11), z něhož oklikou k záp. jest východ na t. zv. Františck (viz obr. na str. 20).

To vše jest z doby přechodní ze slohu románského do gotického, vynikající památka první polovice 13. století. O něco později stavěn (1) nejlépe zachovaný gotický kostel sv. Barbory, posunutý nejvýchodněji; věž (10) a kaple sv. Michala (7) pocházejí ze druhé polovice 14 století. Kaple ta stojí před jižním vchodem (12) do dvora klášterního v pravo. »Jakoby zázrakem se zachránily podstatné části kláštera, jenž jest neocenitelným pokladem českého umění.« »Chrámy jsou oba jednolodní, majíce již silně vystupující pilíře, žebrování kleneb jest jako zvláštnost někde profilu kruhového nebo z kruhu do velice ostré hrany vybíhající: zajímavé kružby a svorníky klenby činí stavitelskou část těchto dvou kostelův a jedné kaple velice památnými pro studium vnitřních konstruktivních částí.« (Ott. Sl. N. VI. 393.)

Dosud ovšem mimo restaurovaný kostel sv. Barbory jest to pravé místo zpuštění.

Dle proroctví litoměřického probošta Jana Papouška* z r. 1455 vlasti naší nastane zase doba zlatá, až nalezen bude hrob s tělem sv. Anežky. A i kdyby to se nevyplnilo, bude na jisto skvělým důkazem českého ducha, zachová-li a zvelebí-li památku tak vzácnou, oč usiluje Jednota pro obnovení kláštera blah. Anežky.** Z jednatelské zprávy, podané v 8. výroční hromadě Jednoty dne 1. března 1901, dovídáme se, že luzný sen o vzkříšení kláštera počíná se uskutečňovati. Jednota se ustavila r. 1893 podnětem prof. Jos. Šauera z Augenburgu; k návrhům prof. Jana Kouly zhotoveny byly plány pro obnovu veškerých budov klášterních od architekta Ant. Cechnera, jež došly schválení Ústřední kommisse ke prozkoumání a zachování památek uměleckých a historických. Koupen byl r. 1895 kostel sv. Barbory (od držitele JUDr. Hugona Tomana, jenž jej dříve koupil právě jen proto, aby jej zachránil) za 23.500 zl. a již krásně rekonstruovaný kostel vábí k sobě zraky všech milovníkův umění a slavné české minulosti. (Kostel před obnovou zvěčnil Jansa.) O zdar práce nejvíce se zasloužil zemřelý (r. 1901) stavební rada Ad. Pecenka, o vyhledávání peněz potřebných úsilovně pečoval předseda Jednoty, r. 1902 zesnulý velmistr křižovníků Dr. V. Horák; obec Pražská i Zemský výbor přislíbili po 20.000 zl. a z části již vyplatili. Členem zakládajícím Jednoty se stane, kdo přispěje 4000 K, skutečným, kdo 400 K najednou nebo ročně 20 K, přispívajícím, kdo dává 10 K ročně, podporujícím, kdo 2 K ročně. V deváté výroční zprávě Jednoty na r. 1901 čteme, že při odkopávkách nalezen byl úlomek náhrobku s nápisem . . . eta filia Otakari re . . .; byly tu tedy pohřbíváni mimo bl. Anežku a bratra jejího krále Václava i jiní členové rodiny Přemyslovské. Bylť před rokem nalezen úlomek náhrobní desky královny Kunhuty, choti Přemysla Otakara I. Chvály zaslouží svědomitost pana Karla

* Byl rodem ze Soběslavě, r. 1436 a 1445 rektorem university, r. 1437 farářem týnským; jsa mírným kališníkem přiklonil se pak zcela ke katolicismu a byl v přátelském styku s Eneášem Silviem.

** V. Ferd. Lehner, Klášter bl. Anežky a obnova jeho. Nákladem Jednoty pro opravu kláštera r. 1896. Na str. 15. jest znázorněn klášter obnovený dle návrhu prof. Jana Kouly. Viz též zprávu šk. rady Dr. M. Kováře ve Sborníku historického kroužku str. 123.

Vlačihy, jemuž při opravách svěřeny práce sochařsko-kamenické, že každý sebe menší zbytek bedlivě se uchovává. Za poslední dvě leta bylo vydáno na opravy na 60.000 K kromě 47.000 K na koupi kostela sv. Barbory.

Lze očekávati, že časem Jednota i ostatní části bývalého kláštera zakoupí a obnoví, aby tam dle svého programu pořídila asyl pro chudé, staré a choré služky a dělnice. Vhodnější snad by bylo, kdyby po vzoru v Norimberce zde zřízeno bylo museum. — »A nyní jest na vás, kdož milujete umění a památky otců, milujete i matičku Prahu, rozmnožujte řadu členův a dárců svými příspěvky, přispívejte k přemožení Bestiae triumphantis.« Příspěvky a dary přijímá pokladník Jednoty vdp. Fr. Marat, tajemník ryt. řádu křižovníkův. — Dle projektů z r. 1901 má býti klášter směrem k řece uvolněn; prostranný park má býti mu ozdobou. Z druhé strany má široká nová třída býti spojením mezi Dlouhou třídou a Haštalským náměstím a mostem cís. Františka Josefa.

Bývalý dvojitý klášter zdejší zaujímal celou prostoru mezi Řásňovkou, prostranstvím na Františku až ke klášteru Milosrdných bratří či k ulici Kozí (na té straně byl klášter a zahrada jeptišek), na j. k ulici u Milosrdných ke vchodu nynějšímu z ulice Anežské a odtud na východ za domy č. 810, 782 a 779, kde byl hřbitov a zahrada na jih od kostelů, kdežto na straně Řásňovky a při nynější ulici Klášterské byl klášter mužský.

Jdouce od sv. Haštala ulicí Anežskou k bývalému klášteru, vidíme po pravé straně č. 808-2 n. dům u zelené mříže (viz Haštalská ul.), 809-6 u černé růže, majetek obce, 186-10 u zlatého jelínka. Po l. straně 806-5, majetek obce, u červeného kola, jejž ve válkách husitských držel Vilém Kostka z Postupic, a za rohem v l. vetchý domek 813-16 u Božího obličeje či Boží tváři.

Č. 810-8 u sv. Václava (obrázek na domě) koupil r. 1359 arcibiskup Arnošt z Pardubic od Matěje od věže z rodu Velflovicû pro studenty svobodných umění (filosofie), neboť před tím professoři theologie přednášeli v klášteřích, mistři ostatních fakult v domech soukromých. Ale záhy byl dům ten prodán a universita se přestěhovala.

O ulici této nalezl jsem tuto pověst:

Před lety zde u chudé ženy v přízemí bydlil student, nějaký Polák. Byl velice chud a proto i pilen, jak často bývá, že žáci nejchudší jsou nejpilnější. Zabýval se horlivě lučbou, a v pokojíku jeho plno bylo retort a lahví a divných přístrojů. Dlouho do noci studovával a zkoušel; čeho hledal s takovou vytrvalostí, nikdo neví.

Z nádvoří kláštera blah. Anežky.

Severní vchod do bývalého kláštera blah. Anežky s portálem a soškou zakladatelky. Pohled z Františku.

Jednou opět po půlnoci ještě nějaké plyny vyráběl ve své jizbě, když mimojdoucí opozdilý host z mokré čtvrti ze zvědavosti z ulice povylezl na okno, aby se podíval, co se tam děje. Náhodou i student té chvíle pohlédl k oknu a vida tam černou postavu divně ozářenou světlem z pokoje, ulekl se, a tu rozlétly se jeho nádoby, pod nimiž ráno nalezen byl mrtev.

Když uviděli mrtvolu zkrvácenu od střepin, uvěřili, že všechno jeho snažení bylo volání ďábla, jenž ho té noci si odnesl.

A potom v té čtvrti města kolovala pověst, že tam v noci obcházívá nešťastný Polák, jenž měl spolek s ďáblem.

Dříve ovšem i v Praze často vídali čerta. »Jeden sedlák opilý z Prahy jeda, zlořečil velkému větru, od něhož nenadále daleko byl zanesen a dostav vysoko v povětří od ďábla políček, jehož znamení za dlouhý čas na tváři viděna byla, na zemi spadnuv, odřekl se dalšího zlořečení a lání.« (Beckovský při r. 1162.)

R. 1626 »jeden valdštejnský trubač polní neb vojenský při nesmírném korbelování byv opilý, zlému duchu připil a druhého dne byl nalezen v posteli zaškrcen se stočeným krkem« (Beckovský).

Však by takových »čertovských« příhod se našlo více.

Apolinářská ulice II. (správněji Apollinářská) jest dlouhá ulice, v dolní polovici velice příkrá, ze Slup do ulice u Karlova; schůdnější se stala r. 1902, kdy udělán byl chodník od Slup ke kostelu. Jméno má po kostelu sv. Apollináře (viz příl. 1.), vzácném to památníku zlaté doby Karlovy, jenž vyniká též krásnou polohou. Měliť předkové naši znamenitý smysl pro krásy přírodní a dovedli místa význačná zvelebovati stavbami uměleckými, kdežto za našich dob i obrovité činžáky se budují kdekoli na úkor malebnosti typických částí města. Cit pro krásy Prahy bohužel vymizel u samých Pražanův — — a nutno vyznati smutnou pravdu, že cizinec* nebo

* Charakteristický jest o Praze výrok Němce Grillparzra r. 1826: »Město mne poněkud smířilo s českým národem, který mi byl vždy protivný.«

český venkovan více má smyslu pro sličnost naší stověžaté Prahy, o níž hymny pěli básníci i cizí, již nadšeně velebili cestovatelé, než ti, kteří se tu narodili a zde tráví celý život.

Vždyť se kazí i to, co nám ani nepřátelství cizích a dřívější nedbalost a neznalost vzíti nemohly — půvabná poloha metropole naší, dar štědré přírody od předků za sídlo vybraný; neboť zastavováním, »srovnáváním« a hlavně vztyčováním vysokých domů již na mnohých místech máme pokaženy překrásné pohledy. Tak i zde se stalo malebnému obrazu od severu vystavěním budovy pro dekorace Nár. divadla; dle původního plánu mělo býti ještě hůře. (Sr. Almanach Prahy II. 259.) (Viz obr. na str. 21.)

Nedávno v Moderne Kunst roč. 16., č. 11. píše kdosi asi takto: »Aby Berlín stal se nejkrásnějším městem, jest sen nevyplnitelný. K tomu se nedostává podmínek topogra-

Pohled na kostel sv. Apollináře a bývalý dům kapitulní od severu před vystavěním budovy pro dekorace Národního divadla.

fických a kulturně historických. Ano, kdyby Berlín ležel v krajině pahorkovité, jež by protékána byla velikou řekou, kdyby ulice byly klikaté, plné zákoutí a na jejich konci kdyby tu a tam byly překvapující pohledy, kdyby domy soukromé a veřejné stavby mohly vypravovati o minulosti pohnuté historicky i umělecky, kdyby již v dřívějších dobách zde se byl vytvořil krásný sloh stavební — ano, pak — .«

Tak touží občan berlínský po tom, co my v hojné míře máme – polohu rozkošnou na pahorcích podél mohutné řeky, prostranství malebná pro svou rázovitost a po staletí již zachované výtečné půdorysy, ulice střídavě přímé, lomené i hodně křivé, náměstí pranic pravidelná geometricky, ale za to tím půvabnější a ladnější, v prostranstvích těch úzkých i širokých překrásné pohledy, máme minulost města nad jiné slavnějšího a v něm památky architektonicky výtečné — ale jak si toho vážíme? — —

Pověst vypravuje: Bořivoj II. ve sporu s bratrem Vladislavem byl zatčen od císaře Jindřicha a odvlečen do Němec. Tam v pevnosti Hamersteinu na Rýně šest let byl ve vazbě, až prý císař jej chtěl popraviti. Konečně Bořivoji zjevil se sv. Apollinář, učedník sv. Petra apoštola a mučedník. I ptal se ho: »Chceš-li se vrátiti do Čech?« A v té chvíli milostivý svatý jej přenesl do vlasti blízko nynějšího města Sadské, což bylo oblíbené sídlo knížat pražských při rozsáhlých lesích druhdy Slavníkovců. Proto tam kníže založil

r. 1118 kostel a kollegiátní kapitulu, a od té doby v Čechách byl ctěn sv. Apollinář. (Svátek 23. července.)

R. 1362 sem převedl Karel IV. starou kapitulu ze Sadské, na místo, kde se říkalo od starodávna Větrov či Větrník, a vystavěl chrám tento na místě, kde prý před tím byla kaple sv. Jiljí. A chrám ten ušlechtilé gotiky, jediný skoro v Praze zůstal bez větších pohrom až na doby naše. Jednolodní budova tato, r. 1897 opravená, má uvnitř krásné freskové malby ze 14. stol., jež čekají obnovení. Ale málo Pražanů jej zná; jen z okolí tam nejčastěji chodívají s dětmi o vánocích, kdy jsou tam postaveny ohromné, ač málo vkusné jesličky.

S chrámem byl vystavěn vedlejší dům kanovníků č. 447-12 (nyní filiálka blázince s latinským nápisem z doby, kdy to byla »stará« porodnice). Bývalo tu 9 kanovníků (jmenovaných od arcibiskupa), probošt, děkan a jiní, celkem 24 kněží. Kapitula zdejší měla statky v Sadské a okolí.

(Za Karla IV. mimo kapituly u sv. Víta a na Vyšehradě byly ještě 3 kollegiátní kostely v Praze: tento u sv. Apollináře, druhý u sv. Jiljí a třetí u Všech Svatých vedle hradu. Mimo to byly již ze 12. stol. kapituly Mělnická a Litoměřická.)

Z duchovních zdejších té doby vynikli děkan Václav z Radče, ředitel stavby chrámu sv. Víta (1385—1409) a Olbram z mocného rodu Olbramoviců, kanovník pražský a probošt zdejší, od r. 1396 arcibiskup, Volkmar ze Švamberka, probošt r. 1380, děkan Jan z Litomyšle řečený Kantor, výběrčí komory papežské v Čechách, jenž jsa jenerálním vikářem arcibiskupským stíhal známého kazatele Jana Miliče z Kroměříže.

Kapitula skoro zanikla ve válkách husitských, ale posud titul jednoho z kanovníkův u sv. Víta připomíná někdejší kanonii zdejší; nyní jest děkanem tím kanovník ThDr. Jan Sedlák. (Ale farářem zde jest P. Jos. Lonek.)

Jednoho dne na jaře r. 1419 král Václav IV., jenž tu snad měl jakýsi dvůr blíže kostela, zde právě dlel, když lid obojího pohlaví obstoupil krále u velikém počtu, však beze zbraně. Tu Mikuláš z Husi, někdy purkrabí královský na hradě Husi, potom první vůdce kališníků, ve jménu všech promluvil ke králi prose, aby průchodu popřál kalichu, t. j. přijímání pod obojí způsobou a aby větší počet kostelů odevzdal těm, kteří přijímají pod obojí. Za to král jej vypověděl z Prahy, »uleknuv se toho shluku«. Mikuláš odešel, ale konal veliké schůze lidu na horách a po smrti královĕ vedl útok na Malou Stranu. (Viz o něm též U Botiče.)

Války husitské i sem zanesly spoustu; r. 1420 Pražané dobývajíce Vyšehradu, společně s Orebity obsadili tento vrch. Ale střelbou s Vyšehradu chrám pro vysokou svou polohu mnoho neutrpěl. Kněží se rozutekli a r. 1421 v celé Praze zbyl prý jediný vyšší duchovní, zdejší kanovník Petr z Kroměříže, jenž však se přidržel utrakvistův, kteří od té doby měli tento kostel.

Kapitula u sv. Víta sice se pokoušela zmocniti se kapituly zdejší a na př. roku 1467 volila ze sebe děkanem zdejším Václava Křižanovského, ale zůstal jen titulárním; skutečnými zůstávali pod obojí Tento Křižanovský z prvu byl utrakvista, ale ze studií, na něž jej poslal Rokycana do Italie, vrátil se horlivým katolíkem; na konec odešel do Plzně.

Vinici pod chrámem zabavila obec, ale později ji vrátila. R. 1442—1460 byl tu děkanem Martin Klatovský (1498—1555), druhdy kazatel v Betlemské kapli, nakloněný straně Lutherově. (Jiný Klatovský byl purkmistrem staroměstským a pa-

měti hoden jest tím, že r. 1540 vydal knížku v českém a německém jazyce složenou, hovory českoněmecké na způsob nyn. »Čech a Němec«.) R. 1493—1517 děkanem tu byl mistr Pavel ze Žatce, »muž výmluvný a srdnatý milovník kalicha Kristova«, administrátor strany pod obojí.

Vladislav II. r. 1503 zdejší kapitulu přivtělil k metropolitní u sv. Víta; tehdy byl u sv. Apollináře farářem Jan Bechyňka, horlivý kněz pod obojí a pilný spisovatel. Ten prý r. 1507 v kostele na den napřed předpověděl věřícím svou smrt. R. 1547 na hřbitově zdejším byli pochováni rytíři Václav Pětipeský a Bernard Plachtík z Baršova, příjmím Barchanec, kteří sťati byli pro vzpouru proti Ferdinandu I. Později byl tu děkanem známý Jan Mystopol, horlivý lutherán a administrátor konsistoře, dříve farář u sv. Mikuláše-III., muž výmluvný, ale ješitný a zištný.* Pochován byl r. 1568 v kapli Betlemské, kde byl kazatelem. — V té době bývali dva děkani apollinářští: katolický, nemající důchodů odtud, nýbrž u sv. Víta, a utrakvistický. Též tu byl děkanem od r. 1573 Jindřich Dvorský z Helfenberka, přívrženec staršího utrakvismu, jenž zemřel morem r. 1582 a pohřben v klášteře na Slovanech, kde byl opatem. Jsa rektorem university r. 1544, odstranil surovosti obvyklé při beaniích akademických.

R. 1599 Rudolf II. kostel i vše jmění daroval Novému městu pražskému; Ferdinand II. r. 1628 vše vrátil děkanu svatoapollinářskému, a kostel po dlouhé době stal se opět katolickým. Ale děkan ten sídlil u sv. Víta, a zde byl jeho vikář či zástupce. R. 1697 byl tu vikářem Leop. Ben. Červenka, potom děkan na Mělníce, jenž r. 1739 zemřel v domě pro vysloužilé kněze (t. j. nyn. technice české); napsal lat. Prologi epithalamici a česky: Všezvěd snesitelný, jemužto z mnohých latinských učitelů na sto otázek odpověď se dává.

R. 1757 Prusové v kostele měli dílnu na náboje; opravený potom chrám farním se stal r. 1784 pro osady zrušených far u sv. Kateřiny a na Karlově. Tehdy z Karlova — prý v noci tajně přes vinici Popelářovu (viz U Karlova) — přenesen byl sem »zázračný« obraz Matky Boží Karlovské**, jenž přes některé žádosti zde zůstal dosud; stojí na oltáři proti vchodu. Obraz ten P. Marie, jakožto budoucí matky, r. 1697 maloval Jan Jiří Heintsch († 1713); od něho jest sv. Ignác na hl. oltáři chrámu téhož svatého, Hrob sv. Kateřiny v kostele sv. Petra, Rodina Páně u Minoritů, Sv. Jindřich na hlavním oltáři u sv. Jindřicha, všechny obrazy klášterní u sv. Kateřiny a obrazy mnohé v klášteře u Křižovníkův.

R. 1705 arcibiskup Breuner nařídil opatu Karlovskému Janu V. Luňákovi, aby obraz ten »pohoršlivý« odstranil, ale na žádost opatovu císař Josef I. ten rozkaz zrušil.

K obrazu tomuto r. 1743 putovala císařovna Marie Terezie. Kopii do chrámu na Karlově namaloval Jos. V. Hellich (1807—1880); od něho jest obraz cís. Ferdinanda a Arnošta z Pardubic v Karolinu, obraz na hlavním oltáři u sv. Bartoloměje, Pieta u sv. Salvatora a mn. j.

Mimo jmenované fresky objevené při poslední opravě pozornosti zasluhuje krásná křížová klenba a pěkné kružby v oknech. Věž z počátku 15. stol. jest v hořejší části osmihrannná a má střechu jehlancovitou. Na hlavním oltáři jest malba od Siarda Fr. Noseckého (1693—1753), kněze řádu premonstrátského; od něho jsou

* Mravy českého kněžstva obojího patrně se kazí teprve v době protestantské; nemrav nepřineslo protestantství samo, ale škodu mravnou přivlékla za sebou anarchie náboženská, protestanstvím vzbuzená a marnou opposicí protiprotestantskou od počátku až do konce pořád živená. (Z. Winter, Život církevní 597.)

** V. Navrátil. Paměti kostela na Karlově str. 58—67.

i fresky a malby na Strahově, kde se chová i obraz Nanebevzetí P. Marie od otce jeho Václava. Pod kůrem visí obraz Hříšnice před Kristem a druhý: Dvanáctiletý Ježíš v chrámě; maloval jej Mich. Halwachs († 1715); od tohoto u sv. Jakuba jest oltářní obraz sv. Barbory a sv. Mikuláše.

Neveliký obraz P. Marie s nápisem »Ecce ancilla Domini« (Ejhle dívka Páně) byl sem též přenesen z Karlova r. 1785. O něm vypravuje se toto: Obraz ten býval zděděným majetkem malíře Monna v domě č. 629—I. (roh Týnské ul. a uličky) »u černého slona«. Předkové Monnovi obraz ten i na cestách s sebou vozili. Jednou prý malíře navštívil slavný houslista Josef Slavík, zvaný své doby »Český Paganini« (žil 1806—1833) a přistavil si ke stěně stolici, aby si prohlédl obraz; ale stolice pod ním se zvrátila po třikrát. Šel tedy k sv. zpovědi a pak teprv mohl k obrazu se přiblížiti. Malíř vida divnou moc obrazu, umínil si jej darovati prvnímu knězi, kterého potká. Byl to kněz z Karlova, a tak se dostal obraz ten na Karlov.* (Ale léta žití Slavíkova tomu odporují, leda by to byl jiný Slavík v 17. stol.)

V presbytáři pod oltářem sv. kříže jest rakev s ostatky tří mnichů karlovských, kteří r. 1611 byli zavražděni; i rakev ta přenesena sem byla z Karlova (r. 1785). Jediný tu zachovaný náhrobní kámen (u oltáře proti dveřím) jest matky světícího biskupa Jana Ign. Dlouhoveského z Dlouhé vsi, Juliany, roz. Fremutové ze Stropčic († 1671). Na věži jsou dva zvony z r. 1767 a jeden z r. 1671.

Sousední budova vedle chrámu, svrchu jmenovaná bývalá kapitula, v nynější podobě vystavěna byla v 17. stol. od Jesuitů, a bydlívali tu v postě kajicníci; za Josefa II. r. 1784 sem dán nalezinec i porodnice,** od r. 1875 jest tu část ústavu choromyslných. Zde bydlí docent psychiatrie a neurologie MUDr. Ant. Heveroch. Naproti kostelu (č. 437—17 n.) bývala škola, pak dům u zlatého slunce; nyní zde a doleji vystavěna nákladem 300.000 K r. 1900 veliká budova pro malíře a dekorace Národního divadla; stavbou tou jinak pěknou (ve slohu renesančním dle plánů inž. K. Skopce) však velice utrpěl krásný pohled na kostel. Při tom též zbořen byl dům č. 438 »na kosti«, na němž byl obraz sv. Jana Nep. s nápisem, že tu světec bydlil. Zde býval domek panský s viničkou, zabavený Janu Th. Sixtovi z Ottersdorfu (viz Celetná ul.) a r. 1623 postoupený cís. vojenskému sekretáři Karlu Fr. Plateysovi z Plattenšteina (viz Ferdin. tř.). Vedle jest starý dům č. 439—23 n. u Charvátů se soškou P. Marie. (Viz obr. na str. 25.) Naproti v sousedství kostela domek rázu venkovského č. 446—14, známá hospůdka »Jedová chyše«; dále přes dva domky staré v zákoutí č. 443—20 n. jest fara apollinářská, jejíž zahrada s překrásnou vyhlídkou se táhne za dvěma domky sousedními až k nové porodnici. Naproti jest dlouhá zeď zahrady při ústavu choromyslných od Viničné ul. ke Karlovské; při konci ul. Viničné stojí sloup s malou sochou sv. Vojtěcha z r. 1677. Na druhém rohu ul. Viničné při č. 440 (t. zv. kůlně) za zdí stávala kaple sv. Jana Nep. z počátku 18. stol.; odsvěcena byla za Josefa II. a zbourána r. 1900 při stavbě vchodu k »malírně« a skladištím Národního divadla.

O dolejší části ulice této viz Na Slupi.

Č. 441—28 jest velikolepá budova (obr. na str. 25.) zemské porodnice (151 m. d., 105 m. š.) v pavillonovém slohu anglické gotiky, vůbec zvaná Červený dům, poněvadž jest vystavěna z cihel bez omítky; z nich však některé jsou polévány hnědě

* Viz Navrátil, Paměti kostela na Karlově str. 57.

** Proto na dům dán nápis: Securitati partuum ab augustis imperatoribus Josepho II., Leopoldo II. dicatam augeri iussit Franciscus I. Tehdy odtud šlo se do kostelních dvou oratoří.

Dům „U Charvátů“ a „Jedová chyše“.
(Od kostela sv. Apollináře.)

a zeleně, aby se zamezila jednotvárnost. Jest to ústav vzorně zařízený, největší toho druhu v Evropě. Nad hlavním vchodem v průčelí jest arkýřová kaple sv. Kříže s klenbou diamantovou či fasetovou, jež spočívá na jednom sloupu mramorovém; jest tu krásný obraz Madonny od prof. Ad. Liebschera.

Rozsáhlá tato budova stavěna byla r. 1869 dle plánů vrchn. stavebního rady Jos. Hlávky.

Nar. r. 1831 v Přešticích, studoval v Klatovech, Praze a ve Vídni, kdež pak se usadil. Záhy vynikl mezi všemi staviteli rakouskými; mimo tuto budovu nejznám. jsou jeho stavby: Dvorní opera ve Vídni a biskupská residence v Černovicích. Bývalý nezámožný student jest nyní nejpřednějším mecenášem naším; mimo ohromné jistiny, jež věnoval na různé nadace studentské a j., jmenuji jen dar jeho 100.000 zl. malířské akademii a věnování

Budova zemské porodnice v Apollinářské ul.

200.000 zl. r. 1888 na zřízení České akademie pro vědy a slovesnost a 100.000 zl. na dům Mensy akademické. Jaký to vzor mládeži! »Značnou zámožnost získal si sám svou vlastní plodnou prací, svou ostražitou, pokrokumilovnou snahou a vytrvalostí, k nimžto se druží tajemství nevyhnutelné spořivosti. Těmito vlastnostmi jsa ozbrojen, shromáždil své prostředky hmotné, aby jich měrou u nás neobyčejnou užíval ku prospěchu svého národa«. (Z Ottova Sl. N.) O Hlávkovi viz A. Braf v Osvětě 1901: Jak vznikla Č. Akademie.

Ještě připomínám, že k podnětu šlechetné císařovny Marie Terezie r. 1762 zřízena byla v Praze první porodnice s nalezincem v Soukenické ul.; té hraběnka Augustina Kinská věnovala 50.000 zl. Později ústav ten přenesen na Malou Stranu, kde byl spojen s Vlašským špitálem, a r. 1787 dán do bývalé budovy kanovnické u sv. Apollináře. Od r. 1776 ústavu tomu byl přikázán důchod ze sadů morušových ve hradbách.

Na místě této krásné budovy i naproti, kde jest zahrada ústavu choromyslných, bývaly tři panské domy se zahradami. Kde jest jmenovaná zahrada blázince, mívali Jesuité v 17. stol. domek a zahradu dědictvím po Magdal. Komínkové vedle majetku Ondřeje Kolečka; od Jesuitů domek ten koupil pak Karlovský opat Isidor. (I měli tu pak Karlovští dvě zahrady s domky.) Po zrušení Karlovského kláštera koupila jej r. 1790 Alžb. z Fürstenberku. R. 1859 byli majiteli Ludvík a Jindřiška z Habru a Viléma Hofmannová z Hofmannsthalu. Potom byla tu Herzova továrna na cukr, až r. 1863 koupil vše zemský fond a spojil s blázincem.

Přes příč půdorysu nyn. porodnice, od ulice vedle kupecké nemocnice k severozápadnímu rohu jejímu (před koutem na záp. straně její) dříve byla ulička Větrnická. Skoro proti ní ústila býv. ul. sv. Kateřiny, jež šikmo přetínala prostranství nyn. ústavu choromyslných a byla tak přímým pokračováním ul. na Bojišti.

Arnoštovská ulice VII. z Palackého třídy (pokračování to ulice U královské obory) vede do ulice Havlíčkovy.

Jméno (dané sborem obecních starších r. 1889) připomíná slavného souvěkovce, císaře Karla IV.; Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský (žil 1297—1364), byl věrný rádce a pomocník Karla IV. při všech jeho záslužných pracích a sám jsa vzorem výtečného kněze, horlivě pečoval o napravení kázně v duchovenstvu, podporoval umění a za moru i hladu v l. 1358 a 1362 štědře pomáhal chudině. »Přičiněním jeho zrušeny byly tak zvané soudy Boží, t. j. rozsuzování vodou a ohněm, jakožto zvyky pověrčivé a pohanské.« — Arnošt založil r. 1358 důležité knihy »libri erectionum« (o zakládání chrámův, oltářův a p.); 13 svazků jest v archivu kapituly sv. Víta a veliká část již vydána tiskem. Na dráze státní u Ouval (kde na blízku bylo rodiště jeho hrad Hostinné) uvidíš pomník jeho, odhalený 1869. Pochován jest po své žádosti v Kladsku. — Slavný italský básník Petrarca, jenž r. 1356 byl v Praze, potom dopisoval si s Arnoštem.

Synovec Arnoštův Smil Flaška z Pardubic a z Rychmburka byl známý spisovatel; od něho jest Rada otce synovi, Nová rada a nejstarší slovanská sbírka přísloví.

Dle pořádku abecedního naší knihy jest toto první jméno libovolně dané v době nové; tak správno jest při ulicích nově vzniklých, ale stará jména ulic neměla by se měniti.

Jsem věru ctitel slavných našich mužův a přál bych jim všem oslavy i památky důstojné, chtěl bych, aby každý na místě vhodném měl svůj pomník; ale měniti jména ulic posvěcená a oprávněná staletími není zajisté správno. Na př. náměstí Havlíčkovo mělo zůstati Senovážným či lépe Senným, jak slulo povždy od století 14. až do našich dob. Jméno takové samo uvádí nás do dob dávné idylly.

Chválíme, že v Holešovicích a na předměstích ulicím zcela novým v místech, kde nedávno ještě byla pole, dávají se jména vynikajících mužů našich, aby připomínala nám denně památku velikých dob a velikých vzorův; ale v Praze jméno starobylé žádné měniti by se nemělo, jak usnesla se i městská rada dne 4. května 1897: »Jména ulic a náměstí nebuďte měněna bez závažných příčin.« Jest i v tom kus dějin. Jako dobré dítě váží si i maličkostí zděděných a drobných památek po rodičích, tak i národ, jenž sám sebe ctí, neodhazuje takových věcí, jež k němu mluví minulostí staletou.

Zde ještě připomínám, že v Nuslích a na Vyšehradě, částečně i na Smíchově jména ulic jsou většinou z dávnověkosti Čech, na Kr. Vinohradech hlavně jména našich buditelův a slavných spisovatelů, na Žižkově pak nejvíce z doby husitské a následující.

Balbínova ulice Vnhr. spojuje (mezi Rubešovou a Divišovou) směrem sev. třídu Palackého s Jungmannovou.

Bohuslav Balbín, velezasloužilý spisovatel, neohrožený obhájce národa českého, kněz řádu tovaryšstva Ježíšova, nar. dne 3. prosince 1621 v Hradci Králové. Již v dětství oblíbil si dějepis a kroniku Hájkovu několikráte přečetl. Vyučovav po 13 let na školách jesuitských potom zcela se oddal spisovatelství; však pro horlivé vlastenectví ledajakou nesnáz bylo mu zakoušeti. Vydav Epitome rerum Bohemicarum t. j. Výtah z dějin českých, z Prahy poslán byl do Klatov jako do vyhnanství; tam sepsal latinskou Obranu jazyka českého, v níž mimo jiné napsal: »Kdo proti vlasti brojí a ji zrazuje, většího se dopouští zločinu, než kdyby zavraždil vlastní matku«. Později, když v Římě ve spisech jeho neshledáno nic závadného, vrátil se do Prahy, kde skonal 28. listopadu 1688. Pochován jest v kryptě kostela sv. Salvatora. Spisů jeho jest celá řada; ze všech vane vřelá láska k jazyku a lidu českému. Slavná ona Obrana jazyka českého, vydaná r. 1869 od Em. Tonnera česky v Matici lidu, má úplný název: »O šťastném někdy, nyní však přežalostném stavu království Českého, zvláště pak o jazyka českého čili slovanského v Čechách vážnosti, též o škodlivých na vyhlazení jeho zámyslech a jiných věcech k tomu hledících rozprava krátká ale pravdivá.«

Č. 206–5 jest Pavly Klenkové z Vlastimilu, 472–9 u hradu Točníka, 550–11 u dvou pštrosů, 323—15 u zlatého litru.

Balbínova ulice Lbň. I. vychází z Královské tř.

Báň Lbň I. (dříve Pod Prosekem) (též Báň červená) jest staré jméno vinice na levé straně při silnici k Proseku. O vinicích zdejších více viz Libeň.

Pod Bání Lbň. I. slulo dříve Nad Sv. Václavskou třídou. Viz t.

Barákova ulice Vnhr. a Vrš. od Kozačky na hranicích Vinohrad (v l. či na sev.) a Vršovic (v pr.). Josef Barák (žil 1833—1883) byl publicista (novinář), básník a spisovatel, horlivý pořadatel slavností národních, v r. 1866 za okkupace pruské zodpovědný za všecky české listy i divadlo, výmluvný řečník a vůdce studentstva i dělnictva. Pro svou povahu ryzí a horlivost vlasteneckou byl jednou z nejoblíbenějších osob u lidu našeho. Na hřbitově Olšanském má pěkný pomník od Jos. Strachovského (IV. odd. 13, č. 58).

Č. 471-15 u města Rataj, č. 240-23 u Čecha pod Řipem, č. 178 Vrš. u červeného lva, č. 196 maj. Hovorka Frant., spisovatel a knihkupec v Žitné ul., druhdy redaktor Hlasu Národa.

Barákova ul. Lbň. I., proti Kotlasce ze Smetanovy ul.

Barákova ul. Mchl., sev. od Bohdalce; pojmenována r. 1895. Když v posledních letech obec Michle počala se rozšiřovati — hlavně podél Botíče a okresní silnice do Záběhlic a Dolní Krče — nejprve bylo zastaveno »Kořínkovo pole«, t. j pozemky po zemř. obchodníku zdejším, V. Kořínkovi.*

Barrandova ul. Sm. (dříve Vodní) z Královské třídy na j. za kasárnami Albrechtskými jest rozhraním Prahy a Smíchova; jmeno to dáno r. 1891. Joachim Barrande (1799—1883) byl slavný francouzský geolog a badatel v českém útvaru t. zv. silurském. Jsa vychovatelem Jindřicha hrab. ze Chambordu, vnuka Karla X., po vypuzení královské rodiny Bourbonské z Francie r. 1830 přišel s ní do Čech. Zde poznav bohaté útvary skalní při Vltavě a Berounce, věnoval zkoumání jich celý ostatní život a v závěti odkázal 10.000 zl. i všechny své přebohaté sbírky (hlavně zkamenělin) a knihovnu Museu království Českého. Zvláštní sbor učenců českých pokračuje u vydávání díla, jež proslaveno jest po celém světě. Byl to muž neúnavné práce, velice zbožný a nad míru skromný; vlast naši zvláště si oblíbil. V závěti napsal o svých sbírkách: »Z České země pocházejí, České zemi nechť náležejí!« O pamětní desce jeho viz Chuchle. (Sr. pěknou knihu Smíchovsko a Zbraslavsko. O Barrandovi viz též článek J. Krejčího v Čas. Mus. 1884. str. 385.)

Čís. 93-12 n. slulo V lesíčku, Štěpka či Eggenberg (viz Egg. ul.).

Barrandova ul. Lbň. I. má jméno po témž muži; posud jen č. 388 a 389.

Bartolomějská ul. I. od policejního ředitelství v ul. Karoliny Světlé k Pernštýnu. Jméno po kostele sv. Bartoloměje,** založeném při konviktu jesuitském (viz Konviktská ul.) r. 1726 a vystavěném od slavného stavitele Dienzenhofera ml. (viz Dienzenh. ul.) r. 1731. Když zrušen byl řád jesuitský r. 1772, i konvikt ovšem přestal a kostel odsvěcen. Stolice z něho prodány byly do kostela sv. Ducha za 30 zl. V kostele bylo pak skladiště školních knih.

R. 1854 kostel ten od studijního fondu koupila baronka Gabriela Thysenbaertová, představená savojského ústavu šlechtičen ve Vídni, dala jej obnoviti a vysvětiti. V té době v Praze založeno řeholní družstvo (kongregace) Šedivých sester (zvaných tak po šedivém plášti, jejž původně nosily přes černý šat; nyní mají i plášť černý) od tří tertiánek řádu sv. Františka, jež se oddaly službě nemocným. Byly původně v Lužické ul. III. a pak od r. 1858 v části konviktu; až r. 1863 si koupily č. 308-9 (na záp. vedle kostela tohoto) a zřídily si zde klášter. Jsou to známé vzorné ošetřovatelky nemocných. Podporu dostaly hlavně od cís. Ferdinanda Dobrotivého a sboru paní pražských, jež z bazaru k tomu účelu pořádaného odvedly 5000 zl. R. 1896—1898 vše zde nově přestavěno od stavitele Frant. Hrušky; nyní mají obydlí i za domy č. 14—18 n. v Konviktské ul. V ul. Bartolomějské nad portálem jsou dvě sošky.

Kostel sv. Bartoloměje slohu barokového, do ulice má hodně »copová« okna; uvnitř fresky Reinerovy. Obraz sv. Bartoloměje na hlavním oltáři maloval r. 1866 Josef Hellich; od něho i obraz sv. Františka Seraf. na oltáři postranním, kde jest též

* O Michli dostalo se mi mnohých zpráv laskavostí p. Vil. Buriána, učitele v Michli.
** Křestní jméno Bartoloměj se změnilo v Bartoš (ek), Bartoň, Bárta, Barták, Bareš, Bára.

obrázek Srdce P. Ježíše od Seidla. Od Seidla obraz Srdce P. Marie jest na oltáři protějším při straně evangelijní. — Pěkný pohled na kostel jest ze dvora nového domu v Konviktské ul. (vedle konviktu).

Ulice tato ve 14. století slula Benátky a zlou měla pověst, že tu bydlila pouze chudina a zlá chátra. Tehdy v Praze působil Jan Milič* z Kroměříže, kanovník pražský a místokancléř dvoru králova, jenž opustiv své důstojenství horlivou činností kazatelskou napravil mnoho hříšných žen, jak píše Veleslavínův kalendář historický: »Mistr Jan Milič byl původcem, aby domek hříšných žen, řečený Benátky, l. 1372 měsíce června byl zbořen, špatné ženy vyhnány a na tom místě kostelík byl vystavěn«. (Viz též Miličova ul.) Milič z peněžitých darů vystavěl tu dům kajícím ženám s kaplí sv. Maří Magd., jež stávala v místech nynějšího kostela sv. Bartoloměje. Říkalo se tam v Jerusalemě, jak sluje dosud dům kongregace Šedivých sester; ale Miličův Jerusalem byl obrácen do nyn. ul. Konviktské (č. 293 a 294-20 a 18 n.), kdež byl vchod hlavní či přední, kdežto kaple Jerusalemská počítána za část zadní (v této ul. spíše č. 307-7 na záp. od kláštera).

Když zbožný Milič r. 1374 zemřel v Avignoně, kamž odešel očistit se z některých žalob, ústav jeho od Karla IV. dán řádu Cisterckému, který tu studentům bohoslovcům zřídil kollej sv. Bernarda. (Kollej ta zanikla na počátku válek husitských a obnovena byla v 17. stol. u Prašné brány.) Zde byla též první čas kollej královny Hedviky, po 2 letech přenesená do domu na Ovocném trhu (v části nyn. Zemského soudu vedle »bazaru«).

Když v bouřích husitských majetek duchovní v Praze obcí byl zabaven, zde vzniklo několik domků; z nich jeden (308-9) r. 1443 věnován byl chudým pobožným ženám i slul dlouho domem zádušním; byl určen pro »panny nebo vdovy, kteréž by se Pánu Bohu oddaly a samotné jsouce Pánu Bohu sloužiti chtěly«. Tehdy vedle kaple sv. Bernarda byl volný průchod z ul. této do Konviktské.

Do domu č. 308 se přistěhoval Kramerius r. 1804; ale r. 1806 si koupil dům č. 232-10 n. v Husově tř. O jeho »expedici« čti Jirásek, F. L. Věk.

Jdouce od západu vidíme v ulici této po levé straně č. 304-1 n. nízký starší dům u zlatého soudku u prostranství, jež druhdy slulo Svatoštěpánský plácek; viz ul. Karol. Světlé. Nejstarším majitelem Tomek (v základech star. místopisu) nalezl ševce Mikuláše z Vožic.

Vedle jest č. 305-3 u bílého hřebene; zde bývala (již r. 1353) fara sv. Štěpána menšího či ve zdi do r. 1523, kdy dům prodán a nová fara zřízena v nyn. ul. Karoliny Světlé 979-12 n. Nyní jest tu německá útulna a škola pro služky.

Č. 306-5 u zlatého slunce, jež posud jest na domě. Býval Václava Sovy, emigranta po bitvě Bělohorské, a r. 1680 postoupen chrámu Týnskému. — Před sto lety byl tu taneční sál. Bydlí tu Frant. Herites, býv. lékárník ve Vodňanech, známý a oblíbený spisovatel; nyní jest redaktorem Máje.

Č. 307-7 »v Jerusalemě« jest bývalá kollej cistercská, darovaná řádu tomu od Karla IV., aby tu bydlili ti z řádu, kteří by z venkovských klášterů šli do Prahy studovat theologii; nyní jsou majiteli hrabata Harbuval-Chamaré Jan Felix a Jan Alfréd.

R. 1712 měla dům ten hraběnka Marie Terezie z Pöttingu roz. Michnová z Vacinova, pak Jan Adolf hrabě z Pöttingu a Persingu. Do nedávna tu byl Ženský výrobní spolek český.

* O něm viz podrobněji Tomek, Děj. Prahy III. str. 294-315.

Celá strana prvá až sem nyní jest budova c. kr. policejního ředitelství na místě bývalých domů č. 313, 314 u zlatého slunce, 340 u tří zlatých hvězd a 312. Viz ul. Karoliny Světlé.

Vedlejší č. 311-8 naproti klášteru Šedivých sester slulo v 15. století u Eliáše či u vozu Eliášova i u ohnivého vozu, nyní u červeného srdce. Jest tu nový dům německého výrobního spolku. Znamení domovní i sgrafitto s toho domu jest v městském museu. Nejst. majitel r. 1410 sladovník Kilián, pak pasíř Klíma, potom zedník Petr.

Č. 310-10 u Hřebíčků s obrázkem P. Marie. Zde u samé zdi městské býval rozsáhlý dvůr kapituly vyšehradské, jejž prodala r. 1361 potřebujíc peněz na stavbu vodovodu ze známé studánky Jezerky na Vyšehrad; pak Jana ze Šternberka, potom Prokopa, markrabí moravského, a od r. 1398 opata Diviše a kláštera Břevnovského; i slul pak dlouho domem Břevnovským. R. 1428 od obce zabaven; i měl jej sladovník Petr.

Na téže pr. straně vedle jest nízký starý domek č. 346-12, kde býval průchod na Pernštýn č. 9 n. Nyní zavřena jsou tu z této ulice vrata na veliký dvůr, kde uzříš velikou kašnu skoro celou krytou klenutím. Jest tu dům u Berků (ovšem jen zadní část jeho; vlastní dům stál na Pernštýně). Do r. 1408 býval to dvůr biskupa Litomyšlského.

Poslední dům na pr. straně jest č. 347-14 (a s ním spojené č. 348-16) u Božího roucha či u Boží sukně, zadní to část domu č. 11 na Pernštýně. Nyní jest tu známý velkoobchod se sukny H. Vopálky; v domě též jest Deutscher Männerturnverein v místnostech, kde dříve byla evangelická modlitebna. R. 1447 byl tu dům u modrého jelena s pivovarem; před tím se jmenuje majitelem Heřman písař ungeltu, pak sladovníci, r. 1431 Václav Duršmid z domu na rohu Příkopu a Václavského nám., kde jest závod Gottwaldův. Na počátku 16. stol. byl to dům Petra Brouska, konšela staroměstského, který uprchl z města v nepokojích r. 1514.

Zde bydlil Jiří Jan Raisman z Riesenbergu, primator r. 1684—1694; za něho vypukl veliký požár, založený od francouzských paličů r. 1689. Tehdy shořelo celé Židovské město, mnoho kostelů a 820 domů; také kostel sv. Haštala, kde na jednom zvonu čte se jméno tohoto primatora, za něhož kostel ten (a zvon) obnoven.

Na levé straně, vých. od kostela jest rozsáhlý průchodní dům Konvikt (291-11 n.), o němž vypravuji při Konviktské ul. Část jeho zde na rohu těsné uličky býval domek u železné hlavy; slul tak po majiteli r. 1406 Petru sladovníku, řečeném Železná hlava. Jinou část r. 1400—1432 měl kožišník Václav Štráboch,* známý z bouří po smrti krále Václava IV. (Viz Starom. nám. č. 30 a 28 n.) Část ta slula u tří mouřenínův. Po Konviktě i tato ul. Bartolomějská po nějakou dobu slula Hořejší Konviktská. Za uličkou jest dlouhý dům č. 309-13 n. u starých Šedivých i u Kasírů. V části jeho r. 1359 bydlil kat. R. 1429 byl majitelem Jan Kantor ze Žatce; po něm ještě r. 1511 slul domem Kantorovským.

Spolumajitelem domu jest a zde bydlí JUDr. Jan Podlipný, bývalý primator, starosta České obce sokolské, poslanec na sněmu zemském. Zde bydlí též akad. malíř Frant. Bíza.

Barvířská ul. II. od Petrského nám. z Lodecké ul., přetíná pak Klimentskou ul. a se zatáčí na východ k Lodním mlýnům. Zachovala jméno staré po barvířích,

* On chránil r. 1419 mnichů z Kartouz ve svém domě a vyprovodil je z města. Viz Kartouzská ul.

kteří tu měli dílny blízko vody. Barvíři koží a později i pláten měli cech od r. 1477; dříve byli v pořádku rukavičníkův.

Čís. 1550-1 za zahrádkou jest opatrovna a mateřská škola; v téže budově, ale vchodem z Klimentské ul. č. 34 n., jest obecná dívčí škola u sv. Petra. Řídí ji vynikající učitel a spisovatel Adolf Frumar.

Naproti č. 1184-2 u dvou modrých klíčů jest majetek náboženské obce židovské. R. 1429 majitelem byl mocný konšel novoměstský, pekař Václav Cvok, jenž měl též dům v rohu Příkopů a Panské ul č. 855, také jeden z mlýnů Křižovnických (č. 1244 Lodní mlýny 2 n.), mlýny na Kameni i s ostrovem a přívozem k Bubnům, i ves Libeň a Holešovice. Od Jiřího Poděbradského r. 1448 byl jmenován prvním konšelem a tedy i na měsíc první purkmistrem na Novém městě. Každé totiž město pražské mělo rychtáře (viz Rytířská ul. při Staré rychtě) a radu konšelů či přísežných (z nichž přední na Star. městě zprvu zváni byli kmety), kteří vykonávali moc soudní a spravovali obec; předsedou rady té vždy na 4 neděle byl jeden z konšelů a slul purkmistrem. Na Star. městě bylo konšelů 18, na Novém a na Malé Straně po 12; »sázel« je král osobně nebo podkomoří královský z 50 měšťanů, navržených od odstupujících konšelův. Ve věcech důležitějších přibíráni starší obecní či přísežní sousedé, někdy svolána i celá obec t. zv. veliká obec, zvláště ve věcech finančních.

Proti Klimentské ul. jest dvůr starého domu č. 1214-4 u Prášků; v 15. stol. tu byly dva domy; jeden rybáře Duchka, pak rybáře Fabiana, druhý pekaře Jíry Syrečka.

Č. 1228-6 sluje Führerovská zahrada. Před 120 lety byl tu proslulý tehdy barvíř Ant. Eckel; nyní tu V. Skokan má známou továrnu na váhy.

Č. 1229-3 (v Klimentské 13 n.) jsou Svobodovy tůně, kde ku konci 14. stol. bylo tu několik domků; jeden Václava Chybyše, rybáře, potom rybáře Ševelky; i v druhých byli rybáři a pekaři.

Č. 1226-5 (ke konci 14. stol. Václava jircháře, potom rybářův) má slušný barokový ráz.

Č. 1225-7 u Vykasovských, ve 14. stol. majetek pekařův, stojí již u samé vody proti Lodním mlýnům.

Barvířská ul. Sm. za nádražím z Křížové do Prokopovy ul. (přetínajíc ul. ke Koulce), má jméno po nedaleké usedlosti Barvířce č. 185 na Radlické silnici, jež jest majetkem Anny Mildové, Em. Bartha a synů Dr. Prachenského.

Basilejské náměstí Žk. při Prokopově tř. a Lipanské ul. Pojmenováno po městě švýcarském Basileji, kde v l. 1431—1448 zasedal známý koncil či sněm basilejský, důležitý v našich dějinách. Tam r. 1433 přijelo poselstvo české, vedené Prokopem Holým a kazatelem týnským Janem Rokycanou, až po mnohém a dlouhém vyjednávání Čechům povoleny 4 pražské články či artikule v t. zv. kompaktatech či úmluvách (o přijímání pod obojí, o trestání veřejných hříchů v církvi u osob duchovních i světských, o svobodném hlásání slova Božího od křesťanských kněží a o vládnutí kněžském statky pozemskými).

Kompaktat pevně se držel Jiří Poděbradský; když r. 1461 byl žádán, aby odřekl se přijímání pod obojí způsobou, odpověděl, »že uznává papeže za nejvyšší hlavu církve, mimo kterou není spasení; také že se nepřidrží žádného kacířství, aniž ho hájí, ale kompaktat,

zavřených se sborem Basilejským, kterými Čechům povoleno jest vedle jiných věcí přijímání pod obojí způsobou, že odříci se nemůže.«

Zajímavo čísti, jak r. 1433 v Basileji přijali naše posly; kudy šli, ulice naplněny byly lidmi, a ženy, dívky, pacholata dívaly se ze všech oken i se střech domů na ty lidi divného národu, o kterých prve slýchali se strachem, ukazovali si hrozné tváře a divoké oči; zvláště však vyhledávali Prokopa, onoho vůdce strašlivého, jenž tolik vojsk porazil, tolik pobořil měst, tolik prý tisíc lidí pobil. (Tomek, Děj. Prahy IV. 546.)

Č. 189-2 roh Jakoubkovy ul. u Zbenických, č. 111-3 druhý roh Jakoubkovy ul. u Merkuru; zde jest c. k. okr. hejtmanství, č. 328-6 u Jana z Jesenic, č. 700-9 radnice (roh Lipanské ul.), vystavěná r. 1890 dle plánů J. Šimáčka. V ní r. 1891 byl J. V. císař, č. 700-10 roh Štítného ul. jest škola; v č. 746-II. bydlí ředitel školy Jos. Flekáček, spisovatel hlavně pro mládež a překladatel z italštiny, č. 250-12 roh Prokopovy ul. u města Moskvy.

Belcrediho třída VII. jest velmi dlouhá ulice v Bubnech z Bělského tř. k z. po Letné k Bubenči; r. 1888 byla nazvána silnicí Belcrediho, r. 1889 třídou.

Hrabě Richard Belcredi byl od r. 1864 místodržitelem v Čechách a na českém sněmu hlasoval a u vlády se přimlouval za zákon o rovnoprávnosti obou národností v Čechách. R. 1865 se stal ministrem, později předsedou ministerstva. Jsa věrným přítelem národa našeho a výmluvným zastancem našeho pokroku osvětového, jmenován byl r. 1865 čestným měšťanem pražským, a český lid jméno jeho chová v úctě.

Č. 360 jest strojírna firmy Novák a Jahn, č. 381 u města Prahy, č. 393 u zlaté palmy, č. 394 u krále Václava, č. 399 u Mistra Jana Husi, č. 403 firmy Kudlicz Josef, slévárna železa, továrna na výrobu válců, zařizování topení a p., č. 476 u Červenků (dle majitele), č. 479 u Kutílků, č. 534 u Merkura (zájezdný hostinec), č. 599 u Svatopluka, v č. 612 bydlí akad. řezbář Jos. Krejčík, známý svými krásnými oltáři, v č. 686 knihtiskárna K. Mádla a redakce čas. Český filatelista, č. 748 u Velehradu; č. 806 u krále Jiřího z Poděbrad, v č. 832 jest expositura fary.

Belcrediho třída Bbč., kde jest č. 96 u P. Marie; v č. 154 bydlí akad. malíř prof. Em. Liška.

Z Klamovky.

Pomník oblíbenému ptáku postavený v Klamovce r 1791

Bělohorská silnice Sm. z Plzeňské tř. před Klamovkou vede serpentinou na návrší pod Týnkou a k Hvězdě, před níž se spojuje se starou silnicí ze Strahova na Bílou Horu; vystavěna byla r. 1878 hlavně pro kamenné lomy bělohorské. Na konci elektrické dráhy z hlavní tř. mezi silnicemi Plzeňskou a Bělohorskou jest č. 154 Klamovka (jinak Okrouhlík, Zahrádka či Schönfeldka) se známou ohromnou zahradní restaurací. Krásný tento sad byl od r. 1757 hrabat Clam-Gallasův; tehdy na Smíchově a v okolí jeho bylo několik rozsáhlých usedlostí a letních sídel šlechtických. Hrabata Kristián Filip a syn jeho Kristián Kryštof Clam-Gallasové zde chovali též medvědy, vlky a jinou zvěř. Kněžna Kristiána, potom Colloredo-Mannsfeldová, oblíbenému svému ptáku brasilskému r. 1793 postavila tu pomníček (viz obr. na str. 33.). Větší jest pomník (viz obr. na str. 33.), jejž zde mezi pavillonem hudebním a švýcarskou střelnicí postavil generál Edvard Clam-Gallas svému válečnému koni. — I ostatní tři naše obrázky (viz na str. 32., 34. a 35.) ukazují, jaké bývaly ozdoby velikých zahrad šlechtických kolem Prahy. Procházíš-li všedního dne, kdy není přeplněno, krásným sadem tímto, zdá se ti, že jistě potkáš společnost z doby rokokové, jež doplní obraz hodící se k roztomilým pozůstatkům staveb oné doby. — Novější jest poprsí Karla IV. (Viz obr. na str. 36.) — V Klamovce r. 1877 hrabě Leopold Kolovrat v souboji zabil prince Vil. Auersperga. Za našich dob rozsáhlý majetek tento koupil starosta košířský Hlaváček a upravil tu restauraci; od něho byla též zřízena sem elektrická dráha, nedávno obcí pražskou koupená. — Zde asi bývala vinice kláštera Kartouzského, jíž koupil r. 1424 měšťan Antonín od oslů (Starom. nám č. 461-32 n.), i slula hora Oslovská či Oslice. — Po celé této stráni od Petřína k západu bývaly za Karla IV. samé vinice, z nichž později vznikly hospodářské dvorce zdejší.

Před Klamovkou stojí u Plzeň. tř. kaple, odkudž vydáme se na cestu dosti málo známou k Bílé Hoře. Samoty, bývalé vinice, výše odtud ležící, mají úřední společné jméno »U Bělohorské silnice« a »Nad Bělohorskou silnicí«. Na pr. vysoko se prostírá zahrada Donátova, na l. cihelna, nad níž blízko rozcestí stojí novější dům č. 907 »Svět zvířat«. Jest tu vzorně zařízený ústav pro chov ušlechtilých psů, hojně navštěvovaný i od cizinců; majitel Václav

Pomník válečného koně v Klamovce.

Pavillon v Klamovce.

Fuchs tu chová též jiná zvířata ze všech zemí a pěstuje znamenité králíky. Milovníkům zvířeny jest vždy vstup volný. Zde bydlí též Karel L. Kukla, redaktor listu »Svět zvířat«, známý sbírkou pražských obrázků »Ze všech koutů Prahy«.

Odtud k sev. (k Strahovským lomům a Týnce) polní cestou se jde k Pernikářce (č. 111), za níž v úvalu jest viděti komín cihelny (č. 815) První pražské parostrojní továrny na cihelné a hliněné zboží; dále na vých. jest č. 112 Fialka, na samém vrchu rozsáhlá Hibšmonka č. 113 a Kneislovka (č. 114) s kaplí sv. Jana Nep. V pr. vede Spojovací silnice k Plátenici a dále až do Karlovy tř. Sm.

My jdeme v l. nad cihelnou, kde za mýtem stojí (čís. 720) Okresní chorobinec korun. prince Rudolfa, (v. obr. str. 36.) zřízený na podnět okresního starosty Ant. Peluňka, dostavěný r. 1891 od Jos. Linharta; první fond k němu byl založen při sňatku kor. prince Rudolfa s princeznou Štěpánkou.

V pr. od silnice v poli viděti jest sklep; říkají, že tu všude v okolí jsou z dob Jesuitů veliké chodby podzemní; majetkem řádu toho bývala v l. ležící Klikovka (č. 118 a 119), již drží dědici Rennerovi, mezi nimi zubní lékař univ. prof. dr. Nessl a prof. dr. Hanuš Máchal, docent české university. Týchž jest také pěkně položená Skalka (č. 120) a odlehlejší Štěpá či Ladronka (č. 121). Zde r. 1417 vinici měl Tiburcius Rak, měšťan malostranský; i říkalo se tu »hora Tiburciovská«. Při ní bývala kulatá věž. S ní sousedila vinice pražského arcibiskupa Konráda, již r. 1432 měl dvořenín jeho Václav z Auerbacha; slulo tu na Biskupce či hoře arcibiskupově, i když byla později rozdělena na vinice čtyři.

Za Skalkou viděti jest háj u Cibulky (v. t.) a půvabné úvaly zdejší; máť Smíchov ze všech předměstí pražských nejkrásnější okolí, rozmanité malebnými vrchy i dolíky a starými samotami s pěknými zahradami. V pr. vysoko stojí č. 115 Spiritka, od níž cihelna se táhne až k č. 116 Císařce u naší silnice; v l. dále uzříš Kotlářku, hřbitov košířský i krásné údolí u Motol. U samé silnice v l. mineš malou továrnu na fermež a po obou stranách spatříš lomy bílého kamene; na obzoru v l. kostelík jest ve Stodůlkách. Pak mírně stoupaje dojdeš křižovatky u staré silnice císařské, kde stojí novější 3 domy Vypichov; přímo vede cesta do

Liboce (v. t.), my však se dáme na z. k Břevnovku, vlídné vesnici s pěknými domky a množstvím stromoví.

Došli jsme historické **Bílé Hory**. Jest to vysočina na západ od Hradčan, jmenovaná tak již ode dávna proto, že se tu lámala bílá opuka. Nejvyšší část (380 *m*) leží za Břevnovkem (Malým Břevnovem) po obou stranách silnice k Unhošti na jih od Hvězdy nad údolím, kde se prostírají vsi Ruzyně a Řepy. — Zde již r. 1427 ležení měli Sirotci, sem králové jezdívali naproti svým vznešeným hostům, a odtud jako od přední hradby města pěšky šli r. 1575 vyslanci, kteří přiváželi korunu a klenoty zemské z Karlova Týna; až sem tehdy jeli kolem vozu skvostného, taženého šesti bělouši, zde pak ssedli s koní a pěšky provázeli vůz, páni po pravé straně a rytíři po levici, až ke kostelu sv. Víta.

V únoru 1611 Vavř. Ramée, velitel vojska Pasovského, přitáhl sem a okolí plenil jako v zemi nepřátelské; odtud zmocnil se i Malé Strany. Tento vpád Pasovských způsobil v Praze krutou bouři proti straně katolické, která, jak se věřilo, s nimi byla srozuměna. Slabost císaře Rudolfa II. měla těžké následky; vždyť on sám před tím jednal s arciknížetem Leopoldem, aby silou vojenskou pokořil české stavy, císaři nepohodlné; ale když pak vojsko sebrané v biskupství pasovském — byltʼ Leopold, nejsa ještě na kněžství vysvěcen, biskupem pasovským a strassburským — vtrhlo do Čech, Rudolf nařizoval, aby odtáhli. Neuposlechli, nýbrž i do Prahy se dostali. Když pak konečně Pasovští i s Leopoldem musili vyjíti ze země, stavové kladouce vše za vinu císaři, obsadili i hrad, a Rudolf po příchodu bratra Matyáše musil složiti vládu r. 1611.

Sem dne 7. listopadu 1620 přitáhlo v noci vojsko zimního krále Bedřicha Falckého — většinou najatí žoldnéři cizozemští — ustupujíc dosti nepořádně před vojskem císařským. A ráno v neděli dne 8. listopadu veliká část jich pospíšila si do Prahy, aby se tam najedli a napili. Zbylo zde pod velením Kristiana z Anhaltu asi 13.000 mužů, kteří se postavili od Hvězdy k jihu, kdežto někteří zůstali v oboře. Než se ohradili náspy — měli však jen 10 děl — již přitáhli císařští (asi 25.000 mužů) a vešli v poradu. Aby ihned útok byl učiněn, nejvíce rozhodl mnich Karmelitán Dominik a Jesu Maria, jenž přinesl z Říma meč od papeže posvěcený a ze Strakonic obraz P. Marie.

Nalezl jej prý tam ve spustošené kapli; když zaplakal nad obrazem, na němž oči byly vyřezány, zjevila se mu prý Panna Maria řkouc: »Obraz tento budiž praporem a vůdcem vojska; až v krvavé bitvě nepřítele porazíte, obraz můj sám od sebe se obnoví v dřívějši kráse«. A vskutku dle pověsti po bitvě na Bílé Hoře s obrazu zmizely stopy rouhavých rukou lidských.

Zajímavo jest, že bitvy Bělohorské se účastnil slavný filosof francouzský René Descartes (Renatus Cartesius, 1596—1650) jsa ve vojště Maxmilianově; potom několik měsíců ztrávil v Praze.

Altán v Klamovce.

Poprsí Karla IV. v Klamovce.

Výsledek bitvy* jest znám; zbabělostí i neschopností krále i stavů prohrána bitva — ve zmar uvedena celá země. Pravdivý jest historický výrok: »V Praze se zvonilo na poplach, ale kdož zvony rozhoupali, byli v Němcích« — Čechy pak nesly hrozné následky špatně vedeného a proto nešťastného **odboje stavovského**,** ztrestána byla celá Česká země bez rozdílu víry i proněvěry. Nastala doba z celých dějin našich nejsmutnější. Hlavní původcové ujeli, jiní popraveni, ostatní provinilci pozbyli jmění zcela nebo trestáni pokutami, na něž někdy nestačilo celé jmění. Sta a sta lidí vyhnáno nebo vyšlo ze země pro víru; dle Slavaty na 36.000 rodin odešlo, místo šlechty domácí přicházela cizí. Ovšem i tehdejší šlechta naše »stýkajíc se s protestanty německými nasákla cizotou, zaváděla mravy přespolní a odcizovala se národu«. Veliká kniha Bílkova »Dějiny konfiskací v Čechách« obsahuje zvláště pro dějiny pražské mnoho důležitého. — Ze 738 měst a 34.000 vesnic v Čechách, jež byly před válkou třicetiletou, zbylo po r. 1648 jenom 230 měst a 6000 vesnic.

Za dob minulých, kdy věřilo se pověrám i různým znamením, vypravovalo se též, že osudná porážka bělohorská již dříve byla prorokována. Tak čteme u Beckovského: »R. 1619 dva sedláčkové z vesnice Ořech řečené a blíž Prahy ležící, s obilím v noci před 21. prosincem na trh do Prahy jeli a blížíce se k Praze před svítáním, viděli na Bílé Hoře mnoho světel se ukazovati a nejvíce na tom místě, kde následujícího roku Fridrichovo vojsko poraženo bylo. I leknuvše se těch nikdá v těch místech nevídaných světel, nesměli blíže k Praze jeti, aby do rukou nepřátelských (neboť oni se domnívali, že nepřátelé na

Okresní chorobinec u Bělohorské silnice.

* O ní se poučíš mimo jiné v Čas. Mus. 1876 a v obšírném článku Ottova Sl. N.

** Však již asi 100 let dříve velmi u nás poklesla mravnost politická. Když po smrti Ludvíkově u Moháče r. 1526 několik bylo osob, jež se ucházely o trůn český, kupec jeden pražský v listu příteli svém i do Němec píše, kdo by chtěl králem se státi, »aby nešetřil úplatků k získání znamenitějších osob všechněch tří stavů, panského, rytířského i městského«. Smutné to svědectví, jež vydává člověk tehdejších poměrů znalý.

Kostel na Bílé Hoře.

Bílé Hoře při těch světlech stany rozbíjejí) samochtě nepřišli, pročež uchýlivše se s vozy do nejbližšího houšti, co dále s těmi světly bude, pilně pozorovali; ale po půl hodině, když se rozednívati počalo, všechna světla se ztratila, a oni bezpečně do Prahy na trh přijeli a co viděli, vůbec povídali. Ta světla na Bílé Hoře viděli také jiní sedláci, kteří té noci do Prahy z vesnice Stodůlky nazvané dříví na trh vezli. Skrze ta světla, která se v půl hodině ztratila, Bůh spravedlivý ukázati chtěl, že na tom místě v půl hodině vojsko Fridrichovo i kacířských stavů českých od vojska Ferdinandova poraženo bude, což se také následujícího roku vskutku stalo.«

Císař Ferdinand II. v dubnu 1623 navštívil Bílou Horu, aby se podíval na bojiště; roku následujícího v listopadu sem šlo z Prahy první processí. R. 1630 v listopadu sem přitáhl saský vojevůdce Arnim a odtud se zmocnil Prahy; ve vojsku jeho bylo asi 60 exulantů českých; ale v květnu 1631 Albrecht z Valdštýna od Smečna sem přivedl císařské a z Prahy vypudil Sasy. A zase nepřátelé tu byli v červenci 1634; generál švédský Banner odtud zahnal císařské, avšak do Prahy se nedostal. Po 5 letech na Bílé Hoře Gallas, vojevůdce císařský, zřizoval pevný tábor, a k němu sem v říjnu přišel na přehlídku vojska arcikníže Leopold Vilém. A poslední rok války 30leté sem Ottovalský přivedl Švédy, kteří odtud úžlabinou pod Kajetánkou se dostali do Prahy.

V l. 1704—1714 vystavěn byl na Bílé Hoře barokový poutnický kostel s ambity na památku onoho vítězství; odtud jméno Sancta Maria de victoria. Před vchodem do nádvoří stojí sochy sv. Rocha a Šebastiána z poč. 18. stol. (Viz obr. na str. 37.) Fresky v kostelíku z doby Reinerovy mají býti nyní opraveny; nad průčelím (viz obr. na str. 38.) jest plastické vyobrazení bitvy bělohorské s lat. nápisem a sochou sv. Václava. Na hlavním oltáři jest kopie strakonického obrazu (originál přišel do Říma), druhá kopie jest u P. Marie Vítězné na Malé Straně. Po stranách jsou kaple sv. Feliciána a sv. Hilaria s ostatky těchto svatých. V ambitech jsou obrazy poutnických míst v Čechách a zemích sousedních s nápisy českými a německými, mimo to veliké obrazy křížové cesty a obrazy ze života P. Marie. Kapli sv. Vojtěcha r. 1710 vystavěl hrabě Jeronym Colloredo, kapli sv. Jana Nep. r. 1712 hrabě Václav z Trautmannsdorfu, třetí kapli sv. Václava (r. 1714) rytíř Markvart z Hrádku, čtvrtou nejsv. Trojice rytíř Leopold Manhard (r. 1713). V nádvoří jest hluboká studně z r. 1716 (viz obr. na str. 39.); k ambitům po sev. straně přiléhá kaple Jerusalemská s Božím hrobem (viz obr. na str. 40.).

Ale již dříve založena tu byla kaple (r. 1628), která pak připojena k novému kostelu; obraz mince ražené na památku založení kostela toho s obrazem najdeš v Zapově Kronice V. str. 975. R. 1720 byly stavěny kapličky v polích od Strahovské brány podle staré cesty až k Františkánskému klášteru a poutnickému místu v Hájku. Od té doby bývaly sem veliké pouti, jež zastavil Josef II. a kostel zavřel r. 1787; avšak r. 1811 budovu koupil kanovník u Všech Svatých Jos. Čapek, a r. 1812 kostel jest opět otevřen a pouti obnoveny.

Nedaleko kostela při silnici jest známá veliká hospoda, v níž najdeš některé památky z nešťastné bitvy i její plány a obrazy.* (Více vyobrazení týkajících se bitvy té najdeš v pražském městském museu.) Na dvoře stojí nedokončená budova kostelní. Když totiž byla stavěna r. 1628 jmenovaná kaple, Servité počali si tu stavěti klášter, ale nedokončili a usadili se u sv. Michala v Praze; vymlouvajíce se, že tam nemají

Vchod do kostela na Bílé Hoře.

vody, dosáhli povolení klášter ten prodati; stavení r. 1673 koupil za 100 dukátů Maxm. z Martinic a udělal z něho hospodu.

Vedle, blíže k Praze, v malém domku č. 48 jest hospůdka, kde na desce kamenné zapsáno jest, že tam 5./10. 1878 pobyl chvíli korunní princ Rudolf. Jsa unaven na vojenském cvičení, chtěl si odpočinouti; průvodčí ho upozornili, že nedaleko jest velký hostinec, ale Rudolf vešel do tohoto domku a zde se napil.

I později Bílá Hora byla svědkem a jevištěm událostí válečných, jako při vpádu Prusů r. 1741. Tehdy mezi Prusy zde v táboře byl i německý básník Ev. Kleist, jenž tu vařil polévku sobě i příteli, básníku Gleimovi; potom byl posádkou v Praze.

Nedaleko k s. jest viděti rozsáhlou oboru, ohrazenou pevnou zdí; jest to **Hvězda**, (viz příl. 2.) bývalý lovčí zámek u Liboce. Za starých dob tu býval les Malejov, a v něm při záp. konci návrší asi stála tvrz.

* Zde též jest vyložena pamětní kniha, v níž pilně zaznamenány jsou všechny zprávy o Bílé Hoře.

Nejpohodlněji do Hvězdy se dostaneš drahou do Liboce (20 min. od stanice) nebo po silnici (od Strahova asi 3·5 *km*). V neděli po sv. Marketě jest tu pout, druhdy velmi hlučná, nyní jen sprostá. O původě jejím viz Břevnov. Jinak sem dosti málo se chodí, a posud jest mnoho Pražanů, kteří ještě uvnitř neviděli tohoto výtečného uměleckého díla.

O vzniku této velezajímavé stavby dlouho se nevědělo nic; Beckovský, ba z počátku i Tomek myslili, že Hvězdu vystavěl r. 1459 Jiří Poděbradský a to v podobě hvězdy, že první choť jeho Kunhuta byla z rodu pánů ze Šternberka. — Oboru, t. zv. Novou na rozdíl od starší v Bubenči, zřídil r. 1534 na pozemcích koupených od kláštera břevnovského Ferdinad I., a v ní letohrádek tento r. 1555 založil syn jeho arcikníže Ferdinand, té doby místodržící v Čechách, muž velice vzdělaný; sám vlastní rukou navrhl a vyměřil celý plán Zlaté Hvězdy a t. r. 27. června položil základní

Ambit a studně na Bílé Hoře.

kámen; dvořané prý pomáhati musili při kopání základův. I když potom meškal v Uhrách, stále pečoval o stavbu, která však trvala dlouho.

Práce řídili Juan Maria de Speciecasa (tovaryš Pavla Stelly, jenž dělal o Belvederu), pak Hanuš Tiroll a Bonifác Wolmuth (Wohlgemuth); výzdobu štukaterskou v l. 1556 až 1563 prováděli Giovanni de Spatio a Pietro de Ferrabosco.

Ferdinand proto dal tolik nádhery tu udělati, že zde chystal byt Filipině Welserové, s níž seznámil se na říšském sněmě v Augsburce r. 1550 a oddati se dal tajně. Tato krásná a vzdělaná paní, dcera kupcova, bydlila zprvu na Březnici, pak na Křivoklátě, kde ulehčila uvězněným Českým bratřím Augustovi a Bílkovi. R. 1561 sice císaři Ferdinandu I. odhalila tajemství svého sňatku a dosáhla odpuštění sobě i manželu, ale veřejně sňatek prohlásiti směli až r. 1576.

Na nejzápadnějším konci rozsáhlé obory při samém svahu stojí tato budova, jež zevnějškem svým nijak neláká. Vstoupíme malým, neúhledným přístavkem do prostoru, jenž má půdorys šestihranné hvězdy; v jednom paprsku jsou schody, v ostatních pěti jsou kosočtvercové sály s výklenky, které bývaly vyloženy mramorem a ozdobeny sochami. Však všecko i nábytek zmizelo. Jedinou, ale krásnou ozdobou jsou výtečné stropy. »Těžko

jest popisovati jednotlivá pole; vše se střídá v malebné rozmanitosti. Švižné ornamenty se otáčejí v pružných liniích kol postav mythologických, od jedné masky ke druhé splývají plné pletence květů, tu zase v medailonech hlavy, onde římské přílby, štíty a brnění visí jako trofeje na římsách. Satyrové a Fauni se opírají o rámec polí, v nichž bakchantky a amorové v dovádivých hrách se prohánějí.« Jest tam Saturn o kosu se opírající, Jupiter s blesky na orlu, Merkur na kozlu, Leda s labutí, Aeneas prchající z Troje, Scaevola před Porsenou si upaluje pravici, Horatius brání mostu atd. »Ornamenty jsou pracovány z pražského vápna, v reliefu jen slabě vyvýšeném, s lehkostí a snadností nevyrovnatelnou.«

V prvním a druhém patře však již není ani ozdůbky; přesídliltˇ arcikníže r. 1566 do Inšpruku, a na výzdobu hořejších poschodí nedošlo. A ve druhém patře již není ani klenby; krov sám jest stropem. V podzemí asi byly kuchyně, špižírny a obydlí služebnictva. »Opouštíme budovu s vědomím, že ve Hvězdě dochovalo se nám dílo vysoké ceny umělecké, unikum co do konstrukce a vyzdobení, že jím pyšniti se smíme jakožto výtvorem v té způsobě všechny středoevropské stavby renesanční daleko předstihujícím.«

Veselo a hlučno tu bývalo za zakladatele i v první době panování Rudolfa II. Zde slavně vítali r. 1619 Bedřicha Falckého — a 8. listop. r. 1620 o bitvě Bělohorské tu klesali stateční Moravané vedení mladším Thurnem a Jindřichem Šlikem.

Ferdinand II. budovu zpustošenou uvedl do pořádku a v sále druhého patra dal vymalovati obraz bitvy. Ve válce třicetileté několikrát tu tábořilo vojsko; r. 1631 Arnim saský vše vyloupil. Ale císař opět Hvězdu opravil a dal do obory zvěř. Po 8 letech Švédové tu měli prachárnu, r. 1648 opět zde loupili; tehdy v říjnu ve Hvězdě nocoval falckrabí Karel Gustav, vůdce švédský.

Kaple Jerusalemská na Bílé Hoře.

Po válce Ferdinand III. budovu opravil a r. 1652 vítal zde kurfiřty německé; mezi nimi byl i syn Zimního krále Karel Ludvík, jenž tu byl kdysi s otcem maje 2 léta.

V listopadu r. 1740 přitáhl bavorský Karel Albert od Zbraslavě přes Košíře a zde se usadil; pobyl tu však jen jednu noc a nemaje dosti pohodlí zde, přesídlil do Břevnova. Tehdy obora hrozně byla zpustošena. Roku 1742 jakýsi pražský Žid vyzradil Francouzům, že tu v oboře jsou zakopány veliké zásoby vojenské; tu intendant francouzský, bavorský šlechtic Sechelles, poslal sem vojsko a 300 Židů kopat; našli vskutku mnoho potřeb vojenských. — R. 1744 Fridrich II. dvě noci tu pobyl, než přeložil hlavní stan do Ovence (Bubenče).

R. 1757 opět král Bedřich zde bydlil jako před 13 lety; když převor v Břevnově mu řekl, že nemá pro vojsko piva a nemůže vařiti pro nedostatek dříví, král ukázal mu na Hvězdu, že tam jest dříví dosti. I káceli tu Prusové po 6 neděl, že nezbylo ani stromu. Posud tu ukazují kámen, na němž prý r. 1757 seděl Bedřich II., dívaje se škodolibě, jak děla jeho chrlí zhoubné střely na nešťastnou Prahu. Při výpadu z Prahy padlo tu 1200 Prusův; po vítězství u Kolína (18. června 1757) zde byl pruský maršál Keith v opevněném postavení; tu vojsko rakouské vytrhlo z Prahy a od Košíř učinilo útok na Prusy, porazilo je a zahnalo ke Slanému.

R. 1764 a opět r. 1780 byl v Hvězdě císař Josef II.; tehdy nařídil, aby zřízena tu byla prachárna vojenská. Od té doby Hvězda zamčena byla na 10 zámků; byl to jako začarovaný zámek, nikdo tam nepřišel, nikdo nevěděl, jaké poklady umělecké zde jsou skryty. Teprv r. 1866, když za okkupace pruské z Prahy odešla vojenská správa a vše zanechala nejistému osudu, opuštěného zámku se ujala Praha, a tehdy v červenci tisíce Pražanů spěchalo podívat se do budovy. Než vrátilo se vojsko, byly učiněny plány budovy a okresleny ozdoby její; pak zase dána sem prachárna přese všechny prosby a protesty, až r. 1874 prach odtud odstraněn, Hvězda odevzdána zámeckému hejtmanství a od té doby budova jest přístupna. »Skvostný tento pomník umění renesančního zasluhoval by však, aby důkladnou obnovou opět byl uveden v původní nádherný stav. — Pod letohradem zachována jest též velkolepá budova se stájemi pro koně lovecké, když v oboře pořádány bývaly dvorní honby.«

Když r. 1878 předčasně zesnulý korunní princ Rudolf sídlel v Praze, byl tu jednou na honu. Tu hošík nějaký naň chvíli se díval, až řekl: »Vy pěkně střílíte«. Smělé oslovení líbilo se Rudolfovi, jenž hocha se zeptal, zdali jej zná. »Toť se rozumí; vy jste synáček našeho císaře.« Rudolf se usmál a chudého chlapce pozval na hrad, kde jej obdaroval novým oděvem.

Vstoupíš-li od Liboce — jiného veřejného vstupu není — do obory, v pr. uzříš restauraci, kde také se prodávají vstupenky do letohradu po 20 h.; beze vstupenky bys pak z konce lesa od Hvězdy musil se vrátiti s nepořízenou. O zařízení tom kdo neví, marně se projde; i bylo by záhodno, když již potřeba jest takové kontroly, aby návěští o tom viselo na patrném místě u vrat, místo všelijakých tu hlášených piv a sodovek, a ne na domě mezi oznámeními o prodeji pohlednic a p., kde nikdo si nevšimne. K bezplatné návštěvě se žactvem třeba hlásiti se již předem u zámeckého hejtmanství na Hradčanech. Oboje toto nepohodlí zavedeno jest tu teprv poslední dobou.

Bělského tř. VII. počíná za mostem cís. Františka Josefa a zatáčí se pak v levo k výstavišti; jest to hlavní ulice v této čtvrti s drahou elektrickou. R. 1888 byla pojmenována Bělského silnicí, ale již roku následujícího třídou, když i zde zavládl mocný ruch stavitelský.

JUDr. Václav rytíř Bělský (1818—1878) byl od r. 1863 pražským purkmistrem; za něho byla zřízena městská pojišťovna, založena městská plynárna, vystavěn most

Lidové lázně v Bělského třídě.

svrchu jmenovaný. Za zásluhy (hlavně r. 1866 za vpádu pruského) jmenován byl čestným měšťanem a od císaře povýšen do stavu rytířského.*

Hned za mostem z malé čekárny se vstupuje k lanové dráze na Letnou, vystavěné nákladem 56.000 zl. od inž. J. Kruliše před výstavou r. 1891, kdy též zřízena byla Křižíkova elektrická dráha po Letné (od hořejší stanice dráhy lanové) ke Král. Oboře. Ale tato nyní nejezdí.

Z počátku v l. nás provází posázený svah Letné a rovněž v pr. porostlý břeh Vltavy, jež tu s šumotem se valí s jezu a rozšiřuje se v mělkém řečišti; přes ni pěkný jest pohled

* Znám jest též architekt Jan Bělský († 1880), od něhož jsou: Rudolfinum, Staroměstské mlýny, Česká spořitelna, chrám v Karlíně a j.

Letohrádek „Rudolfův" při Bělského třídě.

na malebně rozčleněný břeh pravý s mlýny a domy novoměstskými, za nimiž se zdvihá zelený vrch Žižkova. Dále ustupuje návrší Letné a jsou tu č. 342-347 domy t. zv. Schönovské malostranského stavitele Fr. Schöna; v č. 345 bydlí Jos. Rank, býv. ředitel pražské registratury, skladatel známých slovníkův. Proti domům těm elektrická dráha se dělí na trať hlavní k výstavě a novější při řece. Na rohu Skalecké ul. jest hostinec u prince; o samotě stojí dům s labutí, laciné lázně lidové (viz obr. na str. 42.) (na př. vanová lázeň jen 30 h.) při ul. Kostelní, proti níž k řece vede neupravená ul. »Na ovčinách« mezi ohradami a skladišti. V I. u staveniště před továrnou firmy Novák a Jahn v č. 359 jest redakce Rozhledů pro lidumilství (red. Fr. C. Vlk), vydávaných ve prospěch jubil. ženského asylu cís. a král. Alžběty na Kampě.

Před rozsáhlým závodištěm v pr. se vchází do zahrady Václ. Kerfurta, kde stojí zajímavý letohrádek t. zv. Rudolfův, jehož hlavní a lépe zachované průčelí jest obráceno k řece. (Viz obr. na str. 42.)

Již zevně viděti rustiku a napodobené krápníky, uvnitř pak — jest tam nyní obydlí kozy a hus, do nedávna stáj koňská — velmi pěkně jest zachováno štukoví v podobě krápníkové jeskyně. Jsou tu čtyři polopostavy, 2 ženské, 2 mužské; říkají, že jest to ženich s mládencem a nevěsta s družičkou, kteří všichni v těch místech se propadli. Proti vchodu méně znatelná jest podoba draka (viz obr. na str. 43.), z jehož tlamy vytékala voda; bylať tu asi koupelna, dle pověsti císaře Rudolfa. Vespod byla studně a chodby, které prý vedly až do Jesuitské zahrady. Hořejší část zajímavé této stavby, jejíž vnitřek posud nikde nebyl vyobrazen, jest obydlí zahradníkovo. O pánech, kteří v Bubnech druhdy sídlili, viz Bubenská tř.

Naproti závodišti, jež jest majetkem pivovaru doleji stojícího, při ul. Belcrediho jest č. 476 u Červenků; druhý roh ulice té jest č. 691, kde jest poštovní úřad »Praha 14«; vedle č. 692 první občanská záložna v Holešovicích se zastavárnou. Při ul. Skuherského stojí pěkný dům renesanční č. 693 i podobný dům č. 694 se sgrafitty; ob dům dále č. 696 sluje u Havránků, nároží ul. Na Čertoušku. Teprve zde začínají domy na straně protější při ul. Heřmanově; jest tu č. 563 Metropole a 407 u Heřmana z Bubna proti Ant. Wendlera české továrně na drátěné zboží, a č. 522 lékárna u Hygieje proti Reissenzahnově továrně na stroje hospodářské; vedle této po obou stranách Rudolfovy tř. jest továrna Umrathova, na straně protější továrna na stroje Martinka a spol. Ostatek ulice v I. zaujímá č. 303 slévárna a továrna na stroje firmy Jac. Raubitschek, za níž Strojnická ul. vede k býv. hřbitovu; na pr. v č. 567 jest továrna klobouků známé firmy C. Krise a v posledním domě při trati dráhy státní č. 568 restaurace Tivoli; v domě tom jest i okresní policejní komisařství.

Krápníková jeskyně v letohrádku t. zv. Rudolfově.

Brána a průmyslový palác výstavy z r. 1891.

Nejživěji zde bývá o pěkných dnech slunečních, kdy tisíce Pražanů tu jede a jde do Královské obory; ale živěji než »na pražském mostě« bylo tu o nezapomenutelných výstavách v přední části této obory. Bylof r. 1891 o výstavě jubilejní a r. 1895 o Československé národopisné výstavě vždy přes 2 milliony návštěvníků, o výstavě architektův a inženýrů r. 1898 na 600.000. Byly to překrásné doby vítězoslávy českého ducha; proto tak milo nám jest vše, co pozůstalo na výstavišti, a s lítostí vidíme, jak česká vesnice s kostelíkem dřevěným se odstěhovaly, aby již nikdy se nevrátily. Přáli jsme si marně, aby něco z těch drahých památek zůstalo nám v Praze. Snad aspoň skrovné zbytky se udrží déle v Kinského zahradě.

Upomínkou na krásné výstavy jest tu obr. na str. 44. brány výstavní, která byla postavena dle skizzy arch. Wiehla; s ní v dnech slavnostních zavznívaly fanfary Dvořákovy. V pozadí viděti jest výstavní palác, jejž navrhl Bedř. Münzberger.

Obr. na str. 45. představuje vnitřek průmyslového paláce s královským pavillonem, kde 15./5. 1891 arcikníže Karel Ludvík zahájil výstavu. —

Benátská (dříve Benátecká) **ul.** II. jde z Vyšehradské tř. a ulice na Slupi k sv. do Kateřinské ulice. Ke jménu připomínám, že již v 11. stol. z Čech do Palaestiny jezdili přes Benátky, a obchodní spojení Čech s Benátkami bylo již ve 12. století velmi živé. Mimo jiné z Benátek přiváženo bylo koření cizí — a toho předkové naši do kuchyně více spotřebovali než my — šafrán, pepř, zázvor, hřebíčky, dále fíky, mandle, hrozinky, cukr, rýže, ale i ke dvoru královskému — lvi. Ovdovělá královna Kunhuta asi r. 1280 od samého dože benátského byla upomínána, aby benátskému obchodníku zaplatila za dva lvy jí dodané. Již kolem r. 1300 se mluví o kupcích pražských, kteří do Benátek jezdili pro zboží, a kolem r. 1303 vévoda rakouský Rudolf vydal list ochranný pro kupce pražské přes Rakousy se ubírající do Benátek. Mezi Karlem IV. a signorií benátskou mnoho listů bylo vyměněno o svobodném provozování obchodu. Z Čech tam se vyvážely plodiny domácí, obilí, vosk, med, kožišiny,

kůže, stříbro a jiné kovy. (Více viz Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou, a články Z. Wintra.)

Bylo tedy dobře známo jméno Benátky našim předkům, kteří název ten přenesli na místo nekázně (viz Bartolomějská ul.) nebo na místo vlhké, mokré, jako zde, kde se táhly močály od návrší východních k Podskalí. V těchto místech již v době staré se připomíná široký úval hojně zarostlý, jenž r. 1199 se nazývá »vlčí branou«. Jméno Benátky zaznamenáno jest již při r. 1489. Dokud v Čechách bývalo více lesův a proto i potoky živější, i zde byl asi dosti silný pramen a potůček; nyní sice též u každého otvoru stoky slyšíš tu hrčení, ale to jest vše jen voda kanálová.

Do nedávna tu byla (v pr. jdouc od Slup) rozsáhlá a malebná zahrada Společnosti pro zvelebování zahradnictví v Čechách (od r. 1843), kteráž nyní má velikou zahradu v Krči u nádraží. Zde jsou nyní dvě botanické erární zahrady, pro universitu německou nahoře (vchod z Viničné ul.) a pro českou dole (u Slup); českého ústavu botanického (č. 433) jest ředitelem univers. prof. dr. Ladislav Čelakovský, ústavu botanicko-fysiologického dr. Boh. Němec. Před r. 1789 měli zde dvůr se zahradou Milosrdní bratří.

Č. 499 (1287)-9 u Houžvičků jest býv. Hrádecká vinice (viz na Hrádku) a náleží k všeobecné nemocnici, jejíž zeď tu se táhne po levé straně.

Bendlova ul. Bbč. na místě bývalých Bučkových sadů. Pojmenována k poctě slavného hudebního skladatele Karla Bendla, známého operou »Lejla«, skladbou »Štědrý den« a velikým počtem písní a sborův; zemřel 29./9. 1897. V č. 144 má MUDr. Leop. Krammer soukromý ústav léčebný pro choré duchem.

Benediktská ul. I. z Rybné ul. oklikou v I. do Dlouhé tř., kde ústí proti Hradební ul. Připomíná bývalý kostel sv. Benedikta, jenž stával v nynější zahradě rozsáhlé budovy c. k. ústavu šlechtičen u sv. Andělů (čís. 655 v Elišč. tř. 1 n.) či za velikým dvorem hostince u Karlových Varů (č. 682—684 v Rybné ul.). Kolem kostela býval hřbitov, a až k nynější ulici Královdvorské (č. 23—29 n., 658—655 st.) se táhla zahrada klášterní, sousedící s hradbami městskými; právě severní část ulice Benediktské (při Dlouhé tř.) ukazuje, jak se táhly tu hradby staroměstské na j. za nynějším jmenovaným ústavem šlechtičen do nynější ul. Královdvorské (tehdy Benediktské), kde č. 657-25 bývala škola sv. Benedikta vedle samé brány sv. Benedikta, jíž se šlo na příkop proti ul. Truhlářské. Vedle, asi č. 658-23 n., byla fara.

Rytíři Němečtí či od špitálu Panny Marie v Jerusalemě měli před r. 1215 komendu u sv. Petra v osadě tehdy německé, ale přenesli ji sem r. 1233 a vystavěli kostel tento, když prodali královně Konstancii, matce blahoslav. Anežky, svůj dvůr a kostel sv. Petra, kde usadili se špitálníci sv. Františka, t. j. nynější Křižovníci s červenou

Vnitřek střední části průmyslového paláce na výstavišti.

hvězdou (viz Křižovnické nám.). Vedle kostela s kaplí založenou od Hanka, kancléře krále Václava IV., připomíná se jiná kaple s oltářem sv. Anežky a sv. Petra a Pavla. Komenda rytířů německých zašla r. 1420; opustili Prahu »tajně a kradmo se vším, co měli, zapomenuvše se nad mnohým dobroděním od měšťan sobě činěným«. Konšelé tedy jejich konvent, faru i školu prodali; kostel byl pobořen, a že rytíři již sem se nevrátili, zanikla fara úplně a s ní i škola. Rytíři tito měli statky v Podolí, Dvorcích, Braníku, větší díl Nůslí i Vršovic, kde r. 1328 koupili dvůr od měšťana Albrechta Štuka. R. 1502 shořela makovice na věži zpustlého kostela, jenž byl tehdy filiálním chrámu Týnského. R. 1564 pochován tu byl Martin Kuthen ze Šprinsberka, rodák kutnohorský, jenž sepsal r. 1539 českou Kroniku, vydanou pak po druhé r. 1585 a po třetí r. 1817.

Býval vychovatelem, ingrossatorem městských knih a z lakoty i pláteníkem. Za latinskou báseň o vjezdu císařově r. 1558 dostal odměnou 100 kop gr. č.; od něho a Scaligera byly latinské nápisy na jižním průčelí radnice. Dcera jeho se provdala za známého Jakuba Olympidaria Palaeologa, jenž se vydával za potomka císařů byzantských a za cís. Maxmiliána II. žil v Praze.

R. 1635 Premonstráti, kteří musili ustoupiti od sv. Mikuláše na Starém M. Benediktinům, vystěhovaným z Emaus, dostali tento kostel; opat Kašpar z Kvestenberku skoupil zde několik domův a vystavěl r. 1637—1640 velikou kollej sv. Norberta, kde jest nyní ústav šlechtičen. Sem do Norbertina na studie vyšší chodili klerikové z venkovských klášterů premonstrátských; pak sem dáno gymnasium z vedlejšího arcibiskupského semináře v Králově dvoře (viz t.), kdežto premonstrátští i ostatní theologové zde měli seminář či ústav theologický. V kolleji sv. Norberta působil též Jiljí Chládek (1743—1806), přítel Dobrovského, Pelcla a j., jenž slovem i písmem pečoval o povznesení kazatelství českého. Sepsal též Naučení, kterak by se mělo dobře po česku mluviti a psáti.

R. 1676 byl zbořen starý kostel sv. Benedikta, a vlašský stavitel Dominik Orso de Orsini vystavěl nový kostel ke cti sv. Norberta a sv. Benedikta; byla to budova pěkná, baroková, jak viděti na obrazech. Za Josefa II. r. 1785 kollej i kostel byly zrušeny a po 7 letech kostel úplně byl zbořen; do kolleje či budovy semináře zprvu dáno vojsko, až r. 1793 císař Leopold II. dal ji ústavu šlechtičen, pro něž dům jest přestavěn v nynější prosté formě. Sluje pak tento c. k. ústav šlechtičen novoměstským, ač stojí na Starém městě, protože dříve býval na Novém městě, kde jest všeobecná nemocnice, starým jménem »štift«. V ústavě jest kaple Nanebevzetí Panny Marie. Ze starých staveb kostela a kláštera sv. Benedikta nezbylo ani památky. (V. Eckert, Posvátná místa II. 414 a pozn. na str. 420.)

Mezi hostincem u Karlových Varů a rohovým (č. 685-20 v Rybné ul.), jenž v 15. stol. slul u tří křížů,* bývala ulička k hradbám, souběžná s Benediktskou za nyn. domy č. 2—8. Na druhém rohu č. 692-1 n. jest nový, výstavný dům s nápisem u Kamenné panny, majetek Lad. Čupra, továrníka a člena sboru obecních starších. R. 1412 koupil dům zde soukeník Něpr, jenž se známým kramářem Křížem (viz Betlém. nám.) a kazatelem betlemským Janem Štěknou od královny Hedviky zplnomocněn byl koupiti dům a spravovati nadání pro její kollej, ustanovenou původně pro Litvany v Praze studující. Slul u tváři, pak u hlavy a byl před r. 1478 majetkem manželky pana Jana ze Šelnberka a na Kosti, potomního nejvyššího kancléře,** společně s její sestrou pannou Kateřinou ze Strážc.

* Zde před 50 lety Al. Lebeda měl továrnu na zbraň.

** Byl to úřad velice důležitý a pracný, týkající se všech důležitých věcí zemských i zahraničných; až do válek husitských kancléři byly osoby duchovní, potom znamenitější a vzdělaní páni, jako Kašpar Šlik z Holíče, Prokop z Rabštejna za Jiříka, Ctibor Tovačovský z Cimburka, výtečný právník, Albrecht Libštejnský z Kolovrat a j.

Tento Jan ze Šelnberka za krále Vladislava znovu vystavěl dům dříve biskupa litomyšlského č. 181-14 v Thunovské ul. a na Star. m. r. 1494 koupil dům č. 633-12 v Jakub. ul. — Bývalý kamenný znak domovní jest v městském museu; nový dům vystavěl arch. Weyrich.

V č. 691-3 n. s nápisem »Zde slove u Straků« jest synagoga Taussigové Muskat. V 15. stol. byla tu šlachta druhá či menší řezníka Henslína; větší byla na rohu Masné a Rybné ul. A místu tomuto celému se říkalo druhdy jen »za masnými krámy«. — Asi v tomto domě se stala příhoda, jež okazuje nepěkné doby svárů náboženských v Praze, když konšelé rozhodovali o víře. Vlákali odpůrce svého, kněze z kostela Týnského, jenž proti nim kázal, do tohoto domu, kde bydlela jakási žena nedobré pověsti; když vešel, rychtář jej jal i ženu a s hanbou vedl do šatlavy. Vzniklo z toho nové nepřátelství mezi kněžími a měšťany, když biskup Filip de Novavilla, do Prahy k svěcení kněží pod obojí povolaný, vyhlásil zastavení služeb Božích.

Č. 690-5 u Bomovských, novější dům z r. 1894. — Vedle, kde se ulice zatáčí v l., býval dvůr obecní; sousední dům 722-9 sluje u šesti penízů či haléřův; r. 1426 jej měl Jan Starosta, řezník.

Na pr. straně č. 688-6 n. jest u Ronců, také v 15. stol. řezníkův, jako sousední 689-8 n., za nímž vedle zadních vrat (č. 10 n.) hostince u Karlových Varů bývala věž nad příkopem městským, uváděná ještě dlouho po vystavění zdí novoměstských. R. 1426 ji koupil prve jmenovaný řezník Jan Starosta. Následující dva domy 1006-12 n. a 1007-14 n. jsou zadní části domů novějších v Eliščině tř., kde bývaly dříve zahrádky; první z nich jest majetek Karlovské jednoty lásky k bližnímu. — Dům poslední č. 723-16 n. stojí na místě bývalého městského příkopu.

Benešova tř. Nsl. a Nsl. P.* jest stará Táborská silnice z Vyšehradu ke známému hostinci na Lišce, jenž náleží již k Michli. Vůbec tu se říká na Pankráci. Jméno Benešova tř. dáno po Markvartici Beneši, synu Hermanovu, jenž dle básně rukopisu Královédvorského zvítězil nad Sasy za Přemysla Ot. I. r. 1203; nyní již rukopis ten na školách se nečte, ale my jsme se rádi učívali »Dlúhým tahem Němci tahú a sú Němci Sasíci«. Dle Palackého Beneš tento byl praotcem rodu Valdštýnského.

Jdeme-li z Vyšehradu, hned v levo vidíme skupinu tří domů, z nichž č. 54 jest hostinec u Atlů. Dále v pr. před ulicí Horymírovou mezi č. 47 a 97 jest socha sv. Jana Nep., již někteří vyhlašovali za sochu Husovu, poněvadž má jiný typus než obyčejný u nás i v zemích sousedních tvar dle vzoru sochy sv. Jana na Karlově mostu. Ve sporu o tom úřad r. 1902 dle dobrozdání konservatora inž. Jana Heraina a sochaře prof. Josefa Maudra rozhodl, že jest to socha sv. Jana.

Hned za Horymírovou ul. v l. jest č. 42 u slovanské Prahy a dále na téže straně, skoro proti kostelu, jest projektováno šestihranné náměstí Krušinovo. V pr. na rohu ul. Krušinovy k Podolu a této třídy jest hostinec u slunce, kde též jest poštovní úřad.

V místech těchto k jihu bývala jakási vesnice Krušina nebo Roščina, a v ní kostel sv. Pankracia asi z 11. stol. Z listiny krále Přemysla Otakara I. z r. 1205 se dovídáme, že jakýsi rytíř Osel, syn Hozův, dal zdejší kostel klášteru benediktinskému na Ostrově (u Davle). I zde za Karla IV. založeny byly vinice.

Na počátku bouří husitských, kdy ještě Vyšehrad byl v moci posádky Zikmundovy, Pražané v září 1420 dobývali Vyšehradu jak se strany pražské, tak s návrší tohoto, položivše se táborem kolem kostela sv. Pankracia. Odtud až k Podolí i na druhé straně do údolí Nůselského učinili náspy a příkopy a zatáhli i Vltavu, aby Vyšehradští nemohli si z venku opatřovati potravu. Než přišel král na pomoc, na

* Pankrác nebyla ani dříve pro sebe osadou, ač má své číslování a sice domovní čísla 1—111; která jsou vyšší čísla zde, jest již společné číslování města Nůslí; tak jest rozuměti tomu, že Benešova tř. má čísla vlastních Nůslí i svoje stará čísla pankrácká. Rozdíly činívala řevnivost mezi »dolejšími« a »hořejšími«, která v lecčem se jeví dosud.

Vyšehradě hladem strávili 130 koní a konečně dne 28. října s obléhateli smluvili příměří, že se vzdají, nepřijde-li jim pomoc do 31. října. Pražané jim na 3 dny poskytli potravy, ale Zikmund v čas nepřišel. Teprv 1. listopadu na den Všech Svatých s návrší u Michle mával mečem při východu slunce na znamení Vyšehradským, aby i oni začali boj. Velitel hradu Jan Všembera z Boskovic sice znamení porozuměl, ale po úmluvě již výpadu neučinil. Však Zikmund přece svedl bitvu; někteří sestoupili k Braníku a od Podolí po příkrých stráních se drali ke kostelu, tam, kde byly malé rybníčky či močidla. (Na místech těch močidel jsou zahrádky a loučky na svahu k Podolí.) Ostatní vojsko král vedl rovinou od Michle. Královské vojsko však brzy znavilo se útokem na náspy, za studeného dne bojovníci zkřehli pod těžkým oděním ze železa a neodolali pádným cepům selského lidu. Nejhůře bylo (jak vypravuje prof. Josef Vávra v pamětech obce Nůselsko-Pankrácké) na stráni u močidel, kde zahynul květ panstva. Král s výšiny pohlížeje na boj, s úžasem znamenal porážku svého lidu, a z hněvu a lítosti vylily se mu slzy z očí. Nemoha opraviti boje, ustoupil ke Kunraticům a dále do Kutné Hory, a pak opustil zemi. Na bojišti zůstavil množství svých mrtvých, kteří tu leželi svlečeni do modrých košil, až bylo jich Pražanům líto. Mezi padlými bylo přes 20 pánů korouhevných, většinou Moravanů, z nichž mnozí již byli pod obojí, ale králi přece ještě zachovávali poslušnost. Vášniví kněží Táborští kázali mrtvé zanechati zvěři a nepochovávati jich, ale přece milosrdní lidé pohřbili padlé v noci. A hned po bitvě Vyšehradští se vzdali a o svobodě vytáhli; Pražané pak, jak jinde vypravujeme, zpustošili slavný Vyšehrad. — Od vítězství tohoto již Pražané a Táboři zjevně Zikmundovi odpírali království a přívržence jeho stíhali zbraní.

Dne 3. listopadu kněží s velebnou svátostí pod nebesy vedli slavné processí pražského lidu do kostela sv. Pankracia, aby tam poděkovali za vítězství. Od té doby asi vznikla pověst o zázračném zvonu na věži zdejší. Kdykoli prý Pražanům nastávalo neštěstí nějaké, vždy prý zvon ten sám sebou se hnul a ozýval. To trvalo až do r. 1624, kdy Jesuité dostavše kostel do své správy, zvon sňali a odvezli do

Kostel na Pankráci.

Hvězda.

Příloha 2.

Hostinec na Lišce.

kolleje své u sv. Klimenta v Praze. Ale tam hned při prvním zvonění zvon praskl a přelit byv pozbyl moci. Od těch dob kostel náleží pod patronát universitního statku v Michli. Ve druhé polovici 17. stol. kostel od Švédů zbořený Jesuité přestavěli v nynější podobě. (Viz obr. na str. 48.) Po zrušení řádu r. 1773 farním kostelem stala se svatyně v Michli, a od r. 1786 zde bylo skladiště prachu; na prosby okolních osadníků r. 1818 zase kostel byl vysvěcen a navrácen občasným službám Božím. — Opuštěným hřbitovem, kde starší kříže již klesají mezi bujnou travou, přijdeme do kostela postranním vchodem; nad ním uvnitř visí (zastíraje na polo namalovaného na zdi orla) obraz bez rámu a málo znatelný. Nápis jeho hlásá, že představuje Vyšehrad před zpustošením r. 1420. Kopie jeho jest v městském museu.

Po r. 1790 při silnici Táborské hojněji se stavělo; tehdy Jan Ign. rytíř Eisner z Eisenštejna, magistrátní rada pražský, vystavěl velikou zájezdní hospodu posud stojící č. 68, t. zv. Starou Pankrác; stavivo prý se přiváželo ze zbořeného chrámu Božího Těla na nyn. Karlově nám. v Praze. Také kamenný oltář odtamtud sem byl převezen a do nedávna byl tu před hospodou — stolem pro vozky. Z toho fantasie lidu učinila stůl Žižkův, a proto hostinec jest nazván »u Žižkova kamenného stolu«. Však dlouho domy se stavěly jen na té straně, kde jest kostel, a proto se žertem říkávalo, že na Pankráci pekou husy jen po jedné straně. V době poslední i zde valně se staví a rozeznává se již Malá Pankrác před hřbitovem a Stará Pankrác od trestnice k známému hostinci Lišce (viz obr. na str. 49.); zde v zahradě stojí dřevěná »stará rychta« z výstavy.

Za hospodou u Žižkova stolu vybíhá v pr. ul. Lomnického a Třebízského; naproti jest č. 14 známá Pražanům po »dalekém« sem výletu hospoda u Špringrů. Jiná jména domů (t. j. hospod) jsou v pr. č. 9 u Slovanské lípy, č. 26 u bílého lva, č. 41 u české koruny, č. 52 u černého koně a č. 60 u Kotyšanů; na protější straně za Božetěchovou ul. jest č. 75 u Libuše, vedle v č. 76 okresní polic. komisařství.

Betlemská ul. I. vede z Nábřeží (sev. za sadem u pomníku) přes ul. Karol. Světlé na Betlemské nám., s nímž má společné jméno po kapli Betlemské.

Č. 331-I (Nábřeží 10 n.) bývala za »branou sv. Ondřeje« lázeň Vernerova, pak lázeň Matyáše z Veselé, potom Martina z Teplé, zvaná u desatera Božích přikázání, zbořená povodní r. 1432; pak znovu tu byla zřízena lázeň t. zv. nová. Na břehu v 15. stol. stávaly 4 mlýny apotekáře Augustina, jež vzala táž povodeň. Jez mlýnů těchto šel k ostrovu Střeleckému a k druhým mlýnům Augustinovým

na břehu malostranském. V 16. stol. byla tu solnice či solní sklad,* a proto tato část ulice slula do nedávna Dolní Solní. Také se jmenovala Převozní ulč., že tu za brankou u sv. Ondřeje býval přívoz. Obr. na str. 51. představuje ulici s této strany.

Druhá, větší část ulice k vých. kdysi slula ulicí sv. Ondřeje,** poněvadž tu stával kostel sv. Ondřeje se hřbitovem a farou; při něm byl veliký dům a dvůr opata Zbraslavského na místě nynější erární budovy c. kr. průmyslové školy. Dvůr ten byl v rohu ul. Karol. Světlé, kdežto kostel, jmenovaný již r. 1165, stával vedle nyn. č. 262-6 (chybně 12 n.). Byl to kostelík románský, zbudovaný od Petra, opata u sv. Jana na Ostrově (u Davle), prodaný r. 1288 klášteru Milevskému, od r. 1310 Zbraslavskému. R. 1336 pohořel, ale hned zase byl obnoven goticky od slavného opata a letopisce zbraslavského Petra. Na stavbu tehdy Pražané hojně přispívali, poněvadž prý zázračně v ssutinách kostela po ohni se zachovala sv. hostie neporušena, ač i monstrance v plamenech vzala za své.

Kostel byl zrušen od Josefa II. r. 1785 a změněn v dílnu truhlářskou; lid pak si vypravoval, že z něho v noci vyskakovaly plameny na znamení božského hněvu, že posvátné místo tak jest zneuctěno. Však poznáme v Praze mnoho takových míst odsvěcených. Kostel pak před r. 1880 zcela byl rozbořen na rozšíření ulice.

Dvě desky z něho dány byly do musea; jedna zní: »Tento chrám Páně založení památky sv. Ondřeje apoštola Božího za spravování úřadníků Jiřího Kapra z Kaprštejna a Pavla Pecýnovského pro budoucí památku a vykonávání v něm cti a chvály Boží s pomocí dobrých lidí jest sklenut a obnoven l. 1596.« Ale byly to jen jakési větší opravy, poněvadž klenba celkem byla starší, gotická.

Dům Zbraslavský, zbořený r. 1888, byla prostá stavba asi ze 16. stol. s obrazem Zbraslavské Matky Boží; jak praveno, původně byl to majetek kláštera sv. Jana na Ostrově, pak kláštera Milevského a konečně kláštera Zbraslavského. Mívaliť bohatší venkovští klášterové v Praze své domy, aby měli členové jejich kde bydliti, kdykoli přijeli do Prahy.

Nynější veliká budova průmyslové školy sahá až do ul. Konviktské, kde v 15. stol. býval dům pánů z Hradce naproti č. 320, což kdysi bývala lázeň t. zv. Husova. Pražská průmyslová škola vznikla r. 1882 převzetím do státní správy dřívější školy zřízené Jednotou pro povzbuzení průmyslu; vyšším oddělením doplněna byla r. 1889. Jest tu oddělení stavební, strojnické, chemické i technické, mistrovská škola a pokračovací škola průmyslová; ředitelem jest vládní rada Ed. Černý. Budova jest rozsáhlá, škola vzorně zařízena a pomůckami všelikými bohata; jaký to rozdíl — budova tato a dřívější místnosti školy průmyslové v Platnéřské ul. č. 87, 95 a 99.

Naproti č. 286-7 u Valšů se táhne až na Boršov, jako sousední č. 266-9 n. Bývaly tu domy tři; v jednom r. 1484 byl Martin zvaný Černé knížе, jiný slul u Koláčníků po pekaři Valentinu Koláčníkovi. I jindy tu bývali pekaři, r. 1606 Jindř. Šimonův z Lichocevsi, jenž se uvádí mezi osobami r. 1621 pokutovanými, r. 1694 sladovník Václav Havlík. Více viz dr. Teige, Almanach IV.

---

* Sůl se přivážela k nám z Míšně přes Litoměřice, z jihu přes Prachatice i po Vltavě z Rakous; proto byly solnice u břehu. Města dříve sama zřizovala »solnice« a měla z nich užitek prodejem na drobno; r. 1548 Ferdinand I. pro svůj užitek zřídil solné sklady v Mattausu, Budějovicích a Týně nad Vlt. Ale často vozkové, šlechtici i Židé dopravovali sůl podloudně. (Více viz Winter, Kult. obraz II. 485 n.) R. 1562 týž císař Pražanům udělil privilegium, aby všecka sůl královská i jiná, pokud by ta nedostačovala, jinam se voziti nesměla než do obecní solnice a odtud aby v slušné ceně byla prodávána. R. 1630 mezi papežem Urbanem VIII. a cís. Ferdinandem II. stala se úmluva, aby z každé bečky soli v Čechách prodané bylo odváděno 15 kr. do tak zv. solní pokladny, z níž se přispívalo kostelům a klášterům.

** Z častého dříve jména křestního Ondřej (Andreas) vzniklo Ondráček, Ondrášek, Andrášek, Oneš, Anderl, Enderl.

Č. 267-11 n. sluje u Dobřenských; proto nedávno zřízené ulici mezi touto a Náprstkovou za Náprstkovým museem bylo dáno jméno u Dobřenských. (Tak říkali však vlastně č. 271.)

Dům tento v 15. stol. mívali pekaři, r. 1484 vinopal Jakub Hrnčíř, r. 1500 Jeremiáš Goliáš, jenž jej odkázal špitálu sv. Pavla. Ale pak zase byl prodán soukromníkům; r. 1584 držel jej Šimon zvaný Národ, pak Valentin Bumbal a na začátku 17. století dlaždič Tomáš Smutný; i říkali tu u dlaždičů i u Burdů po jiném majiteli.

Odtud k Halánkům bývalo č. 271 Zlatá hvězda či Zlatá smržovka; nyní nový dům Ed. Rechziegla, stavitele, jenž má též dům nový č. 268-3 n. v Dobřenského ul. Znak domovní od zlaté hvězdy jest nyní v městském museu. Dům tento č. 271 zvaný u Dobřenských, dříve též u Volovatých (po sladovníku Janu Volovatém r. 1478), slul i u Dehnických či Dennických; Kateřina vdova po V. Černém z Dehnic držela jej od r. 1636 s druhým manželem svým Jakubem Dobřenským, úředníkem při skladě solním.

V literatuře české jest znám Václav Dobřenský z Černého mostu (Nigropontu), spisovatel knížek mravoučných († 1599) a vnuk jeho Jakub Jan Dobřenský z Černého Mostu či Černomostský i ze Schwarzbrugku (1623 až 1697) proslulý lékař a přírodozpytec, jenž mimo spisy latinské vydával skoro 30 let kalendář.

Č. 268 (u božího oka) bývalo staré záduší, jmenované při domě u Halánků, jež koupil Václav Krocín a připojil k svému domu. Nyní jest tu novým domem dosti široký průchod na Boršov. Další stranu v l. od ul. u Dobřenských k Betlem. nám. zaujímá nízký dům u Halánků. (Viz dále.)

Vedle průmyslové školy nízký, široký dům č. 264-12 se táhne až do ul. Konviktské (tam č. 9 n.) a sluje u Grünwaldů. V 15. stol. byl tu veliký pivovar Ondřeje Ludy. —

Starý a se střechou ještě prejzovou jest dům č. 263-14 (8) n. u Zlatého jablka či u Jablíčků (znak ten jest nade dveřmi), r. 1405 ševce Mráčka, potom tkalce Staňka. To byl snad dům »Culehnerovic«, jejž držel Jan Hrobčický z Hrobčic, odsouzený r. 1623 třetiny svého jmění.

Č. 262-14 (12) n. jest průchodní do Konviktské ul. (zde 11 n.) a býval r. 1413 z části pánů z Růže, kde bydlily tehdy bekyně; větší díl sem hledící byl pivovar sladovníka Velislava, potom Petra Rezka. — Ještě r. 1488 byl tu dům bekyň či zádušní u tří hvězd. Na části býv. tohoto čísla jest vedle č. 263 vystavěn nový činžovní dům č. 1054-10.

Betlemská ul. od Nábřeží.

Do ulice silně vyčnívá č. 261-18 (v Konviktské 13 n.) u Černého Kupida, se soškou Panny Marie. Bydlívala prý tu baronka, jež ovdověvši cestovala po světě. V Cařihradě na trhu otročím spatřila chlapce černocha zvláštní krásy; i koupila jej a přivezla s sebou do Prahy. Oblíbila si ho tak, že jej nazývala svým černým Amorem či Kupidem a v závěti učinila i svým dědicem.

I tento dům býval průchodní; ale od majitele povinnost ta vykoupena r. 1896 za poplatek 100 zl. Nyní »prochoditých« domův ubývá; však již dříve, jak čteme u Z. Wintra, průchodům překáživali majitelé domů dosti často, a bývaly o to svády. R. 1613 nařídili Pražané »osobám, které průchodité domy mají, aby je ve dne časně otvíraly a v noci, kdyby Pánbůh oheň dopustiti ráčil, otevřených nechávaly«. — Na zač. 15. stol. byl tu dům lékaře Křišťana, pak sladovníka Václava, potom barvíře. — Poslední na té straně nový, úzký dům č. 260-20 sluje u bílé růže. Znamení domovní odtud jest nyní v městském museu. —

Betlemské nám. I. Památné toto prostranství má jméno po kapli Betlemské,* jež stávala na místě č. 255-5 n. (Viz obr. na str. 53.) Byla posvěcena ke cti sv. Nemluvňátek povražděných v rodišti Spasitelově Betlemě (vl. Béthléhem t. j. dům chleba) i slula též kaplí Mláďátek. Prý tu bývala studně, do níž špatné matky z okolí házívaly své děti, a proto prý právě nad studní tou byla zbudována kaple a zasvěcena betlemským Nemluvňátkům.

Vystavěna byla r. 1391 a určena hlavně ke kázání slova Božího jazykem českým, poněvadž tehdy v Praze při kostelích farních a hlavně klášterních bylo více kněží cizozemců.** Založil ji dvořenín krále Václava IV. rytíř Jan či Hanuš z Milheima. Měl dům č. 800-I., kde jest nyní obecní dvůr na rohu Kozí ul. a u Milosrdných; žena jeho byla sestra pana Viléma Zajíce z Hasenburka na Libochovicích.

Podnět ke stavbě kaple dal i pozemek daroval bohatý kramář*** Kříž, konšel v l. 1383—1402 a majitel pivovaru a domu č. 238 i 239-3 n. v Husově tř. (Měl i dům v Úzké ul. žid. č. 58 a 59, také od r. 1387 část nyn. radnice, letos zbořený dům Grenovský, dům na místě nynější německé techniky v Husově tř. č. 240 a vinici na Věnečku nad potokem Košířským.)† Od jmenovaného domu v Husově tř. se táhl dvůr se sladovnou, sušírnou a studnicí vzadu sem na Betlemské nám., t. zv. městiště Skalské, a toho právě část dal na stavbu kaple, v níž sám založil dva oltáře a nadání učinil pro druhého kazatele (prvního nadal Milheim) a kněze oltářníka. Kaple byla potvrzena bullou papežskou na žádost Křížovu r. 1408, ale bulla ta nebyla již vyhlášena pro rozpor mezi Husem a arcibiskupem.

Kazatelé bydlili ve vedlejším domě č. 256-6 (také na pozemku darovaném od Kříže), takže chodili odtud železnými dveřmi přímo na kazatelnu; dvéře ty prý zachránily r. 1446 kapli, když neopatrností jakéhosi kněze pohořel ten dům. Ale po

---

* Viz Světozor 1868 str. 264, Hálkovy Květy III. str. 212, Ottův Sl. N. III. str. 907, Čas. Musea 1864 str. 59.

** Již královna Kunhuta, manželka Přemysla Otakara II., horlivě o tom dopisovala do Říma, že do klášterů českých vyšší představení jejich (»generálové« v Římě) posílají více Němců než jest potřeba, rodilé pak Čechy rozstrkávají do zemí cizích.

*** Kramáři našich předků prodávali koření, plodiny jižní, ale i plátno, kůže, semena, olej a j. a podobali se tedy našim kupcům »se zbožím smíšeným«; staročeský kupec dovážel zboží z cizích zemí a vyvážel plodiny zdejší, vše ve větší míře, tedy asi jako náš velkokupec; kramář prodával v krámě, kupec ze sklepu (skladiště) a to ne pod jistou váhu.

† Vinici tu dědil syn jeho Vacek (jenž měl též vinici, kde jest nyní Vozovka nad nádražím Františka Josefa, Kr. Vinohr. Žižkova ul. č. 38), pak vnuk Vaněk, potom sestřenice Vaňkova Anička, provdaná nejprv za Jana Rokycanského na Brzvích, majitele mlýnů na Kameni, pak za pana Oldřicha Medka z Valdeku, od něhož vinici tu vysoudil mistr Jan Příbram, správce kaple Betlemské, jíž připadla r. 1442. — Syn Křížův Václav či Vacek prodal dům Grenovský r. 1417 a držel ves Chvaly. O založení kaple Betl. a o Křížovi viz: Jirásek, Syn Ohnivcův.

6 letech i kaple vzala škodu požárem. — Nepravě tedy deska s nápisem »Zde bydlil mistr Jan Hus« jest zasazena na domě vedlejším č. 351-7 n.; prý majitel pravého domu č. 256-6 n. nechtěl ji míti na svém domě.

V přední části jmenovaného domu č. 239 Kříž také zřídil kollej* pro chudé studenty, t. zv. Nazaret. Sem studenty na byt a stravu přijímali tři starší mistři čeští Karlovy kolleje, kteří též dle listiny zakládací Hanuše z Milheima navrhovali tři osoby pro úřad kazatelský v kapli betlemské. Domem tím Kříž dovolil choditi do kaple z nyn. ulice Husovy.

Betlemská kaple dle staré rytiny v městském museu.

Sotva jest místo v Praze, ač velmi bohaté dějinami, jež by bylo tak památné, jako právě kaple Betlemská; zde se soustředilo za Václava IV. ono veliké hnutí náboženské, které začalo již za Karla IV. činností kazatelů Konráda Valdhausera a Milíče a vedlo k válkám husitským.

Prvním správcem kaple (1391 až 1396) byl Jan Protiva z Nové vsi jinak z Jemnic na Moravě, jmenovaný po návrhu starších kolleje Karlovy od zakladatele Jana z Milheima a potvrzený od jenerálního vikáře arcibiskupova Jana z Pomuka.

Protiva potom odešel na faru v Bystřici u Benešova, již si vyměnil za faru u sv. Klimenta na Poříčí; později byl v Týně a konečně na bohaté faře sv. Mikuláše. Tento pozdější protivník mistra Husa chodíval sem na jeho kázání, aby ho polapil v bludu. Jednou jej Hus uviděl mezi posluchačstvem, jak sedí s hlavou sehnutou a zakrývá si obličej kapucí (kuklou). I zvolal naň s kazatelny: »Kuklíku, napiš to a nes na onu stranu«, t. j. na Malou Stranu do dvora arcibiskupova. A Protiva tak skutečně učinil.

Nástupcem Protivovým byl Štěpán z Kolína, dříve děkan university, pak kanovník u Všech Svatých, výmluvný kazatel; jemu horlivostí se podobal kazatel druhý, ustanovený od Kříže asi r. 1392, Jan Štěkna, kazatel výtečný jako »trouba zvučná«, oblíbený u polské královny Hedviky. (Viz str. 46.)

Když Štěpán r. 1402 odešel, kazatelem a správcem kaple se stal Jan Hus, jenž potvrzen byl v březnu r. 1402 od arcibiskupa; při tom byl na podzim t. r. zvolen za rektora university. Jest tomu tedy právě 500 let. V kapli Betlemské bylo středisko činnosti Husovy; na jeho kázání přicházívalo na tisíce posluchačů z lidu i ze šlechty a dvořanů Václava IV. i kněží. Královna Žofie jej jmenovala svým kaplanem a dle některých i svým zpovědníkem a na kázání jeho sem chodívala i po vydané na něho

* Kollej (z lat. collegium) znamenalo tehdy totéž co bursa, t. j. dům, v němž chudým studentům universitním se dostávalo úplného zaopatření; z lat. bursa vzniklo něm. Bursch, č. burš a buršák.

klatbě. Nepřestalť Hus tu kázati, i když r. 1410 arcibiskup Zbyněk nařídil, aby kaple byla zavřena, nýbrž odvolal se k papeži, načež 18. července naň jest vydána klatba pro učení Viklefovo.

I král Václav IV. se ho ujal, žádaje na papeži Janu XXIII., aby »kaple Betlemská byla zachována a stvrzena a aby Hus při ní dále pokojně slovo Boží hlásal«. Po stěnách v kapli Hus dal napsati výňatky z písma sv.; jak dí sám: »Znamenav šest bludů, jimiž mnozí mohli by býti zavedeni, položil jsem písmo sv. v Betlemě na stěně, aby se jich lidé vystřehli.«

R. 1412 v kapli pohřbeni byli tři mládenci, kteří odporovali hlasatelům odpustkův (viz Starom. nám.). Hus velebil nevinnou smrt jejich; i byla vydána bulla papežská, aby kaple Betlemská, »hnízdo kacířství byla rozbořena a srovnána se zemí«.* O tom bylo jednáno pak na radnici, kde Němci žádali, aby se tak stalo; ale sousedé čeští nesvolili. V říjnu t. r. Hus odešel na Kozí hrádek u Tábora, když pro něho v Praze vydána zápověď služeb Božích, ale vrátil se brzy a opět kázal tu se dvěma přestávkami, kdy na vyzvání královo šel na venkov. Konečně se vydal na sněm církevní do Kostnice, kde byl upálen 6. července 1414.

Lid český měl Husa za svatého. A jakož jednotlivým svatým druhdy přikládali moc léčivou, každému při jiné nemoci, Husovi přičítali, že pomáhá od bolení zubův. Proto i v Husinci, rodišti jeho, uřezávali si tříštky z jeho rodného domu (r. 1633 píše o tom děkan z Krumlova), i v Praze líbával lid kazatelnu v kapli Betlemské pro bolest zubův a bral si z ní tříštky. Také se věřilo, že voda ze studně, prve jmenované, působí léčivě. Vždyť prý Hus vodou tou křtíval, nabíraje jí sklenkou s červeným křížem, jež nyní se chová v Českém museu. Betlemská kaple byla hlavním místem působení Husova, a proto Betlemské nám. jest nejvhodnější pro pomník Husův.

Nástupcem Husovým byl tu Jakoubek ze Stříbra, o němž viz Jakoubkova ul., potom Václav z Drachova, přítel Rokycanův, do r. 1473.

Začalo se pak udíleti přijímání svátosti pod obojí, t. j. chleba i vína; a této strany »pod obojí« či kališnické (že z kalichu přijímali víno) střediskem byla kaple Betlemská. Později však (již r. 1519) byli tu Lutheráni. R. 1521 zde latinsky a německy kázal známý vůdce německých novokřtěnců Tomáš Münzer, jenž byl první z Němců podávající pod obojí; Čechy těšilo, že úhlavní nepřátelé od nich přijali ten způsob.

Poměry tehdejší charakterisuje, že r. 1590 se rozšířila pověst, že na hod Boží vánoční přijímající pod obojí v kostelích svých zde, v Týně a u sv. Mikuláše na Malé Straně od katolíků budou přepadeni a povražděni. Rudolf II. mandátem po městě vyhlásil, aby tomu nikdo nevěřil, ale přece na Štědrý večer všude rozestaveny byly stráže, a sousedé do kostelů všichni přišli ozbrojeni.

Když v 16. stol. katolické kněžstvo mělo střed v kapitule u sv. Víta a podobojí v Týně, r. 1612 od mistrů kolleje Karlovy kaple tato byla přenechána jednotě Českých bratří. Nejprve tu byl kazatel pana Petra Voka z Rožmberka Matěj Cyrus (1566–1618), jenž byl v konsistoři zástupcem duchovenstva bratrského a r. 1611 se stal biskupem.

Po jeho smrti mistři universitní dosadili kazatele Jana Cyrilla** zatímně, jsouce o to ve při s obcí; ale než spor byl ukončen, vypuklo známé povstání stavův

* V Římě nejvíce o to usiloval Michal de Causis, býv. farář u sv. Vojtěcha v Praze.
** Tento Cyrillus byl i spisovatelem; r. 1628 se vystěhoval se svým zetěm J. A. Komenským do Lešna, kde zemřel r. 1632.

českých. (Viz Z. Winter Děje vys. škol. str. 66 n.) R. 1618 král Matyáš kapli zavřel; po bitvě Bělohorské byla odevzdána Dominikánům, r. 1661 prodána i s kollejí Nazaretskou za 32.000 zl. Jesuitům. Chovanci jejich ze semináře sv. Václava (na místě nyn. německé techniky) sem chodili na služby Boží. Když řád ten byl zrušen, kaple jest zavřena a roku následujícího rozbořena. Nynější veliký třípatrový dům č. 255-5 vystavěn byl v první polovici 19. stol.; před tím tu dlouho bylo místo prázdné, skladiště různého staviva.

Při kapli byl, jako jinde v Praze, hřbitůvek; na něm i v kapli byli v 16. i 17. stol. pochováváni hlavně professoři universitní. Po zboření kaple* náhrobníky dostaly se do dlažby na most; do musea byly přeneseny pouze památníky dva: Adama Zalužanského ze Zalužan, slavného učence,** a Matouše Collina z Chotěřiny.*** Zde také pochován byl r. 1557 vynikající professor mathematik Jan Zahrádka-Hortensius, jenž horlivě pečoval o povznesení pokleslého vysokého učení pražského. Koldín, Lupáč a Proxenus památku jeho uctili latinskými básněmi.

Zachoval se z r. 1648 popis kaple této, jež náleží k nejosudnějším místům v našich dějinách; proto zaslouží zmínky obšírnější. »Kaple byla široká, ne příliš vysoká, klenutá budova, ve kteréž na půlnoční straně kulatá, krásnými čtyřstrannými kameny vyložená, s čtyři sáhy hluboká studna, sladkou vodu chovající, před několika roky vystavena byla. Dosud (r. 1648!) stojí Husova kazatelna, kteráž není kulatá, nýbrž čtyřhranná, ze surového dříví, ověšená suknem, na němž jest s pravé strany vyobrazen mistr Jeronym Pražský, právě když ke kůlu jsa přivázán jest upalován, uprostřed stojí mistr Jan Hus, pod nímž holomci katovi pilně přikládají, jeden knihy Husovy do ohně hází, jiný jeho oděv. — Chceme-li vystoupiti na kazatelnu, jest nám dříve projíti malými dveřmi, po jejichž pravé straně jest kaple, ve kteréž černé aksamitové mešní roucho mistra Jana se chová. V téže kapli jest také skříň, ve kteréž jest rakvička s dítětem, kteréž dle víry v lidu zachované Herodes zavražditi kázal. Skříň jest tři pídě zdéli a pokryta jest zeleným, zlatem vyšívaným suknem. Otevřeme-li rakev, uzříme děcko, jako kámen tvrdé, rovněž zeleným hedvábným šatem přioděné. Bodnutí, kteréž prý od nožičky do srdce se stalo, zúmyslně ukazují.

Z kaple se jde skrze komoru ku dveřím vedoucím k zmíněné kazatelně; v ní na levé straně jest nyní shnilá lavička, na niž Hus sedával. Na památku berou si navštěvovatelé té kaple třístky, následkem čehož lavice již tak jest rozřezána, že lze na některých místech pěst prostrčiti.

Vyjdeme-li s kazatelny a vystoupíme ještě o něco více, přijdeme do světnice a komory, Husovi za obydlí sloužívší. Světnice jest kolem do kola opažena a má na východní straně dvě starodávná okna.«

Procházejíce Betlemským náměstím dle nových čísel nejprve navštívíme známý dům u Haláňků č. 269-I n., jenž daleko se táhne též do ul. Betlemské a na druhé

* R. 1784 dne 6. srpna počal se kostel Betlemský bourati. Tam až do té doby byla ještě dobře zachovalá kazatelna, s které mistr Jan Hus slovo Boží hlásal. Všichni obyvatelé měst Pražských truchlili nad touto ztrátou nenabytnou; ano sám císař Josef II. rozhněval se prý tuze, že se mu o tom pamětihodném kostelu zpráva nedala, aby tak mnohováženou památku Čechům zachovati mohl. I ta nešlechetnost se ještě spáchala, že hrobní kameny mramorové s památnými nápisy se zrušily a jimi bohužel hanebně Pražský most po chodnících dlážditi se dal. Jen málo několik zachovalo se. (Ze zápisků souvěkého pamětníka v Lumíru 1861. Viz též Čas. Mus. 1880 str. 7.).

** Adam Zalužanský (nar. asi 1555, † 1613) byl správcem školy u sv. Jakuba; později nabyv hodnosti doktorské byl r. 1593 rektorem university. Byl výborný botanik a lékař.

*** Matouš Collinus z Chotěřiny (1516 1566) r. 1541 nastoupil v Praze professuru řečtiny a pak i latiny; z žáků jeho stala se jakási básnická škola. R. 1548 hrabě Krištof z Hardeka postoupil mu dům »Andělskou zahradu« (viz Bredovská ul.). R. 1566 hostil Jakuba Palaeologa, jenž v Karolině pak mu postavil desku mramorovou, posud zachovanou. Tento učený Čech dostav erb, nevybral si tehdy obvyklého přídomku německého, nýbrž českého: z Chotěřiny; sám dí: »Já jsem mohl snadno německých jmen dorf, berg, štein sobě dáti, ale jsem Čech, a na tom dosti mám.« Bylo to v době Vokounštejnů, Dolenštejnů, Wasserštejnů a j.

straně do Náprstkovy. (Viz obr. na str. 56.) Za ním stojí nová budova Náprstkova Českého průmyslového musea, vystavěná dle návrhů A. Bauma a B. Münzbergra r. 1886 a zvětšená r. 1901 do ul. Dobřenského. Část domu do náměstí bývala zvána Sezemovský dům po Sezemovi (Sazemovi) z Hořešovic, komorníku desk zemských za Václava IV. Byl tu pivovar se sladovnou; r. 1440 na něm byl obraz sv. Václava. R. 1511 měl dům ten sladovník Vít Hatiapatia, jehož jménem dům nazýván byl přes sto let. Část nyn. domu toho do ul. Náprstkovy býval dům u červených zvonův, přikoupený r. 1644 od Krištofa Turka z Rosenthalu, bratra známého primátora.

U Halánků.

Kde jest museum, býval dům č. 270 u žluté boty, r. 1407 Mikuláše z Landšteina na Borotíně; tento Mikuláš měl nějakou dobu též veliký dům v Ulici k mostu, kde jsou nyní č. 279—283. Byl komorníkem na panstvích arcibiskupských a sedal na soudě zemském. R. 1419 dům držel Jan Vrbík rytíř z Tismic, jenž se ujal mnichů vyhnaných z Kartouz. R. 1437 koupil dům mydlář Jakub z Jičína a ten spojil jej s »červenými zvony«. R. 1473 vdova po Jakubu mydláři Dorota odkázala jej své čeládce ženské, aby tu »v lásce a svornosti i bázni Boží obývaly a za ni a duši manžela jejího se modlily«. Měly tu tedy žíti po způsobu bekyň.

Asi r. 1430 dům Sezemovský koupil známý Jan Reček z Ledče, o němž vypravuji při ul. Karoliny Světlé. Reček z tohoto domu odkázal kopu platu ke kostelu sv. Štěpána ve zdi. R. 1567 zdejší pivovar koupil Krocín Václav z Drahobejle (viz Krocínova ul.). Za velikého moru r. 1585 byl tu městský špitál; ale nestačil, protože tu bydlili i chudí studenti. Proto Krocín r. 1590 přikoupil vedlejší dům

zadní od Jana Libořského z Libéhory a dal jej zříditi pro přijetí a opatrování všech pomoci hledajících. Posud v domě jest zachována deska z r. 1591, obnovená r. 1850. Viděti jest na ní erb jeho a nápis: WA. ST. KRO. z DRA. (Václav starší Krocín z Drahobejle). Podobný erb jest též na Prašné bráně.

R. 1610 dům u Halánků od Jana, Krocínova syna, koupil Pavel Kutnauer* ze Sonnenšteina, r. 1621 odsouzený ke ztrátě hrdla, cti i všech statků; ujev ze země byl dán do klatby, a jméno jeho na šibenici jest přibito. Dům jeho potom, zvaný tehdy ještě Hafapafovský neb u Krocínů, mezi domy někdy Adama Jelínka a zádušním, odhadnutý za 4361 kop míš., za 4000 zl. r. 1628 prodán byl od manželky jeho Estery Kutnauerové, která po smrti manželově se vrátila, cís. rychtáři malostranskému Filibertovi Eman. de Bois. R. 1640 dům tento koupil svrchu jmenovaný Kryštof Turek, r. 1676 Jan Halánek z Jičína, jehož jméno se tu udrželo podnes. Skoro celé 18. století zde byla rodina Jana Haniše z Greifenthalu, potom sládek Ant. Langvara (Langquara). (Podrobněji viz dr. Teige, Almanach m. Prahy III.)

R. 1826 dům u Halánků koupil sládek Ant. Fingerhut, vlastním jménem Náprstek. Znamenitý Vojtěch (Vojta) Náprstek (1826—1894), syn jeho a šlechetné »panímámy« od Halánků, pobyv 9 let v Americe a vrátiv se r. 1858, horlivě se snažil o vše dobré. Byl to »typ český v nejideálnějším slova smyslu, muž samourčené povinnosti, kterou konal s železnou důsledností, s porozuměním nejjasnějším, s láskou silnou, s vůlí nejlepší. Jest Náprstek osobou historickou v dějinách naší kultury, v době znovuzrození, neboť vliv jeho na přetvoření české společnosti pražské — a Praha znamená v jistém smyslu celé Čechy — byl jediný, mocný a na nejvýš úrodný«. (Zeyer, Vojta Náprstek 1896.) Podporoval všecky podniky užitečné, k dětem českým lnul s láskou otcovskou a jméno své zvěčnil založiv jmenované průmyslové museum, kde popel jeho uložen v urně. Na ní jest nápis od Julia Zeyera: »Co z těla zbylo, snadně se vejde v nádobu malou, srdce jeho veliké přece však nosilo v sobě celý svět«. Náprstek myšlence své — založiti průmyslové museum — získal šlechetnou matku svou, že museu tomu odkázala dům »U černého orla« na Poříčí č. 1072-13 n. závětí r. 1872; dům ten odkazem obdržela od své sestry Barbory Serafinové r. 1853. K témuž účelu Náprstek sám odkázal dům u Halánků a nový dům pro museum vystavěný; vedle něho bezpříkladnou spořivostí a obětavostí o museum se zasloužila choť jeho Josefa. O museum pečuje kuratorium, jehož předsedou jest vždy starosta pražský; kustodem a knihovníkem jest J. L. Kottner, jenž r. 1898 vydal »Průvodce sbírkami Náprstkova čes. průmysl. musea« s illustracemi.

Museum to zprvu mělo účelem »vzdělávání lidu československého, zejména řemeslníkův a malých živnostníků, tak aby názorně seznávali, jak rozmanitě užívají a sdělávají se látky přírodní v průmyslu a jakého užitku poskytují živnostem«; brzy však se stalo i museem ethnografickým a kulturně-historickým, kam mnoho věcí darovali a opatřili cestovatelé naši Holub, Feistmantl, Štecker, Čurda, Durdík, Wünsch, Vráz, Kořenský, Roezl a j. Jest tu ohromný počet fotografií i knihovna o 50.000 sv.

Posud stojící starobylý dům u Halánku (viz obr. na str. 58. a 59.) s dvojitou střechou plný jest nepravidelných komnat, pokojíčkův a chodeb. Na dlouhé pavlači jsou poprsí Komenského, Havlíčka, Anny Náprstkové, Palackého, Jungmanna a Jana Husi. Na dvoře roste bříza, již si maličkou kdysi z výletu přinesla paní Náprstková.

* Jmenovec jeho Jan Kutnauer byl 21. června 1621 oběšen na trámu vystrčeném z okna staroměstské radnice.

Zde jsou dosud místnosti Amerického klubu dam, pojmenovaného tak na pamět pobytu Náprstkova v Americe a k naznačení pokrokového rázu tohoto volného sdružení, jež má heslem »vzdělávati a oblažovati nezištně sebe i jiné«. Klub ten vznikl z dýchánků konaných v čítárně Náprstkově a velmi mnoho dobrého již vykonal na prospěch dětí, sirotkův a žen; na sirotčinec hradčanský na př. věnoval 30.000 zl. Též pomník Boženy Němcové na Vyšehradě r. 1869 postaven byl péčí šlechetných dam tohoto sdružení. Ve středu a v sobotu odpoledne u Halánků dosud dámy tyto se scházívají. Klub ten také pořádával dětské veliké zábavy, první na ostrově Rohanském r. 1867, kde bylo tehdy na 1400 dětí.

»Jednou v říjnu r. 1873 na památném Betlemském náměstí se tísnily nesčetné davy lidu. Nejvíce bylo chudých žen a dětí. Jakás nevýslovná tíseň všecky skličovala, a zraky všech upřeny byly na okna domu »u Halánků«. »Jak je panímamince?« tázal se druh druha přes tu chvíli. Slza v oku byla smutnou odpovědí. Anna Náprstková, veliká dobrodějka všech těch zástupů, loučila se naposledy se svými miláčky. A kdo byla Anna Náprstková? Vzor české ženy. Narodila se r. 1788 v Praze. Rodiče její již záhy různými nehodami schudli. Když pak otec zemřel, matka s dětmi byly v bídě nejkrutější. Aninka tehdy chodila do školy u sv. Petra; když pak matka za ni nemohla platiti školního platu, vyprosila si na učiteli, aby školní plat mohla si odsloužiti. Myla podlahu a posluhovala ve škole. V desíti letech vstoupila do služby, aby nebyla matce na obtíž. Když byla ve 14 letech, svěřil jí strýc na Malé Straně vedení obchodu; protože byla velice vlídná, zdvořilá a úslužná, vzkvétal strýcův obchod den ke dni. V 19. roce se stala manželkou Jana Nováka, sklepníka, jemuž přinesla věnem 80 zl., které si pracně uschránila v 10 letech. Teta jí dala šaty a 300 zl. za to, co jí ušetřila. Mladí manželé najali si stravovatelství a pak pivovar na Malé Straně. Když po 12 letech zemřel její manžel, stala se po 4 letech manželkou Ant. Fingerhuta, vlastně Náprstka, jelikož se vypátralo, že rodinné jméno na vojně bylo poněmčeno. S ním zakoupila dům a pivovar »u Halánků«. I ve stáří pracovala a střádala, aby mohla mírniti boly a síti blaženost ve vůkolí. Jednou za týden bývalo »u Halánků« podělování chudých. Často v ten den tu bylo vydáno až i 2000 pecnů chleba, a nikdo neodešel prázden. Všecka Praha i daleké okolí znalo »panímaminku« od Halánků. Z chudoby vyšla, svědomitou prací, vlídností a šetrností snažila se nabýti majetku — pro své bližní a účely vlastenecké.« (Květy mládeže. II. — Viz též Životopisný obraz, jejž napsala r. 1892 Žofie Podlipská.)

Nádvoří u Halánků.
(Pohled proti vchodu.)

V nároží Liliové ul. jest nový dům čís. 251-2, kde byl na zač. 15. stol. dům Svacha sladovníka. V 17. stol. snad tento dům slul Humberkovský, jinak u Cecků; býval Jana Peldřimovského z Výškořic a ženy jeho Doroty, kteří pro víru odešli r. 1627. Byl pak majitelem Šimon Petr Aulík rytíř z Třebnic, cís. dvorský

Nádvoří u Halánků.
(Pohled od vchodu.)

rychtář v král. Českém. Věžičky z bývalého domu zdejšího spatříš v městském museu. V domě tom r. 1848 byla zpěvní škola Žofínské Akademie. (Viz Žofín.) Před ním býval dům u velkého obrazu Panny Marie č. 252-3 n., na jehož místě stával kostel sv. Filipa a Jakuba či sv. Jakuba menšího, který brzy zastíněn byl blízkou kaplí Betlemskou tak, že i farním (byl jím již r. 1350) býti přestal r. 1428. Osada farní přivtělena byla k oblíbenější kapli Betlemské i slula Betlemskou; o kostele sv. Filipa a Jakuba pak již není zmínky.

Mezi ním a kaplí před domem č. 254-4 n. s nápisem Zur Stadt Betlehem do náměstí vybíhal dům č. 253, druhdy zvaný dřevěné či prkenné záduší u Betlema, později u červeného kříže. Byl to malý dřevěný domek u hřbitova za východní stranou kostela sv. Jakuba. (Pohled na náměstí i tento domek a bývalou tu kašnu, jež nyní jest v Městském sadě u Marianské ul., od Zd. Braunerové najdeš v jmenované přednášce Zeyerově o V. Náprstkovi.) V něm ještě na začátku 16. stol. bydlily nábožné panny, jimž lid též říkal bekyně.

Jmenovaný dům č. 254 byl majetek Anežky, dcery Tomáše ze Štítného (viz Štítného ul.) a pak ještě dlouho obydlím nábožných panen šlechtických i městských, jež tu v sousedství oblíbené kaple Betlemské žily po způsobu bekyň. Anežka ze Štítného do Prahy se přistěhovala po smrti otcově a přinesla s sebou spisy jeho. — Náhodou tu bydlíval též známý životopisec Štítného Karel J. Erben.

Minouce č. 255, kde stávala kaple Betlemská, i č. 256, kde bývalo obydlí kazatelů betlemských, tedy i Husovo, přicházíme k č. 351 7 n. na rohu Husovy tř. u zeleného hroznu, dle Schallera u zeleného stromu. Zde bývaly domy tři; jeden z nich památný jest tím, že tu r. 1460 kollej, zvanou Loudovu či Apoštolskou, založil pro studenty theologie Matiáš Louda z Chlumčan, zeman strany Táborské,

jenž přitáhl r. 1420 na pomoc Pražanům proti Zikmundovi. Za to od obce po přání Táborů dostal dům č. 243 u černého beránka na rohu Husovy a Řetězové ul., jejž pak prodal a koupil si č. 451-20 n. v Jilské ul. a r. 1434 dům tento, obcí osvobozený mu ode všech berní za dobré služby městu vykonané. Byl třikrát v poselství do Basileje a r. 1446 do Říma, znaje se v latině, protože studoval na vysoké škole; později se stal spolehlivým stoupencem Zikmunda krále, od něhož roku 1436 byl jmenován hofrychtéřem* měst královských. — Za nástupce Zikmundova krále Albrechta jiný dům zde držel konšel Mikuláš sladovník (řečený Betlemský po tomto domě), jenž r. 1438 s jinými 17 konšely vypověděn byl z města od strany protivné.

Třetí dům nárožní podemlet byl povodní r. 1432 a opuštěn; Louda je všechny skoupil a vystavěl dům jediný.

Druhý roh č. 350 jest známý hostinec u Šedivých**, majetek JUDr. Karla Daudlebského ze Sterneku. Zde bývala známá knihtiskárna Karla Vetterla. — Zde i na místě vedlejšího velikého domu a hostince č. 1004-9 při uličce vedle Konviktu stával rozsáhlý dům sladovníka Blažka, řečeného Purkrabí, r. 1407. Před tím slul r. 1363 domem Boršovským po majiteli Václ. Boršovském, jenž r. 1389 založil oltář jeden u sv. Jiljí. Od Blažka dům koupil Jakub ze Slivence.

Roh Konviktské ul. tvoří č. 257-10 n., v 15. stol. dům malíře Filipa; bývalo tu stavení již ve 14. století na rozcestí ulice sv. Kříže (Konviktské) a ulice sv. Filipa a Jakuba, poněvadž tehdy bylo nyn. prostranství více ulicí než náměstím. Zúžovala je také hřbitovní zeď mezi č. 256 a 1004 v malou uličku, a rovněž od kaple přímo přes náměstí stála druhá část hřbitovní zdi s vraty; kde se obě zdi stýkaly, bývala nízká zvonice, již viděti jest na vyobrazeních kaple.

Vedlejší dům č. 258-11 n., ozdobený nahoře sochou Panny Marie, bývala fara kostela sv. Filipa a Jakuba. Když fara přenesena byla do Betlema, měšťan pražský Bernášek Chotek, jehož rod měl podací právo kostela tohoto, faru prodal. Tento Chotek měl velikou vinici v Olšanech; dcera jeho Regina také oddala se životu nábožnému, jako jsme slyšeli již o jiných pannách, horlivých ctitelkách nového směru náboženského. Ale děd její, Bernáškův otec Bernard, byl velikým nepřítelem Husovým.

Zde jest pamětní deska (od Jos. Maudra) historického malíře Jaroslava Čermáka (viz Čermákova ul.), jenž v tom domě se narodil. Genius levicí drží ratolest vavřínu, pravicí zaznamenává jméno Čermákovo. — Zde r. 1848 byla první schůze politického spolku »Slovanská orlice«, přejmenovaného pak na »Slovanskou lípu«.

Poslední dům na náměstí č. 259-12, majetek známé firmy Binningerovy (továrna její na leštidlo jest na Král. Vinohradech v Havlíčkově tř. č. 79); sluje u bílého čápa. V 18. stol. dům tento držel Jan Fr. Hanisch ryt. z Greifenthalu.

Bílkova ul. l. z Dušní ul. na vých., pak v l. průchodem k Milosrdným; po provedení assanace bude valně rozšířena a rovně prodloužena do Kozí ul. hlavně zbořením domu č. 855-4 u Straků. Druhdy slula Malou Křížovou ul., poněvadž po l. straně byl špitál u sv. Kříže, o němž vypravuji při Dušní ul. Kolem r. 1400

* Hofrychtéř, kterýžto úřad zřízen byl za Karla IV., byl pomocník podkomořího a s ním nebo sám ročně objížděl města královská, kde sázel konšely a rozhodoval ve věcech důležitých nebo sporech schválně jemu odložených.

** U starých Šedivých jest č. 309 vedle Konviktu v Bartol. ul. — O domě č. 350 se čte, že býval Jana Šťastného mladšího řeč. Goliáše emigranta; r. 1627 že jej koupil Mik. Mrázek, cís. rychtář v Litoměřicích a r. 1647 Mik. Fr. Turek z Rosenthalu, primator St. m. Ale Bílek v Dějinách konfiskací toho nemá. V č. 1004 bydlí vládní rada architekt Josef Schulz, professor české techniky, stavitel Národního divadla. Druhdy tu bydlil proslulý professor Bořivoj Presl (v. t.).

této křivé uličce se říkalo v Cípě či ve dvorci po jmenovaném dvoru špitálním, jenž tu zastrčen byl mezi domy.

Č. 864-1 u zelené hory (roh Dušní ul.) jest již zbořeno. Na zač. 15. stol. měl tu dům valchář Bolešek, r. 1578 Mik. Kapr z Kaprštejna; emigrant z domu »na zelené hoře« Václ. Stuchlík řeč. Kurfiřt se vrátil a přijav víru katolickou, dům dostal zpět.

Č. 861 (862) -2 n. (druhý roh Dušní ul.), na poč. 15. stol. valcháře Petra (Pecha), později byla vinopalna. Pálenka (kořalka, víno pálené) zprvu byla lékem, ale již v 16. stol. nápojem »ohavným«; zprvu se dělala z piva a vína i kvasnic, později z obilí »na velikou záhubu zdraví lidského a na újmu chudých lidí«. A již na poč. 17. stol. kořalka do měst se dovážela v sudech.

Z okolí Bílkovy ulice.

Č. 865-3 již jest zbořeno; slulo u Bílků a odtud dáno jméno ulici Bílkova. Zde právě byl dvůr špitálský se zahradou. V době husitské držela jej bělička Ozanka, jež měla bělidlo na Malé Straně, kde jest nyní Strakovská akademie.

Č. 855-4 u Straků z části již zmizelo; na rohu Kozí ul. stojí již nový slušný dům s podezdívkou (restaurace u tří králíků). V 15. stol. bydlili tu pekaři, jeden slul Čech.

Č. 848-5 n. jest průchod k Milosrdným (č. 4 n.) i do kouta v Dušní ul. 34 n. Jest to zajímavá skupina starých domků, vše se střechami prejzovými. (Viz obr. na str. 61.) Slul u žlutého či zlatého křížku. R. 1404 dům koupil Martin ze Šestejovic od Jana Chudoby a říkali mu pak Martin Chudoba. Nebyloť ještě ani v 16. stol. stálých příjmení, a každý se jmenoval jen jménem křestním, někdy s přidáním jména otcova, jindy s přezdívkou. Zajímavě o tom píše Z. Winter v Kult. obr. I. 76-94.

Biskupská ul. II. z Poříčí k sv. Petru a po vých. straně kostela; uprostřed v pr. vybíhá t. zv. Biskupský dvůr. Také v sousedství na Poříčí č. 1062-33 n. sluje

dosud dvůr Biskupský. Býval tu prý biskupský dvůr pevně ohrazený — dokud nebylo ještě Nového města — aby lid v něm měl ochranu v nebezpečí jako ve tvrzi. Proto tu se říkávalo též v Hradisku. Tak píše Beckovský: »R. 1642 magistrát na žádost řezníků chtěl zabrániti maso prodávati řezníkovi ve dvoře blíž kostela sv. Petra, kterýžto dvůr od starodávna sluje Hradištko; ale v skutek to uvésti nemohl, poněvadž řád Křižovnický s červenou hvězdou, jemuž ti gruntové přináležejí, na to obzvláštní má obdarování.«

Bývala tu brána s pevnou věží, kde bylo vězení; i slul pak dům na místě tom dlouho šatlavou. V bráně té visívala dřevěná tabule a na ní byla uťatá ruka vymalována a meč na znamení, že biskupové zde měli právo nad životem a smrtí svých poddaných.

Však ve skutečnosti nějakého biskupského dvoru tu nebylo; časem omyl ten vznikl z toho, že tu býval (darem od královny Konstancie, matky blah. Anežky) veliký dvůr Křižovníků, z nichž někteří ovšem dosáhli stolce arcibiskupského. Tento dvůr »špitálský« po založení Nov. města se dostal do ohrady zdí městských a v 15. stol. sloužil již jen k účelům hospodářským; prostíral se od kostela sv. Petra na jih, tedy právě sem, kde jest tato ulice a Biskupský dvůr. Později Křižovníci již dvoru sami nedrželi, nýbrž pronajímali, a tím pustl. Dvůr Hradištko v čas vzpoury r. 1620 obec Novoměstská koupila od stavů odbojných s domy, zahradami i platy, jak to vše k špitálu Křižovníků náleželo; ale musila pak vše vrátiti.

Stará jména mají: Roh Poříčí nízký dům č. 1065-1 zlatý lev, na konci 14. stol. Jana Oštípala; druhý roh č. 1064-2 Český dům či u Kaprů, 1139-4 u Kuranů, 1140-6 U Danielů, 1141-8 Ficínský dům, 1142-10 u Lhevců.

Dvůr Biskupský druhdy uzavřen byl s této strany č. 1143-12 nyní zbořeným; říkali tu Šalanda. Také zde na blízku býval dům Ratejna, prodaný od kláštera za Ant. z Mohelnice; jest to č. 1157- v Petrské ulici 16 n. Podobně zbořeno č. 1155-14 U Vitichů, a tím byl uvolněn přístup do dvora. Za malým sadem u kostela jest 1154-16 u Mikulků, 1276-18 ob. chlap. škola u sv. Petra; řídícím učitelem do prázdnin r. 1902 byl zasloužilý Josef Král, první místopředseda Ústř. Matice školské, vůdce českého učitelstva. Nárožní dům blíže věže č. 1136-15 sluje u Němců. Ten roku 1456 osadníci koupili, a byl tu pak nový špitál.

O kostele sv. Petra, věži č. 1232-22 n. (v ní nyní jest prodej mléka!) a faře 1137-13 n. viz Petrská ul. Vedle fary jest č. 1138-11 u Šlapáků.

Biskupský dvůr II. jest slepá ulice z předešlé na východ, druhdy i se strany k sv. Petru uzavřená domem průchodním. Na bývalém skutečném dvoře odprodáváním míst vznikly nízké domy, z nichž některé mají jména stará.

Č. 1152 (1153)-3 u Křtěnců, dle Schallera »bei Krten«, 1151-4 u Tupejků, 1150-5 u Zelenohorských, 1149-6 u Bědáků, 1148-7 (býv. průchodní) Gubernátorství, 1147-8 Stodola, 1146-9 u Střebů.

Blahoslavova ul. Žk. z Komenského náměstí, vedle školy na j. směrem k Olšanům.

Jan Blahoslav (1523—1571) byl přední ze spisovatelů Bratří českých, od r. 1557 starší či biskup jednoty té. Zvláštní jeho snahou bylo zvelebovati školy, pro něž napsal Grammatiku českou. Přeložil z řečtiny Nový zákon, z čehož potom vznikla Bible Kralická, napsal Historii bratrskou, upravil Kancionál bratrský, do něhož sám složil nebo přepracoval na 70 písní. »Blahoslav bez odporu náleží k velkým mužům

národa českého. Opatrnou politikou prokazoval Jednotě v nepříznivých dobách platné služby, v řečech a krásných uměních, v bohosloví a dějepisu tak byl učený, že jej směle mezi Bratřími po bok klademe Komenskému. Jako Jungmann v době nové, přemýšlel o napravení a zvelebení řeči mateřské a dokázal krásu a bohatost jazyka našeho překladem Nového Zákona tak čistým, že stal se vzorem dobropísemnosti a řečí samému Veleslavínovi a ještě nyní vzorem zůstává.«

Zde č. 400-2 jest škola a v ní též kuchyně Spolku pro stravování školní mládeže, č. 296-3 n. sluje U svornosti a 339-4 n. Tómy ze Štítného.

Blanická ul. Vnhr. z Palackého třídy na s. přes Korunní za Národním domem až k sadu za Smetankou, kde sluje Blanická dolní. Jest pojmenována po známém vrchu českém, na němž se zachovaly valy kamenné, zbytek bývalého hradu.

Dle pověsti vůbec rozšířené ve vrchu tom dřímají blaničtí rytíři; až bude vlasti naší nejhůře, vyjedou vedeni jsouce sv. Václavem (nebo Zdeňkem Zásmuckým) z vrchu proti nepřátelům, jež zaženou. I bude potom v zemi blaze, až Čechové zpyšní. Za trest Bůh pošle povodeň, při níž voda půjde až do polovice Petřína a k soše P. Marie na sloupu na Staroměstském náměstí. Povodní tou všechen Český národ zahyne mimo několik lidí, kteří se vejdou na jediný vůz pod plachtou. Vozka s nimi pojede a když přijedou na pusté místo, kde nyní je Staré město, vozka (všecko dle proroctví Slepého mládence) zapráská bičem a řekne: »Tuto stávala Praha«. Ale potom už Čechům na vždy bude odpuštěno, a potomci těch několika osob vzrostou zase u veliký národ, jenž šťasten bude až do skonání světa.

Pověsti této o zkáze Prahy pěkně užil Ant. Klášterský na výraz své nespokojenosti, že v Praze v době naší ve jménu zdravotnictví a rozšiřování kommunikace boří se s přílišnou horlivostí a nedostatkem smyslu pro památky staré.

Pohádko stará, kamenná, již věky
té svaté mojí vypravují zemi,
ó Praho má, zřím od dětství tvé vděky
a zas tu stojím němý. — —

Co přelétlo, vše vrylo v líce tvoje
svou stopu tvrdou, bouřlivě i tiše,
s fanfarou slávy nebo třeskem boje —
co věk náš do nich vpíše?

Ó věk náš, věk náš! Často nepříteli,
když rozbíjel tě, srdce bilo v hoři
pro krásu tvoji, oči zaslzely,
a dnes — sám syn tě boří! — —

Ó rozumím teď věštbě, jež zní prostě
a přec tak smutně ku srdci mi sahá,
že řekne vozka na kamenném mostě:
Zde stála jednou Praha!

Ó nebudou kol lada, rumy, trosky,
dál bude se tu vlnit město všude,
leč ono prosté smutné slovo vozky,
žel, přece pravdou bude!

A věru, co by bylo z Prahy, kdyby nám ji celou přestavěli na způsob domů moderních? Dobře proto pověděl architekt B. Štěrba na schůzi žofínské 16. dubna 1899: »Kde historicky a umělecky cenné stavby tvoří svérázné skupiny — ulice, náměstí a prospekty

— povstávají části starého rázu, onoho rázu, který ničím nedá se nahraditi, který budí lásku a pýchu naši, úctu a podiv ciziny, který jest dokumentem naší staré vzdělanosti, který vlastním jest pouze dějištím světových událostí. — Myslíte, že by evropská elita jezdila se dívat na takové vaše »pěkné« moderní město — na takové Vinohrady třeba o půl millionu obyvatel? Takových měst v Evropě jest na tucty, ale naše stará, velebná, živná matička Praha jest jen jediná a jedinou musí zůstati!

Č. 768-4 n. i 691-12 slují u Blaníka. V onom jest známá Trunečkova plzeňská pivnice a bydlí hudební skladatel Karel Šebor.

Na Bohdalci Mchl.

Bohdalec jest jméno starobylé; jakýsi Bohdal, hlídač kostela na Trávníce, se jmenuje již r. 1088 v zakládací listině kapituly vyšehradské. Bohdalec (též Sychrov) jest vrch 270 *m* vysoký nad nádražím Nuselskovršovickým a z jižní strany nad Michlí; jím jde tunel dráhy do Krče. Za Karla IV. i zde byly vinice; jedna z nich r. 1435 sluje Stárka. Poslední zbytky vinice viděti jest na jižním svahu při usedlosti č. 70 (nyní zboř.); náležela prý Jesuitům a dle pověsti měla pod vrchem podzemní chodbu. Jest odtud pěkný pohled k Záběhlicím i lesu Kunratickému, a místo celé bylo by velikou ozdobou okolí pražského, kdyby tu bylo aspoň něco stromoví. Však prý již tak se stane brzy jak od fondu universitního, jemuž náleží přes dvě třetiny vrchu, tak i od obce michelské. Na vrchu jsou tři čísla domovní; také Pod Bohdalcem Mchl. slují tři domky.

Na Bohdalci měl vinici měšťan novoměstský Lukáš Karban z Volšan, jenž pro víru se vystěhoval a r. 1630 prodal vinici tu Janu Minychovi z Arzperku. (O Karbanovi více viz Václav. nám.)

U Bohdalce vrchu Vrš.

Zde jest č. 298 Nikolajka, majetek Arnošta Bahlsena; č. 301. Bosna (jež kopáním písku pod ní sešla r. 1902; č. 302 jatky (porážka); č. 350 majetek Mart. Fulína, majitele obchodního zahradnictví, vydavatele měsíčníku »Česká Flora«; také v čísle 404 jest zahradník, známý pěstitel růží Jos. Volák.

Na Bojišti II.

(druhdy u blázince, že vede k ústavu choromyslných) spojuje ul. u Karlova se Sokolskou tř. — Pohlížejíce na nynější tato místa, nesnadno si je představíme ještě pustými poli, na nichž r. 1179 dne 27. ledna svedena byla krvavá bitva. Král Vladislav II. panovav 34 léta vzdal vládu a žil v klášteře na Strahově, jejž založil. Nástupcem ustanovil prvorozeného syna Fridricha (Bedřicha), ale císař německý si osoboval právo, kdo má v Čechách vládnouti, a ustanovil knížetem Soběslava. Kníže ten, byv dříve po 12 let vězněn na Přimdě, ujímal se lidu a slul proto knížetem selským; vládl po čtyři léta. R. 1178 Fridrich pomocí žoldnéřů německých dobyl Prahy, a Soběslav se utekl na hrad Skálu. Když pak Fridrich odešel ze země ke dvoru císařskému, Soběslav se pokusil dobýti Prahy; ale nedobyl hradu, jehož hájila choť Fridrichova Alžběta, a když Fridrich rychle se vrátil, v těchto místech svedena byla bitva, v níž Soběslav byl poražen. Byl pak toho dne mráz tak krutý, že i kdo byl jen lehce raněn, zhynul zimou. Soběslav pak upustil od dalších pokusův a zemřel v cizině.

Jméno Bojiště zůstalo vysočině této celé po staletí; nyní tak sluje pouze tato ulice a nový dům s hostincem č. 1950 též nazván tak. Alžběta dle slibu učiněného v nebezpečenství založila zde kostel sv. Jana Ev., řečený též na bojišti. Stával asi blízko brány, kde jest nyní zahrada (k č. 465) na rohu Ječné ul. a Sokolské tř.

Kostel ten hojně nadaný r. 1183 byl darován klášteru Johannitů (Maltézů) na Malé Straně; náleželo k němu celé nynější prostranství mezi ulicí touto, Kateřinskou a u Karlova, původně však až k Botíči a Podskalí.

Za velikého moru v Praze r. 1282 (v době Otty Branib.) i u tohoto kostela vykopány byly hluboké šachty, do nichž se házely mrtvoly.

Na Bojišti a v sousedství za bouří proti Václavu IV. (r. 1402) povstalo jakési tovaryšstvo 12 zločinců či šibalstvo, kteří mezi sebou si přísahali a měli i hejtmana svého; jmenoval se Mikuláš Trinksaus (po česku Dopito) a býval kloboučníkem. V noci číhali po ulicích, kradli a loupili a někdy i za rychtáře městského a jeho průvod se vydávali stavíce lidi. Však brzy byli zjímáni a popraveni.

Jak krajina v tomto okolí ještě roku 1720 byla pusta, patrno z toho, že tam při zpustošeném kostele sv. Jana Evang. usadili se poustevníci, tak zvaní Ivanité (po sv. Ivanu tak jmenovaní). Na zříceninách onoho kostelíka, zpustlého od válek husitských, si vystavěli domek s kaplí, a říkalo se tam »dům poustevníkův«. Přes 50 let tam žilo vždy několik »poustevníků«, kteří se živili almužnou po Praze sbíranou. Nosili »hazuku ze sukna barvy hřebíčkové, obvázanou v pasu provazem bílým a opatřenou kapucí špičatou, pak krátký pláštík a škapulíř, jakož i křížek a růženec visící na provazu pasovém«. Později domek (č. 465 v Kateřin. ul. 42 n.) ten i se zahradou připadl ústavu chudých, a od toho r. 1789 koupil jej měšťan Fr. Werner za 764 zl.

Jdouce od Karlova po l. straně vidíme zahradu při pěkně vystavěném sanatoriu dr. Ondř. Schneidra (č. 1771-1). Za ním jest ul. Dienzenhoferova a nový dům lékařské fakulty, kde jest též c. k. ústav ke zkoumání potravin vedle č. 1452-11 u zelené hory.

Po pravé straně bývala zahrada od starodávna Humburská (č. 463) zvaná; ji a spáleniště domu r. 1656 od měšťana Pavla Daniela Termana z Ostrova převzal opat Karlovský; dále k Svinské bráně byla zahrada Müllerovská, svého času též majetek toho kláštera. U zahrady Humburské byla též zahrada Zlatovská či u Termaniusů (r. 1673), později u Patočků. Jiný dům zde slul kolem r. 1700 Markovcovský.

Zde teprv nedávno byly stavěny nové domy hl. na pozemcích č. 463. Při kopání základů č. 1732-8 n. r. 1889 se našla dřevěná skříň a v ní kostelní nádobí. Odkud vzácné ty věci pocházejí a kdy byly zde zakopány, nevíme. Jest to krásný ostatkový kříž stříbrný, článek berly s nápisem, že berlu tu opatřil Jan, biskup Olomoucký (1334–1351), syn krále Václava II., dva kalichy a j. Podnikatel stavby Josef Černý daroval vše museu. O nálezu tom viz Archaeol. pam. XIV. str. 541, 547 a 665. Domy starší v ulici té stavěny byly ještě v době, kdy v Sokolské třídě byly hradby, a jsou málo úhledné. Rohový dům v pr. č. 1459-22 jest spolku pro zřízení útulny. Č. 1457-21 odkázal prof. paedagogie a spisovatel fysiky Gustav Müller (1842–1898) na nadace pro chudé absolventy paedagogia, kteří se prokáží znalostí některého slovanského jazyka, zejména ruského a polského. V č. 1356-19 bydlí Josef Saska, professor č. techniky. Poslední dům v l. č. 464-25 jest majetek Ant. Grégrové. Zde stávala fara kostela sv. Jana Ev., a r. 1470 tu říkali na trávníčku; později zde byla pohodnice (ještě u Schallera, tedy před sto lety). Místu tomu říkali dříve ul. Hradební (Schanzengasse).

Boleslavova ul. Nsl. z Havlíčkovy tř. v pr. nad sadem ke škole č. 250 a do Soběslavovy ul.

Panovníci čeští toho jména byli: Boleslav I. Ukrutný (935—967), jenž zavraždil bratra svého sv. Václava, syn jeho Boleslav II. (967—999) zvaný Pobožný, a Boleslav III. Ryšavý, jenž byl oslepen a zemřel ve vězení v Polsku; potom u nás vládl Boleslav polský, zvaný Chrabrý (po matce Doubravce z rodu Přemyslova), až jej vyhnal a nastoupil Jaromír. — Č. 72 sluje Plzeňka a jest tu ob. nemocnice infekční, v školní budově č. 250 jest polévkový ústav spolku »Lidumil«.

Bolzanova ul. II. při Městském sadu z Marianské ulice, prodloužení to Havlíčkova či Senovážného nám. k nádraží, má jméno toto od r. 1885.

Bernard Bolzano (nar. v Praze 1781, zemřel t. 1848) byl výtečný kazatel, zbožný lidumil a filosof. »Šťastným býti a jiné blažiti jest úkolem člověka« — tato zásada jeho učinila jej apoštolem osvěty a vědy, neboť »nedostatek osvěty, nevědomost a blud máme pokládati za pravou příčinu všeho zla, které nás tíží«. Mládež tehdejší byla jím okouzlena a, jak říkáme, pro něj do vody byla by skočila. Když r. 1811 měl ke studujícím 3 exhorty o dobročinnosti, v následující přednášce na kathedře své nalezl těžký váček s penězi; bylo v něm 1500 zl., jež jeden akademik sebral mezi druhy, aby Bolzano jich užil, jak by chtěl.

»Čechové a Němci«, pravíval k posluchačům, »vy musíte se státi jedním národem a budete silnými, když přátelsky se spojíte; za bratry se musíte míti, nechť jeden učí se řeči druhého, aby mu tím více se vyrovnal.« Němcům i Čechům byl hlasatelem lásky k jedné zemi rodné, oběma společné.

Důkladný životopis jeho sepsala Marie Červinková, roz. Riegrová; končí jej těmito slovy: »Nechť Bolzano psal a přednášel německy, požehnání slov jeho spočinulo především na naší zemi, na našem národě — a národ náš vykoná jen povinnost vděčnosti, zapíše-li v řadu předních dobrodinců a osvěcovatelů svých jméno Bernarda Bolzana.« Podobiznu Bolzanovu najdeš ve Světozoru 1868 str. 474, hrob jeho na Olšanech jest II., odd. 9. č. 107.

Jak viděti již z vysokých čísel (1615, 1679 a j.), jsou tu domy nové; na straně pravé jest pouze obecní domek pro vybírání potravní daně. V rohovém domě 1615-1 n. jest konsulát Sjednocených států severoamerických. Poslední veliký palác jest majetkem pensijního fondu úředníkův a podúředníků c. kr. ministerstva železnic.

Bořivojova ul. Lbň., kde jsou pouze č. 56 a č. 63 (spolu u Kotlasky) pivovar anglické firmy The Bohemian Breweries Limited in London

Pojmenována jest na památku Bořivoje I., prvního křesťanského knížete českého, jenž pokřtěn byv od sv. Methoda na Velehradě s chotí svou sv. Lidmilou, v Čechách vystavěl první kostely. Zemřel asi r. 890. — Bořivoj II., syn krále Vratislava, též byl pobožný, mírný a dobrosrdečný, ale jeho nastoupením porušen byl Břetislavův zákon posloupnosti dle starešinstva, čehož však i sám odpykal, i špatný příklad ten mnoha zlého u nás byl příčinou. Zemřel ve vyhnanství r. 1124 a pochován jest u sv. Víta.

Bořivojova ul. Žk. táhne se od vinohradské Jungmannovy tř. (býv. silnice do Čern. Kostelce) na s. do Břetislavovy ul., posud velmi neúplně zastavěná.

Staré jméno jest č. 41-50 n. Malá Proutková, nové názvy domů 703-19 u obrazů, 780-44 n. u knížete Bořivoje a 858-52 n. u radosti, majetek Sv. Václavské záložny v Praze.

Bořkova ul. Nsl. P. dříve Cesta do Dolní Krče vybíhá v pr. za č. 13 v Benešově tř. a jde za domky č. 50, 34 a 337; bude však dle projektu regulována a půjde z části souběžně s tř. Benešovou.

Diviš Bořek z Miletínka, jehož jméno má tato ulice, již od r. 1415 byl na straně pod obojí a s Orebskými opanoval Kunětickou horu. Byl pak jedním z vůdců obléhajících Vyšehrad; viz Benešova tř. Později s Hynkem z Kolštejna pokusil se o Prahu, aby vysvobodil Zikmunda Korybutoviče, a r. 1434 byl nejvyšším vůdcem jednoty panské u Lipan. U něho na Kunětické hoře útulek našel slavný Rokycana. Poslední z jeho rodu Soběslav držel před r. 1542 dvůr v Krči.

Na Borovance Vrš. jest rozšířená dolejší část Jablonského ul. počínaje od Nerudovy k ul. na Královce. Jméno po č. 280 Borovance. Č. 383 sluje U Vršovcův.

Boršov I. (býv. Poštovský plácek, že jest při býv. Poštovské ul.) vychází z ul. Karoliny Světlé mezi Betlemskou a Náprstkovou. Býval tu asi původně panský dvůr nějakého Borše, (snad z Risenburka), což jest staročeská zkrácenina z Bořivoj, jako Bořek a Bořita. Časem dvůr ten byl rozparcelován a vznikly tu domy, jako se stalo v Biskupském dvoře. Vchod býval sem jediný od záp. do nedávna; když zbořeno bylo č. 281-7, jest otevřen průchod do ul. Dobřenského. Dům ten slul za prkny, a tak časem se říkalo i celé uličce, v níž pouze dva maličké (č. 280-2 n. a 382-10 n.) nesahají do ulic sousedních. Více o Boršově viz Dr. Teige, Almanach IV.

Boršov jméno se vyskytuje ponejprv r. 1323, kdy tak se označuje celé okolí, tedy i přilehlá část nyn. ul. Karol. Světlé.

U Botíče Vnhr. v nejjiž. části města v sousedství Nůslí. Botíč jest jméno starodávné; již ve 12. stol. se jmenuje pod Vyšehradem malý rybník napuštěný vodou, Botíče. V 15. stol. slul biblickým jmenem Kydron, kdysi prý říkali i »vinný potok«,* snad proto, že při něm plno bylo vinic. Tehdy údolí jeho zelení bylo rozkošné, kdežto nyní, co není zastavěno, má stráně holé, pusté, jako dosud jest skoro všude v okolí Prahy. Bude tu třeba veliké práce, a až se vysází stromoví — Praha již letos vyzvala k součinnosti obce okolní — bude potřeba mnoho opatrování a hlídání, než mladí i staří odnaučí se pustošiti kde který keř a stromek a při »botanisování« vytrhávati každý kvítek. Při potoku tom jsou u Prahy Nůsle, Vršovice, Michle, Záběhlice, Práče, Hostivař; do Vltavy Botíč ústí pod mostem spojovací dráhy cís. Frant. Jos. Že odplavuje nečistoty z mnohých obcí i továren a u Prahy má malý spád, kalná voda jeho pro zápach se stala pořekadlem. Však jsa rozvodněn tropívá i nemálo škody; tak r. 1563 zvláště v Michli mnoho spousty učinil, při čemž i několik lidí o život přišlo. Mluví se již dlouho o jeho upravení, jež odhadnuto na 880.000 zl. ale ještě r. 1902 jen se »jedná«, ač celé okolí Botíčem velmi trpí.

Z dob, kdy v Botíči ještě byly opravdu »živé« ryby, vypravuje V. Ruffer v Historii Vyšehradské: Magistrátu novoměstskému se chtělo ryb z potoka Botiče, a mrzelo je, že jen děkan a kanovník vyšehradský tu ryby loví. I začali veliké překážky v tom kapitule činiti, zvláště od r. 1671. Jednoho času děkan pro vyražení své lovil v Botíči sám s kanovníkem; o tom někdo dal zprávu magistrátu. Za nějakou chvíli se všech stran Novoměstští, všelijaký lid sprostý plavecký, pytlářský, mlynářský, nádenický a jiné podobné chasy, asi 200 osob se přihnalo s rozličnou zbraní, s muškety, ručnicemi, kordy a p. dvojí branou, Svinskou (nyní Komensk. nám.) a Vyšehradskou a potom třetí stranou skrze dvéře ve zdech městských pod Karlovem, ven za město vypadli a tu pana děkana v Botíči ryby lovícího s hrozným hřmotem a hlukem zahnali, sítě pobrali, a to vše s vědomím a poručením rady novoměstské. Tu kapitula celou obec novoměstskou u soudu zemského obžalovala. Trval soud 10 let, a nachází se přes 80 rozličných dopisů o této rozepři; r. 1681 se stal rozsudek, že Botíč od počátku patří kapitule, a novoměstští musili platiti 550 zl. A jinou pověst vypravuje Krolmus v Staročeských pověstech: Za dávných dob sedlák z Vršovic, když v Nůselském mlýně na Štědrý večer mlel o půlnoci, přistoupil k potoku Botíči a z něho se napil. Tu zpozoroval, že nepil vody, nýbrž víno. I oznámil to ostatním mlečům; ti vyslechnuvše jej, běželi k potoku, napili se a přesvědčili, že jejich druh mluvil pravdu. Odtud nazvali potok Botíč Vinným potokem. Věru nesnadno uvěřiti, jak i ten Botíč se

* Nyní Vinným potokem se jmenuje levý přítok Botiče u Průhonic. Botíč sám počíná u Čenětic a zprvu sluje Oleška, až u mlýna Botiče přijav nové jméno, teče na s. k Dolním Křeslicím.

pokazil; dnes by nevím komu připadlo napiti se z Botíče. — V č. 639 má Fr. Holoubek známou továrnu na margarin, svíčky a mýdlo; na místě tom býval hostinec u mlýna. — Od mlýna tohoto až k Vltavě náležel Botič kapitule Vyšehradské již od r. 1222 z nadání krále Přemysla Otakara I.

Botíčská ul. II. z Vyšehradské tř. již od chudobince do ul. na Slupi. Již za starých dob od Botíče pod Karlovem odbočovala mlýnská strouha, jež za nyn. domy na Slupi (proti ústavu choromyslných) sev. od nádraží Vyšehradského i školy šla touto právě ulicí, kde při nárožním domě č. 419-2 se zatáčela na jih po Vyšehradské tř. a pak k Výtoni, čili tak, jak jdou posud hranice mezi Novým městem a Vyšehradem. Toto rameno Botíče jest viděti ještě na všech plánech z první polovice 19. stol. Za veliké povodně v srpnu r. 1501 voda vystoupila nad tento náhon až ke slupi blíže zdi městské a dům řečený »na Sloupích« pod Vyšehradem odnesla.

Dříve tato ulice se nazývala Špitálskou, poněvadž tu již od r. 1505 byl špitál (z lat. hospitale, dům pohostinný) pro chudé z Nového města.

Od starodávna byly stavěny v městech zbožnými odkazy chudým starým lidem špitály či chudobince. Dlouho kněží měli špitály v rukou, a časem mnohý špitál chudých lidí se stal velice bohatým ústavem. Ony odkazy na chudinu jsou ve všech městských knihách kšaftovních nejutěšenějším pomníkem veliké dobročinnosti našich předků. V některých špitálech chovanci měli jen příbytek a ostatní si vyžebrati musili, v jiných dostávali vše, a na správu takových ústavů volívali konšelé ze sebe úředníky špitálské. Při tom všem se dály leckdy nepořádky, a špitální strava mívala od starodávna zlou pověst; posud špatné polévce říkají »špitálská«. Ale o svátcích a o posvícení bývalo špitálníkům veseleji nežli v časy všední a dostávalo se jim mimořádných hodův a darů. Tak i nyní zde v chudobinci obec a dobrodinci měštští přispívají každým rokem na posvícení. — Jak divná měli staří mínění o lidech a zdravotě, to suďme z toho zvyku obecného, že cokoli sebrala někdy komise zdravotní řezníkovi z krámu, že bylo maso »nehodné«, všecko posílali — do špitálu chudým. Těm bylo dobro. (Winter, Kult. obr. č. měst.)

Vypravuje »Historie o bratru Palečkovi, jenž jsa při králi Jiřím českém velmi šlechetného života milý a vzácný každému dobrému byl a mnoho kratochvilných věcí činil, v češtině opravená a k žádosti mnohých pánů vytištěná od Sixta Palmy« takto: »Když Paleček byl s králem Jiřím na projížďce okolo Prahy, ptal se krále, čí jest ta ves dobrá s rybníky a lukami? A král mu odpověděl, že jest těch ubohých lidí v špitále. Tehdy Paleček nemeškaje dlouho, v pátek šel do toho špitálu k těm ubohým lidem k obědu a jedl s nimi, kteříž neměli na obědě než polévku, kroupy nemastné a drobné ryby z rosola. A druhý pátek šel k špitálskému mistru, ačkoli nebyl od něho zván, a jedl s ním; za kterýmž stolem bylo jídla dosti, ryby několikery, s kořením, smažené, pečené, víno dvoje. A nedočkav poslední krmě Paleček vstal od stolu, běžel ze špitálu k zámku s chvátáním a žalostivě králi řekl: »Bratře králi, zle tam, zle tam, nemůže hůře býti.« I řekl král: »Co se děje?« Odpověděl: »To, že ubozí pánové majíce veliké panství musí hladem přimírati, a jejich služebníci a šafáři na zbyt dosti mají.« Král řekl: »Kde se tak děje? Nebylo by dobře, aby se služebníci lépe měli míti nežli jejich páni.« Tu Paleček králi vypravoval, co viděl ve špitále a dodal: »Protož, bratře králi, pošli se mnou hned pro toho jejich služebníka a šafáře a rozkaž mu, aby svým pánům také s kořením ryby dával a je lépe choval z takového jejich panství, ať již více tak hladu a nouze netrpí.« A tak jest král Jiří hned s Palečkem svého hofmistra do toho špitálu poslal a nařídil, aby jim dávali v pátek dvoje ryby z rosola a s kořením, jakž to podnes tak jest.«

(Jan Paleček, vůbec známý šašek krále Jiřího, byl stavu zemanského, velmi vtipný a králi tak oblíbený, že směl mu říkati »bratře králi«, královně »sestro královno«, a od nich i vůbec jemu se říkalo »bratr Paleček«. Býval při stole i v radě královské a jsa dobrým znalcem lidí, mnohému neupřímnému byl nepohodlným. Však Paleček byl muž šlechetný a žertem i přímluvou způsobil mnoho dobrého.)

Na sněmu r. 1545 bylo nařízeno, aby chudí, »kteří po ulicích žebří nebo sedí a s těmi nečistými nohami a s jinými údy nezdravými se vykládají a nadarmo jméno Boží vzývají«, dáni byli do špitálů; těm pak, jimž by špitály nestačily, aby se určila zvláštní místa k žebrání. Však žebráci z řemesla (po staročesku »chodci, stupkové, čtveráci«) nechtívali do špitálů; za Rudolfa II. bylo jich v Praze velmi mnoho, a r. 1606 se dí, že »čím více vyhání se žebráků, tím více se jich nachází«.

Něco dobrého také přece Bedřich, Zimní král, v Praze učinil; »špitál pro věkem sešlé a chudé lidi stavěti, silné a zdravé žebráky neb raději tuláky do želez dáti, aby ulice pražské čistili, poručil«.

V dobách nejstarších se jmenují v Praze: špitál křižovnický již ve 13. stol. jakož i špitál sv. Lazara (viz Lazarská ul.), ve 14. stol. špitál Bohuslavův na místě nyn. kláštera Milosrdných, špitál proti sv. Ambroži (kde jest nyní kostel sv. Josefa na Josefském nám.), špitál pokory P. Marie pod Vyšehradem či sv. Alžběty, kde býval pivovar Libušinka (v Libušině ul. č. 48 a 49) nadaný od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě, a špitál sv. Antonína na Hradčanech u pozdějšího kostela voršilského v Kanovnické ul. Ku konci 15. stol. založen byl špitál Malostranský (č. 260-13 n. na Malostr. nám.). — Nový tento špitál u sv. Bartoloměje, založený od konšelů novoměstských, obdržel též důchody staršího špitálu pod Vyšehradem. — O budově viz Vyšehr. tř.

Křídlo chudobince jižní (zde č. 424-1) jest na místě starého domu **na baště**; bývala tu hradba při potoku. — Druhá část zahrady po l. straně jest kláštera řádu sv. Alžběty, druhdy kláštera Coelestinův (viz Slupy).

Na pr. straně jdouc z Vyšehr. tř. č. 419-2 sluje u **Masáků** i **u sv. Václava**; jest tu strážnice městských vodákův. Zde za Karla IV. býval u břehu mlýnského náhonu dům se zahradou a loukou na samém ostrově, jenž tu byl utvořen potokem a touto struhou. Domek r. 1420 byl vypálen a potom velkou vodou zcela odnesen. R. 1430 koupil tu nový domek písař novoměstský Prokop (viz Faustův dům) i s loukou na ostrově, jenž byl pod plat od kapituly Vyšehradské. Prokop tu na ostrově zřídil rybník a osázel vrbovím. — Č. 1936 jest hostinec **v novém koutku**, maj. spisovatele JUDr. Lub. Jeřábka, nadšeného a horlivého obránce staré Prahy; zde bydlí Alois Kalenda, spisovatel a redaktor Nár. Politiky. Krásná budova č. 1673 jest škola **na Děkance** (vystav. r. 1885). Bývalyť zde v dolejším Vyšehradě příbytky kanovníků vyšehradských. (Viz též Svobodova ul.) — Nejnověji se budují domy i při Slupech, kde bylo dříve velmi pusto; zde do nedávna bývala zahrada **Punčoška** s nízkým, vetchým stavenÍčkem (č. 449). R. 1407 dům zde odkázala vdova Kačka Židková sousednímu klášteru Coelestinův.

Boženy Němcové ul. II. při jižním konci Sokolské a Táborské tř. vznikla na místě bývalých hradeb teprv r. 1895 a byla nazvána tak r. 1896 na žádost pražských žen.

Božena Němcová (1820—1862), slavná spisovatelka naše, pilně sbírala národní pohádky a při tom tak se zdokonalila, že její povídky zobrazují ducha národního způsobem dosud nepřekonaným. Její Babička přeložena byla do mnoha jazykův; výjev z ní jest zobrazen na pomníku Bož. Němcové na Vyšehradě.

Zde na vynikajícím bodě nad údolím nuselským se rozkládají budovy (č. 1962) nové **České nemocnice dětské**. (Viz obr. na str. 70.)

Dětská nemocnice.

Při posvěcení základního kamene 27. listopadu 1898, vykonaném od zesnulého kardinála arcibiskupa hraběte Schönborna, starosta pražský dr. Podlipný prohlásil, že Praha založila blahodárný ústav ten na památku 50letého panování císaře Františka Josefa I. Stavba byla dokončena ve 3 letech, a dne 26. ledna 1902 kardinál arcibiskup Lev Skrbenský ji posvětil.

Původcem myšlénky založiti českou nemocnici pro děti a hlavním dobrodincem jejím byl dr. Bohdan Neureutter* (1829 až 1899), první český professor dětského lékařství na universitě, jenž odkázal nemocnici té veškeré své jmění (dům v Sokolské tř. č. 1868-20 v ceně 161.000 K a mimo to 10.000 K), ale dokončení se nedožil. Praha věnovala místo a vystavěla dvě budovy nákladem 280.000 zl., tři budovy nákladem 236.000 zl. vystavěla městská pojišťovna; šestou budovu, administrační, zřídil Spolek pro zřízení a vydržování české dětské nemocnice. Stavbu dle plánů architekta K. Starka a po smrti jeho arch. Gregora a zástupce jeho Beránka provedl stavitel A. Kubr. Vedle Neureuttra hlavním dobrodincem nemocnice byli zesnulí dr. Michl, jenž odkázal jí 92.600 K, a Alois Oliva darem 20.000 K. Také mnozí jiní darují k účelu tomu peníze místo na věnce zemřelým, což chváliti dlužno; na pompu pohřební již příliš mnoho u nás se vynakládá.

Nová Česká dětská nemocnice působí dojmem mohutným a jest okolí skvělou okrasou. Uprostřed celé plochy, na níž jest zbudována, vypíná se jednopatrová budova hospodářská, v níž v levo v přízemí jest kuchyně, v pravo strojní prádelna, obě s pobočními místnostmi. Střed přízemku zaujímá desinfekční stroj, v prvém patře jsou byty strojníka a topiče, sušárna prádla a místnosti na opravu prádla. Severně od této budovy stojí hlavní pavillon s věží, v němž jsou byty lékařů, operační síně a knihovna ve středu budovy třípatrové; ve dvoupatrových křídlech jsou síně pro nemocné a koupelny, síně pro denní pobyty a kuchařky. Topení zavedeno jest všude centrální, jednak ohřátým vzduchem jednak parou o nízkém tlaku. Podobně jsou vypraveny i infekční pavillony, určené pro dítky nemocné difterií, zádušným kašlem, spalničkami a spálou, jakož i pozorovací oddělení pro nerozhodné případy. Pro rekonvalescenty zřízen jest sad při hradební zdi k ulici Horské.

Vnitřní zařízení nemocnice jest určeno pro 107 lůžek. Ředitelem ústavu jest universitní professor dr. V. Janovský, správcem dr. A. Haasz, primář nemocnice, jenž do Almanachu na r. 1902 napsal o nemocnici této delší článek; konec jeho zní: »Nechť dílo toto, které hlásá vděk a lásku král. hlavn. města k mocnáři, jakož i lidumilného ducha, kterým jest nesena správa obecní, a které se stalo pomníkem mnoha šlechetných mužů, zejména professorů dra. Neureuttra a dra. Michla, dochází povždy dostatečné podpory lidumilův a stane se v intencích zakladatelů pravým dobrodiním malých trpitelův!« — »Spolek pro zřízení a vydržování dětské nemocnice« zasluhuje věru hojné podpory; příspěvky přijímá pokladník spolku cis. rada Fr. Schwarz, první účetní Zemské banky.

Božetěchova ul. Nsl. a Nsl. P. vede z Boleslavovy ul. u východního konce sadu ke školám (č. 122. a 129.) a trestnici a dále ústí do Benešovy tř.

Božetěch byl opat kláštera benediktinského na Sázavě kolem r. 1095, výborný stavitel, slavný malíř i znamenitý sochař. Byl prý muž veliké výmluvnosti a hbité paměti, ale dychtivý slávy lidské. Jsa ve veliké přízni u krále Vratislava, když jednou biskup Kosmas se opozdil, sám králi korunu stavil na hlavu, což bylo právem biskupovým. Biskup se rozhněvav nařídil mu, aby za trest vyřezal obraz Krista

* Bratr jeho, býv. intendant vojenský, odkázal dům č. 320-22 n. v Divadelní ul. městskému museu.

ukřižovaného u velikosti své vlastní postavy a odnesl jej sám až do Říma do chrámu sv. Petra. Božetěch poslechl. — Byl to poslední opat slovanský onoho kláštera; neboť r. 1097 Břetislav II. mnichy slovanské vypudil a klášter dal latinským mnichům z Břevnova.

Božetěch jest první jmenem uvedený umělec český; více viz Lehner, Dějiny umění I. str. 65 a Korunovační evangelistář krále Vratislava, vyd. Unií r. 1902.

Č. 122 jest nuselská ob. chlap. škola na návrší pod c. kr. trestnicí, č. 129 ob. škola dívčí, č. 9 hostinec u »Ant. Dvořáka«. Trestnice vystav. v l. 1885—1889 nákladem 2 mill. zl. příliš vévodí celému okolí, zvláště dokud nezakryjí poněkud pohledu na ni stromy kolem vysázené; leží totiž na samém kraji vysočiny pankrácké — památné bitvou dne 1. listopadu 1420 — takže od Prahy se všech stran z daleka viděti jest tuto »pankráckou universitu«, jak se žertem říkává. A není to ozdobou okolí hlavního města. — Kde jest trestnice, tam prý se scházívali rychtáři okolní k poradám; tak mi vypravováno v Nuslích. Pozemek stavební koupila obec pražská za 70.000 zl. od velkostatkáře Al. Procházky, když převzala od eráru r. 1884 býv. svatováclavskou trestnici celkem za 600.000 zl.

Božetěchova ul. Vnhr. z Jungmannovy třídy za tunelem státní dráhy v l. do Manesovy ul. Jsou tu pouze tři domy, z nichž nárožní jest skvostný Bachheiblovský (Bachheibel-Haus) z r. 1893. — Odtud dále nyní zřízena nová ulice mezi nádražím a Smetankou směrem k Žižkovu.

U Božích bojovníků Žk. jest krátká ulice na s. z Husovy tř. ke trati dráhy České severní a vrchu Žižkovu. — Božími bojovníky nazývali se Husité, jichž známá válečná píseň (která se neprávem připisuje samému Žižkovi*) začíná:

»Kdož jste boží bojovníci
a zákona jeho,
prostež od Boha pomoci
a doufejtež v něho,
že konečně s ním
vždycky zvítězíte.« —

C. 404-1 sluje u Božích bojovníkův; v č. 606-2 bydlí básník a spisovatel Josef Kuchař, úředník banky Slavie.

Brandlova ul. Vnhr. za museem k jv. protíná ul. Rubešovu, Balbínovu a Divišovu. Na bloku mezi ul. touto, Rubešovou a Skrétovou stávalo Teatro italiano, vystavěné r. 1875 Eugenem Averinem a zbořené r. 1880. V č. 497-5 má hudební školu kapelník Jan Pehel. Domy této ulice všecky jsou na Vinohradech »staré«, t. j. z let 1873—1883.

Petr Jan Brandl či Prandl i Prantl (žil 1668—1735) byl znamenitý malíř český, jehož obrazy jsou roztroušeny skoro po všech kostelích v Čechách. Pochován jest v Kutné Hoře v chrámě Matky Boží na náměstí.

Z pražských obrazů jeho nejznámější jsou: Tobiáš u sv. Štěpána, sv. Vintíř a sv. Benedikt u sv. Markety v Břevnově, pokřtění Ježíšovo u sv. Víta, Nanebevzetí P. Marie u Uršulinek (poslední jeho práce), Nanebevzetí P. Marie, sv. rodina a smrt sv. Václava u sv. Jakuba, sv. Josef, sv. Jáchim a Anna, prorok Eliáš u P. Marie Vítězné, v obrazárně Strahovské sv. Vavřinec a sv. Josef. (O Brandlovi psal Fr. Beneš ve Světozoru 1867,

* Složil ji Bohuslav z Čechtic; této písně »Husitské« užil Smetana v symfonických básních »Tábor« a »Blaník« a Dvořák v ouvertuře »Blaník«.

Kaple sv. Kříže v Bráníku

kde jest i seznam 108 jeho obrazův.) Brandl jistou dobu bydlil ve Skořápce v č. 354-3 n. »u smrti« či »umrlčí hlavy«; matka jeho zemřela ve svém domě č. 236-45 n. v Nerudově ul. — Když mu Kolínští strhovali ze smluvené ceny za obraz sv. Bartoloměje, tím je potrestal, že sv. Bartoloměji dal svou podobu a jeho mučitelům podoby konšelů kolínských. V Sedlici u Kutné Hory jest jeho výtečná sv. Luitgarda. —

Bráník* na j. od Vyšehradu za Podolem a Dvorci při řece jest prastará osada (připomíná se již r. 1088) s kaplí sv. Kříže vedle starého pivovaru (viz obr. na str. 72.) a novým, románským kostelíkem sv. Prokopa z r. 1900 (viz obr. na str. 72.); o něj hlavní zásluhu má podolský kaplan Karel Svoboda; plány udělal stavební rada Rudolf Vomáčka, krásná socha sv. Prokopa na hlavním oltáři pochází z dílny Krejčíkovy. Za Karla IV. byly tu vinice německých Křižovníkův u sv. Benedikta; ale po révoví nyní není tu skoro ani stopy, také stromů není takový dostatek, aby bylo milo pohleděti. Ovšem přece jest tu poněkud lépe než v ostatním okolí Prahy.

Jméno snad od toho, že tu byla jakási hlídka či obrana řeky; bylať Vltava ode dávna obchodní cestou z Budějovic do Prahy. Dle nařízení Karlova z r. 1366 první clo či mýto se platilo u Hluboké, zde šesté, u Vyšehradu poslední. Jinak se vykládá, že tu byly veliké peřeje, téměř vodopád, jenž bránil plavbě. V dobách předhistorických skály ty souvisely se zlichovskými a dlouho sahaly až k samé řece.

Skály bránické (viz obr. na str. 73.), před 700 lety hojně porostlé stromovím, »nalomeny«

Kostelík sv. Prokopa v Bráníku.

* Mimo jiné viz Polit. a šk. okres Vinohradský, redig. K. Rais.

Skály v Bráníku.

byly ve 14. stol.; byly prý majetkem sedláka, jenž neznaje jich ceny prodal je za měřici peněz; když pak potom viděl, jak prodal lacino, ze zoufalství se skály skočil do Vltavy. Říkávají, že odtud brán byl kámen na Karlův most; ale dle výzkumů prof. Pacolda kámen na mostě jest z Kounic u Českého Brodu. — Za lehkomyslného krále Jana Lucemburského r. 1320 Pražané staroměstští dostali privilegium bezplatně bráti kámen, vápno, hlínu i písek na míli v okolí Prahy, ať byl majetek čízkoli.

Kruhové pece (viz obr. na str. 73.) na výrobu znamenitého »pražského« vápna jsou majetkem obce Prahy; od roku 1875 má lomy v nájmu Akciová společnost

Pec v Bráníku.

k vyrábění staviva. Mimo parní pilu jest tu starý pivovar řádu Dominikánův a od r. 1900 výstavný společenský pivovar pražských sládků (č. 155.). (Viz vyobr. na str. 75.) K Bráníku náleží samoty Zemanka, Křížek a Hladomoř; na tichém místečku při cestě k Zátiší jest pod lesíkem hřbitov.

Býval tu majetek kapituly vyšehradské i pražské a českých královen, od r. 1371 i kostela sv. Jiljí, jenž jest od r. 1625 řádu Dominikánův. Jeden dvůr zde, majetek oltáře v kapli Betlemské, pod ročním platem držel Petr Duršmíd od černého orla (Rytířská ulice 28 n.). Vinici mezi Bráníkem a Modřany r. 1454 odkázal kostelu v Podole pražský soused Frána (Rytířská ul. 24 n.).

Na počátku války husitské obec Starého města zabavila jako jinde i v Bráníku všechen majetek kněžský a kostelní. Ale Ferdinand I. po vzpouře r. 1547 odňal obci všecky statky a zdejší dvorec prodal Florianu Griespekovi z Griespachu, o němž vypravuji při Hradčanském nám. Ten již po roce prodal statek Janu Domažlickému z Risengruntu, ale r. 1578 obec staroměstská opět Bráník i se skalami koupila za 1000 kop; ze dvora i ze skal odváděti se mělo ročně po 15 kopách míš. na chudé žáky. Ale páni hospodáři z úřadu šestipanského, zřízeného r. 1424 ke správě obecního jmění, divně hospodařili; z výtěžku dvoru někdy nemohli ani zaplatiti čeledi.

Po druhé Bráník obci byl zabaven r. 1620, avšak pro veliké dluhy potom obci jest vrácen. Tuto svou část Bráníku obec staroměstská pak spojila s panstvím Libeňským, koupeným r. 1622.

V Bráníku dlouho se zachoval starý zvyk choditi průvodem o sv. Řehoři; bývalo to 12 chlapců školáků přestrojených za vojáky, kteří navedení dostavše od pana učitele chodili dům od domu zpívajíce a nesouce i pokladničku, do níž dávaly se dárky sousedů pro učitele. Více o tom zvyku najdeš v Českém lidu r. V. str. 263. — K nám koleda tato přišla v druhé polovici 16. stol. z ciziny; byla obyčejem i v Praze, jak vypravuje Winter, Z české minulosti str. 13.

Jižně od Bráníka jsou Hodkovičky, příjemná obec s villami a kaplí sv. Bartoloměje. Zde v 13. stol. kapitula vyšehradská měla statek s tvrzí; v 15. stol. byly majetkem zádušním obce pražské (špitálu sv. Bartoloměje). V 17. stol. dvůr zdejší držel měšťan novoměstský Jan Wind; jemu byl zabaven r. 1628.

Bredovská ul. II. jest pokračování Panské ul. k městskému sadu a novému německému divadlu. Jméno po domě č. 936-5 n. u Bredů, dříve hrab. Kryštofa Valdštýna.

Hrabě Josef Breda byl r. 1757 král. hejtmanem ve Starém městě Pražském a statečně se choval za obležení Prahy od Prusův. Předkové jeho, původem z nizozemského města Bredy, do Čech přišli v 16. stol. Smutně krutostí k lidu proslul Karel Jáchym hrabě Breda; když koupil r. 1713. panství Pečecké, zpívali tam: »Běda nám, běda, koupil nás Breda! Z bohatých sedláků nadělá žebráků. Běda nám, běda!« Rod ten posud žije v Dolních Rakousích.

Spáleniště* domu Bredova r. 1760 koupili za 6000 zl. Milosrdní bratří dostavše k založení konventu na Novém městě od hraběnky Karoliny Schönkirchenové 30.000 zl., a po třech letech u slavném průvodu sem převezli nemocné na 5 vozích. Ale konvent nestačil na dvě nemocnice a proto prodal tento dům; koupila jej r. 1780 císařovna Marie Teresie od Milosrdných za 8700 zl. a odevzdala soukromému sirotčinci.

* Když Prusové zvítězivše 6. května 1757 u Štěrbohol oblehli Prahu a vandalsky ji pustošili, velmi mnoho domů bylo zničeno střelbou jejich, i trvalo dlouho, než se zacelily rány, způsobené městu našemu od »Velikého« či »Jediného« Bedřicha II.

Nový pivovar v Bráníku.

Za hladu a moru v Praze r. 1771 a 1772 mnoho zůstalo sirotků, kteří se živili žebrotou po ulicích. Opuštěných se ujali svobodní zednáři lóže »u tří korunovaných hvězd« a sebrali tolik peněz mezi sebou, že již r. 1773 otevříti mohli sirotčinec 25 dítkám v Klimentské ul. č. 1228-13 n. a r. 1775 v Petrské ul. č. 1133-6 n. hlavně působením hrab. Kašpara Künigla. Sirotčinec tento zvaný »sv. Jana Křtitele« tak prospíval, že císařovna Marie Terezie mu darovala bývalý Bredovský palác, kam převedeno 70 sirotkův. Po málo letech bylo tu sirotků již 140. Zde pak se konaly i schůze zednářské ve 3 velikých sálech, ozdobených odznaky; křesla i baldachýn nad sedadlem velmistrovým i záclony v oknech, vše bylo barvy modré. Také ve schůzích svých tito zednáři nosili zástěry modré. V prvním sále přijímali se učňové, v druhém, určeném pro přijímání mistrů, uprostřed byla na podlaze rakev s lebkou a svícny; v třetím byly společné hostiny. Schůze ty byly zakázány r. 1794.

V sirotčinci zdejším za mladých let byl výpomocným učitelem známý český básník Matěj Milota Zdirad Polák*, jenž v důstojenství generalmajora zemřel v Novém Městě za Vídní r. 1856. — Vyobrazení býv. domu najdeš ve Světozoru r. 1869 str. 88. Toho roku dům ten byl zbořen, koupen byv rok před tím od Ringhofra a Šebka. — Sirotčinec ten s německou obecní školou jest nyní na počátku ulice Kateřinské jdouc z Ječné v l. č. 466-40 n. Dle původních stanov vyučováni byli sirotci jazykem českým.

Za dob Karla IV. ulice tato slula Angelovou. Tam totiž, kde jest nyní hlavní pošta, měl r. 1360 dvorský lékárník Angelus z Florencie (Anděl, Engel) dům a při něm velikou zahradu lékárnickou, t. zv. Andělskou (Hortus Angelicus). Karel IV. zahradě té, do níž rád chodíval, udělil r. 1360 zvláštní výsady, jež Václav IV. potvrdil a rozmnožil synovci a dědici Angelovu Ludvíkovi, aby tu pěstoval libovonné květiny pro královo potěšení. Byla to snad první botanická zahrada v Evropě.

Na památku tohoto Angela či Anděla posud jest anděl znakem pražských lékárníkův a hlavně obchodů se zbožím lékárnickým.

Rovněž paměti hodno, že zde u Angela bydlil za Karla IV. známý blouznivec Cola di Rienzo, jenž císaři předkládal své plány o obnovení císařství římského, a r. 1356 slavný italský básník Petrarca (žil 1304—1374).

O rodině Angelově v Praze budiž ještě zde připomenuto, že jmenovaný jeho dědic Ludvík či Lojsa apotekář byl z předních konšelů staroměstských za Václava IV., ale

* Od něho jest známá báseň Vznešenost přírody, své doby velmi chválená, a posud oblíbená píseň »Sil jsem proso«.

v bouřích husitských na čas se odstěhoval. Měl také vinici, kde byla dosud zahrada Kanálská. Synové jeho Janek a Anděl podědili též domy č. 144-I n. na Malém nám. a vedlejší dům č. 145-29 v Karlově ul. Janek se ženou svou Dorotou, dcerou Mikuláše Augustinova, dostal i hrad Okoř; dcera jeho si vzala pana Čeňka z Klinštejna (viz Hradč. nám. č. 2 n.). Syn Andělův Prokop sňatkem nabyl statků na venku, a sluje r. 1470 slovutným Prokopem z Břeště a z Dubečka.

V zahradě Angelově r. 1454 přebývaly bohabojné panny Kateřina Vysoká a Dorota; jest to jediná zmínka o bekyních na Novém městě, kdežto ostatní všechny bydlily na Starém městě.

Zahradu tu potom měl Matheus, měšťan staroměstský od zlatého lva, pak Matěj Hrdule, soused novoměstský, r. 1533 hrabě Oldřich z Hardeka, jenž ve válce s Turky vyjednával jménem královým s Pražany, aby zásoby prachu poslali do Vídně, a pak strýcové jeho Kryštof a Jan. Po nich majitelem byl Jan Hodějovský z Hodějova (†1566), místosudí král. Českého a podporovatel učenců a básníků, jenž také byl původcem, že Václav Hájek z Libočan sepsal českou kroniku. — R. 1566 zde náhle skonal známý Jakub Palaeolog (viz str. 15.). V zahradě té také Matouš Collinus (Kolínský) z Chotěřiny, professor university, zřídil soukromou školu dvoutřídní; byli tam jinoši z vážených rodin od něho vyučováni a za plat i stravou opatřováni. Tento Kolínský na žádost Ferdinandovu vypsal a tiskem vydal popis slavného vjezdu r. 1558; že však málo pochválil Jesuity, arcikníže se rozhněvav knížku hodil do ohně a dal jiný popis učiniti známému učenému Mathiolimu. A Kolínský byl potrestán tím, že na rozkaz Ferdinandův přestalo se mu platiti 45 kop ročně za »čtení«, prý »pro nepořádné chování k mládeži«. Viz o něm též pozn. na str. 55.

Pak majitelem byl Vilém Malovec z Malovic, jenž za Rudolfa II. na sněmě r. 1585 jmenem rytířstva z Jednoty bratrské odpíral povolení berně, nebude-li dříve stvrzena připověď Maxmilianova, daná před 10 lety, aby každý byl zůstaven při svém náboženství a směl míti kněze na statcích svých, jaké by chtěl; jeho vdova Kateřina postoupila majetek ten svému bratru Jiřímu Přepyšskému z Rychenburka, a ten prodal vše obci Nového města r. 1595 za 2500 kop gr. č. Pro vzpouru r. 1618 i tento dům, Andělská zahrada řečený, od cís. Karla IV. k volnému prodeji vína a piva ode všech poplatků osvobozený, obci Novoměstské byl zabaven, ale r. 1628 vrácen obci na splácení dluhův.

Asi r. 1715 dům koupil hrabě Frant. Ant. Špork, jenž tu r. 1726 zřídil první lóži zednářskou »u 3 hvězd«. Po něm byl velmistrem hrabě Paradis, tehdy král. hejtman novoměstský; o něm uslyšíme při Celetné ul. č. 32 n. R. 1736 zde byl zřízen klášter Coelestinek, vystavěný od J. Kil. Dienzenhofra. Coelestinky, jinak Annunciátky (řádu Zvěstování P. Marie) u nás měly jen tento jediný klášter, původně v Hradišti Choustníkově.

Při klášteře v rohu ul. Jindřišské byla kaple Bolestné P. Marie s dvěma obrazy od Václ. Rainera. R. 1740 byl přikoupen ke klášteru dům u Bambů od dědiců Rud. Benika z Petrsdorfu;* týž dům r. 1677 měl Frant. Brabec.

Klášter r. 1782 zrušený byl prodán r. 1784 za továrnu na tabák,** která však r. 1812 přeložena do Sedlce u Kutné Hory. Zůstala tu abalda (hlavní sklad tabáku) a finanční úřad; r. 1848 byl tu i c. k. komorní okresní soud pro Prahu. Po r. 1871 byla stavěna nynější budova poštovní, od té doby opět přestavovaná a zvětšovaná. Do ní hlavní vchod jest z ul. Jindřišské, odkudž se přijde do veliké úřadovny pod skleněnou střechou, kde býval do r. 1901 dvůr. Ve věži železné konstrukce jest ohromné množství drátů telefonních; jestiť zde centrála sítě telefonů. Z hlavní pošty též vede od března 1899 pošta pneumatická*** do pošt. úřadů na Malém nám., na

* O předcích tohoto viz Jenštejnská ul.
** O tabáku u nás viz Zíbrt Listy z českých dějin kult. str. 81.
*** O zřízení jejím viz Zprávy arch. a inž. 1899 od J. Šimůnka,

Malé Straně (doprava listů tam trvá asi 3 min.), od r. 1901 též na Kr. Vinohrady (doprava asi 1 min.).

Nárožní dům ul. Jindřišské proti poště č. 937-1. (vchod z ul. Jindř.) u Tröscherů, pak u modrého koníka, do nedávna hostinec, jest JUDr. Ign. Brdičky, jemuž náleží i vedlejší č. 1510-3 n. Nejstarší majitel r. 1381 Jan (Ješek) Písák či Písáček, potom voskář Mikuláš, bečvář Prokop Rubal, cibulník či »zelník« (hokynník) Jakub. — Třetí dům č. 1511 býval majetkem Jana Šebka, známého podnikatele staveb železničních; má jej nyní Amalie Metallová.

Nádherně vystavěl si týž Šebek dům č. 936-5 (u Bredů či býv. sirotčinec) z pískovce a mramoru. Syn Šebkův, majitel panství Zbraslavic, Zruče a j., prodal jej však odstěhovav se do Vídně Rak.-uherské bance, jež má zde filiálku. Také sousední dům 1531-7 Společnosti priv. dráhy Buštěhradské vyniká nad jiné bohatou architekturou. — O nižším domě rohovém č. 1419-9 viz Olivova ul.

Naproti první soused pošty jest dům č. 910-4 u Ludáků, r. 1383 kramáře Petra, pak koníře Vávry, Ješka cibulníka, Jana olejníka. — Č. 911-6 u »Vintrů« jest král. zemská (druhdy stavovská) jízdárna, majetek zemského fondu král. Českého, druhdy (od r. 1789) hraběnky Anny Vrecourtové. V 17. stol. dům tento držel Václav Kavka,* měšťan novoměstský, jenž za statečnost při obraně města r. 1648 byl povýšen na vladyctví »z Dubečka«; po něm jméno dům Kavkovský. Vdova paní Eva jej odkázala kostelu sv. Jindřicha.

R. 1721 koupil jej Jan Halvík; po něm sluje také u Halvíkův. Nynější rozsáhlé konírny a prostornou zimní jízdárnu stavěl asi r. 1820 obchodník koni, od něhož vše koupili stavové. Nejstarší známý majitel byl Vincenc (Vicen, Vican) krejčí, pak koníř Vávra, řezník Petr Šmáh.

Č. 912-8 elegantní dům s arkýřem u Kozařů či u Hartlů, druhdy Fr. Korba ryt. z Weidenheimu,** na zač. 15. stol. husáka Bonuše. — Násl. veliký dům se znakem a heslem Pro Deo et patria č. 10 n. jest na místě č. 913 u Berounských i u Pentlikářů a č. 914 u Kotků (Gotků), u Kratlův i u Truhlářův; byl do r. 1902 Korbů z Weidenheimu. Nejstarší majitelé Jakub valchář, Jan krejčí a tandléř; druhý dům r. 1435 měl lékař Zikmund.

Č. 915-12 u Vilasů či Zlaté pole i u Tresserů, druhdy Karla z Neukirchenu. Nejstarší majitel r. 1382 kněz Martin z Kunovic. — Č. 916-14 u Chmelařů jest roh ul. Mariánské. Zde bydlí advokát JUDr. Jindřich Šolc, bývalý starosta. — Naproti počínaje od Olivovy ul. č. 935-11 u Rosmüllerů. Zde bydlí a má ústřední kancelář šlechtic Jos. Inwald, majitel sklárny na Zlíchově, v Poděbradech a j., zástupce israel. vyznání v Zemské školní radě. Na části toho dvora býval dům Jana Bosáka, po němž ulici této se říkalo Bosákova, než přešlo jméno to na nynější Marianskou. Č. 934-13 u Beranů, r. 1379 tesaře Vojslava. Zde r. 1836 bydlil houslař pražský Jan Bubeník. Roh Marian. ul. č. 933-15 u zlaté lišky, r. 1584 u Lišků, v 14. stol. majitel Jan Hrdule. — Další 3 čísla jsou domy nové bez názvův; v posledním jest knihtiskárna Jana Rokyty.

Naproti č. 929-16 u zlatého korábu (znak ten visí nad vchodem v Marian. ul.) i Krátlova zahrada; táhne se až k sadům, kde jest Restauration zum Stadtpark. Zde r. 1848 bylo c. k. velitelství vojenského vozatajstva.

Břehová ul. V. vychází z Rabínské nedaleko za proslulou synagogou v I. a jde oklikou na Janské nám., tedy ke břehu Vltavy; odtud jméno nynější i dřívější Pobřežní. Rozšířená část její před ústím do Janského nám. druhdy slula Staré poštovské nám., že tu byly stáje pro poštovské koně; »sbírka« poštovních dopisů v Židovském městě ještě r. 1830 byla jediná a to v Josefov. tř. č. 90-36 n. Část

* Tento Kavka, r. 1654 jsa cís. rychtářem novom., koupil dům č. 36-40 n. na Ferdin. tř.; před tím r. 1642 dostal darem dům na Dláždění za Novou branou tehdy pobořený, druhdy majetek Jana K. Meliše či Cikánka, jenž r. 1631 se vrátiv se Sasy, lid najímal proti císaři.

** Byl magistrátním radou a r. 1792 povýšen na rytířství. Karel K. z W. byl ministrem r. 1880.

přední (při Rabínské ul.) též se nazývala Šileskou, snad po některém židovském majiteli domu. Ale v době poslední již zde více jest majitelů křesťanův; mezi jmény Židů najdeš i nadační dům šlechtice Ed. Porgesa z Portheimu (č. 279-14 na rohu Fialkové ul.). V koutě, kde jest č. 274-13 umrlčí komora židovská a dále před ní kazatelna ve dvoře posázeném stromovím (viz obraz na str. 79.), jest č. 233—11. něm. židovský sirotčinec chlapecký. Na poč. 15. stol. Duchek ze Žatce řečený Krásný Ješek koupil tu dům od Václava, oltářníka u P. Marie před Týnem.

Odlehlé zákoutí toto málo známé při assanaci zmizí docela; větší část ulice zastavena bude blokem XIII., vedle něhož vzniknou nové přímé a široké ulice. Leccos již jest koupeno obcí a zbořeno; tak při Janském nám. č. 286-16 n. u Kaina, bývalá to porážka, majetek Josefovského společenstva řeznického. O něco jižněji, kde se říkalo do nedávna na Krechtách, č. 207-10 má nápis u zlatého zvonu a sluje dům hejtmanský.

Staré město bývalo rozděleno na 4 čtvrti (Týnskou, Linhartskou, Mikulášskou a Havelskou), z nichž každá k tažení do pole měla svého hejtmana či vůdce. Hejtman měl i péči o veřejnou bezpečnost maje pod sebou setníky, padesátníky a desátníky (t. j. dozorce nad 100, 50, 10 domy); při požáru přidržovali lid k hašení, odháněli neužitečné diváky a zloděje. Hejtman (dle nařízení z r. 1523) měl čtvrtletně prohlížeti komíny domů ve své čtvrti, jsou-li bezpečny. Na tomto rozdělení na čtvrti zakládalo se i zřízení vojenské od Karla IV.; do pole táhli buď hejtmani měštští, nebo Pražané brali si zemany znalé vojenství za hejtmany t. zv. polní. Netáhli-li sami sousedé, stavěli za sebe žoldnéře, jimž dávali i zbraň i žold. — Zcela jiní byli pozdější hejtmané císařští.

Mimo domy Josefovské jsou tu i dva staroměstské; z nich č. 882-19 sluje u Zemínů; zde r. 1364 se říkalo z části u červených dveří, z části dům Rabštejnský dle majitele asi z polovice 14. stol. V 15. stol. páni z Rabšteina měli dům č. 676-1 v Jakubské ul. Vedle jest uzoučký průchod od č. 881-17 (v Sanytr. ul. 26) a při něm žid. č. 208-15 býv. normální škola, nyní opatrovna (vchod také ze Sanytr. ul. 22 n.), majetek obce;* zde nyní jest dívčí útulek u sv. Haštala a kuchyně komitétu dam pro stravování chudé školní mládeže v Praze.

Kuchyně ta zásobuje 25 škol v 12 dětských obědvárnách různých čtvrtí, poskytujíc obědy více než 1600 dětem, asi 120 studentům i 20 žačkám průmyslové a pokračovací školy. Jaká to práce humanitní! Denně rozkrájí se 60 velkých bochníků chleba, do polévky třeba denně 30 kilo nudlí nebo 30 litrů krup. Sem dochází mládež ze sousedství (asi 240 hochů, 190 dívek); do jiných čtvrtí rozváží se strava ve známých obecních vozích. Vlastenecké dámy o zdar spolku tak humanního skromně pracující zasluhují uznání a — což jim milejší jest — podpory nejširší.

Tento dům kolem r. 1400 se jmenoval starý hampejs (gallimordium viz Hampejzská ul.) a proto i toto prostranství slulo v Hampejse. Odtud asi vedla souběžně s břehem Vltavy stará zeď městská, o čemž více při Janském nám. A vedle jmenovaného domu č. 208 bývala tu brána do Židovského města.** Kout ten (k č. 274) dříve slul Joachimský plácek, a chodilo se tudy též na židovský hřbitov. — Nový hampejs r. 1400 stál na rohu Jansk. nám. č. 265-23.

---

* Když cís. Josef II. nařídil, aby Israelité měli místo škol hebrejských německé, zde od r. 1782 byla židovská škola. Zavedením němčiny do škol židovských též lze vysvětliti poněkud, že Židé přivykli si jazyku tomu a proto více jich posud se hlásí k národnosti německé; zůstalyť většinou až po naše časy židovské školy německými v Praze i na venku.

** Jinou branku židovskou t. zv. Gumperlovu nacházím uvedenu při č. 229 (roh této a Hampejzské ul.).

Břetislavova ul. III. jest úzká, ošklivá ulice z malostranského tržiště na z. k Janskému vršku; že jde do kopce, slula též Vrchová. Také druhdy říkali Umrlčí* ul., že snad někdy při moru mnoho domů tu vymřelo, dle výkladu v Prager Wegweiser z r. 1817 proto, že tu často chodily pohřby na hřbitov sv. Jana (viz Janská ul.). Před 30 lety se jmenovala Truhlářskou ul., že tu bylo několik truhlářův; z nich známý byl Nonnemacher, jenž dělal hlavně oltáře a řezané stolice, pak truhlář Rohl, jenž dělal pěknou práci pro palác Rohanský; u něho pracoval německý řezbář Fr. Schönthaler, jehož mnohé práce jsou ve Vídni.

Jméno nynější dáno po hostinci č. 306-8 u Břetislava I.

Připomíná nám Břetislava I., zvaného českým Achillem i obnovitelem České říše (1037—1055). Ještě za živobytí otce Oldřicha jsa knížetem moravským na cestě do Němec přijel do města Svinibrodu (Schweinfurtu), kde v klášteře bydlila Jitka (Judita, Guta), spanilá dcera markraběte Jindřicha z Babenberka. Smělý jinoch nechtěl se o ni ucházeti jako obyčejný ženich, nýbrž, aby prý se nemusil kořiti hrdosti německé, násilím nevěstu si unesl, přeraziv mečem mohutný řetěz ve bráně. Ujel šťastně do Olomouce, kdež slavil s ní svatbu r. 1029. Jsa pak již knížetem, vítězně bojoval v Polsku a přivezl do Prahy z Hnězdna ostatky sv. Vojtěcha; opevnil též hrad Pražský novými hradbami. Známo jest i jeho vítězství nad německým Jindřichem III. u Brodku, kde potom založen byl kostel sv. Václava. On byl původcem nálezu sněmovního, aby vždy knížetem byl z rodu Přemyslova nejstarší. V kapli nejsv. Trojice či Císařské u sv. Víta jest jeho náhrobek. (Viz Kosina Velikáni našich dějin.)

A posud lid rád vzpomíná tohoto hrdiny, jenž byl z nejlepších knížat našich, i jeho romantického sňatku, zpívaje oblíbenou píseň: »Když měsíček spanile svítil, vévoda Břetislav vstal«. Složil ji Josef Hukal (1793–1867) právník a radní v Táboře.

Jdeme-li z Tržiště, po pr. straně zříme tu první domek starobylý s balkonem, zvaný Jungwirthovský i u Ježíška (č. 303). Dle pověsti zde prý stával ženský klášter, v němž jeptiška pro těžkou vinu byla zazděna ve sklepě. Duch její každého pátku o půlnoci tu chodívá a vysvobozen bude tehdy, až zboří se dům vystavěný na základech bývalého kláštera a nalezené kosti budou pohřbeny na místě posvěceném.

Nádvoří u židovské umrlčí komory č. 274-V.

* V 16. stol. byl obyčej, že chudí lidé umrlá těla příbuzných u sebe dlouho měli a nosíce je i po ulicích, na pohřeb žebrali; to bylo zakázáno r. 1567.

Všecky domy po l. straně (čísel lichých) jsou jen zadní části domů ve Vlašské ul., kde o nich se zmíníme. Na pr. straně za jmenovaným domkem u Ježíška mají jména č. 305-6 u zlaté sekery, uvedený již dům č. 306-8 u Břetislava, druhdy »u bílého Johannesa« či Bílý Jan, sousední č. 307-10 Krejčovská hospoda, majetek malostranského pořádku krejčovského či moderně společenstva krejčí malostranských; 308-12 dům Šafránkovský, č. 309-14 u sedmi svícnů či zlatý tygr. — Ulice tato asi bude zrušena při regulaci Malé Strany; nebude jí škoda.

Kolem r. 1400 toto místo bylo ještě mimo zeď městskou za příkopem, jenž tu šel od brány Strahovské (ne snad pozdější na Pohořelci, nýbrž v nyn. Nerudové ul. při č. 244-29 n.) za domky této ulice dolů k Tržišti po té straně, kde je nyní pošta. A zde právě mimo město byly rámy (proto se říkalo v rámích) a domky soukenické před rozsáhlou vinicí arcibiskupskou (nyní zahrada Lobkovicova, Schönbornova a Seminářská). Zprvu domků těch prý byly tři řady, po r. 1416 jen dvě, jak jest nyní ulice; tehdy majitel jednoho rámu byl soukeník Hanuš řečený Slaměný rytíř. K domkům těm vedla trouba či strouha, kterou odcházela voda ze dvora probošta Pražského (v nyn. Nerudově ul. č. 246-25 n. a doleji). V době Rudolfově ty dvě řady domů měli většinou Vlaši.

Břetislavova ul. Žk. na sev. od nám. krále Jiřího Vnhr. ke Starému Židovskému hřbitovu (viz č. 11 na příloze 3.*) a do ul. Táboritské nedaleko starého vchodu na hřbitov Olšanský. O jméně viz při ul. předešlé. Domovní názvy jsou tu č. 668-2 n. Na Okoři, 725-15 n. u Ferdinanda Dobrotivého a 43-27 n. u olše.

Uvedený Židovský hřbitov vznikl r. 1680 za moru, kdy zde byl lazaret pro nemocné Židy; tehdy za 10 měsíců bylo tu pohřbeno 3000 osob. Pak se tu nepochovávalo, až opět při moru r. 1713, kdy za 8 měsíců sem bylo pochováno 3388 mrtvol. Pravidelně však sem se pochovávalo od r. 1787 za Josefa II., když zakázáno bylo pohřbívati ve městě; u vchodu na straně západní jest dlouhý, nízký domek Židovského pohřebního bratrstva. — Třeba rozeznávati nejstarší hřbitov Židovský v nyn. Vladislavské ul. II., Starý hřbitov v ul. Hampejzské V., tento také »Starý«, na němž se nepohřbívá od r. 1890, a konečně nový za Olšany.

Na východ odtud jest z veliké části posud nezastavěný bývalý hřbitov při odsvěceném nyní kostele Povýšení sv. Kříže (viz č. 10 na přiloženém plánu, příl. 3. a obr. na str. 83.). Když r. 1680 za Leopolda I. strašný mor zuřil v Praze, obec Nového města zakoupila zahradu od zemského prokurátora Štiky z Paseky a založila tu hřbitov, na němž bylo pochováno na 16.000 mrtvol; podobně tehdy vznikl známější hřbitov Olšanský u kaple sv. Rocha, založený od obce Starého města. (Pražané ode dávna hřbitovu tomu krásně říkají »Svaté pole«.) Také za moru r. 1713 mnoho lidí bylo tu pochováno.

R. 1719 za primasa novoměstského Jana Fr. Crusia z Krausenberka byl vystavěn kostel sv. Kříže, při němž bydlíval poustevník z řádu Ivanitův,** maje tu chudý příbytek z prken ovržených maltou. »Povinností jeho bylo kostelíku střežiti,

---

* Přiložený plán tento z r. 1835 dobře poslouží i k seznání bývalého stavu mnohých ulic novoměstských, Karlína, Žižkova a Král. Vinohrad; třeba jen přirovnati plán ten k plánu nové Prahy, jenž bude brzy přidán k dílu našemu.

** Byli to členové bratrstva poustevníků pojmenovaní po známém poustevníku sv. Ivanu, jehož našel kníže Bořivoj v samotě jeho. Arcibiskup Ferd. hrabě Khuenburk poustevníky v Čechách uvedl v jakousi organisaci roku 1725. V. Svátek, Poustevníci v Čechách v Obrazech z kulturních dějin. Viz též str. 65.

Za branami novoměstskými r. 1835.

1. Brána Špitálská (Poříčská). — 2. Karlín. — 3. Vojenský hřbitov. — 4. Vrch Žižkov. — 5. Křenovy sady. — 6. Šibeniční hora. 7. Silnice Vídeňská. — 8. Olšany. — 9. Svaté pole. — 10. Kostel sv. Kříže. — 11. Židovský hřbitov. — 12. Kanálka. 13. Nová brána. — 14. Koňská brána. — 15. Prachárna. — 16. Žitná brána. — 17. Slepá brána. — 18. Silnice do Černého Kostelce. 19. Kravín. — 20. Wimmrovy sady. — 21. Zvonařka. — 22. Folimanka. — 23. Fidlovačka v Nuslích.. — 24. Kostel ve Vršovicích.

Příloha 3.

denně třikrát zvoniti ke klekání, taktéž proti mračnům,* kněze ke mši sv. oblékati a jemu přisluhovati, dvakrát týdně s pokladničkou po dobrodincích po Praze o almužnu choditi. Prvním poustevníkem byl jakýsi Ant. Váca, po něm vysloužilý voják. Řád Ivanitů r. 1782 byl zrušen, a poustevníci po Čechách svlékše svůj habit stali se kostelníky«.

R. 1729 ustanoven byl sem kaplan, r. 1741 bylo tu pohřbeno na 6000 Francouzů buď padlých buď zemřelých morem; r. 1747 paní Ant. Březinová z Birkenvaldu odkázala 100 zl. na domě u Březinů (Václav. nám.) na mše u sv. Kříže.

Bývalý kostel sv. Kříže u Břetisl. ul. na Žižkově.

R. 1753 byla vystavěna na hřbitově kaple Bolestné Panny Marie; po 4 letech zde hanebně řádili Prušáci; r. 1771 za chřipky zde bylo pochováno asi 2000 lidí. R. 1787 kostelík se stal farním, ale roku 1842 pro chatrnost jest zrušen a nářadí kostelní dáno do kostela sv. Rocha na Olšanech. Kostelík zpustlý i bývalá kaple stojí tu dosud opuštěny; jest tu smutno i tehdy, kdy nedaleký hřbitov Olšanský o Dušičkách a Májové slavnosti tone v záři světel a vůni pestrých květův.

Za nejstarších dob v těch místech byla vinice Syraňovská (či ve Skytinách) po majiteli Janu Syraňovi, jenž ji r. 1433 prodal Petru Sopouškovi (od Zlaté točenice, Ovocný trh 576-10), který též měl známou Folimanku pod Karlovem. R. 1448 byla majetkem Jiřího z Poděbrad.

Břevnov,** staroslavný klášter a ves, vůbec zvané u sv. Markety, prostírá se za býv. Strahovskou branou na pr. od silnice na Bílou Horu, kde na jih od Hvězdy jest Břevnov Malý, správněji Břevnovek, snad na místě starších Kuromrtvic. Již r. 993 od Boleslava II. byl založen tento klášter, první mužský v Čechách, jenž po staletí jsa sídlem věd a umění a ohniskem křesťanské vzdělanosti, vždy zaujímal přední místo mezi kláštery našimi. Nyní opatem spojených klášterů tohoto a Broumovského jest vysoce obětavý zems. prelát Dr. Bruno Čtvrtečka. — Vesnice, pojmenovaná od břevna, t. j. silného dřeva, klády, stála již asi dříve, ale teprve s klášterem vzrůstala.

Když sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, se vrátil z Říma, kde složil řeholní slib sv. Benedikta, přivedl s sebou z kláštera sv. Alexia a Bonifacia dvanáct mnichů, jimž založil toto opatství, posvěcené ke cti sv. Benedikta, Alexia a Bonifacia. Řád sv. Benedikta dle stanov svých vedle jiných prací vyučoval mládež, i není pochyby, že také v Břevnově, nejstarším sídle, slynula škola domácí pro dorost řádový, jakož i veřejná pro ty, kteří

* Za starých dob a až do 19. stol. se věřívalo, že zvoněním mraky se rozhánějí a tak se předejde krupobití. Více o tom píše Zíbrt.

** Viz obšírné dílo biskupa dr. Fr. Krásla a prof. J. Ježka »Sv. Vojtěch«, vydané Dědictvím sv. Prokopa; Bonif. Holub »Opatství u sv. Markety v Břevnově« v Časopise společnosti přátel starož. II. str. 80, téhož »Odkryté poklady«, t. j. děje vikariátu Libockého, článek v Ottově slovníku a j.

věnovati se mínili povolání jinému. Účelum řeholním sloužily internáty, účelum vzdělávacím pro ostatní mládež externáty. (Šafránek, Za českou osvětu str. 10.)

O založení kláštera vypravuje Hájek:

Boleslav II. Milostivý a sv. Vojtěch často se spolu scházeli; jednou jdouce z kostela sv. Víta pojavše se za ruce vedli se spolu do lesa, který slul B ř e v n o v. Tam na jednom místě uzřeli pramen vody. I řekl biskup: »Milý synu, nyní jsem vzpomenul, že časem nočním ukázal mi Pán Bůh tuto vodu a rozkázal mi při ní kostel ve jménu sv. Benedikta postaviti a jej posvětiti a uvésti do něho bratří zákona sv. Benedikta.«

Odpověděl kníže: »Milý otče, oznámím i já tobě také, jaké jsem této noci vidění viděl; andělé pojavše mne, vedli mne před stolici Božské velebnosti; i řekl ke mně ten, kterýž seděl na trůnu: »Vidíš-li tyto hory a lesy?« A já padl jsem před ním a řekl: »Vidím.« I řekl ke mně: »Vstaň rychle a jdi a postav kostel na místě, kde najdeš hojný pramen vody studené.« Protož, milý otče, snad tento jest pramen, ke kterému tuto skrze anděla jeho jsme přivedeni.«

A v tom rychle vyprýštil se pramen a ukázal se mnohem hojnější než byl prve. I řekl biskup: »To jest vůle Boží; protož navraťme se a zítra v tuto hodinu na tomto místě pcstavíce se, s dělníky vykonáme to, co míti ráčí Pán Bůh.« Druhého dne založili dům Boží a uvedli tam bratří řádu sv. Benedikta. Že pak v oné studánce našli b ř e v n o, dali klášteru jméno Břevnov. Znamení břevna s třemi suky v červeném poli má dosud opatství zdejší ve znaku.

Prvním opatem byl bývalý pěstoun sv. Vojtěcha Radla, klášterním jmenem Anastasius, jenž po záhubě rodiny Slavníkovy odešel do Uher; tam jsa rádcem krále sv. Štěpána, zaváděl řády křesťanské.

Když shořel první kostel, kníže Břetislav I., jenž z Polska přivezl tělo sv. Vojtěcha s ostatky sv. Radima a pěti bratří r. 1039, zdejší opatství rozšířil a r. 1045 vystavěl za opata Menharta v ohradě klášterní nový, větší chrám sv. Vojtěcha; i říkalo se tu pak klášter sv. Vojtěcha a sv. Benedikta. Přestavba tato se spojuje se jménem poustevníka V i n t í ř e (Günthera).

Byl z knížecího rodu durynského, z mládí vojínem, pak poustevníkem na Šumavě, kde posud se říká hora sv. Vintíře u Hartmanic. Dle pověsti docházíval i do Prahy a knížeti Oldřichovi pokřtil synáčka Břetislava. Jinak se vypravuje, že nalezl jej kníže Břetislav na honě. Vintíř znaje dobře hory pomezní, prý ukázal cestu do Čech císaři německému Jindřichovi, jejž však Břetislav slavně porazil u Brodku r. 1040. Ale kníže český odpustil Vintířovi a často prý pobýval u něho v jeho samotě; tak i r. 1045 jej navštívil, a poustevník mu pravil: »Již se skonání mého života přibližuje; za to tě snažně prosím, abys klášteru břevnovskému dobře činil, neboť tam tělo mé má odpočívati.« Břetislav vůli jeho vyplnil a tělo převezl do Břevnova, kde v novém chrámě jej pochoval před oltářem sv. Štěpána. — Na oltáři sv. Vintíře v zdejším kostele jest zobrazena smrt jeho u přítomnosti knížete Břetislava. K hrobu tomu mnoho putovali z Čech i zemí okolních až do válek husitských. Tehdy ostatky jeho byly ukryty v Polici v kostele, kde byly nalezeny až r. 1684; r. 1716 byly přeneseny opět do Břevnova a po 10 letech uloženy v oltáři blah. Vintíře. Za tímto oltářem venku do zdi chrámové byl zasazen později starožitný pomník, nalezený u pramene Vojtěšky; jest to jediný pozůstatek z chrámu Břetislavova.

Klášteru Břevnovskému záhy se dostalo velikých statků v okolí (Břevnov, Veleslavín, Liboc, Ruzyň, několik vsí v Rakovnicku, Berounsku a Pracheňsku) i na hranicích slezských Police a Broumov, kde krajinu lesnatou mniši osazovali osadníky německými. Přehled ohromného majetku zdejšího dle urbáře z r. 1406 najdeš v Tomkově Děj. Prahy III. 82-96. Opati často byli z rodu šlechtického, a v klášteře ve 14. stol. samí Češi rodem.

V Břevnově rád přebýval Spytihněv II. hlavně v postě, oděn jsa v roucho kněžské, konaje almužny a trávě skoro všechen čas ten na modlitbách. — R. 1222 klášter dosáhl moci soudní nade všemi svými poddanými mimo pře o život, jež ponechány přímo soudu dvorskému, ale pokut i z nich se dostávalo opatovi. — Sem do kláštera na den Mlaďátek ročně chodili žáci zpěváci od sv. Víta, t. zv. bonifanti, na koledu; ale s nimi přicházeli i jiní, majíce obličeje pobarvené k nepoznání a v klášteře velmi nezbedně se chovali; proto obyčej ten r. 1255 byl zrušen a opat za to bonifantům dával něco peněz na štědrý večer.

Když Přemysl II. zvítězil r. 1260 u Kressenbrunnu nad Belou IV. v předvečer sv. Markety, mučednice antiochijské, obdržel od papeže Alexandra IV. rámě této světice na památku svého vítězství. Když pak r. 1262 byla veliká neúroda po dlouhém suchu, slavné processí s ramenem sv. Markety bylo konáno z chrámu sv. Víta do Břevnova; jak tam došli, strhla se mračna a spustil se kýžený déšť. Ponechán byl tedy onen ostatek v chrámě břevnovském, kde pak se říkalo u sv. Markety. Pro sv. ostatek ten pořízen byl skvostný relikviář dosud tam zachovaný; popis jeho najdeš v Archaeol. pam. II. 223. Chován jest za sklem na oltáři Panny Marie.

Od té doby ročně v červenci chodívalo processí do Břevnova, a lid po vykonané pobožnosti se bavíval v blízkém lese Malejovském; když z lesa zbyla jen »Hvězda«, chodili tam. Tak vznikla lidová slavnost »Hvězda«, jež asi nesouvisí tedy původně s porážkou bělohorskou, jak se říkává;* ale jistě obnovena byla processími na Bílou Horu, ač jest nemístno veseliti se na místech zkropených krví, na místech upomínek tak bolestných.

Po mnohých a velikých strastech, jež klášter utrpěl za Otty Braniborského, znamenitě vzkvetl za Václava II. Slavný opat Pavel Bavor z Nečtin stavěl a rozšiřoval klášter r. 1296 i pořídil mnoho knih; z nich pamětihodný jest kodex »obrovský« nebo »ďábelský«, pojmenovaný tak po obraze ďábla na začátku knihy, jež později byla ve sbírkách Rudolfových a r. 1648 uloupena od Švédů do Štokholmu, kde jest dosud.

Tehdejší klášter, se tří stran obklopený zahradami, byl velice rozsáhlý a nádherný; byl tu starší, farní kostel sv. Benedikta a novější, klášterní sv. Vojtěcha s ambitem, a zvláště ještě kaple Panny Marie při domě opatském.

Velmi nepořádně tu hospodařil opat Jindřich, jenž byl proto r. 1385 sesazen; nástupcem jeho se stal Diviš, farář nezamyslický. V té době opatové břevnovští měli dům na Pernštýně 310-10.

Dne 22. května 1420 Táboři s lidem pražským se obořili na kvetoucí klášter, vyplenili jej, spálili a pobořili. Dostavše zprávy o ukrutnostech krále Zikmunda a legáta papežského, ze zajatých 9 mnichů dva upálili na nynějším náměstí Loretánském, že nechtěli přijímati pod obojí. Ostatní dle daného svolení se rozešli již dříve; také opat Mikuláš se vzdálil do Broumova. Po celou pak dobu válek husitských klášter byl opuštěn, až r. 1449 kostel byl opraven a při něm postaveno proboštství.

Statky klášterní v sousedství Prahy všechny si osvojili Pražané; také Michli, již r. 1436 zapsal Zikmund známému Janu Rečkovi. Z bývalých statků r. 1436 klášter dostal jen polnosti a vinice u Břevnova a dvůr Týnec.

Zajímavý obrázek soudnictví té doby najdeš v knize Z. Wintra, Kulturní obr. II. 745; šafářka do smrti ubila služku pro krádež a pak do kostela zde v Břevnově k mrtvole byla přivedena, okáže-li se krev, když na mrtvou položí dva prsty. — Když r. 1618 stavové evangeličtí se vzbouřili, na sněmě usnesli se zabavovati statky katolíků, protivníkův odboje,

* Tak soudil i Zap; v Průvodci jeho (vyd. r. 1848) najdeš na str. 302 obšírné líčení těchto poutí.

zvláště statky duchovní, že z nich nedostávali příspěvků na válku. Statky zabavené byly dávány v zástavu a v užívání za hotové peníze, k vedení obrany zemské na ně půjčené. Tak se stalo i se statky kláštera tohoto.

Za bitvy bělohorské Břevnov byl zpustošen a spálen, pak od Ferdinanda II. poněkud opraven. R. 1627 opat Jan Benno nabyl názvu infulovaného preláta království Českého, kterýžto titul náleží i všem nástupcům jeho. R. 1674 byl zřízen nový klášter, jenž však již po 4 letech na den sv. Markety (13. července) vyhořel. Nuzně potom vystavěný klášter jest nahrazen novým v l. 1708—1715 od proslulého Kryštofa Dienzenhofra. (Viz obr. na str. 86.) Tehdy — po 300 letech — z Broumova sem se vrátili opati břevnovsko-broumovští. R. 1719 slavný Brandl maloval tu obrazy oltářní a r. 1721 malíř Jan Jak. Steinfels dokonal malbu klenby; fresky ty se týkají dějin kláštera. Předešlý kostelík byl zbořen, ale zatímní klášter tehdejší trvá podnes a slouží za obydlí úředníkům hospodářským. Za opata Bennona II. (1738—1751) byl založen nový hřbitov, na němž nástupce jeho Bedřich Grundmann postavil renesanční kapli, rozšířenou r. 1778. Oltářní deska v kapli té jest bývalý náhrobní kámen opata Oldřicha z rodu Zajícův.

R. 1741 bavorský Karel Albert pobyv jednu noc ve Hvězdě, usadil se v Břevnově; zdržel se tu 5 dní, až dobyv Prahy se odstěhoval na hrad, kde zavládla nádhera jako za dob Rudolfa II. Roku následujícího Francouzové v Praze byli obleženi od vojska rakouského; tehdy v noci 22. srpna učinili výpad proti Břevnovu a zmocnili se tu i batterie; ale po ztrátě asi 1000 mužů byli zahnáni zpět do města. — R. 1744 byla tu nemocnice pruská, do níž po porážce u Berouna za jediný den bylo přivezeno 1600 Prusův.

Po druhé Břevnov viděl pruského Bedřicha II. r. 1757. Ptal se převora, jak silni jsou císařští, a na odpověď, že táhli z Bílé Hory do Prahy po 6 hodin, s úsměškem řekl: »Proč pak tedy prchají přede mnou, když jest jich tolik?« Následovala porážka

Břevnovský klášter.

vojska našeho u Štěrbohol, odkudž mrtvoly pruského maršálka Schwerina a prince Holštýnského byly přivezeny sem do Břevnova; zde vyňali vnitřnosti a pochovali v zahradě klášterní, těla pak nabalsamovaná odvezli do Prus. Z raněných Prusů v klášteře zemřelo asi 2500; pohřbíváni byli za sýpkou klášterní na »Prejzovce«. Tehdy tu skonal též pruský generál Hautchermois, jenž byl pohřben ve zvláštním hrobě u vchodu do kostela.

Také po bitvě u Kolína zde bylo přes 2000 raněných a nemocných Prusův a 400 zajatých Rakušanů; po onom vítězství naši se zmocnili v Břevnově polní lékárny pruské, jež prý měla cenu cenu přes 50.000 tolarův.

Vojtěška v Břevnově.

Svrchu jmenovaná studánka Vojtěška, která podnes vydává hojnost dobré vody, jest překlenuta zajímavou starodávnou, osmihrannou klenbou ze 13. nebo 14. století; jest to nejstarší stavitelská památka zdejší. (Viz obr. na str. 87.) Nad ní jakýsi letohrádek postavil opat Beno Löbl roku 1750 a ozdobil skupinou soch, představující setkání sv. Vojtěcha a Boleslava II. (Viz obr. na str. 89.) — Také na oltáři sv. Vojtěcha obraz představuje sv. Vojtěcha rozmlouvajícího s Boleslavem u studánky. Název Vojtěška ponejprv se čte r. 1443; tehdy Pavel Hus, držitel vinice nad ní, postoupil ji opatu. — Pramen ten v klášteře napájí dva rybníky, pak teče ke Střešovicům a tvoří nádržky při Kajetánce a Petince; jest to známý potůček Brusnice.

Nynější kostel jest ušlechtilá stavba; široká klenba spočívá na vysokých osmi pilířích. Krásná jest pozlacená socha sv. Markety mezi 4 bílými anděly na hlavním oltáři; u oltáře sv. Václava stojí cínová křtitelnice s českým nápisem z r. 1637, darovaná Zuzanou Klobicovou, jinak Pernštejnskou z Prahy. Na záp. straně kostela zevně jsou sochy sv. Vojtěcha a Boleslava Zbožného, na jižní straně sochy sv. Benedikta a sv. Scholastiky a nad vchodem pobočním nápis latinský, že chrám založen byl r. 993, ztroskotán 1420 a opět vystavěn 1715.

Po sv. Vojtěchu v Břevnově se chová jeho zlatá paténa; v archivě jest uložen professní lístek jeho na pergameně psaný (viz obr. na str. 89.), starý přepis zakládací listiny Boleslava II., potvrzovací listiny papeže Jana XV. a listina Přemysla I.

U kláštera jest rozsáhlý sad s vinicí velikým nákladem udržovaný; zvláště zajímavé jest husté stromořadí, pod jehož klenbou chodívají pohřební průvody na sousední hřbitov; říkají melancholickému zátiší tomu »chodba vzdechů«. Po pr. straně jest les s překrásnými partiemi, jež často již byly předmětem studií malířských. Nahoře před vinicí jest zajímavá hříčka: dvoje sluneční hodiny utvořené z koberce živé zeleni.

K Břevnovu náleží řada domů při hlavní silnici, kde jest též hospoda Marjánka, i domy při polní cestě, kde jest Kajetánka; ji najal r. 1899 pražský měšťanský pivovar a zřídil tu restauraci. Za Karla IV. byla zde vinice kláštera Břevnovského; dle pověsti byl tu prý tehdy »pohanský« chrámek pro vyrabitele koberců, jež Karel povolal do Prahy r. 1370. V 17. stol. byl to majetek hraběte z Martinic, jehož neť byla pochována zde v kapli. Dědicové Martinicovi r. 1666 dvorec darovali Theatinům (Kajetanům), kteří tu zřídili klášter; bývalo to poutnickým místem (o svátku Navštívení P. Marie), kamž putoval i manžel Marie Terezie František. Za Josefa II. r. 1783 klášter byl zrušen a kaple odsvěcena. Stojí dosud v rozsáhlé zahradě ode vchodu v pravém koutě; dole jest kulatá, v hořejší polovici šestihranná. — Petinka má jméno po zakladateli hraběti Pöttingovi z r. 1650, Šleiferka po zakladateli asi r. 1770, Kylismonka, správněji Königsmanka, jest bývalá vinice šlechtice a doktora práv Mik. Königsmanna (asi r. 1730). Vedle (blíže ku Praze) jest č. 32 Vincentinum,* pak Malovanka, jež druhdy po majiteli slula Peterka, vedle Panenská, kde jest erární stanice hřebčince.

Celá krajina tato, ač vysoko položená, má všude hojnost dobré pitné vody; tak i »v uličkách« na stráních k Břevnovu na mnohých místech vyvěrají prudké pramének, jež se rozlévají po cestách. I vyskytl se též návrh, zde v Pobělohorsku hledati a sváděti pitné vody pro Prahu.

Pod Bruskou III. (při ústavě slepců a kasárnách »v Brusce« k Chotkově silnici) má jméno po potoku Brusce či Brusnici. Malý, ale živý potok ten vzniká ve studánce kláštera břevnovského a teče mimo Střešovice (Třešovice) a dále Jelením příkopem. Celý konec jeho v Chotkově silnici a zde jest překlenut až k ústí blízko Strakovské akademie. Při kanalisaci r. 1899 nějakou dobu v průkopech bylo viděti i zde potok; nové stoky jsou ještě hlouběji než Brusnice.

Staří věřili, že voda potoka tohoto má zvláštní moc při léčení bolestí očních; vždyť teče ze zázračné Vojtěšky (viz str. 87.). — Kdo vysvětloval jméno Praha od prahu, t. j. vodopádu, říkal, že to byl vodopád tohoto potoka, druhdy asi mnohem živějšího a většího, někde pod Daliborkou. Jméno Brusnice značí asi bystřinu, třeba bychom nedbali výkladu, že jméno Brucituca (jak se jednou čte) pochází od bručeti a téci, tedy potok s hlukotem tekoucí.

Nejdůležitější budovou tu jest Ústav slepců (viz obr. na str. 91.) (č. 131) na místě býv. cís. dřevní ohrady; pozemek daroval cís. Ferdinand. Blahodárný ústav ten již roku 1832 na Kampě založil šlechetný Alois Klár (1763—1833), professor klassické filologie na universitě. Zřídil též t. zv. Klárovu nadaci pro malíře a sochaře rakouské, zvláště z Čech; v činnost nadaci tu uvedl r. 1838 lidumilný syn jeho Pavel Al. Klár (1801—1860). Za něho byl od V. Kulhánka r. 1844 vystavěn tento dům, do něhož uvedeny byly milosrdné sestry (byly tu do r. 1850). Veliký tento dobrodinec slepců na konec sám oslepl; jest znám i tím, že vydával almanach »Libussa«. Pro zásluhy své od r. 1831 byl čestným měšťanem pražským. I jeho syn,

* Jest to útulna pro nezhojitelné nemocné; náleží obci k Tejnce.

rytíř Rudolf Klár (1845—1896), místodržitelský rada, velikou snahu věnoval slepým, zvláště vyučování slepých dítek. Od něho r. 1885 bylo přistavěno druhé křídlo budovy. Proto vhodně náměstí před ústavem nazváno bylo roku 1901 Klárov.

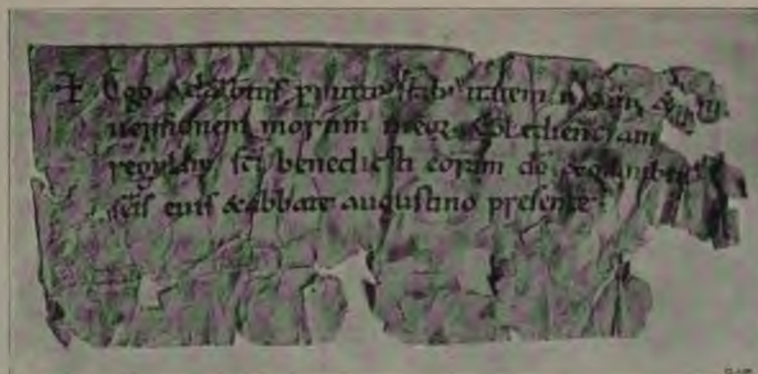
Do budovy volný vstup bývá na den sv. Jana Nep., kdy tu se prodávají lacino vkusné a trvanlivé výrobky slepcův, jako košíky, rohožky, kartáče a p. Obraz slepců při práci viz na str. 91. Jest tam krásná kaple sv. Rafaela archanděla, vystavěná r. 1838 dle návrhu Krannerova. Skvostná socha patrona slepců, archanděla Rafaela, na hlavním oltáři (viz obr. na str. 93.) jest dílo Emanuela Maxa;* sochu tu z Kararského mramoru vytesal v Římě; z bedny, v níž socha do Prahy byla přivezena, jest udělána zpovědnice. Fresky dle nákresů Josefa Führicha**

Vnitřek Vojtěšky v Břevnově.

* Emanuel Max ryt. Wachstein, bratr Josefův, provedl pomník Radeckého, sousoší sv. Cyrilla a Methoděje v chrámě Týnském, Pietu, sochy sv. Krištofa, sv. Frant. Seraf., P. Marie a sv. Jana Evang. u krucifixu na Karlově mostě. Zemřel 21./2. 1901 ve věku 91 let.

** Josef Führich (1800—1876) vynikl obrazy a kresbami obsahu nábožného; v Rudolfině jest od něho kresba sv. Trojice a obraz Marie s Ježíškem, Alžbětou a sv. Františkem. — Vilém Kandler (1816—1896) dle jeho vzoru prováděl obrazy náboženské, hlavně oltářní; v Praze od něho jest Madonna se sborem andělův a sv. Karel Bor. v nemocnici Milosrdn. sester. — Veterán našich malířů, posud na venku žijící Ant. Lhota (nar. 1812), znám jest obrazem Posledního soudu u sv. Víta a obrazy v letohrádku královny Anny i jinými obrazy, jež reprodukovány byly v našich illustrovaných časopisech.

Professní lístek sv. Vojtěcha v Břevnově.

provedli Vilém Kandler a Ant. Lhota. Uprostřed sedí žehnající Spasitel, jemu po pravici Panna Maria a vedle ní sv. Alois a dále sv. Karel Bor.; po levici sv. Jan Miláček Páně, sv. Vincenc de Paula s nemluvňátkem a sv. Pavel.

Zde jest též v l. od vchodu známý překrásný obraz »Kristus na hoře Olivetské« od Em. Lišky* (viz obr. na str. 93.) a poprsí Aļ. Klára a jeho choti Růženy od Em. Maxa; poprsí třetí, Klára mladšího, jest od Dvořáka. Před kaplí jest kovové poprsí purkrabího hraběte Karla Chotka, spoluzakladatele ústavu.

Zde připomenuto budiž i to, že duchovní správu v ústavě vedl Václav Štulc, potom probošt vyšehradský (viz Štulcova ul.) a po něm Frant. Pravda (Vojtěch Hlinka), proslulý náš spisovatel povídek pro lid a mládež. — Nahoře průčelí budovy jest ozdobeno krásným reliefem (Syn Tobiášův otci vrací zrak) od Josefa Maxa.**

Ma místech těchto dle mylné pověsti stával první dům v Praze; Hájek ví i rok 723, kdy tesaři Klen a Sudiroh z Radlic tesali tu práh. Byl pak tu prý dvůr Libec, sídlo nejstarších knížat, kde i sv. Václav byl vychováván; vlastní příbytek však prý byl naproti dvoru tomu, kde jest č. 149-1 n. (mezi Valdštýn. ul. a Starými zámeckými schody), bývalá vojenská zásobárna (od r. 1779), nyní c. a kr. vojenská hospodářská monturní komise. Na obr. na str. 95. jest to nízké stavení v pr. Zde od r. 1546 bývala královská cihelna; ale již i r. 1410 se tu připomíná »dům zvaný »Cihelnice« blízko vinice na vrchu Opyši«. Zde v rohu vedle královské cihelny byl domek Pavla Michny a zahrada i vinička, jež od stavův odbojných r. 1620 jemu odňaty byly a prodány Danielu Škretovi Šotnovskému ze Závořic a jeho manželce Juditě, roz. z Altenberga; když však Škreta byl odsouzen pro vzpouru, vše bylo vráceno Michnovi.

Severně od ústavu slepců jest č. 132-2, majetek c. a kr. pražské vojenské hlavní komise hospodářské, kasárny »v Brusce« (viz obr. na str. 95.), druhdy vojenská pracovna, pod baštou č. XIX. sv. Maří Magd. — »Pražských dětí« pluk č. 28 pochází z r. 1698; nyní má jméno po italském králi Humbertovi, ale dosud se říkává po dřívějším majiteli »Beneďáci«. — V těch místech kolem r. 1500 bývala zahrada bratří Holcův, o nichž vypravuji při Platýze (Ferdin. tř.). R. 1599 Rudolf II. dovolil měšťanu Janu Gehlovi zde proti c. kr. cihelně vystavěti mlýn — tedy na potoku Brusce! — a zříditi jatky, pivovar a šenk vína; následovali majitelé Vavř. de Nicola, Hubert Valderode z Eckhausenu, Ludvík hrabě Hartig, od r. 1731 Václ. Jan Kriegelštein ze Sternfeldu, jehož vdova majetek darovala Augustinianům u sv. Tomáše. Od nich dům koupila císařovna Marie Terezie; i dělali tu pak šatstvo, boty a jiné potřeby pro vojsko.

Naproti kasárnám při Starých schodech zámeckých jest pěkný dům Josefa Richtra č. 147-3 u Verdugů, kde bydlí spisovatelka Bohumila Klimšová. Jemu také náleží dům č. 4-IV, (5 n.) se sloupovím na býv. vinici sv. Václava, o níž vypravuji při Starých zám. schodech. Dále po té l. straně Brusky jest zájezdný hostinec Nová hospoda č. 145-7; r. 1460 Jakub Tesař odkázal zde dům Janu Piplňáskovi.

Výše nad Chotkovou siln. a za kasárnami jsou nízké, malebné domky, z nichž č. 133-4 sluje Myší díra (býv. monturní komise) a č. 135-8 n. Červený jelínek. Domky ty také nejsou v rovné čáře, ba leccos ještě ode dřeva, takže tu vzpomínáme

* Prof. Em. Liška (nar. 1852) učinil též známou kopii Manesova obrazu na orloji radnice; nejproslulejší jeho obraz jest: Císaři Maximianovi se zjevují jeho oběti. (Viz též str. 32.) Obraz Krista na hoře Oliv. se vyznamenává mistrným zachycením magického osvětlení měsíčního; mocně působí i v reprodukci barvotiskové.

** Od Josefa Maxa (1804—1855) jsou též sochy vojínů na pomníku Radeckého, postavy zosobňující české kraje na pomníku Františkově (na nábřeží), sochy českých panovníků na staroměstské radnici (proti Týnu), sv. Josef a sv. Jan Křtitel na Karlově mostě. Odpočívá na Olšanech III. 10. 117. – Syn jeho Gabriel Max, znamenitý malíř, usadil se v Mnichově.

Ústav slepců.

starých dob, kdy v Praze byla stavení dřevěná s rozličnými výstupky a sklepy do ulice. (Viz obraz na str. 95. a na str. 96. »Domky v Brusce«.) Tudy se chodí pěší stezkou k Písecké býv. Bruské bráně, o níž též viz Za Píseckou branou. Č. 137-14 jest hostinec v balonu. Kde jest na levé straně poslední dům č. 141-15 n., navrhuje se zříditi schodiště k Chotkovým sadům.

Nejstarší brána Bruská či Písecká stávala do roku 1588 na počátku Valdštýnské ulice při č. 160-20. Po rozšíření města na toto předměstí na Písku cesta zde u Brusky byla zvýšena, přes potok vystavěn kamenný most, nad ním zřízena brána (dle stáří druhá Bruská) a vedle domek pro stráž. Bylo to za primatora V. Krocína st. z Drahobejle (viz Krocínova ul.). Brána ta (asi před č. 150-4 ve Valdštýnské ul.) měla nápis: Senatus et populus Antiquae urbis Pragensis posteritati propriis sumptibus f. f. 1588. Ale potomstvo ji vídělo pouze do r. 1721, kdy za nyn. Chotkovými sady

Slepci při práci košíkářské.

byla vystavěna nová (třetí) »Písková« či Karlova brána (vystavělť ji Karel VI.), a starší (druhá) brána v Brusce byla zrušena. Ale posud nádraží za touto branou sluje v Brusce; odtud šla již r. 1830 »koňská« železnice do Vejhybky a buštěhradské pánve uhelné. Koupil ji pak kníže Fürstenberk a prodal r. 1853 akciové společnosti železné dráhy Kladensko-Kralupské. Odtud — ale i již z nádraží v Hybernské ul. — se jezdí do Chebu, Františkových Lázní, Karlových Varů, Žatce, Buštěhradu atd.

Zde asi jest na místě vzpomenouti vůbec bran a bašt malostranských, jak vznikly při posledním opevňování Prahy. U nového mostu cís. Františka bývala v pravo bašta I. sv. Jana, v levo, kde do nedávna bylo skladiště vojenských lůžek, bašta II. sv. Jakuba; na hlavní silnici na Smíchově stávala brána Újezdská. Nad ní na úpatí Petřína na jih od kasáren jest bašta III. sv. Dominika; výše po kopci bašty IV. sv. Karla, V. sv. Vavřince, VI. sv. Vojtěcha, u lomů VII. sv. Norberta a za Strahovem VIII. bašta Špitálská. Severně od ní bývalá Brána Strahovská či Říšská (z r. 1727), již s druhé strany chránila bašta IX. Strahovská. Dále k severu proti ul. Na náspu, kde jest vojenská jízdárna, stojí bašta X. sv. Františka Borg., pod níž jest vojenský hřbitov. U Jelení ul. jest již z části zbořena bašta XI. Kamenná či Štein, k východu jest pobořená bašta XII. P. Marie a XIII. sv. Benedikta, proti Střešovicům; u nové kadetní školy bašta XIV. sv. Václava, XV. Všech Svatých a XVI. sv. Jiří v levo od brány Bruské. Všecky tři poslední slují vůbec »hradby Mariánské«, a bráně Bruské též říkali Mariánská.

U restaurace Panoramy jest bašta XVII. sv. Lidmily, jež jest pobořena již od prosince r. 1901, jako i bašta XVIII. sv. Tomáše. Posud stojí a doufám zůstane malebná bašta XIX. sv. Maří Magd. nad ústavem slepců; níže byla bašta XX. sv. Ignáce proti akademii Strakovské. — O baštách a branách na pravém břehu viz přehled při Havlíčkově náměstí a Vyšehradě. — Že ještě před 50 lety brány pražské na noc se zavíraly, známo; v zimě byly otevřeny od 6 ráno do 10, v létě od $4^1/_2$ do 11. R. 1777 brány se zavíraly v zimě již ve 4 h., v létě v 8 hodin; ale i pak se pouštělo, ovšem za plat: osoba platila 1 kr., vůz 7 kr. Platu toho sproštěni byli poštovští i kurýři a kněží jdoucí k nemocným.

Příchozí u brány odevzdal svůj průvodní list t. zv. pas, jenž pak mu vrácen na policejním úřadě. Chtěl-li odejeti v noci, když brány již byly zavřeny, ohlásil se dříve na městském velitelství, kde dostal lístek o dovolení k tomu (t. zv. Thorzettel).

Brány nyní ovšem již bývalého účelu nemají a skoro ve všech městech ustupují moderní kommunikaci. Však přece v každém městě jest strana, kde město se nerozšiřuje nebo i při tom dovoluje, aby se brána zachovala, jak tomu v Praze jest právě zde. Nehledě k městům jiných zemí, která si staré památky udržují, zde připomínám z doby nejnovější, že v Novém Městě za Vídní r. 1902 městská rada se usnesla jednu bývalou bránu a část hradeb znova zříditi; jest to t. zv. Reckthurm a přilehlá část hradby, kde bude městské museum. Plány jim dělá arch. W. Jordan ve Vídni. — O branách a jich boření ve městech rakouských viz Helfert, Eine Geschichte von Thoren (»De portis« nikoli »stultis«!); doporučuji též Stüben, Das Sternthor zu Bonn. V Bonnu totiž krásně rozřešili otázku zachování památné brány tím, že kolem ní učinili jízdní dráhy. Tak by se mělo státi i zde, aby potomci nemusili poznávati brány pouze z rytin, vystavených v museích. »Dnes, když zničíme nějakou starou památku uměleckou, máme za to, že učinili jsme vlastenecké povinnosti zadost, když ji dáme před tím fotografovati a fotografii dáme do musea, aby potomci seznali, jak předkové si vážili odkazů otců.« Tak napsal konservator Herain, přední znalec staré Prahy, muž vážný, jenž zajisté nežádá utopií.

Bubeneč,* ves značně rostoucí hojnými villami, se táhne na sever od Letné ke Královské oboře. Při jednání o sloučení obce té s Prahou r. 1896 bylo vysloveno přání, aby z Bělského tř. vedena byla elektrická dráha k Bruské bráně a odtud do středu Bubenče; pak by ovšem nový, veliký rozkvět obce té se urychlil. Za starých

* Viz Vacek Fr.: Král. obora, Bubenč a VII. část m. Prahy. Praha 1889. Tam se vykládá Ovnec z »ovinu«, místo ovinuté, kotlina lesem obklopená.

Oltář v kapli sv. Rafaela.

dob tu býval ovčinec knížecí, odkudž dávné jméno Ovnec či Ovenec; zde se říkalo Ovenec přední, kdežto nynější Troje na druhém břehu Vltavy slula Ovencem zadním. Z prostonárodního Vovenec vzniklo Vobenč, Bobenč, konečně Bubeneč (již v 17. stol.). Ale psalo se »Ovenec« do r. 1880. —

Nejstarší zmínka jest z r. 1197 v listině, kterou kníže a biskup Jindřich Břetislav potvrzuje zboží premonstrátského kláštera v Teplé, jemuž vladyka Hroznata před cestou do Svaté země daroval dědinu v Ovenci.

Farní chrám sv. Gotharda (v nynější podobě z r. 1801) tu se připomíná již r. 1313; farářem byl tehdy kněz Vlk. Stojí na návrší nad nejzápadnějším koncem Král. obory. Když roku 1415 v Praze byl vyhlášen interdikt, katolíci chodili na Vyšehrad do kostela, do Buben i sem, i smáli se jim »Viklefové«, že chodí na »Ovnec«. Katolický kostel byl přifařen k Panně Marii před Týnem, potom k Liboci a k Bohnicům; r. 1771 zřízeno tu stálé kaplanství a od r. 1786 fara. Roku 1801 byl sešlý kostelík románský z větší části zbořen a postaven tento kostel za vrchního purkrabí hraběte Stampacha; tři oltáře a kazatelna jsou od sochaře Ig. Platzera, na hlavním oltáři obraz sv. Gottharda od Barbory Kraftové. U kostela stojí kaplička sv. Jana Nep. z 18. stol. Kolem kostela býval hřbitov do r. 1806, kdy byl přeložen blíže Král. obory; r. 1888 byl zrušen, a nový hřbitov založen asi půl hodiny od kostela nedaleko nádraží. (Viz Smíchovsko a Zbraslavsko str. 184.)

Z kaple ústavu slepců.

Někde u Císařského mlýna (viz t.) býval ve 13. stol. dvůr jeptišek kláštera u sv. Jiří, zastavený později pražskému měšťanu Jakubu z Ovence; po něm jej měla vdova jeho Mařka. Dvůr ten r. 1420 vypálili Táboři, a co zbylo, zkazilo a zničilo vojsko Zikmundovo. I trvalo dlouho, než v Ovenci zase dvůr a kostel byl postaven; bylyť sem až r. 1433 vráceny kostelní věci, jež zatím u sebe choval konšel staroměstský Šimon od bílého lva (Malé nám. č. 142). Císař Zikmund dvůr ten r. 1437 za věrné služby zapsal Vaňkovi Larvě*; ten však jej potom prodal sestřencům jmenované paní Mařky, synům pasíře novoměstského Pavla Kabáta, kteří drželi ještě jeden dvůr tu, též druhdy svatojiřský. Král Jiří zapsal dvůr ten panu Čeňku z Klinšteina, purkrabí pražskému (viz Hradčanské nám. č. 185); později jej koupil Jakub Dušek (Dousek či Kdousek), zámečník staroměstský, který měl také dvůr v Dejvicích. Později dvůr ten byl koupen od majitelů dvoru zdejšího druhého, nyn. č. 6. rytíře Morice Schlöchta (Šlechty) z Heraltic v Nádražní třídě. Tento druhý dvůr náležel k statkům nejvyššího purkrabí, až král Jan roku 1320 jej postoupil proboštovi a kapitule u sv. Víta. Za doby husitské zboží toho Pražané se zmocnili a drželi je do r. 1547, kdy při konfiskaci propadl i dvůr kmetcí v Ovenci, daný pak měšťanu malostranskému Vítovi Lišovskému z Průchodu a zapsaný v deskách zemských roku 1550. Z pozdějších majitelů jest nejznámější Jos. Buček, o němž viz Bučkova ulice.

V Bubenči se koná v úterý velikonoční slavnost lidová Slamník; o ní viz Dolejší náměstí.

Bubenská tř. VII. vede od ulice Vltavské na sever podél nádraží dráhy Buštěhradské až k ulici u Královské obory; jméno to jí dáno bylo r. 1889. Před tím nějakou dobu byla nazývána Purkyňovou ulicí.

Bubny (jmenované již r. 1105) mají jméno původu neznámého; snad souvisí s výkladem slova Bubenč. Nám nyní žertovně zní výklad, jejž má K. Redeln ve své knize »Das sehenswürdige Prag« z r. 1729, že Bubny »sondern allen Zweifel« jest památka po starém hlavním městě Bojů, tedy tolik co Bojohaemum — Bubienum, bývalé sídlo Marobudovo. — Známý rod šlechtický z Bubna není odtud, nýbrž dle hradu Bubna v Plzeňsku. — Při řece zde — v t. zv. Malých Bubnech — bydlívalo hojně rybářů, kteří byli povinni platem majiteli ostrova Štvanice. Brodu zdejšího přes Vltavu často užila vojska; tak již r. 1105 slovanský kníže Svatopluk bojuje s Bořivojem II., r. 1249 král Václav I. — Z minulosti zde připomenuto budiž aspoň toto: R. 1420 po 14 dní v těchto místech tábořilo vojsko křižácké, jež vedl král Zikmund na Pražany. Tehdy Bavoráci dráždili odtud lid pražský, křičíce přes řeku: »Hus, Hus, Kacer, Kacer« (kacíř) a »Pražané nedajíce se dlouho pobízeti, přecházeli přes řeku a bez krunýřů, jen cepy jsouce vyzbrojeni, utloukali křižáky hojně«. Po menších šarvátkách zde i na jiných místech 14. července t. r. Zikmund poražen byl na Žižkově.

Bubny bývaly statek korunní, od krále Jana zastavený; r. 1407 se jmenuje rytíř Heřman z Jeřan či Jerčan sedením v Bubnech a r. 1419 zeman Franclin z Buben. — O kostele sv. Klimenta viz Kostelní ul. — Zdejší dvůr poplužní s vinicemi a zahradami koupil r. 1623 od hraběnky Anny z Fürstenberka roz. z Lobkovic za 20.000 kop míš. známý Albrecht z Valdštýna. Část od Letné pod kostel k jihu r. 1667 byla pražského měšťana Daniele Voříkovského, vedle měl pozemky cís. rada ryt. Frant. Šejdler ze Šejdleru, jenž r. 1679 přikoupil vinici Voříkovskou. V týž čas jmenují se majiteli jiných vinic zdejších Jan Korouhevský, Jan Janda z Holešovic, Kateřina Chlupatá a hrabě Maxm. Val. z Martinic na Bubnech. Po Šejdlerovi pozemky v Bubnech a na svahu Letné držel nejvyšší sudí hrabě Jeronym Colloredo z Wallsee, po něm hrabě Frant. Josef z Valdštýna, jenž r. 1715 stavěl zámek Belveder (kde jest nyní restaurace na Letné). Roku 1805 statek bubenský koupil svob. pán Jakub Wimmr, jenž dvě léta před tím koupil Letnou od Frant.

* Zeman Jan Larva se vyznamenal při kolbě na mostě pražském konané r. 1436.

Z Brusky.

Altersle z Astfeldu a Vydří. Oboje r. 1838 koupil zemský rada Karel bar. Richter, ale Letná r. 1859 jest prodána městu Praze.

Chudá vesnice v našem století značně vzrostla; ještě r. 1867 bylo tu jen 45 domů se 572 obyvateli. Veliký rozkvět Buben-Holešovic nastal teprve po vystavění mostu z Eliščiny tř. (Viz Ant. Fux, Zpráva o návrhu regul. plánu atd. Praha 1886.) Od r. 1884 Bubny jsou spojeny s Prahou. —

Zde č. 106 sluje u Stromovky, 111 u lípy, 249 u kotvy, 704 na rychtě; č. 577 (roh Sternberkovy ul.) jest majetek spolku pro dělníky a dělnice zaměstnané při výrobě kloboukův a zboží plstěného v Čechách.

Bučkova ul. Bbč. jest projektována z Nádražní třídy na západ k silnici, jež vede od Podbaby k Dejvicím. — Buček Jos. rytíř z Heraltic (1741—1821) byl v Praze professorem věd politických i censorem spisů politických a zahraničných. Jsa milovníkem přírody založil Bučánku v Nůslích (č. 20 jižně od Sámovy ul., nyní majetek JUDr. Václ. rytíře Bělského), i jsa majitelem dvoru č. 6 v Bubenči zřídil

Domky v Brusce.

Dva dvory tu byly kláštera Kartouzského a jiný statek probošta pražského; r. 1312 také jmenuje se tu majetek královny Elišky. Za válek husitských statky duchovenské i zde byly zabaveny od obce staroměstské, jíž konfiskovány byly r. 1547. Statek Butovice r. 1550 koupil Martin Smil ze Stoješic, později Vilém z Malovců, Adam z Hradce; od r. 1610 měl Butovice i Jinonice Albrecht Pfefferkorn z Ottopachu, jeden z direktorů, jenž zemřel za vzpoury r. 1619; jméno jeho za proklaté a nepoctivé prohlášeno, však statky ty ponechány byly dceři jeho Johanně, manželce Hynka Jiř. Žďárského ze Žďáru; ta je pak prodala Pavlu Michnovi z Vacínova, jenž v Jinonicích vystavěl nynější zámek r. 1665; r. 1678 od Zikm. Norb. Michny je koupil Jiří L. hrabě ze Sinzendorfu. Vdova po něm prodala Butovice, Jinonice a Smíchov Janu Adolfu kníž. ze Schwarzenberga.

Za moru r. 1679 a 1680 zde byla zřízena nemocnice pro Pražany; tehdy z Prahy se vystěhovali všichni úřadové a boháči mimo knížete Ferdinanda Schvarzenberga, jenž pečlivě se staral o nemocné; proto jej nazývali Pražané »králem moru«.

Zdejší kostel sv. Vavřince uprostřed hřbitova jest starobylá stavba románská (Viz Lehner, Dějiny umění str. 253) přestavěná však r. 1571 a 1894. Jest tu náhrobek měšťana malostranského Jana Kersnera z r. 1680 a Albrechta Pfefferkorna z r. 1619.

Odtud na jih nad údolím Dalejským jest kostel sv. Prokopa z r. 1711, o němž viz Hlubočepy. Na blízku zde se zachovalo něco lesa maj. kníž. Adolfa J. Schwarzenberga, jemuž také náleží prve jmenovaný holý vrch Vidovle či na Vidouli; aby i ten byl zalesněn, r. 1902 žádalo město Praha.

Celetná ul. I. jest velice živé spojení Staroměstského náměstí s ul. Hybernskou a Poříčím; proto již od starodávna* tu bývaly domy veliké a nákladné; mnohé z nich sahají na s. do ulice Štupartské a na j. do Kamzíkové a na Ovocný trh, i jest tu několik živých domů průchodních. Zprvu živější a bohatší byla Dlouhá třída, ale později pro blízkost Králova dvora, pak že tu šla hlavní silnice od Poříčí a od Horské brány, konečně v minulém století pro spojení od nádraží Celetná ulice stala se tak živou, jako Karlova k mostu. Pozorovatelům však se zdá, že od té doby, co tudy jde dráha elektrická, jest tu sice více hluku, ale méně chodcův, a tím i zdejším obchodům že nedaří se tak, jako do nedávna. — Pomýšlí se v prvních domech v l. zříditi prostranná podloubí pro chůzi pěších, aby nebylo třeba tolik bořiti a rušiti ústí Celetné ul. Bylť by škoda nezachovati malebného rázu této staropražské ulice. »Staré monumentální budovy a staré domy, poskytující umělecký ráz a připomínající historické vzpomínky, žádají, aby byly uchovány od motyky měřičův, a není třeba rozpakovati se odbočiti s ulicí, abychom jich ušetřili. — Snad taková stavba jednotlivě vzata, poskytuje nepatrný zájem, avšak v celku dodává městu malebného pohledu.« (Buls, Estetika měst., přel. dr. Podlipný.)

Celetnou (druhdy Caletnou) sluje od dob nejstarších (r. 1300); dělali tu a prodávali pekaři calty či calatky (z ital. cialta, něm. Zelte), čímž dlužno rozuměti pletené pečivo, jmenované později »húsce« (houska = vánočka).** Bylo to dle Zíbrta obvyklé jídlo staročeské o štědrém večeru. Jindy calta znamená koláč i placku. Bílá calta a preclíky na červené půdě byly znakem na praporu cechu pekařského.

* Bývalo tu mnoho Němců; když na počátku bouří husitských někteří sousedé — většinou Němci — z Prahy utíkali, v této ulici obec po nich se zmocnila 27 domů, jež pak jako jinde prodávala i na splátky roční a lacino těm, „kteří statečně bojovali nebo jinak pracovali k obecnému dobru". Zvláště zasloužilým mužům dokonce dům některý darovali, jako Mik. Loudovi z Chlumčan dům č. 243-11 v Husově tř.

** Takováto calta či houska se spatřuje na erbu vladycké rodiny Caltů z Kamenné Hory; vyobr. najdeš v Ott. Sl. N. V. 64. — Špatně tedy se vykládalo jméno Celetná, jako by prý tu se bylo vybíralo clo od příchozích do Starého města.

Zde mnoho domů má dějiny zajímavé; i dovoluji si tu připomenouti veřejnosti usnesení Soupisné komise, schválené radou kr. hl. m. Prahy ve schůzi dne 11. října 1898. Byl to návrh zesnulého faráře, znamenitého spisovatele Fr. Ekerta, aby tabulkami na jednotlivých místech nebo budovách v Praze zasazenými označeny byly památné budovy nebo místa, aby nejen cizinci, nýbrž i Pražané sami věděli, kde co památného. Chvály hodné to usnesení, ale výsledek?

Č. 603-1 n. viz Starom. nám. 19 n. — Č. 553-2 n. průchodní do Kamzíkové ulč. jest známý dům Sixtův, do nedávna po pražsku Sixenhaus.

V době nejstarší byl tu dům Alberta Kamaréře z mocného rodu Velfloviců, po r. 1410 Mikuláše z Okoře či Egerberka, držitele Středokluk a Okoře, o němž uslyšíme též při domě následujícím. Po něm jej měl dědic jeho Jindřich Lefl z Lažan a z Bechyně, zemský hejtman Vratislavský; jemu obec osvobodila dům na čas života od berní městských. Byl to oblíbený dvořenín Václava IV. a příznivec mistra Husa, jejž r. 1414 hostil na Krakovci. Padl v bitvě na Pankráci r. 1420.

Rukou dcery jeho Doroty* dům r. 1429 se dostal Jankovi synu Loisy apotekáře (viz str. 75.) a r. 1447 druhému jejímu manželu Bořivoji z Lochovic či z Lochkova. (Předkové jeho pochováni byli v kostele Břevnovském, kde založili oltář.) Barboru z Lochovic si vzal Bedřich z Donína (jenž r. 1456 od obce dostal dům č. 916-13 v Kozí ul.); po pánech těch dům slul Donínským ještě v 16. stol. R. 1452 byla zde lékárna, již ku konci 16. stol. měl Jan Träger.

Po majiteli konšelu Janu Pikartovi dům tento druhdy slul Pikartovský; syn Janův Adam zajat byl od škůdce zemského zemana Vilíma Doupovce z Doupova, ale šťastně utekl do Norimberka, odkudž rada městská dala mu bezpečný průvod až do Tachova. R. 1567 jej koupil slavný Jan Sixt z Ottersdorfu. Byl rodem vlastně Šoustr z Rakovníka a vystudovav stal se písařem ve špitále sv. Pavla v nyn. Karlíně, pak písařem radním a konečně kancléřem staroměstským. Asi r. 1540 dostal erb a přídomek z Ottersdorfu. Hnutí r. 1547 horlivě se účastniv, od Ferdinanda I. byl vězněn** na hradě, ale pak na velikou přímluvu jest propuštěn. Byl to muž velice vzdělaný a literárně činný; sepsal mimo jiné historii či akta let 1546 a 1547, diarium sněmů r. 1575 a s Koldínem pracoval o úpravě práv městských. Zemřel r. 1583 a byl pochován u sv. Benedikta, kterémužto kostelu odkázal 50 kop gr. č. Dcera jeho Dorota měla za druhého manžela Jana Plateisa z Plattenšteina, německého sekretáře při české kanceláři dvorské. (Více o něm viz Čas. Mus. 1860.)

Syn jeho Jan Theodor Sixt byl r. 1609 defensorem protestantské konsistoře, pak jedním z direktorův; byv odsouzen r. 1621. statkův i hrdla, na popravišti byl pardonován na přímluvu příbuzného Jana Arnošta Plateisa, kanovníka.*** Ale nechtěje se státi katolíkem, r. 1626 odešel do ciziny s manželkou i dvěma syny a zemřel v Drážďanech r. 1653. Dům Sixtovský r. 1622 za 4284 kopy koupil známý Filip Fabricius Platter z Rosenfeldu, dvorský sekretář, jenž po šťastném pádu svém

* Měla též vinici Folimanku pod Karlovem; dcera její Kateřina, choť pana Čeňka z Klinšteina, držela část pozdější Kanálky.

** Král tehdy vraceje se do Čech po vítězství u Mühlberka. osoby stavu panského a rytířského pozval do Litoměřic, kde je většinou přijal na milost. Pražané vidouce, že jsou opuštěni, též posly vypravili k Ferdinandovi, jenž jich však nepřijal a táhl do Prahy; potom na soudě dne 8. července Sixt jmenem měšťanů prohlásil, že se poddávají králi na milost i nemilost. Dostali milost, ale těžkou; musili vydati všecka privilegia, odvésti všecku zbraň a zbroj a vydati všecky statky.

*** Omluva se našla, že byl proti najímání vojska stavovského i proti uvěznění nejvyššího purkrabí a proti konfederaci s cizími národy (říkalof se, že povstalci chtěli na pomoc volati i Turky), že radil k tomu, aby stavové se císaři poddali, a konečně že pro nemoc mnohých činů stavů odbojných se nezúčastnil. — Vedle domu tohoto jemu byl zabaven i dům u Nedvídků, dům »na kosti« v Apoll. ul., zahrada a dům »Palata« pod Zderazem a tři vinice.

23. května 1618 s oken kanceláře na hradě zván byl z Hohenfallu; bydlil pak zde až do smrti. Fabricius nakoupil zabavených statků za 80.000 kop míš., a z toho mu cís. milostí sleveno bylo 30.000. — Ke konci 17. stol. dům držel Jan Pavel hrabě z Valderode. — Na poč. 19. stol. v zadní části domu byla »resource« pro lepší třídy.

Chtěje zde uvésti ještě pověst o sv. Lidmile, připomínám toto: Staré zprávy o prvním chrámě Panny Marie »v Praze« vykládaly se druhdy o kostele Týnském; však Prahou byl původně hrad na Hradčanech, jak dokázal Tomek. (Viz Král. náhradí I.) Z omylu toho mnohé staré děje se kladly sem k Týnu, a tak vysvětliti si jest i tuto pověst i vznik obrazu sv. Lidmily na domě u zvonu na Starom. nám. (č. 605-17 n.).

Drahomíra (jak vypravuje Historie o těžkých protivenstvích církve české), jež za manželku byla dána Vratislavovi, synu Bořivojovu, byla panna rodu slavného, obličeje pěkného, ale zvedení pohanského. Kteráž zpočátku k manželu a křesťanským pánům přívětiva byla, a že naučíc se katechismu křest přijme, slibovala: ale potom učitele své žena bezbožná opovážlivě oklamala, daleko ukrutnější proti křesťanům se stavši, než někdy Jezábel proti prorokům. Dokud sic pobožný manžel její živ byl, dotud pojatou proti křesťanům nenávist chytře tajila. Ale když po jeho smrti Václav, syn starší, od Lidmily, báby své, k vychování byl přijat, ona mladšího Boleslava k cvičení vzala a správy země se ujavši, hned vůbec vydaným mandátem, aby kostely křesťanům zavříny a přisluhování svatá zastavena byla, poručila. Tu v Praze úřadové proměněni, a na místa křesťanů modláři posazeni. Z jejichžto návodu tajně i zjevně, a to beze všeho trestání, věrní mnohé křivdy snášeli i mordováni byli. Ale aniž tak nenasycenému Drahomíry se rozlícení dosti učiněno býti mohlo pro nemírnou všech křesťanů vyhnání a vyhlazení chtivost, jakby nejrychleji býti mohlo. Povolavši tedy jednoho z nejjízlivějších měšťanů, kterého Pražanům za rychtáře představila, tomu v svém proklatém úmyslu a po čem nejvíce touží, se vyjevila, i aby skrze něho buď lstí buď mocí to vykonáno bylo, snažně žádala, mzdu hojnou za pilné toho vyřízení slibujíc. Přijal na se tu nešlechetnost a na 600 mužů sobě přísahou zavázaných v domě svém zbrojí opatřiv, s těmi k domům těch, kteří pobiti býti měli, pospíšil a je vybojovati usiloval. Ale že ta věc Božím řízením křesťanům vyjevena byla, sebrali se i oni v počtu okolo 400 k hájení životů svých. I bili se vespolek, že křesťané vítězství obdrželi; a padlo z obojí strany těch, jejichž krví ryňk i ulice pomazány, okolo 800.

Na památku toho vítězství křesťané na domě v Týnském dvoře, kde bydlila prý sv. Lidmila, než se odstěhovala na Tetín, dali vymalovati obraz té bitvy, jak dlouho se spatřovalo. Jiní vypravují, že sv. Lidmila žila v pozdějším domě Sixtově v Celetné ulici, odkudž měla chodbu podzemní do chrámu; tudy se sv. Václavem v noci chodila na pobožnost a měla i v chodbě samé kamenný oltář, na němž sloužena byla mše sv., když Drahomíra kázala zavříti chrám Týnský.

Že z domova (ze Stodoran v pozdějších Branibořích) byla Drahomíra pohankou, jest jisto; však u nás přijala křesťanství a se sv. Václavem žila ve shodě. Teprve pozdější kronikáři učinili z ní ukrutnou dračici, jak posud zůstalo v pověstech českých.

A dům tento má vskutku veliké chodby podzemní, jež však nevedou ke kostelu, nýbrž pod náměstí. Ve dvoře jest plno krámkův; nejživěji bývá před loterní sběrnou.

Nalezl jsem o Sixtově domě i tuto pověst: Kdysi tu bydlil chudý hostinský. Nevedlo se mu v živnosti, jak se namáhal. I prosil sv. Jana Nep., svého patrona, za pomoc. A té noci bílá paní se mu zjevila a dovedla ho až do hlubokého sklepa a tam ukázavši mu prstem na jeden kout, zmizela. Hospodský, vtipná hlava, porozuměl a jal se kopati na tom místě. Vskutku se dokopal velikého pokladu zlatých i stříbrných peněz. Pokládal štěstí to za pomoc od sv. Jana a proto rozděliv poklad na tři díly, z jednoho koupil sochu svého patrona do chrámu Týnského, druhý díl rozdal chudým a jen třetí si ponechal. Ale i tak měl dosti.

Č. 554-4 u tří mečů, r. 1407 u srpů, po 20 letech u starých srpů (na rozdíl od novějších č. 480-28 na Staroměstském nám.). Býval to původně jeden dům, r. 1505 rozdělený na tento menší a větší sousední č. 555-6. Dům ten r. 1389 vyženil Jan, syn známého stavitele Petra Parléře, s Helenou, vdovou po Rotlevovi; r. 1407

jej koupila Voršila, vdova po lékárníku Augustinovi a pak po písaři Mikuláši. Tento Mikuláš, nejvyšší písař království Českého, s ní nabyl velikého jmění a dle statků se jmenuje z Vožic i z Egerberka a od r. 1413 Mikuláš z Okoře. Jsa důvěrným rádcem krále Václava IV. r. 1409 vymohl známý dekret Kutnohorský. Jinak mu říkali též Bohatý. Dědicem jeho byl Jindřich Lefl z Lažan a z Bechyně, majitel č. 553-2. Tento dům však Mikuláš r. 1414 prodal, vyminiv si pro sebe několik komnat v něm, Erhartu Fictumovi. Jméno Fictum pochází z něm. Vitzthum a to z lat. vicedominus. Z rodu toho pan Jiří Opl (Apl) z Fictum byl radou krále Jiřího a měl dům v Elišč. tř. 1083-13. K nám Fictumové přišli z Němec; Boso z Fictum vedl vojsko asi 70.000 mužů, poražené u Ústí r. 1426. Jest tu nyní knihkupectví Sam. Paschelesa.

Č. 555-6 (v Kamzík. ulč. 7) u bílého lva (znak ten v červeném poli jest na domě). Byl to asi původně znak království Českého: stojící stříbrný lev v červeném poli s ohonem heraldicky rozděleným, červeným jazykem vyplazeným a s korunou. O lvech pražských řezníků, mydlářův a bednářů vtipně píše Neruda, Sebr. spisy VII. 195.

Č. 602-3 mezi nárožním a farou, o níž vypravuji při Týně, slul ode dávna u tří králův; zajisté na domě byl obraz sv. tří králů. Jest to zajímavý dům, s gotickou, prejzovou střechou; z něho vedou podzemní chodby pod kostel; dříve prý šly až pod Týnský dvůr a ještě dále. Dvorek a zadní křídla domu přiléhají k věži kostelní.

Nejstarším majitelem Tomek nalezl Henslína Parva r. 1365, r. 1393 Henslína Kastnera. O domě tom nacházím zprávu (u Bílka v Dějinách konfiskací není), že byl po bitvě bělohorské Alžběty Tejnické emigrantky; prodala jej z Pirny r. 1629 Barboře Marii Vítkové roz. ze Skuhrova. R. 1769 dům ten od hr. Václ. Šporka koupil hrabě Norbert Dohalský z Dohalic, jenž nabyl jmění se svou první manželkou Eleonorou z Trauttmannsdorfu.

Č. 556-8 (průch. do Kamzík. ulč. č. 9) u Černého slunce (znak ve zlatém poli jest na domě), majetek Jana Dlouhého uzenáře. Ve dvoře jsou dílny uzenářské; tamtéž nad vchodem do dlouhého průchodu jest obraz sv. Lidmily se závojem kolem krku dle mylné pověsti, již jsem svrchu vypravoval při domě Sixtově. Za dobrých časů slunce na domě bylo pozlaceno; proto r. 1514 sluje u zlatého slunce.

R. 1360 byl Oldřicha Plaiera; tehdy mezi ním a následujícím č. 557, jak posud viděti, byla ulička Plaierova (Plajgessel) do nyn. Kamzíkovy ulč. R. 1406 byl tu dům bohatého měšťana Petra z Meziříčí, jenž r. 1409 koupil od řádu něm. rytířů vinici »horu Meziříčskou« nad Nůslemi; jsa protivníkem strany pod obojí, na počátku bouří husitských ušel z Prahy. Tvrz jeho Makotřasy u Středokluk mu vypálili Pražané, dům zabavený prodali Mat. Drdákovi.

Č. 557-10 (průchodní, v Kamzík. ulč. 10) ode dávna u bílého páva (znak ten jest na domě) r. 1514 u bílých pávův. Ve 14. stol. byl to dům bohatého měšťana Jindřicha z Kadaně (zetě Menharta Olbramovice), který Karlu IV. za času vladařství jeho půjčil peníze na vyplacení Křivoklátu. Za Vladislava II. r. 1483 v bouřích obecních proti nenáviděným konšelům, kteří zrádně obmýšleli protivníky ve městě zahubiti, když úklady na jevo vyšly, lid dne 24. září vybil všecky tři radnice. Tehdy jeden z konšelů Prokop z Velevic zvaný Publik, od r. 1478 rychtář staroměstský, šťastně z radnice utekl, ale před ul. Melantrichovou na rohu krejčí Jan od bílého páva (tedy z tohoto domu) oštěpem jej porazil. I táhli jej za nohy k radnici a do šatlavy, kde jim sliboval pověděti o úkladech; vyznal pak vskutku, že mělo 70 měšťanů staroměstských býti sťato. Byl pak s jinými popraven u pranýře na rynku.

R. 1532 měl dům ten Jan Řehák či Řeháček z Květnice, povýšený na šlechtictví r. 1552; byl z vážené rodiny Holcův (viz Dlouhá tř.), jmenovaných z Květnice po

tvrzi u Úval. Při vzpouře r. 1547 vyjednával za Staré město s nejvyšším hejtmanem Kašparem Pluhem z Rabšteina.

Tento Řehák byl. r. 1550 »úmluvcem« či »prostředkem« (po německu »ubermanem«) — tito úmluvci smiřovali strany pro urážku na cti, aby sešlo se soudu — mezi Viktorínem Severýnem, jenž se dotkl cti Sixta z Ottersdorfu; dle rozsudku úmluvců Severýn musil odprositi Sixta takto: »Pane Sixte milý, jestliže jest ode mne vám co ublíženo, v čemž já se nepamatuji, za to žádám přátelsky, že to mimo sebe pustíte, neb já vás mám za dobrého a dobře zachovalého člověka tak jako J. M. královská a pan purkmistr a jiní dobří lidé«. Winter, Kult. obr. II. 713.) Pěkný zajisté to byl způsob rovnati sváry.

Č. 600-7 na rohu Štupartské ul. má již nejméně od r. 1422 jméno u hřebenů či u zlatého hřebenu. Stával tu zajímavý dům s krásným průčelím a pěknou křížovou klenbou ze začátku 18. stol. (Viz obr. na str. 103.) R. 1882 byl přestavěn v činžovní dům; při tom značně ustoupiti musil na rozšíření ulice. Znamení domovní z něho jest v městském museu. V průjezdě byl krásný, veliký krucifix od M. F. Brokoffa, nyní v majetku Svatovítské jednoty, vystavený na výstavě inženýrské r. 1898. Zvláštní jest, že Kristus má zde probodení na pravé straně a ne u srdce. (Vyobrazení v katal. výstavy str. 194.)

Z popisu výborného znalce staré Prahy prof. Z. Wintra nejlépe seznáme, jak vypadávala hlavní síň domu staročeského. Tehdejší »salon« byla veliká síň v prvním patře, zvaná mazhaus i palác. Dle našeho názoru byla to vlastně předsíň, z níž se vycházelo do ostatních světnic (prostor větších), pokojův a komor. Na mazhause tohoto domu bylo »několik stolů okrouhlých i obdélných, černým a červeným suknem obtažených. Při zdech jsou tři dlouhé židle na způsob polštářů kožených povlečené; dvě dlouhé stolice při stolech stojící jsou kožemi obité a okované. Kromě nich je tu deset stoliček se sloupky. Po zdech vidíme parohy jelení a jiné; mezi rohy visí obrazy, podobizny, města i allegorie. Visí tu obraz císaře Ferdinanda I. podle Žižky, obraz sv. Jana podle knížete Sedmihradského, císaře Rudolfa podoba podle Benátek, dále visí Jerusalem a »vymalovaný čas«. Síň je pěkně tabulovaná, nádherná a svědčí, že jsme v domě velmi bohatého pražského měšťana«.

Místnosti klenuté — sklepy — byly jako dosud pod zemí a sluly často pivnice; jiné sklepy byly naše krámy, místo nichž někde bývaly podsíně. Kdežto nyní domy jsou většinou činžáky, dříve častěji bývaly vždy jen pro rodinu jednu.

Za Václava IV. majitelem byl Bernart Černý, hofrychtéř měst královských (Viz str. 60. pozn.)

Na počátku 16. stol. dům ten držel erbovní měšťan Jan Krajsa z Křečovic. Za tehdejších sporů mezi městy a panstvem měšťané si zvolili r. 1513 knížete Bartoloměje Minsterberského, vnuka krále Jiřího, za správce svých věcí v rozepři s pány a rytíři. Ale smlouva s knížetem před časem byla vyzrazena prý od onoho Krajsy, jenž byl pak vypověděn. — Ke konci 16. stol. byl majetkem horlivého alchymisty Korálka z Těšína, jenž tu měl laboratoř.

Č. 558-12 jest veliký dům (uzenářství Fr. Zvěřiny, nástupce Jos. Jeřábka) a táhne se do ulč. Kamzíkovy (č. 8) i k zadní části Karolína. Již za starodávna byl v tom pořadí největší; před r. 1363 byl Rotlevův, o nichž vypravuji při ul. Jakubské.

R. 1435 sluje u červených zvonů, r. 1452 u košíka; tehdy jej koupil Jan Smiřický, mocný pán, jenž kul pikle proti Jiřímu Poděbradskému; byv vlastním listem usvědčen, sťat byl pod pranéřem u rynku r. 1453, a tělo jeho pohřbeno ve špitále Křižovníků s červenou hvězdou. V závěti ustanovil, aby kněz Jan z Rokycan se dvěma jinými naložil s domem za spásu duše jeho po své vůli; ti jej prodali r. 1466 Janu z Radíče, maršálkovi konšelů staroměstských. (Byl to jakýsi čestný úřad

pouze na Starém městě.) Tento Radíč držel nějakou dobu i ves Libuš. — Po r. 1485 byli tu páni ze Sternberka. Na počátku 18. stol. dům ten měl hrabě Hrzaň z Harasova ze staročeské rodiny vladycké, potom hraběcí od r. 1666. R. 1722 koupil jej hrabě Filip Kinský, známý rádce císařovny Marie Terezie. Od něho vyšel patent o ulehčení roboty. Roku 1743 dům koupil Frant. hrabě z Kuenburka za 30.000 zl., po něm jej držel hrabě Leopold z Kuenburka; byli to předkové hraběte Gandolfa z Kuenburka, ministra r. 1894.

Nový dům č. 559-9 n. (viz Stupartská ul. 4 n.) r. 1429 slul u dětí a rovněž r. 1540 u dítek. Nejstarší známý majitel byl r. 1377 Petr Paumperger; r. 1429 soukeník Prokop Zajíček, pak Vilém Koukol, potom Martin, písař cla z Výtoně.

Bývalý dům „u hřebene" v Celetné ul.

V č. 559-14 n. jest dlouhým, úzkým dvorem (býv.) průchod do Kamz. ulč. R. 1452 slul u hlavy. Býval Jana či Johla Junoše, o němž uslyšíme při ul. Melantrichově (č. 504-15 n.), pak Jindřicha z Cách, pak Františka Krabice, za války husitské obcí byl zabaven a prodán Jakubu »Hlavovi«. R. 1466 byl pana Jindřicha z Lipého, nejvyššího maršálka a za krále Jiřího hejtmana na Moravě. Majitelé tohoto domu měli jeden klíč od brány ve věži, která stála při Karolínu v úzké uličce za tímto domem. Ke konci 15. stol. držel dům soukeník Řehoř Opice, kolem r. 1525 měl jej Jan Opice z Třebska, konšel pražský, jenž s jinými pěti byl poslem ke králi Ludvíkovi r. 1522 do Uher.

Cestou si nadali se sousedem Vítem Vosudkou a žalovali se pak; na konec rozsouzeno, »že jsou se sic dotýkali sebe zbytečně, ale že nepřihodilo se to jako lidem pocestným, na zlé myslícím, než jako lidem kratochvilným, že se to tedy v nic zdvihá, aby dobrou vůli k sobě měli«. Tak někdy páni konšelé rozhodovali o žalobách pro urážku na cti. Hůře panu Opici vyšlo před tím r. 1519; pohnali ho Královéhradečtí, že jim učinil psaní »neslušné, nesnesitelné, ježto k zlým ženám je přirovnal, a co jsou zlé ženy, to každý uvážiti umí«. Pro tuto hroznou urážku musil jich odprositi a jest vzat v kázeň. (Winter, Kult. obr. I. 701.)

Zde od r. 1782 jakýsi pan Garsie měl malou poštu, od r. 1792 státní a pak přenesenou do č. 598-11 n. v této ulici.

Č. 560-16 (s průčelím náramně střízlivým) průchodní na Ovocný trh hned vedle Karolina v koutě; sluje Stockhaus (věznice) a jest majetkem právnické a lékařské fakulty české i německé university; jsou zde místnosti judiciálního a státovědeckého oddělení zkušební kommisse právnické, rovněž lékařská čítárna a knihovna i k. k. Hygienisches Institut. Má ode dávna právo výčepní. Roku 1426 slul u císaře či

u císaře Karla. Dům ten r. 1365 koupil Jan Cášský či z Cách, bohatý peněžník německý, jenž několikrát byl konšelem. S mistry kolleje Karlovy, sousedy v zadní části domu, měl spor, že zasazoval trámy do zdi jejich. Měl též dům na místě nyn. kolleje Piaristův a ves Počernice i j. Potomek jeho Prokop z Cách byl mezi 5 konšely, kteří drželi s katolíky (kdežto ostatních 13 na St. m. a skoro všichni na Nov. městě i na Malé Straně byli při straně Husově) a na počátku bouře husitské ušel z Prahy; měl také dům č. 461-32 na rynku. R. 1450 byl Mikuláše Trčky z Lípy a Lipnice; zde r. 1522 zemřel pan Burián Trčka z Lípy a Lipnice, přední ze strany pánů pod obojí, přítel Jiřího z Poděbrad. — R. 1760 universita koupila tento dům od svob. paní Peslinové de Monte Campo. Bydlil tu pak výtečný lékař a lidumil Julius V. Krumbholz (1782—1843), professor universitní; založil r. 1833 známou nadaci, z níž chudí studující posud jsou léčeni zdarma. Zde též bydlil znamenitý professor dějepisu Ignác Cornova (1740—1822), člen řádu Ježíšova, člen České společnosti nauk a zakladatel zednářské lóže »Pravdy a sjednocenosti v Praze«.

Č. 598-11 (v Štupart. ul. 6 n.) u českého lva, majetek Hynka Al. knihkupce. Ve dvoře milé jest podívání na množství zeleni a květin; doporučuji všem pp. majitelům domů, jak se dá udělati i dvůr příjemným. Ve 14. stol. slul u červeného jelena, (r. 1428 u zlatého jelena) po majiteli Janu Rothirschovi. Byl tehdy na domě vymalován červený jelen, později pozlacený. Mezi ním a domem následujícím (č. 597-13), jak posud viděti, bývala ulička k Týnu. Ve sklepě prý jest místnost podobná kapli. R. 1792 zde za majitele Frant. Rappa byla malá pošta (v Ott. Sl. N. jest chybně č. 589) a odtud menší zásilky a dopisy se dopravovaly na hlavní poštu na Malé Straně.

Poštovní sluhové měli zvláštní vysoké klobouky a chodíce po ulicích s klapačkami, ohlašovali svou přítomnost a přijímali zásilky; odtud se říkalo poště té »klapačková« (Klepperpost). Nyní klapaček u nás neslyšeti po ulicích, ale za to hojně zvonců mlékařů, prodavačů zmrzliny, ráno »na smetí« a celý den zřízencův elektrické dráhy. — Ještě r. 1848 byl tu staroměstský filiální úřad poštovní. »Sbírka« poštovní tehdy byla pouze v Dlouhé tř. blízko Červeného raka a na Václav. nám. v domě Mertlovském (844-3).

Dům tento r. 1597 prodal za 1100 kop č. Jan Vodička z Vasrštejna; viz Vodičkova ul. — Ke konci 18. stol. byl tu přední pražský bankéř Bisenti.

Č. 597-13 (v Štupart. ul. 8 n.) dům Millesimovský, majetek šlechtické nadace Jana hrab. Caretta Millesima, jenž jej koupil r. 1756; říká se tu obyčejně restaurace Pecoldova, nověji Kolářova, často též šlechtické kasino či ressource (založ. 1805). Italská hraběcí rodina Caretto de Millesimo (ves u Janova známá vítězstvím Napoleonovým nad Rakušany r. 1796) v Čechách dostala inkolát r. 1657; tajný rada Jan Josef († 1800) odkázal též panství Ronov a Třemošnici v Čáslavsku na známé nadace pro zchudlé šlechtice. Z rodu toho, v Čechách vymřelého r. 1852, Josef Caretto ze Savonny hrabě Millesimo má kryptu a náhrobní kámen z r. 1717 v kapli sv. Michala u P. Marie Sněžné.

V nejstarší době dům zde slul domem Šmelcéřovým* a byl ve válce husitské konšela Mikuláše Kněževeského, jenž z vězení na Žebráce utekl a zemřel na Mělníce.

Od obce dům zabavený byl darován za vlády Pešíka z Kunvaldu r. 1439 panu Hanušovi z Kolovrat** (bydlil tehdy stále v Praze v č. 930-11 na Starom. nám.), po jehož smrti o dům byla rozepře. Jiří z Poděbrad roku 1452 prodal jej Vaňku z Valečova

* Sklenčný šmelc dovážel se na ozdobu (»šmuk«) z Italie.

** »Pro jeho dobrodiní, příchylnost a bedlivou práci, kterouž jest městu dnem i nocí s lidem nemalým pro zachování a obranu města okazoval jest.«

Prašná brána r. 1901.

Příloha 4.

a z Kněžmosta. Tento Valečovský měl mnohé statky na venku (Opočno, Dobrušku a j.), koupil mlýny Helmovy r. 1469 od svata svého Samuela z Hrádku (viz Týnská ul. č. 627) a přikoupil i sousední mlýny na Kameni od Václ. Cvoka (viz Barvířská ul. č. 1184). Dlouhá leta byl podkomořím a zemřel r. 1472. Ve sporu mezi panem Burianem z Gutšteina, poručníkem dětí Hanuše z Ko'ovrat, a Valečovským tento konečně zůstal v držení domu. Pak byl dům majetkem bohatého Václava Holce (viz Ferdinand. tř. Platýz) a po r. 1480 pana Jindřicha z Hradce.

V nynější podobě dům vystavěl r. 1750 hrabě Cavriani;* od něho r. 1756 jej koupil Millesimo. Zde v zadní části má místnosti »devatenáctá baterie kanonýrů«, kterážto společnost již mnoho přispěla na účely dobročinné a národní. Zde r. 1848 bydlil přísnosti proslulý professor mathematiky Jos. Stan. Jandera, kněz řádu premonstrátského, nástupce Vydrův a čestný měšťan kr. hl. m. Prahy († 1857). O něm se vypravuje anekdota: Arcibiskup Schrenk jej pozval k tabuli a při hostině vzpomněl, jak Jandera mu říkal, že z něho nebude nic, a že přece stal se arcibiskupem. »Ale ne mathematikem,« odpověděl bez rozpaků professor.

Na místě č. 561-18 n. druhdy bývaly dva domy, Sv. Jan a zlatý roh, r. 1426 zvané jeden u vrše, druhý u sv. Antonína.

Tento byl bohatého kupce Antonína z Munheima, jenž králi Zikmundovi dodával sanytr a síru a sloužil mu i penězi; proto obec mu zabavila dům i dvůr jeho v Krči. Od r. 1433 dům držel Jeronym Šrol, někdejší stoupenec kněze Jana Želivského popraveného r. 1422 (viz Starom. radnice). Šrol též vedl r. 1427 lid proti Zikmundu Korybutoviči (viz Starom. nám. č. 930-11) a jsa purkmistrem staroměstským dosadil r. 1434 nové konšely na Novém městě, když staroměstští bojem sousedy své pokořili. Po Šrolovi dům měla dcera jeho a manžel její Václav Žampach.

Druhého domu (u vrše) majitelem byl v druhé polov. 14. stol. konšel Jan či Hensl Zeiselmeister, jehož syn Mikuláš byl pak kanovníkem pražským. Před tím byl to dům kramáře Velfla, jehož dcera Alžběta měla Mikuláše z Posenpachů, rychtáře staroměstského r. 1324 a pak hofrychtéře měst královských; po něm si vzala lékaře Jana z Homberka. Z Posenpachů dva byli rychtáři staroměstskými v první pol. 14. stol., František z Posenpachů byl za Jana Lucemb. hofrychtéřem měst královských. Syn jeho i vnuk drželi dědičnou krčmu ve Vršovicích; ale za Václava IV. rod ten vymřel. — Z rodu Jana z Homberka Jan r. 1487 koupil si dům v Tomášské ul. 11-7 n., jejž po r. 1500 držel Oldřich z Homberka, nejvyšší vrátný královský. (Vrátnými královskými bývali měšťané nebo zemané.) — Dům ten r. 1902 koupil uzenář Jos. Jeřábek za 240.000 K.

Č. 562-20 (průch. na Ovocný trh č. 7. n., kde kolem r. 1400 byla kovárna) t. zv. dům Buquoyský, též majetek právnické a lékařské fakulty (jako č. 560). Zde jest poliklinika něm. university a kanceláře české i německé university; ředitelem české jest Jan Dolenský, officiálem spisovatel Primus Sobotka, dopisující člen České akademie. R. 1462 koupil dům tento Zdeněk Kostka z Postupic a na Litomyšli, věrný přítel krále Jiřího a nejvyšší mincmistr (jenž měl též dům zde č. 595-17 a č. 800 u obecního dvora 9, i dvůr na Olšanech).

V domě Kostkově r. 1545 ubytováni byli Čeští bratří, jednajíce o mandátu proti »Pikartům«. Zde též u pana Bohuše Kostky r. 1547 sešli se páni a rytíři k poradě proti Ferdinandovi I.

Dům tento deskami zemskými se řídící v době bělohorské byl Voršily Benigny Michalovicové roz. z Vrtby, jejíž manžel Bohuslav rytíř z Michalovic r. 1621 21. června byl sťat; dům zabavený roku 1627 prodán byl Marii Magdal. hraběnce z Buquoy. Byla to vdova vojevůdce Ferdinandova cizozemce Karla Bonav. de Lon-

* Z tohoto italského rodu hraběcího první v Čechách se zakoupil r. 1695. Znak rodiny jest posud na domě (černý dvouhlavý orel korunovaný se štítem s pokosnými pruhy).

gueval, hraběte de Buquoy, jenž přispěl též k vítězství na Bílé Hoře a za služby své dostal statky Švamberské Nové Hrady, Rožmberk a Libějovice, též Žamberk a Cuknštein. Po Buqouyích dům držela svob. paní Peslínová z Monte Campo; r. 1762 koupila jej universita a r. 1773 naň dala nápis Sibi et posteris (Sobě i potomkům). — Zde od r. 1880 má sídlo Král. česká společnost nauk založená r. 1770, první to akademie věd v Rakousku. R. 1784 dostalo se jí od státu úředního uznání i přístřeší v Karolíně; jméno »Královská« dáno jí od Leopolda II., jenž brzy po svém korunování přišel do zasedání společnosti a jmenovitě vyslechl Dobrovského přednášku o oddanosti a věrnosti národů Slovanských k domu Rakouskému. Vydala již přes 260 svazků svých publikací, přes 5000 monografií, rozprav a článků. Má důležitou knihovnu.

Č. 563-22 (průch. na Ovocný trh č. 9.) u Kindlů za starých dob u supa; tehdy na Ovocný trh byla při něm sladovna a ještě jeden dům u černého koníčka (r. 1404). V nyn. podobě byl vystavěn od arcibiskupa hraběte Ferdinanda z Kuenburgu († 1731); po něm byla v domě krásná kaple Povýšení sv. Kříže, druhdy veřejná. Potom dům měl hrabě Trauttmannsdorf, r. 1726 jej koupil hrabě Bathiany. R. 1772 jej zdědila Gabriela Barb. hrab. z Hohenrainu, roz. z Freienfelsu, po své matce. Bývala tu tiskárna Mercyho, jenž vydával tu »Morgenpost« do r. 1864. Nyní jest zde útulna a ústřední umísťovací odbor Obchodn. besedy československé a knihovna Obchodnické besedy; ve dvoře jest plno krámův.

Č. 596-15 (v Štupart. ul. 10) u sv. Kateřiny, potom kavárna u červené věže, nyní známější názvem obchodním u města Paříže. Nejstarší známý majitel jest Erhard Lobel (Loblín, Lovl, Levl) r. 1404, později kožišník Jan Krebs, pak Václav Bradatý. R. 1792 byl Vilemíny hraběnky Věžníkové. Zde r. 1874 byly zatímní místnosti gymnasia (nyní v Truhlářské ul.); původně byly to odbočky gymnasia akademického, pro něž nebylo místa v Klementinu.

Č. 564-24 r. 1476 u modré růže, a když zvětrala, r. 1519 u černé růže; nyní na domě znaku již není.

Za Václava IV. měl tu dům německý soused Bernard Falkenaur a když v bouřích husitských utekl, dům zabaven byl od obce. — Bohatý Jan z Falknova či Falkenauer r. 1404 v Týně založil oltář; měl také dům v Železné ul. č. 545-7 a vinice za Koňskou branou. Odstěhoval se z Prahy s jinými Němci, ale zůstal tu syn jeho Hanuš, jenž si koupil v Železné ul. dům č. 546-5; avšak za Zikmunda i otec se vrátil. Příbuzný těchto byl jmenovaný Bernard, jenž také měl mimo tento i dům v Železné ul. 491-16.

Č. 565-26 nemá názvu; v 14. stol. držel jej Heřman t. zv. Černá hvězda, pak Frenclín Donát.

V 18. stol. byl Víta Kaňky stavitele († 1727) a z té doby má ozdobnou façadu barokní. Potom dům ten držel Ferd. z Rautenbachu, pak Frant. Macak z Ottenburgu, od r. 1765 Terezie Gamperle; i byl tu viniční úřad za gubernialního rady Jana Fr. Gamperle. (O úřadě tom viz Křižovn. nám.)

Č. 566-28 n. bílý krocan i bílý indián. Také tento dům zabaven byl od obce Antonínu z Munhaima jako č. 561-18.

Č. 595-17 (průch. do Štupart. ul. druhdy »Minoritský plácek«) s krásnou façadou a soškou sv. Jana Nep, nyní dům Šrámkův, druhdy Sachrův či Manhardský. Jest to ušlechtilá stavba baroková; u schodiště stojí (viz obr. na str. 107.) tmavá

socha Herkula přemáhajícího lva (snad od Adriana de Vriese),* již lid nazývá čertem a celý dům Čertovým. R. 1413 dům slul u koz; r. 1441 jej koupil pan Henrich (Jindřich) z Plavna, majitel Kynžvartu a Bečova, jenž r. 1418 byl jat pro odboj proti Václavu IV. a dvě leta vězněn v Praze; když r. 1420 konšelé jej propustili, zavázal se, že nikdy nebude proti nim ve sporu »pro vysvobození zákona Božího« a slíbil jim 2000 kop a 22 tun prachu; ale místo střelného, poslal jim prach lipový svrchu jej posypav prachem dobrým. A již po roce bojoval s Plzeňskými proti Pražanům, kteří za to korouhev jeho pověsili na pranýř; avšak sňali ji po 2 letech, když pan Jindřich přijel do Prahy pod gleitem na sjezd obou stran. Ale zůstal stále nepřítelem podobojích a r. 1427 s Němci utíkal od Tachova; při porážce Němců u Domažlic r. 1431 velel osobní stráži 300 mužů kardinála Juliana. Syn jeho Jindřich II. byl protivník Jiřího Poděbradského.

R. 1451 měl dům Aleš Holický ze Sternberka, druhdy jeden z jednoty panské proti Táborům, kteří pak poraženi byli r. 1434 u Lipan. Od vdovy jeho koupil jej Zdeněk Kostka z Postupic; jeho dědici a bratru Albrechtovi odňal jej pro vzpouru a spojení s Matyášem Uherským král Vladislav a daroval jej i dům č. 800-I. r. 1475 Janu z Tedražic, nejvyššímu písaři kanceláře královské, jenž úřad ten nastoupil po kanovníku vyšehradském Mikuláši z Ledče.

R. 1509 jmenuje se z tohoto domu soused Jeronym Mutrplos. R. 1604 dům ten měla paní Senomatská ze Senomat, r. 1606 jej zdědila Barbora Harantová roz. Stropčická; po její smrti dům prodal Krištof Harant z Polžic a Bezdružic (viz Harantova ul.) r. 1608 Janu Pelhřimovskému z Branče, ten r. 1611 Adamu Linhartovi z Neuenburga. R. 1615 jej koupil Václ. Magerle ze Sobíška,** jehož vdova Barbora r. 1628 jej prodala Adamu z Valdštýna. Pak byli majiteli plukovník Jan Salazar de Montalban, r. 1647 augustinský klášter z Nizozemí, r. 1663 Jan z Gräfenburku, v době konfiskací člen král. hlavní komise komorní, r. 1691 Jan Krist. hrabě Stubig z Königsteinu (Štubík z Kynigšteinu), jenž vystavěl nynější dům r. 1700. R. 1706 Jan Bedř. Manhardt, c. kr. lenní přísedící, dům koupil za 17.000 zl. a překlenouti dal úzkou uličku, jež tu byla již r. 1484 do ul. Štupartské, a upravil průčelí renesanční. (Zadní část tehdy slula domem Šauflerovským.) V domě tom bývala divadla a koncerty do r. 1736; r. 1718 byla tu společnost »létacích mužů« italských a pak umělec Jan Deppe, jenž hrál »italskými loutkami i s živými

Socha Herkulova v domě č. 595-17 v Celetné ul.

* O něm viz dr. Harlas, Z pokladů pražských str. 212, 213.

** Ten byl mezi defensory a potom ze vzpoury byl obžalován, ale osvobozen, poněvadž Pražanům radil, aby neměli s direktory a císaři se poddali. Zemřel brzy a vdova po něm prodavši dům se vystěhovala do Pirny, kde zemřela r. 1633, odkázavši mnoho chudým vystěhovalcům.

personami a jich společníky«, po něm zase tu byli tanečníci na provaze. Od vdovy po Ant. Manhardtovi dům 1746 koupil Frant. Mik. Hartmann svob. pán z Klaršteina, vyzdobil jej freskami od Molitora a odkázal svým dvěma sestrám. Když Prusové byli v Praze r. 1744, zde bydlil velitel generál z Einsiedlu; tehdy Prusové mnoho nováčkův a celou legii studentskou zařadili do svých plukův. Když však Prusové nemohli se tu udržeti, Einsiedel na rozkaz krále Bedřicha vyhoditi chtěl hradby na Petříně a na Vyšehradě, ale bylo tomu zabráněno. Tehdy byli Prusové v Praze od 15. září do 26. listopadu; odcházejíce přepadeni byli již v Karlově ul., pak v Ulici k mostu a mnozí pobiti. R. 1752 se ubytovali tu Piaristé, koupivše dům za 16.000 zl., aby tu zřídili školu českou a německou.* Prefektem byl učený Gelasius Dobner. R. 1757 při obležení pruském sem padlo mnoho kulí a pum, ale duchapřítomností Dobnerovou přece dům jest zachován od zkázy. R. 1766 Piaristé odtud se přestěhovali do Panské ul. a dům tento r. 1780 prodali za 15.300 zl. Janu V. Sachrovi, vyrabiteli hedvábných šátků, po němž dosud se jmenuje. — Nyní jest tu restaurace Sýkorova.

Č. 594-18 n. u sv. Václava (obraz na domě málo znatelný). R. 1431 měl jej Jan Štráboch, sestřenec kožišníka Václava Štrábocha. (O rodě tom viz Řetězová ul. 245.) Od r. 1760 bývala tu kavárna.

Č. 567-30 u české orlice (na Ovocném trhu č. 15) majetek městsk. okresního lékaře MUDr. Č. Kliky. R. 1442 slul u pštrosa. Nový dům z r. 1897 má v III. patře staročeský dřevěný balkon.

Č. 568-32 (na Ovocn. trhu 17) u zlatého lva byl r. 1412 probošta u sv. Apollináře, potom sestry jeho Anny, od níž jej koupil kožišník Ondřej Volf. V 18. stol. byl majitelem hrabě Jan Václav Paradis, nejhorlivější přivrženec bavorského Karla VII., jenž v prosinci r. 1741 dal se korunovati u sv. Víta za krále českého proti Marii Terezii. Paradis byl zatčen, vězněn v Bílé věži a pak v purkrabství; byv propuštěn odstěhoval se do Bavor. K nám panský tento rod přišel z Korutan po bitvě bělohorské a při konfiskacích se obohatil.

Č. 593-21 kavárna u červeného orla, r. 1440 u jelena v kotli, jenž byl na něm vymalován. Sem, jak vypravuje Jirásek (»U nás«) chodívali »vlastenci« a spisovatelé čeští; po tehdejším zvyku kouřívali v »kafírně« z dýmek, jež si zapalovali »fidibusy«. I Tyl sem chodíval r. 1834 (jsa vojenským úředníkem u pevnostního velitelství v nyn. Josefských kasárnách) i přátelé jeho, herci z divadla Kajetánského.

Č. 592-23 u Schönpfluků (na domě socha P. Marie). R 1408 majetek probošta appollinářského, r. 1479 u Šalamouna. R. 1412 když bullou papežskou bylo rozkázáno zbořiti kapli Betlemskou, soused Jan Holubář z tohoto domu byl mezi těmi Čechy, kteří souhlasili s Němci, aby kaple ta byla zbořena. R. 1525 v době pletichaře Paška z Vratu byl tu měšťan Modest z Pokštejna,** jenž byl uvězněn s jinými dvěma; Pašek totiž, aby stále ve strachu udržoval obec, vymyslil si nové spiknutí proti obci, že prý Pokštejn a druzí dopisovali si s vypověděnými měšťany a že chtěli povražditi všechny, na jichž domech by u zvonců nebyl zavěšen střapec. Také jmenovaly se dvě sousedky, jež tyto střapce dělaly. Ale vše bylo jen na oko; byl zmučen sice soused Jan Slivka z Veletic (z nyn. Melantr. ul. 10 n.), ale ničeho nenalezeno. Ne-

* Piaristé závodili s Jesuity ve vyšším vyučování; u nás od r. 1644 učili v Litomyšli, r. 1658 v Slaném, pak v Kosmonosích, Ml. Boleslavi, Benešově, Rychnově, Budějovicích a posléze v Praze. Na školách nižších ve 3 třídách se učili »čtenáři, písaři, počtáři« v jazyce mateřském, gymnasia měli o 5 a 6 třídách. Více viz Šafránek, Za českou osvětu 25—28.

** Rozumí se, že původně slul česky Kozel, jako jeho jmenovec a souvěkovec Jan Kozel z Pokštejna, maršálek konšelů pražských.

troufaje si Pašek nemilé sobě osoby utratiti (bylť již za Ferdinanda I., jenž nedal se klamati) nastrojil velikou deputaci měšťanek, na jejichž přímluvu »spiklenci« byli propuštěni. — R. 1771 dům koupil univ. prof. Jos. Ign. Buček; viz str. 95.

Č. 569-34 n. poslední dům v pr. na rohu Ovocného trhu u zlaté mříže i u Matky Boží černé; její soška jest v rohu na domě za mříží, jež bývala pozlacena. Po r. 1500 byl Jakuba Granovského kožišníka a úředníka nad záduším, jenž r. 1542 dostal erb a titul z Granova;* jehož syn byl Kašpar Granovský z Granova písař komory královské za Ferdinanda I. Písař ten r. 1547 do hradu v noci uvedl 1000 mužů vojska německého přes most od Brusky; za nimi pak přitáhl král po vítězství u Mühlberka a ztrestal Prahu pro odboj stavův.** R. 1553 Kašpar Granovský se stařičkým otcem a třemi bratry byl povýšen do stavu rytířského; již před tím od císaře za služby své dostal dvůr Toušický u Kouřimě. Bratr Kašparův Jakub ml. byl úředníkem ungeltu a měl dům v Týně č. 640-2 (v. t.).

Č. 591-25 n. u juristů, zastrčený odedávna za jinými domy; musíš vejíti do domu č. 27 n., abys jej nalezl. Bývalať mezi č. 23 a 27 n. ulička, kudy se chodilo do tohoto domu, sahajícího tehdy vzadu k domu míšeňskému (u Štupartů); také odtamtud byl sem přístup, jak posud tam znáti vzadu za domem Manhardským. Dům ten býval bohaté rodiny Velflův, r. 1373 jej koupil Karel IV. od svého komorníka Peška Jakubova či Pešlína a dal jej universitě právnické, jež tehdy se odtrhla od ostatních fakult. Vznikly totiž záhy spory mezi právníky a druhými fakultami; r. 1372 právníci neuznali nově zvoleného rektora a zvolivše si svého, zřídili jaksi druhou, svou universitu i dosáhli k tomu též svolení Karlova. R. 1378 Jan ze Sepekova, rektor juristů, dal obě brány domu okrášliti; po 5 letech za rektora Karla z Upsaly ve Švédsku budova byla přestavěna a zřízena velká síň, v níž r. 1407 přítel Husův Jan z Jesenic u velikém shromáždění mluvil proti papeži Řehoři XII. Ve válce husitské obec dům zabavila, i byl již r. 1433 v soukromém držení; dům i nadace zůstaly na vždy odcizeny, ale přece se tu říkalo stále »v juristách« (v 16. stol.).

R. 1520 byl majitelem Tomáš z Prostiboře, písař soudu komorního, jenž byl příznivcem kněze Václava, faráře v Týně; když kněz ten brojil proti ctění Božího těla a byl fary zbaven, měl jej u sebe. Tento Václav kázával pak u sv. Kříže většího a v kostele tom krucifixu urazil ruku. — R. 1604 dům tento měl Zdeněk Nejepínský z Nejepína, regent panství Trčkovských; byl to nějaký pán nepříliš poctivý, jenž při prodeji Větrného Jeníkova podvedl Viléma Trčku a pak žil v Praze. Jiní dva z toho rodu vladyckého pokutováni byli pro odboj r. 1618.

Č. 590-27 n. u čtyř sloupů kamenných, kde r. 1787 u svého příbuzného zemřel poslední opat slovanských Benediktinů u sv. Mikuláše Emil Mühlwenzel, a v prosinci r. 1848 slavný Bolzano (viz str. 66.); dům ten koupil r. 1786 otec jeho obchodník Bernard Bolzano.

Č. 589-29 již od r. 1363 sluje v Templu, že tu prý byli Templáři. Na začátku 15. stol. zde žily bekyně a udržely se tu i za válek husitských. Z bývalé tu uličky

* R. 1545 dal raziti měděnou medailli se svým poprsím na veliký zvon u sv. Víta a zvon v Týně, kde dosud se spatřují.

** »Stavové čeští tehdy okázali velikou politickou neschopnost a zbabělost. Povstali proti králi pro souvěrce své v Němcích, pro nabytí politických svobod doma, vedli hlučné řeči a veliké hrdinství stavěli na odiv ve slovech, skutkem však nesvedli ničeho. Neměli odvahy ani v čas se spojiti se saským kurfiřtem, čímž do jisté míry spoluzavinili jeho porážku, a neměli rovněž odvahy k obraně, když po vítězství v Němcích Ferdinand I. se obrátil do Čech, aby své poddané ztrestal za zpronevěru.« Český čas. histor. II. 92.

zůstal dosud veřejný průchod. Více viz Templová ulč. Zde r. 1817 byla poštovní sběrna, později oblíbená kavárna hlavně obchodníků a bursiánův.

Č. 588-31 n. hôtel u zlatého anděla, za starých dob u 3 věží, mezi Templem a Králodvorskou ulicí. Nynější stavení pochází z r. 1778. Ve 14. stol. byly tu čtyři domy (v předu pivovarský), z nichž dva v l. 1333—1365 drželi bratři Salman a Welfl Salmové; syn Salmanův Prokop byl r. 1387 konšelem novoměstským a pak hofrychtéřem měst královských, drže dům na Václav. nám. 837-17 n. Jiný dům tu r. 1516 byl Hájka z Hodětína, mistra kuchyně královské či kuchmistra. Za obležení hradu Skály r. 1413 na rozkaz králův dal napsati práva a zřízení vojenská »pro budoucí Čechy bojovné, aby se uměli ve vojskách spravovati«. Byl pak purkrabím na Zvíkově; zeť jeho byl Kunata Kaplíř ze Sulevic.

Čtvrtý z těch domů byl r. 1360 opata Skalického, pak Túmy z Koldic, Hyncíka Pluha, Vlachníka z Vajtmile, vrchního písaře královského, potom od Václava IV. byl darován r. 1410 mincmistru Petru Zmrzlíkovi ze Svojšína, o němž viz Jakubská ul. Když roku 1431 dům tento koupil rychtář Petr z Chrasti, majitel domu u sovy (č. 676-1 v Jakubské ul.), také se tu říkalo u sovy. Roku 1524 slul jeden domem Škopkovským.

Když přední 3 domy byly spojeny v jeden dům hostinský, říkalo se tu na nové hospodě, později »hôtel u zlatého anděla«, jenž posud jest znakem domu Zde bydlily mnohé osoby vznešené; r. 1862 královna dánská, r. 1866 králové saský a hanoverský s rodinami, později kurfiřt hessenský, královna řecká a jiné osoby jichž album na památku se chová v hôtelu.

Č. 587-36 jest erární budova zemského soudu. (Viz obr. na str. 111.) V část, sem hledící býval znamenitý dům Velflovicův, »od věže«; za Václava IV. majetníkem byl Jan Brunonův, probošt lübecký a pak biskup Kaminský i královský kancléř, ejž krátce nazývali panem Hankem, a dům dlouho Hankovským. Po smrti Janově r. 1409 dům připadl králi, jenž bydle tu na blízku v Králově dvoře užíval i tohoto domu k potřebě dvorské. Jednou jest zmínka o poradě v tom domě ve světnici s obrazy málo oděných lazebnic.

V domě r. 1420 od obce zabaveném obec razila peníze; bydlil zde a správcem byl měšťan Jakub Všerub. Po desíti letech bydlili tu kněží Táborští a konali služby Boží po svém způsobu bez ornátův. Když Zikmund konečně r. 1436 byl přijat za krále a po dlouhých letech zase přijel do Prahy, po vykonání modlitby v chrámě Týnském sem do prozatímného příbytku byl uveden.

Později tu bydlila Johanna, choť krále Jiřího, a slul dům domem králové (curia reginae). Zde v únoru r. 1467 král Jiří konal sněm hlavně proti Zdeňku ze Šternberka a jednotě Zelenohorské. Nelíbilať se některým pánům vláda Jiříkova, a chtějíce moc jeho oslabiti učinili mezi sebou jednotu na Zelené hoře r. 1465 a spojovali se s papežem, Němci a Matyášem uherským.

Nově byl upraven dům za krále Ladislava Pohrobka; ten r. 1454, když o Božím těle Rokycana tudy šel v slavném procesí, hleděl z okna a »neukázal ani nejmenší úcty k velebné svátosti, aby prý se nezdálo, že by tím chtěl Rokycanovi dáti čest před lidmi«.

Za Leopolda I. r. 1680 zde zřízena byla stálá mincovna. R. 1756 za obležení pruského byly tu peníze raženy z cínu.

Po bývalém obchodu výměnném se platívalo stříbrnými pruty u nás ještě ve 13. stol.; pro obchod drobný byly u nás první minci denáry za Boleslava I. (935-967) a brakteáty či

Zemský soud a konec Celetné ul. dle rytiny z r. 1840.

plecháče (peníze tenké jako lístek papíru) za Přemysla Otakara I. Teprv za Václava II. r. 1300 se razily proslulé pražské groše (z lat. grossus — tlustý), jež se počítaly na kopy (po 60). Jan Lucemburský r. 1325 dle peněz florenckých (odtud floreni, zkr. fl. = zlatý) zavedl »zlaté« či dukáty, jež ve stejné skoro jakosti u nás se razí dosud. Tolary (z Joachims — thaler) začaly v Jáchymově raziti hrabata Šlikové r. 1519, až jim neobyčejné právo to odňato bylo r. 1527. V té době dobrá česká mince hojně se vyvážela za hranice, kde byla přeměňována na horší a tak k nám zpět dovážena. Proto r. 1561 i v Čechách započala mince nová dle německé, a to krejcar (dle původního znamení kříže z Kreuzer), dvoukrejcar, pěti- a desítikrejcar, říšský zlatý po 63 krejcařích a půlzlatý. Avšak pro odpor stavů tento cizí způsob byl zrušen již r. 1573, a opět byly zavedeny tolary a jejich díly i t. zv. bílý groš po 7 bílých nebo 14 malých penízích; pak za Rudolfa II. počaly »malé groše« po 7 penízích malých. Těchto malých grošů 60 šlo na kopu míšeňskou, u nás dovolenou od doby Jiřího z Poděbrad; byla tedy kopa míšeňská tolik, co polovice kopy české. — V době pobělohorské právo mincovní na čas pronajato bylo společnosti (o níž jinde uslyšíme), která razila minci špatnou t. zv. dlouhou, jež ožebračila tisíce lidu a byla příčinou i státního bankrotu r. 1623. Tehdy i Šlikové v Plané, Albrecht z Valdštýna v Jičíně a knížata z Eggenberku na Krumlově dostali právo mincovní od Ferdinanda II. jenž zavedl půlkrejcary, krejcary a třikrejcary i tolary (po 120 krejcarech). Za Leopolda I. začaly šesti- a patnáctikrejcary i čtvrtdukáty; poslední mince české, t. j. se znakem království Českého raženy byly za Marie Terezie. Viz též při Starom. nám.

Nynější budova byla vystavěna r. 1759 za mincmistra hrab. Frant. Pachty; pěkný barokový portál ozdoben jest karyatidami (sochami horníkův a římských

vojínův) od Platzera.* R. 1783 mincovna byla přeložena do kostela sv. Salvátora a pak zde bylo c. kr. vojenské generální velitelství, přenesené po revoluci r. 1848 na Malou Stranu. Toho roku dne 12. června, v pondělí svatodušní, bývalý miletínský farář Jan Arnold na Václavském náměstí u sochy sv. Václava četl mši sv., zvanou pak »krvavou« nebo »červenou«. »Když lidstvo, jehož přítomno bylo veliké množství, po mši sv. rozcházeti se počalo, jeden zástup s hlukem a zpěvem táhl Celetnou ulicí mimo tehdejší generální komando vojskem naplněné. Náhle odtud i z protější ulice Královdvorské na lid se vyřítilo vojsko** s nasazenými bodáky, v kteréžto srážce několik osob jest poraněno. Lid s velikým křikem se rozutíkal, voláno ke zbrani a dle příkladu Paříže počaly se stavěti barrikády. Při tom prý padly první rány na vojsko z oken hostince u Modré hvězdy, kde byl hospodou Bakunín a někteří polští členové Slovanského sjezdu. (Viz Václavská ul.) Nepochopitelným způsobem tehdy o život přišla choť knížete Windischgrätze, rozená kněžna Švarcenberková; vůbec má se za to, že ze zvědavosti přistoupivši k oknu náhodou zasažena jest kulkou, ač byly i jiné výklady. Tak počala v Praze ona neblahá bouře svatodušní, o níž skoro jest jisto, že podnícena byla nesvědomitými cizími agitatory«. — Po 2 letech budova byla obnovena, a dán sem zemský a obchodní soud.

Rozsáhlé stavení se táhlo daleko na Ovocný trh. Zde vedle jmenovaného domu Hankova byl dům mistrů národa Českého, zvaný kollejí národa Českého či kollejí českou (od r. 1403). Zde se chovala i knihovna university; když pro ni neměli místa, král Ladislav r. 1454 daroval k tomu účelu sousední zadní část domu Hankova s věží i se zahradou až ke zdím t, j. nynějšímu Příkopu. Tato kollej »ponejprv se jmenuje r. 1403, ač teprve r. 1407 stalo se k ní darování domu s platností právní knězem Václavem z Chotětova, služebníkem kaple Všech Svatých na hradě. Byla určena za příbytek, jak se zdá, tří mistrů, kteří r. 1403 k ní nabyli sousedního domu mezi ní a Kollejí krále Václava (nyn. č. 573 Bazar).«

Kde jest poslední (vedle Bazaru) část budovy této, od r. 1413 byl dům bohatého nadání polské královny Hedviky či Litevské kolleje pro studenty litevské; odtud slul dům ten kollejí králové (collegium Reginae, kollej Rejnská). Kollej ta se nazývala též Jerusalemskou dle prvního svého příbytku; viz str. 29. V ní dle zakládací listiny z r. 1397 chováno bylo 12 studentův a jeden mistr, jejich hospodář; studenti měli tu výživu, až by dosáhli bakalářství a mistrovství, »každý vynasnaže se o to do slušného času v universitě obyčejného«; nedbalý mohl býti z kolleje vyloučen. V kolleji se mělo mluviti jen latinsky; oběd měli společný, zmeškal-li někdo, částka jeho se dostala ostatním. — Kolleje tyto jako i ostatní roku 1622 se dostaly Jesuitům.

Č. 585-33 n. na rohu Královdvor. ul. dům Hospodářské úvěrní banky zvaný Šafgočský či Pachtovský (hrabat Pachtův). Zde stávaly domy čtyři; první u rohu král Ladislav r. 1454 daroval komorníku svému panu Prockovi z Kunštátu; později jej měl pan Bohuslav z Žebráka na Plané. Čtvrtý (vedle volného nyní prostranství proti býv. kostelu sv. Vojtěcha) míval Jan Študent z Tachlovic, obhájce

* Ignác Platzer z Plzně (1717—1787) dvorní sochař; od něho jsou sochy před král. hradem, na opatství strahovském, socha sv. Norberta na mostě, sochy u sv. Mikuláše (III.) náhrobek sv. Jana Nep. v chrámu sv. Víta a j. Syn jeho Ignác též byl sochařem, druhý (Josef) malířem, jenž r. 1781 maloval dekorace pro stavovské divadlo.

** Říkalo se, že studenti chystají knížeti Windischgrätzovi kočičinu, a proto vojsko jim zabránilo cestu. — O Bakuninu viz Rezek, Č. čas. hist. II.

Karlova Týna r. 1422; od obce dům pak byl zabaven a prodán Maříkovi vozotajovi. Dům ten vzadu sousedil ode dávna s Královým dvorem.

Dva z bývalých domů zdejších zabaveny byly Bohuchvalu Berkovi z Dubé a Lipého, jenž byv předním direktorem, po bitvě bělohorské ujel ze země a odsouzen byl hrdla, cti i statkův; jméno jeho bylo přibito na šibenici. Domy ty, z nichž Berka jeden koupil r. 1612 od krejčího Václ. Šindlera a druhý od Tomáše z Proseče na Jirnách, postoupeny byly Heleně Maternové, roz. Lažanské, kteráž též dostala dům jiný zde zabavený Kateřině Křinecké z Ronova, rozené ze Svojkova. R. 1631 byl to majetek Humbrechta z Račína, r. 1666 pánů ze Seeberga. Po požáru francouzském r. 1689 vystavěn byl tu ze všeho jeden dům, krásná památka baroková se střechou mansardovou, od r. 1724 hrabat Pachtův;* počátkem druhé polov. 18. stol. přestavěn byl od mincmistra hraběte Pachty z Rájova. (Viz obr. na str. 111.) Slul prý též malý královský dvůr nebo Ornovský dům po majiteli. — Zde jest knihkupectví Jakoba Brandejsa.

Č. 586-38 n. býval též biskupa Hanka jako č. 587, a po jeho smrti od Václava IV darován byl Albertu Švorcholcovi (Schvarzholzovi). Přikoupila jej pak i se sladovnou a pivovarem později královna Johanna k domu Hankovu.

Zde (a vzadu domu na Příkopě č. 584-33 n.) r. 1636 Jan Greifenfels z Pilsenburku pomocí kardinála Harracha založil kollej cisterciáckou sv. Bernarda, zrušenou r. 1785. (Více viz Královdvorská ul.) Ve dvoře (kde jest zahrádečka restaurace Havlíčkovy) posud stojí čtyřpatrová budova věžovitá ze starší stavby. — V domě tomto jest známý závod rytecký a razitelský J. B. Pichla.

Veliký dům č. 982-40 n. býval z části domem bekyň; vedle byl malý domek »pod pavlačí, která spojovala starou věž tamější s dvorem královským«. Býval‹ stará brána (nyn. Prašná) dále k západu asi tam, kde u malého sadu začínal kostel sv. Vojtěcha. — O domě nárožním č. 969 viz Příkop. Zde jen připomínám pěkný návrh arch. Kříženeckého, aby v domě tom zřízeno bylo loubí; tak by se ulehčilo frekvenci Celetné ul.

V levo na konci Celetné ul. za malým prostranstvím volným viděti bylo do r. 1902 budovu Královdvorských kasáren (viz Královdvor. ul.), s nimiž již také jest zbourán vedlejší vojenský farní kostel sv. Vojtěcha. (Viz obr. na str. 114. a 115.) S bouráním tím snáze se usmíříme, poněvadž kostelík ten nevynikal ani starobylostí ani uměleckou cenou. Lid ovšem bude ho litovati, protože sem mnozí chodívali v týden pašijový dívat se na zvláštní Boží hrob, zřízený z různé vojenské zbraně. Odtud také se konávalo vždy slavné vojenské »vzkříšení«, nyní na Loretánském nám.

Vystavěl jej arcibiskup Jan z Valdštýna r. 1694 (proto znak jeho byl nade vchodem) a posvětil r. 1697 arcib. hrabě Jan Breuner. Když r. 1777 arcibiskupský seminář z Králova dvoru byl přeložen do Klementina, kostel byl odsvěcen a proměněn v skladiště vojenských lůžek. Tehdy vojenské služby Boží se konaly v blízkém chrámu při klášteře Hybernském; když pak r. 1811 i ten byl zrušen, jest znovu otevřen a vysvěcen kostel sv. Vojtěcha, obnovený r. 1861.

Sloh kostela byl velice střízlivý, však zachován bude barokový hlavní oltář (dán jest do ústavu idiotův) a ovšem i obrazy; obraz smrti sv. Vojtěcha jest práce Mich. Leop. Willmanna (1630—1706), od něhož jsou i některé oltářní obrazy na Strahově

* Za hraběte Pachty tu bydlil komorník jeho Václav Farník, potom professor na konservatoři r. 1811.

a jinde. Dva obrazy (sv. Jan Evang. a Nep.) jsou prací Jana Křt. Lišky. — Pod kostelem byla hrobka představených a alumnů bývalého semináře zdejšího z let 1635—1777.

V přilehlé části rozsáhlé budovy býv. kadetní školy býval dům »Hruškovský, jinak Planický dvůr, též Hrachovic dům se zahradou i s druhým domkem obnoveným, též pavlačí přes ulici k věži staré i s těmi pokoji a krámy, v nichž řemeslníci v nájmu byli; kterýžto dům Jan Hruška rytíř z Března, otec Adama Jindřicha, od Jana Hracha (Hrocha) z Mezilesic l. 1604 koupil za 6000 kop míš., za kterouž summu

U Prašné brány roku 1820.

— když dům byl zabaven Hruškovi — od komory prodán byl r. 1623 Polyxeně kněžně z Lobkovic, od jejíhož syna Václava r. 1646 prodán byl ad pios usus kardinálu Harrachovi arcibiskupu, s Královým dvorem za 5428 kop. míš. — Onen Adam Jindřich Hruška, rytíř z Března, odsouzen byl třetiny jmění«. (Bílek, Děj. konfisk.)

Tak došli jsme hlavní ozdoby této ulice — Prašné brány. (Viz příl. 4.) V těch místech — o něco západněji — stávala od dob opevnění Starého města brána ranná či od rána (že šla k východu) či brána k sv. Ambroži (viz Hybernská ul.), jedna ze 13 bývalých hradebních věží staroměstských. Když časem sešla, — nebyloť bran staroměstských již potřeba po založení Nového města — nazývali ji r. 1431 »Odranou«; chodilo se z ní po pavlači do Králova dvora, jehož byla jaksi součástí. Místo

brány té r. 1475 byla založena o něco východněji tato nová věž (viz nápis č. a lat. na římse pod prvním patrem.)* — Stavěl ji — prý dle vzoru mostecké věže — zedník Václav, pak od r. 1476 proslulý bakalář Mat. Rejsek (viz Rejskova ul.) slohem »Vladislavským« nádherně, aby byla důstojna tehdejší sousední residence královské, s níž opět spojena byla krytým ochozem. Tudy se chodilo na věž ještě za Rudolfa II. Ale primátor Krocín r. 1592 zřídil nynější zvláštní úzký vchod, jak svědčí jeho erb a letopočet nade dveřmi.

Že však král Vladislav potom se odstěhoval na hrad, nebyla asi dokonána brána tato, již ještě r. 1715 nazývali Novou. Ale již v té době i dříve se vyskytuje jméno Prašná věž, že tam byl sklad střelného prachu; říkali tu prý též u Černé branky. — Střelbou pruskou r. 1757 velice utrpěla; proto r. 1799 »opatrná rada Staroměstská dala kružby, štíty, všechny kamenné ozdoby otlouci, aby prý tyto nebezpečenstvím hrozící a jinak neutěšené čiryčáry věž zbytečně neobtěžovaly«. Kéž naší době potomstvo nevytýká podobných moudrostí jinde! K této památce ovšem náš věk se zachoval lépe; bylať Prašná brána v l. 1875—1886 krásně restaurována od stavitele chrámu svatovítského Josefa Mockra nákladem přes 100.000 zl. (Mocker a Tomek vydali o bráně té r. 1889 důkladné dílo.) Práce sochařské při této restauraci provedli J. Čapek, B. Seeling, J. Strachovský, L. Šimek a J. Wildt. (Viz obr. na str. 116.) Při opravě té odstraněny byly též nevhodné hodiny, jež byly sem dány r. 1823 nákladem soukromníka; jest viděti je na starších obrazích.

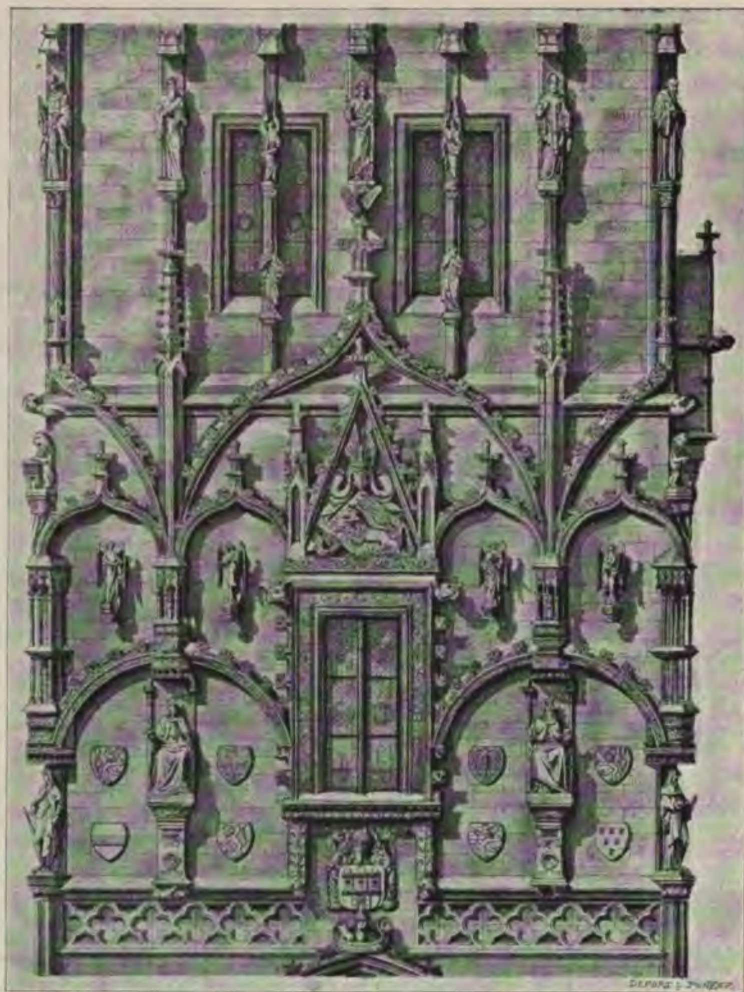
Od té doby věž tato jest chloubou Prahy, ač »věru nepřicházíme do rozpaků, máme-li se cizinci-hosti pochlubiti svou vlastí; a zvláště v Praze plno jest míst památných a krásných, kam přivedouce hosta uslyšíme: »Krásná jest ta Vaše otčina, krásná Vaše Praha a plno v ní památek znamenitých,« z nichž ne poslední místo má Prašná brána. Jen aby také šťastně rozřešena byla otázka jejího okolí po zboření kadetní školy! Viz J. Koula, Zprávy arch. a inž. r. 1902 »O úpravě okolí Prašné brány«.

Na Celné Sm. jest blízko Palackého mostu mezi Komenského a Žižkovou ul.; druhdy slula Celní. Jméno po celnici, jež tu

Bývalý kostel sv. Vojtěcha v Celetné ulici.

* Nápis ten zní: Léta božího 1475 dvacátý den března měsíce Vladislav II., český král nejjasnější, s pomocí Boha první kámen této věže založil jest, kterážto náklady vlastními města a obce slavného Města Starého Pražského ke cti a k oslavě obyvatelům města již psaného vyzdvižena jest«.

Část průčelí Prašné brány.

stávala na břehu (č. 63); býval ť tu přívoz t. zv. Aufenfeldův, jejž obec pražská koupila r. 1878 před stavbou Palackého mostu. Na straně novoměstské byly na břehu domky, zbořené až r. 1884; jejich čísla (354 a d.) přenesena jsou nyní na domy v nové Trojanově ul. Na Smíchově sev. od přívozu (kde jest nyní Palack. tř.) bývala Portheimova zahrada s domkem, o něco severněji otevřeně tekl potok Motolský. Č. 272 sluje u Wackermannů po majiteli. V č. 826-6 bydlí Jan Burián, prof. konservatoře a člen Českého tria.

Clo jest dávka ze zboží při dopravě jeho; rozeznává se od mýta, jež se vybírá z každého prostředku dopravního. Předkové naši však toho rozdílu často nedbali. Vybíralo se clo od cestujících a kupců za užívání cest, mostův a řek; v Praze clo určeno bývalo k opravě Karlova mostu a na dlažbu města. Již před 10. stol. se platilo clo při hradech, hlavně blízko hranic, ze zboží dováženého. Praha a jiná města královská již záhy došla důchodu celného.* Sr. »ungelt« v Týnském dvoře. (Viz Celnictví české od J. Jirečka

* R. 1562 když se čekalo mnoho lidstva do Prahy ke korunování Maxmilianovu, císař vyzýval, aby do Prahy hojně se přivážely potraviny, a na ten čas nařídil osvobození od všech cel a mýt, aby se zmírnila drahota. — Při zprávě o zavedení potravní daně připsal pamětník: »Kdo to vymyslil, má ode všeho lidu modlení, aby měl nebe.«

Čas. Mus. 1877 a článek Celnictví v Ott. Sl. N. V. 274.)

Při spojení měst pražských r. 1784 v jedno sloučily se i jimi vybírané dávky, r. 1816 nazvané »pražským městským mýtem«. Ale r. 1829 bez povolení sněmu zavedena erární daň potravní (akcis), k níž povolena byla přirážka 25% pro obec. Novou tuto daň za umluvený peníz najala tehdy společnost sládků; pak erár vybírání její pronajímal paušálně různým firmám vždy na 3 leta, až r. 1878 najala si vybírání daně potravní sama obec a ustanovuje ke správě zvláštního administrátora. Že se tato daň »potravní« vybírá všude na hranicích Prahy »na čáře« i ze sena, slámy, mýdla, vosku, dříví a uhlí, jest známo. Ročně se vybéře asi 4 mill. korun. — Pravé mýto cestné náleží eráru; za to obec vybírá dlažebné na základě privilegia od Jana Lucemburského z r. 1338.

Z výzdoby Prašné brány.

Cesta pod Letnou VII. jest nová silnice od Strakovy akademie (viz Pod Letnou a Strakovo nábřeží) k mostu cís. Františka Josefa a do Bělského tř. Jest tu nyní krásná procházka při úpatí zelené Letné, zvláště odpoledne, s pěkným rozhledem na protější břeh staroměstský.* Začátek této silnice u Strakovské akademie viz obr. na str. 117.

Jsou tu tři čísla domovní: 337 majetek akciové společnosti pražské občanské plovárny založené r. 1840. (Zprvu najala akciová společnost pozemek dědiců po

* V této části Vltavy před 20 lety jezdívaly šroubové parníčky belgické firmy »Parrau a syn«, jež měly přístaviště na Kampě, pod klášterem křižovnickým, u býv. zahrady Jesuitské, u vodárny pod Letnou a u mostu cís. Frant. Jos. Když pak jim povoleno bylo r. 1881 jezditi do Chuchle, zde na dolejší Vltavě přestala tato paroplavba. Ale když firma ona padla, parníčky a koncessi ve dražbě koupil r. 1882 Max Goldmann, jenž pak provozoval tuto »Pražskou salonní paroplavbu« do r. 1889, kdy vše koupila Pražská společnost pro paroplavbu.

Začátek Cesty pod Letnou u Strakovy akademie.

baronů Wimmrovi a po roce jej koupila; však r. 1859 odprodala větší díl obci na sad.) Při ní jest zajímavá okrouhlá stavba bývalé kaple sv. Maří Magdaleny s lucernou a 4 malými okny. Viz obr. na str. 119. R. 1635 (letopočet jest nad oknem proti řece) koupil tu vinici a kapli vystavěl Chrysostom Trembský, probošt kostela sv. Kříže větš. při klášteře Cyriaků v Dušní ul. Uvnitř pod stropem s bohatým štukováním jest dokola galerie s dřevěným zábradlím. Také zděný stůl oltářní a jeden náhrobní kámen se tu zachoval; nyní jest tu sklad dříví a uhlí. Bylať kaple zrušena s klášterem tím r. 1783 a prodána. (Viz výklady Herainovy k Jansovým obrazům.) Kaple r. 1648 Švédům sloužila za hradbu, od níž stříleli na Staré město. Tehdy, dne 6. října, asi 50 odvážných studentů sem po loďkách se přeplavilo; Švéda na stráži zabili a tři zajaté s sebou odvezli. — Ještě r. 1729 slavili zde celý oktáv sv. Maří; hlučné processí sem jezdívalo po loďkách; převozného se platilo půl krejcaru za osobu.

Kdesi v těch místech bývala zahrada a vinice Jaroše od Mouřenínů (č. 459 na Malém nám.); r. 1492 podkomoří Albrecht z Loskovce tu vzdělal štěpnici. Pod vinicemi proti Františku byly lomy, »skála kamene černého«.

Nedaleko, hluboko pod silnicí začíná velkolepý tunel, jenž vede pod celou Letnou až za nádraží v Bubenči. Sloužiti bude pražské kanalisaci; jest 2700 metrů dlouhý a udělán byl od srpna 1897 za dvě léta. O Letné samé viz Sady korunního prince Rudolfa.

Tam, kde se končí starý jez jdoucí z Nových mlýnů pod mostem císaře Františka Josefa, jest majetek eráru č. 338 »havírna« (viz obr. na str. 120.) Vystavěn byl tento jez i podzemní vodovod od havířů za Rudolfa II. r. 1584 nákladem 12.054 kop 28 grošů, aby tudy se hnala voda do Král. Obory: odtud pak vytékající voda se vedla do ramene Vltavy blíže Císařského mlýna. Na Letné zřízeny byly tři vzdušné šachty s obezděnými ústími. Zanedbanou později štolu opravil r. 1804 hrabě Chotek, když nově zřizoval Král. Oboru. — Na konci silnice za býv. mostem prozatímním jest č. 339. známá restaurace »pod Letnou«, majetek obce pražské.

U Cibulek Koš. jižně od silnice Berounsko-Haselbašské jsou tři domky Buštěhradské dráhy. — **Cibulka** Koš. tamtéž nyní majetek JUDr. Roberta Poláka. Tento statek nedaleko silnice od Košíř nad pravým břehem potoka v porostlém údolí lépe než nyní Pražanům byl znám v prvních desítiletích minulého století. Tehdy (od r. 1817) tu měl letní sídlo osvícený a lidumilný hrabě Leopold Thun z Hohenštejna, poslední kníže-biskup pasovský; dal tu zříditi krásný anglický sad s rozkošnými procházkami, letohrádky, jeskyněmi, rybníky, můstky, labyrintem stezek a uměle napodobenou zříceninou hradu a věží pro vyhlídku. (Širší ovšem rozhled jest z nedalekého dvorce Šmukýřky, kde se říkalo druhdy v Mezihoří.) Byla tam i poustevna a v ní veliká figura poustevníka; šlápl-li jsi na péro ukryté pod podlahou, povstal a udílel požehnání. — Hrabě Thun zemřel roku 1827 a pochován jest na hřbitově Košířském.

Již ve 14. stol. byl tu dvůr a háj náležející Názovi, písaři kuchyně Karla IV. Bývalyť tu všecky vrchy vinicemi; vrch v levo od cesty k Motolu hned za Košíři slul Kbelná; dále tu byly Kamenná hora s vinicí Osojnou, Okolnice a Vratec. — Tento Jindřich Náz (Heinricus Naso měl veliký dům na Perštýně (č. 356-12), Strašnice a j.; syn jeho Jan byl biskupem Kostnickým. Toto sídlo pánů vsi Košíř r. 1421 obce

Kaple sv. Maří Magd. u Občanské plovárny.

Pražská dala konšelovi Mikuláši Kněževeskému, majiteli č. 597-13 v Celetné ul.; po něm dvůr ten měl Vaněk Valečovský z Kněžmostu. Více viz Tomek VIII. str. 219—223.

Nejpohodlněji na Cibulku se dostaneš, jedeš-li elektrickou drahou ke Klamovce; odtud jest tam asi půl hodiny, cestou dosti příjemnou po silnici. S této za č. 160 pod Kotlářkou se dáš na polní cestu a před hostincem v Podháji v l. vyjdeš do sadu, na jehož počátku stojí socha sv. Jana Nep. (z r. 1818) s postranními skulpturami, jako jsou na mostě. Dále jda cestou mezi stromovím a lukami, v l. spatříš na výběžku kopce ozdobný čínský pavillon. (Viz obr. na str. 121.) Branou se znakem zakladatelovým se dostaneš na nádvoří a domem do pěkné zahrady; tam stojí památník biskupa Thuna s nápisem: »Mir eine Weile« a heslem »Omnia tempus habent.« Jest to práce sochaře pražského Václ. Prachnera z r. 1822. Výše u zdi jsou altány zděné; od hořejšího jest úžlabinou viděti i zemské museum a Vinohrady. V dolejší části zahrady pod balustrádou se 4 sochami Číňanů stojí sloup na památku, že tu 9. června 1824 návštěvou byl císař František I. s rodinou. Na jih od dvorce až ke trati dráhy jest ohromný sad, v němž nejvýše stojí pevná věž s rozhlednou; schody na ní vedou zvenčí kolem čtyřhranné stavby. (Viz příl. 5.) Zachovaly se v parku i některé sochy jako Dianina, Jova s blesky a orlem a j.

O rozkošném tomto zátiší Jan Šlechta Křivoklátský psal do Kurýra r. 1902 č. 271. Dle něho Cibulkou sluly původně vinice, pole a louka Cibulovských z Veleslavína; z pozdějších majitelů známější jsou r. 1699 Karel Schönfeld, r. 1758 Filip hrabě Krakovský z Kolovrat.

Cihelná ul. III. na sev. od Karlova mostu mezi Lužickou ul. a domy při řece. Jméno má po cihelně (nyní č. 102-2), která tu dlouho se udržela. Jest to majetek Hergetových jako nový dům č. 548-4; dům č. 102 i vedlejší v Lužické ul. č. 101 měl by býti zachován při regulaci těch míst proto, že tvoří kontinuitu s malebnými domy u Čertovky.

Nároží Lužické ul. č. 104-1 u Tkalců; č. 153-3 pohodnice či zlatá husa, bývala tu vskutku pohodnice, již r. 1790 koupil jakýsi Žižka Josef; č. 110-5 u černého orla.

Že cihlářství u nás kvetlo již dávno, patrno i z jmen starých i z toho, že již r. 1314 za krále Jana určena byla cena cihel i tašek; avšak již v 11. stol. jmenují se cihláři, kteří však tehdy dělávali jen tašky či »cihly krycí« (z lat. tegula — těhla); za stavivo totiž i na klenby dříve se brával jen kámen, tesaný v malých kostkách. Tyto cihly krycí výslovně se jmenují r. 1129 na kostele sv. Petra na Vyšehradě a před tím r. 1097 v Sázavě; snad výjimkou jen kostel sv. Jiří po požáru r. 1142 dostal krytbu z kamenů tesaných. Před tím i kostel sv. Jiří s klášterem i kostel sv. Víta měly krytbu dřevěnou; patrno jest to ze zprávy, že zapálil je ohnivý šíp. Teprve kolem r. 1200 se klenulo z cihel.

Cihelná ulč. Lbň. II. mezi ul. Čelakovského a Davídkovou; větší jsou cihelny u Kobylis.

V cihelně a v cihelnách Mchl. Skoro vše majetek K. Brummla. Č. 300 má název Zlatá Praha.

Cikánská ul. I. i V., jejíž část slula též po majiteli jednoho domu Cajkrlova ul., vede z Josefovské tř. na Jánské nám. Při assanaci jižní polovice této ohavné ulice úplně zmizí; bude zastavena blokem mezi náměstím u sv. Ducha (jenž bude státi o samotě mezi novou Cikánskou a Dušní ul.) a Šmilesovou ulicí, kdežto část severní bude srovnána a rozšířena. Již mnoho domův obec tu koupila ke zboření.

Jméno dle synagogy Zigeunerovy, kteréžto jméno lid zčeštil na Cikánskou; ale míval tu dům též řezník (masař) Mojžíž Cikán. Synagoga ta má vchod domem č. 181-33 n., ale stojí ve dvoře více za č. 178 a 277-31 n. Říkají ji též Čtyřvstupní dle počtu vchodů. Založil ji jakýsi Zigeuner. (Viz obr. na str. 125.)

»Havírna« pod Letnou.

Není tedy jméno po cikánech, ač ti již r. 1416 ponejprv se objevili v Praze a »mámili lidi«. Ale lidé měli s nimi útrpnost, že prý jest jim dále se toulati po světě, protože předkové jejich nepřijali Panny Marie, když utíkala s Ježíškem a sv. Josefem. Ale za Ferdinanda I. již o cikánech se říkalo, že jsou paliči a tureckými špehýři; i byli vyháněni. A brzy (již po r. 1600) čteno, že lidem, zvláště ženským, »hádali.« Ku konci 17. stol. a potom již nebyli jen vyháněni, nýbrž stříleni jako škodná zvěř.

Za starých časů dolejší pravá strana (číslo 899-2 n. až 171-12 n.) byly dvorem, zahradou a hřbitovem kláštera sv. Ducha, část horní na téže straně (od Masařské ul. na konci) náležela ke klášteru sv. Kříže většího (viz Dušní ul.)

O nárožním domě v I. č. 124-I. viz Josefovská tř.; č. 899-I-2 n. slulo u Cukrářů, vedle jest 898-4 u Toňanců, starý nízký dům. Č. 955-8 (vchod z ulice Dušní a z průchodu domu násl.) škola u sv. Ducha, majetek nábož. fondu) sluje Hřbitov; býval tu hřbitov při kostele a klášteře sv. Ducha (Dušní ul.) Jsou tu jesle.

Č. 890-10 n. u Šišlinků (průchod do ul. Dušní proti synagoze); roh Masařské ulice č. 188-24 »u černé kočky« byl ještě v polovici 18. století křesťanský.

Č. 165-25.V. majetek školy cikánské; v č. 162-19 vchod z Červené ul. jest menší synagoga Popper-Mošelesova. Poslední dům v l. 884-45 sluje u Straků. Za starodávna prostora tato před zdí městskou slula v »Podžidí« nebo za Židy, později na krechtách.

Čínský pavillon na Cibulce.

Cimburkova ul. Žk. z Prokopova nám. přes Štítného ul. do Karlovy tř.

Staročeský rod Cimburků z Cimburka (což byl hrad u Kutné Hory), známý již od r. 1143, mnoho dal národu mužů slavných; z nich nejznámější jest Ctibor Tovačovský z Cimburka, věrný přívrženec krále Jiřího, jenž ho jmenoval sudím dvorským pro jeho neobyčejnou znalost všech poměrů veřejných, potom Vladislava, který jej učinil kancléřem království Českého. Mimo činnost státnickou vynikl též spisovatelstvím; vydal důležitou knihu t. zv. Tovačovskou, t. j. Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva v Markrabství Moravském a Hádání pravdy a lži, obé slohem poutavým, jadrným, vybroušeným. Za něho r. 1480 do desk zemských a zřízení soudního místo latiny byla zavedena čeština. Zemřel r. 1494. — Také bratr jeho Jan či Jaroš vynikl činností politickou a byl r. 1479 nejvyšším komorníkem království Českého.

Názvy domů jsou tu: 414 Tři koruny, 407 u rytíře z Čeřova, 275 u českého lva, 850 u Tyrše, 321 u Božího oka, 280 u Ctibora z Cimburka, 402 lékárna u Matky Boží, 380 u Moravské orlice. Č. 600-11 n. jest měšť. dívčí škola.

V Cípu (dříve Cípek) II. jest slepá ulč. z Panské ul. proti paláci Kaunickému mezi č. 1480-14 n. a 897-16 n. (u Reitknechtů.) Cípem jmenujeme konec hrotitý nebo kout, jako zde; nedobře tedy do r. 1896 se psalo v Čípku. Druhdy slulo Betlemem; též ulicí Heršovou dle Herše z Lipska, majetníka domu č. 900 v Jindř. ul., jemuž domky ty z části byly poplatny. V 15.-18. stol. sem se chodilo průchoditým domem vedle Císařských na rohu Jindř. ul. a Václav. nám., a odtud dále byl průchod nyn. Nosticovým palácem (č. 852) na Příkop proti ul. Havířské. — Ve zdejší jízdárně se cvičí též jízdní odbor Sokola.

V Císařském mlýně Bbč. č. 3 jest továrna Raim. Kubíka a č. 22 dědicův po Gust. Lumbovi, s hostincem druhdy hojně navštěvovaným. Jméno »Císařský« jest odtud, že stavové čeští mlýn ten a ostrov mezi Bubenčí a Trojí zakoupili a darovali císaři Rudolfu II.;* od té doby obé bylo majetkem českých králův, jimž ode dávna náležela sousední Královská obora.

* Do Rudolfa mezi Oborou a nynějším cís. mlýnem vysoká skála dosahovala až k Vltavě; místo neschůdné stezky císař tento dal zříditi cestu pohodlnou, vylámati dav skálu. Mlýn Císařský druhdy býval majetkem kláštera sv. Jiří; r. 1395 jeptišky prodaly jej Machovi mlynáři z Nelahozevsi.

Rudolf II. měl tu brusírnu drahých kamenů, v níž často před ním pracovali umělci Petr Hübel a Oktavian Miseroni; dle německého popisu Prahy z r. 1832 i dle Zapa r. 1848 nad hlavním vchodem bylo »R« (Rudolf) s českou korunou a letopočtem 1616. Pozdější lednice byla dříve umělá jeskyně za koupelnu zřízená r. 1594 od stavitele Antoniho nákladem 500 tolarů. Také tu kdesi císař měl »zelený« rybníček se vzácnými rybami. Kde do nedávna byl přívoz na ostrov, za Karla VI. r. 1703 byl most; nyní na Císařský ostrov přejdeš z levého břehu již po suchu. Podél bývalého ramene říčního, nyní zasypávaného, vede spodní kanál přes 2 km. dlouhý ku přivádění vody zdejším továrnám.

R. 1704 nejvyšší sudí zemský Václ. Vojtěch hrabě Šternberk na Zelené Hoře a Zadním Ovenci (Troji) koupiti chtěl za 100.000 zl. Císařský mlýn s pilou kromě stavení, ve kterém se chovala zvěř pro Oboru. Ale stavové odpírali, že mlýn jest místem panovníkům českým vždy milým a pro historické upomínky z doby Rudolfa II. velmi váženým. Jakožto útulek zrakům lidským krytý prý ochraňuje památné stavby, umělé jezírko, jeskyni a lázeň, čehož ovšem král český postrádati nemůže. A tak z prodeje sešlo. (Vacek, Král. Obora.)

Paměti hodno, že na rameni vltavském u Cís. mlýna již r. 1817 konal pokusy parní lodičkou znamenitý mechanik český Josef Božek († 1855), jenž dvě léta před tím v Král. Oboře veřejně okazoval svůj parní vůz (podobný nyn. automobilům), první to parovůz na pevnině. Na podívanou jeho neobyčejné jízdy po vodě sešlo se hodně lidí; ale v návalu vstupné někdo ukradl, a Božek pak ze zlosti nebo zoufalství dílo své sám zničil.

Na Císařském ostrově Bbč. č. 174 jest erární dům navigační.

Vltava pod Prahou nebyla způsobilou ke plavbě* pro veliký spád a malou hloubku; proto se upravuje za našich dob tím, že rozděluje se jezy ve zdrže s vodorovnými hladinami, mezi nimiž jsou plavidla komorová. Zřízení takové — jez, plavební kanál a plavidlo — sluje zdýmadlem. Jez má zvláštní oddíl za propusť lodní a jiný žlab pro vory; plavební kanál (na dně 20 m., ve hladině 30 m. široký) vede zadní částí Královské Obory, přetíná bývalé rameno řeky u Císařského mlýna a pak se obrací velikým obloukem k Podbabě. Po levé straně plavebního kanálu jest cesta pro koně táhnoucí lodi; přes kanál pak vede most do Troje.

Na konci kanálu pod známým kopcem Babou (nad Podbabou) jsou dvě plavidla pro přechod lodí z vody vzduté na výšku 5·40 m. do vody spodní. Každé plavidlo jest zděná nádržka uzavřená nahoře i dole vraty; v podélných zdech jsou obtoky, jimiž plavidla se plní a vyprázdňují. Když tedy loď pluje zdola, horní vrata jsou uzavřena, dolní otevřena, a voda stojí v téže výši jako ve zdrži spodní; když pak loď vpluje do plavidla, spodní vrata se zavrou a horní stavidla se otevrou. Tak přitéká sem voda ze zdrže horní, stoupá a zdvihá loď tak dlouho, až hladiny se vyrovnají a po otevření horních vrat loď vpluje do zdrže horní. Při plavbě shora dolů jest pochod opačný.

Pod plavidly počíná krátký spodní kanál, k němuž použito bylo z části bývalého ramene říčního a který do Vltavy ústí u nádraží v Podbabě. Až k tomu místu sahá vzdutí jezu dalšího t. j. Klecanského.

Toto zdýmadlo t. zv. Trojské stavěno bylo od r. 1899 a otevřeno plavbě parníků v létě 1902. Stálo přes 4 mill. korun; projekt proveden byl v kanceláři »komise pro kanalisování Labe a Vltavy«, práce vykonána firmou A. Lanna. Zajímavá jest jízda po

* Proto r. 1857 byl vypracován plán proraziti Letnou a vésti ohromný tunel pro parní lodi od Prahy k Císařskému mlýnu; projekt, jehož náklad byl vypočten asi na půl druhého mill. zl., byl zmařen tehdy válkou s Italií.

Rozhledna na Cibulce.

Příl. 5.

parníku od přístaviště na Štvanici (proti Vltavské ul.) plavidlem až do Podbaby; ještě dále jezdily v létě r. 1902 dva parníky (pravidelně až do Roztok).

Ctiborova ul. Nsl. jest krátká ul. nad jihoz. stranou sadu z Boleslav. ul. k Závišově ul. Zeman Ctibor a syn jeho Jaroš stáli v čele šlechty nižší, která spikla se proti králi Václavu I., že rozdával a zastavoval statky korunní. Na svou stranu dostali i syna králova Přemysla Otakara, jak vypravováno na str. 14. Ctibor potom r. 1250 byl sťat na Petříně, syn jeho vbit na kolo. Znám jest též »silný« Ctibor z pověstí. — Č. 24 jest villa Františka.

Čechova ul. Bbč. z Belcrediho tř. (souběžně se Schnellovou) k Oboře právě nad Rudolfovou štolou.

Ze dvorků u Cikánské synagogy.

Upomíná na praotce Čecha, jenž z krajin zakarpatských přišel s lidem do Čech (viz Řipská ul.) Jméno Čech vzniklo z Čest a zkrácením jako jest: Přemysl-Přech, Prokop-Proch, bratr-brach, kmotr-kmoch, holec-hoch, Petr-Pech, Jeník-Jech, Matěj-Mach, Václav-Vach, Stanislav-Stach. S tím se srovnává jméno Ctiněves vl. Čestiněves pod Řípem, kde prý Čech byl pochován. — Však při jméně tom vzpomínáme si i našeho velikého — málem bych řekl největšího — básníka Svatopluka Čecha. Milovník staré Prahy výborně se pobaví i poučí jeho »Výletem do 15. století«.

Čechova ul. Koš. jest příkrá ulice od Národního hostince v Plzeňské tř. do Karlovy tř.

Čelakovského sady II. a Vnhr. na jižní straně od Českého musea nazvány jsou (jako násl. ulice) k poctě známého básníka, buditele a učence. Umělecká beseda

již r. 1882 žádala, aby některé prostranství nazváno bylo po Čelakovském, dle návrhu Tomkova a Emlerova ponecháno však správně jméno to až pro novou ulici. Zde v květinovém koberci bývalo čísti: »Ke cti pěvce Růže stolisté.« — Frant. Ladislav Čelakovský nar. 1799 v Strakonicích; byl professorem slovanské filologie ve Vratislavi a pak v Praze; zemřel r. 1852 a pochován jest na Olšanech III., od. 4., čís. 278. Pomník byl postaven od Svatoboru. Každý Čech má znáti jeho básně (Ohlas písní ruských i českých a Růže stolistá), z nichž některé i znárodněly. Jeho Mudrosloví národa Slovanského (r. 1852) jest nejbohatší sbírka přísloví slovanských. — Syn básníkův dr. Ladislav Čelakovský, slavný botanik zemřel 24. listop. 1902; mladší bratr tohoto jest proslulý právní dějepisec dr. Jaromír Čelakovský, professor univ. a archivář města Prahy.

Čelakovského ul. Lbň. II. jest silnice ke vsi Střížkovu. Jmen starých v této části Nové Libně není; nový název jest č. 120 u Jana Žižky z Trocnova.

Pod ulicí Čelakovského jest č. 85, 86; do nedávna tu na skále roku 1900 snesené stál malebný dům Na Stráži (v. t.) či Šilboch i Čertova skála; říkali tu také Na Ztracené vartě. U domu toho stál »plechový voják« na památku, že Prusové utíkajíce z Prahy r. 1757 zapomněli tu vojáka na stráži. Starý člověk vypravoval mi tam, že prý za to dosud »pruský král musí platit«; dle jiné pověsti před dávnými časy tu bydlil kouzelník. Nyní velkoměstský ruch stavební i toto místo velmi půvabné hanebně zničil. — »Voják« ten nyní jest v Městském museu.

Na počátku 19. stol. onen letohrádek »Šilboch« byl majetkem Liebicha,* ředitele pražského divadla, jenž tu pořádával zábavy pro příznivce divadla, zvláště šlechtice. Při takové zábavě r. 1812 ponejprv v Praze vystrojil svým hostem překvapení — vánoční stromek, či jak tehdy říkali »tannenbaum«. Zvyk ten k nám přišel ze severu, z Němec; předkové naši slavili více »Mikuláše«. V letohrádku tomto častým hostem býval též proslulý německý skladatel hudební Karel M. Weber (žil 1786—1826), jenž v l. 1813—1817 byl ředitelem hudby při divadle pražském.

Čelakovského ul. Vnhr. jest dlouhá, příjemná ulice — od Zvonařky a dále od Nuselských schodů do Palackého tř. — se stromořadím, několika villami a zahradami. S počátku tu říkali ul. Wimmrova po tvůrci zeleni na Král. Vinohradech; byly tu po něm ještě dlouho krásné jabloně. Viz později při Král. Vinohradech.

Po l. straně v č. 359-15 bydlí dvorní rada univ. prof. dr. Jan Gebauer; vedle č. 400-17 jest pěkná budova školní, přes dům výše 360-21 dům s poprsím Štítného jest opatrovna. Na rohu Kollarovy ul. bývala do r. 1902 starší budova evang. reform. farního sboru vinohradského, kde podnikatel staveb Al. Maas vystavěl nové domy vedle č. 150-37; to jest maj. spisovatele Frant. Bílého, ředitele reálky žižkovské; na domě staročeský nápis »Požehnání budiž tomu, kdo přebývá v tomto domu«. Výše č. 241-41 dům zbořal a nový r. 1902 vystavěl dr. Jindř. Metelka, redaktor skvostného českého atlasu (jejž vydává Unie) a od r. 1902 člen zemské školní rady.

Na jižní straně v č. 785-4 bydlí spisovatel dr. V. Flajšhans; č. 252-6 jest hostinec na Krásné vyhlídce (Bellevue), č. 73-14 horní Perucka. (Dolní jest č. 62 st. pod kopcem mezi zahradami za Vondračkou (č. 61) vých. od zastávky Vinohradské.) Naproti Komenského ul. č. 64-16 villa Orlová, býv. vinice Orlovka, s velikou zahradou; v ní léta r. 1846 a 1847 trávil Jungmann, nemoha pro sešlost z Prahy dále na venek. Výše jest č. 165-18 Osvěta, maj. spisovatele Václava Vlčka, jenž ji tak nazval dle svého důležitého měsíčníku

* Jan K. Liebich († 1882) jsa od r. 1806 po Guardassonim ředitelem divadla pražského, zvelebil je tak, že bylo předním ze všech v střední Evropě; založil též pensijní ústav při divadle.

(vydávaného od r. 1871); zde bydlí i redaktor Jos. Toužimský. Na rohu Kollarovy ul. 348-36 u Helmů, 312-42 Plzeňka, kde původně měl továrnu na cukrovinky A. Marschner (nyní za pivovarem v samostatné budově), 179-52 u Zlatého bažanta, 327-54 u Zlaté slovanské Prahy.

Čermákova ul. Vnhr. jest nová ul. z Koperníkovy ul. ke Kozačce. Nazvána byla ku poctě slavného našeho historického malíře Jaroslava Čermáka (1831—1878), jenž má pamětní desku na Betlemském nám. (Viz str. 60.) Z obrazů jeho jsou nejznámější: Šimon Lomnický na pražském mostě, Příchod Husitů do Basilej. sněmu, Prokop Veliký před Naumburkem, Protireformace v Čechách, Únos ženy Hercegovské a Raněný Černohorec. (Více viz Osvěta 1878.) Odpočívá na Olšanech IV. odd. 7. č. 1. — Č. 1071 jest nová evangelická modlitebna podivného slohu; naproti ní jsou již nové, pěkné domy s krásnou vyhlídkou. Z nich č. 1154 sluje u Matky Boží.

Černá ul. II. jest ul. od Myslíků do Opatovické ul. Za dob nejstarších říkalo se také tu jen v Opatovicích (v. t.) a z veliké části sem náležely pouze zadní díly domů ze Spálené a zahrady z Křemencovy ul. Nynější jméno dáno buď proto, že bývala pro úzkost temná, dle Heraina po občanu Černém, jenž tu měl dům.

Jsou tu jména domů stará pouze: 170-12 na smetisku. Zde bydlí Ferd. Lebeda, býv. známý továrník zbraní; také jeho otec Antonín († 1857) byl slavný puškař, dodavatel mnohých panovníkův a šlechticů po celé Evropě. R. 1384 měla dům ten Svata herynkářka (prodavačka slanečků).

Č. 160-14 u Píseckých, r. 1380 kramáře Fridlína, pak Jakuba Pastušky, v 15. stol. pivovarníkův.

Č. 161-16 u Vusínů či Strunařů, v 14. stol. ševcův, později jirchářův. Zde bydlí hlavní redaktor Nár. Politiky Ludvík Bratršovský.

Dům 1504-6 jest majetek Dr. Frant. Studničky, proslulého učence a spisovatele knih mathematických a astronomických. Zde bydlí též výtečný dějepisec kr. hl. města Prahy W. W. Tomek (viz Tomkova ul.).

V domě 1549-7 býval kníž. arcib. konvikt studentský (nyní v Příbrami) s kaplí Bolestné P. Marie.

V nárožním domě č. 172-1. u Večírků bydlí dr. Gabriel Blažek, professor české techniky a poslanec na radě říšské. Za starých dob dům ten měli řezníci.

V č. 1506-10 bydlí učitel a spisovatel Jan Dolenský, od něhož jest též illustrované dílo pro mládež Praha ve své slávě a utrpení. Vedle v č. 1610 bydlí výtečný znalec staré Prahy JUDr. a PhDr. Josef Teige, adjunkt městského archivu, jenž v Almanachu města Prahy vydává zajímavé zprávy z minulosti pražských domů; popisuje též Staroměstský rynk, a právě napsal část historickou do knihy »Pražské ghetto«. Poslední dům v levo (č. 168-15) byl po r. 1403 Alberta z mocného rodu Rotlevů, o nichž v. Jakubská ul. Před tím tu byli zlatník Jan a jirchář Jan Dítě.

Černínská ul. IV. ze sz. rohu Loretánského nám. přes Nový svět a po mohutných schodech k Jelení ul., kde jest domek při Lumbeově zahradě. Sluje tak po sousedním býv. paláci Černínském, jehož průčelí jest obráceno na Loret. nám. Viz obr. na str. 128. Č. 101-1. jsou konírny býv. paláce, nyní erární. Proti nim ve zdi kostela (viz Kapucínská ul.) spatřujeme zazděno mnoho kulí, neblahou to upomínku obléhání pruského v osmnáctném stol. Č. 97-5 sluje u zlat. bažanta, č. 93-8 u raka. Černínové z Chuděnic jest starobylý rod šlechtický, jenž od dávných dob (župan Černín se jmenuje r. 1197) udržel své původní sídlo Chuděnice u Klatov.

O praotci Černínů vypravuje Aug. Sedláček ve své pěkné »Sbírce pověstí historických« takto: Předkové nynějších Černínů z Chuděnic jednou byli krutě pronásledováni, poněvadž si krále rozhněvali. Nepřátelé jejich z nenadání přepadli jich sídlo a povraždili je všechny. Sotva ještě se podařilo chůvě, která pacholátko v dětenčí světnici opatrovala, že s ním utekla až do výstupku a tu jej v komíně ukryvši, sama se také někde ukryla. Pacholátko strachem nedýchalo, a chůva jeho také se bála ze svého úkrytu vyjíti. Když vrahové byli za nějakou chvíli odešli, poddaní šli na zámek a hlasitě oplakávajíce svých dobrých pánův, vyvolali tak chůvu. Našedše s ní pachole od sazí černé, zvolali radostně: »Chudinec, ach jak je černý! Bůh nám tebe zachovej, abys někdy zase byl pánem naším milostivým.« A přání to se vyplnilo, když se hněv králův utišil. Na památku pak této události nazýval se mladý pán Černínem a sídlu jeho říkali Chuděnice.

Pověst dí, že se to stalo r. 1212 a že Černínové před tím sluli Cyrnínové: ještě jinak se vypravuje, že praotec jejich byl uhlíř »Černý«, který knížete Černého pohostil. Viz pověst o pražském posvícení při Václav. ul.

Černínský palác a Loretánské náměstí.

Diviš z toho rodu, nejvyšší hofmistr Bedřicha Falckého, byl mezi popravenými na Staroměstském náměstí; bratr jeho Heřman však bojoval s císařskými na Bílé Hoře a po konfiskacích skoupil mnoho statkův; byl vyslancem v Turecku a způsobil svou rázností, že sultán r. 1644 vojsko již do Uher vypravené odvolal. Dále paměti zasluhuje ctnostná Zuzana Černínová roz. Homutová z Harasova na Radeníně, od níž se zachovala důležitá sbírka dopisův; »tyto listy tklivé, ovanuté čistou staročeskou poctivostí a laskavostí jsou ozdobou archivu jindřichohradeckého.« Láskou k umění, vědám i našemu národu a štědrostí vynikl Eugen Karel Černín (1796—1868).

Palác tento vystavěl hrabě Jan Humprecht Černín; stavbu navrhl Francesco Carrati, provedli Jan de Capauli a Abraham Leitner v l. 1669—1691. Ale lid říká, že palác stavěn byl 100 let. Po smrti Carratiho vedli stavbu Giovani Maderna a po něm Domenico Rosi.*

*) Tak nás poučil důkladný Herain; v Ott. Sl. N. se jmenuje stavitelem Giovani Simonetti. — Onen Carrati »Kais. Kön. Oberschanzbaumeister in Prag« stavěl hradby pražské; ač sám neuměl psáti, vydal tiskem dílo o stavbě Klementinu. — O paláci viz též K. Chytil, Zprávy arch. a inž. 1895. str. 60.

O stavbě paláce Svátek vypravuje tuto pověst: Hrabě Černín nařídil svému staviteli, aby mu vystavěl palác, jemuž by co do velikosti žádný v Praze se nevyrovnal. Stavitel se dal do práce a zapravoval všecky výlohy z vlastní kapsy, tak že i do dluhů zabředl. Ale to ho nermoutilo, neboť věděl, že dokonče stavbu od hraběte dobře bude zaplacen. Palác stál v celé slávě, a stavitel se chystal odjeti k hraběti na panství, aby jej do Prahy pozval a palác mu odevzdal. V tom dojde z venkova zpráva, že hrabě na honbě náhlou smrtí se světa sešel. Stavitel tedy se odebral k hraběnce vdově, aby mu vydání za stavbu nahradila, ale ta jej odbyla, aby se vykázal upsáním od hraběte potvrzeným. Stavitel marně se odvolával k obyčeji hraběte, jenž řemeslníky vždy vyplácel až po dokonané práci. V nesnázích stavitel žádal o radu bratra svého, který byl freimaurem (svobodným zednářem), a ten mu slíbil pomoci. Uvedl jej do shromáždění freimaurů, kdež stavitel žádost svou přednesl a za přispění prosil. Nejvyšší mistr učinil nějaká zaříkávání a pak pokynul do zadu síně. Tam se rozevřela opona a z ní vystoupila postava zemřelého hraběte Černína, jak byl žil. Byl to duch hraběte, jenž se přiblížil ke stolu, na němž smlouva stavitelova na podpis čekala, a zde položil ruku na list. Potom duch zmizel a na smlouvě zůstala ruka jako vypálena. Hraběnka pak, když jí předložena byla smlouva s podivným tímto podpisem, již se nezdráhala staviteli vyplatiti peníze.

Palác tento, nyní kasárny Černínské či cís. Františka Josefa, vyniká více ohromností pozdního renaissančního slohu než ušlechtilostí; byly v něm však znamenité fresky (boj Titanů) od Václ. Reinera, sochy od Mat. Brauna a Ign. Platzera, veřeje z červeného mramoru, kaple, veliká knihovna, sbírka mincí a obrazárna. Za palácem byl krásný sad a lesík. Ale r. 1777 Černínové se usadili ve Vídni a palác tento znenáhla zpustlý pronajímali chudině, až r. 1848 byl prodán eráru a zřízen za kasárny. Zevnějšek zachoval mohutnou rustiku a 32 ohromných polosloupův i rozsáhlý balkon, ale vnitřek utrpěl vandalskou adaptací r. 1852 velice; zrušeno bylo velikolepé schodiště, fresky Reinerovy zabíleny a sochy zničeny, ze dvou poschodí udělány čtyři. Povídají, že budova ta má oken co dní do roka.

Když r. 1742 Francouzové v Praze byli obléháni, »chtěli palác tento pobořiti, aby na zříceninách jeho mohli baterie lépe umístiti; leč princ Karel Lotrinský dověděv se o tom, po zvláštním poslu vzkázal maršálu Brogliovi, že Rakušané v odvetu za to ihned vyhodí do povětří palác kurfiřtský v Mnichově (byliť Francouzové spojenci bavorského Karla Alberta, jenž se dal v Praze korunovati za krále), bude-li Černínský palác dosti málo poškozen. Tím budova ta byla zachráněna. Ovšem střelbou oblehatelů paláce na Hradčanech vypadaly od kulových děl jako řešeta, zvláště pak západní strana paláce Černínského byla poseta kulemi, jichž v okolí do tisíců nasbíráno.« Také r. 1757, když pruský Fridrich II. obléhal Prahu, zdejší okolí mnoho utrpělo.

Paláci tomu říkávali též pro velikost — jest 150 m. dl. — nebo zchátralost »chalupa«. Císaři Josefu II. prý hrabě Černín jej nabídl za dar, aby prý »chalupu« na Hradčanech od něho přijmouti ráčil. Ale císař odpověděl, že chalupy nepotřebuje a že by ani hrabě neměl bydliti v chalupě. A od té doby prý žádný Černín tam nevstoupil.

A ještě jedna pověst zachována o tomto paláci. Před mnoha lety tu bydlila pyšná hraběnka, jež si dala jednou na ples zhotoviti trepky z chleba. Ale za trest pro ni přišel ďábel, jenž ji roztrhal. A od té doby po chodbách Černínského paláce obchází duch její. (Český lid X. 210.)

Černokostelecká silnice Žk. (prodloužená vinohradská Jungmannova tř.) vede k Černému Kostelci či správněji Kostelci nad Černými lesy. Okresní město toto (34 km od Prahy) má pěkný zámek Smiřických ze 16. stol. Černým sluje, že obklopen býval velikými lesy. — O zdejších hřbitovech viz Olšany. Č. 786 jest hostinec na Flo ře, č. 71 umrlčí komora pražská, č. 712 nový židovský hřbitov s krásnou pohřební síní, č. 870 evangel. hřbitov, majetek Německé evang. obce v Praze, č. 949 evang. umrlčí kaple, majetek obce Pražské, č. 897 Václavka.

Z Červené ulice.

Na Čertoušku VII. z Bělského tř. do Kamenické ul. Všude v Čechách, kde bývaly rokle a místa nepříjemná, jako zde bývalo, se říkalo čertův důl a p. Znění to ulici úředně dáno r. 1888.

Č. 629 jest hospoda na Čertoušku, za to jiná č. 596 sluje u andělíčků; č. 834 jest zájezdný hostinec Hotel Bivoj, č. 404 továrna Ant. Reissenzahna, č. 696 u Havránků, č. 741 na staré rychtě. Na Čertoušku jest též holešovická synagoga.

Červená ul. V. od proslulé synagogy Staronové do Cikánské ul. Při assanaci zmizí novým náměstím u synagogy a blokem západním u sv. Ducha. Druhdy slula Řeznickou po masných krámech židovských, jež tu bývaly i se šlachtátou na prostranství na vých. od jmenované synagogy, t. zv. Červeném plácku či Náměstí u synagogy; proto bylo dáno jí jméno Červená, že masné krámy židovské po starém zvyku bývaly natřeny červeně. Starší jméno Nová poštovská* odtud, že v domě č. 167-3, jehož zajímavou přední část nižší jest viděti na obr. str. 130. a 131., bývala pošta; v domě tom jsou dlouhé temné chodby, kde prý se schovávali Židé, kdykoli byli pronásledováni. Dvorkem se přicházelo až skoro k Cikánské synagoze. (Viz obr. str. 125., kde v zadu v l. viděti tuto synagogu.) V domě tom jest soukromá modlitebna (Betverein) Mošeles-Derech-Ješara.

Vedle (roh Rabínské ul. na sev. od synagogy) dům č. 220-1 slul »za školou«. Z majitelů jmenují se r. 1481 David a žena jeho Lia, potom Hořovští, Černý, Jakub Lounský, lékař Josef Uher a j. Na zač. 17. stol. na tom místě vznikl i dům č. 219 v Rabínské ul., i byli majiteli onoho Vedelesové a Popprové, tohoto Klabrové. — Zajímavý jest zevnějšek domu č. 168-5. Viz obr. str. 132.

O synagoze Staronové viz Rabínská ul.; od ní na jih při téže ulici stojí známá radnice židovská, o níž též při oné ulici vypravuji. Sem však hledí za ní massivní stavba synagogy zvané Vysoká škola, již prý vystavěl Mordechaj Maisl (viz Maiselova ul.). O ní ani pilný dr. Teige neumí pověděti nic důkladnějšího. Odtud

* Na rozdíl od Staré poštovské, což jest nynější Břehová.

po jižní straně ulice (čísla sudá) domy letos se bourají; č. 139-22 byl dům nadace Wiena Jáchyma.

Na Červené skále Žk. za rybníčkem olšanským jižně od vrchu sv. Kříže; zde jest pouze č. 36 koňská porážka (maj. Stome V.)

Českobratrská ul. Žk. z Komenského nám. na jv. směrem k Olšanům má jméno po jednotě Českých bratří.

Č. 400 jest škola, 249 u sv. Trojice, 262 u Jaroslava z Čechtic, 851 u Palmů, 838 u sv. Kříže (tak sluje vrch na sev. od Olšan.)

Čeští bratří sluje náboženská společnost u nás vzniklá v polovici 15. stol.; zakladatelé její po příkladu Petra Chelčického (viz Chelčického ul.) tvořili zprvu volná bratrstva na zlepšení mravnosti a života náboženského; zvláště to byli posluchači mistra Jana z Rokycan, jenž odkazoval rád na Chelčického. Na přímluvu Rokycany, jenž však potom »bratry« pronásledoval, usadili se nejprve v opuštěné tehdy vesnici Kunvaldu na panství Jiřího z Poděbrad. R. 1464 s jinými Kunvaldští sešli se na horách za Rychnovem a učinili Jednotu bratrskou, která potom zcela se oddělila od katolíků i podobojích. Pro mravný úpadek strany pod obojí k Bratřím se přidávali lidé zbožnější, a tak ke konci 15. stol. bylo již přes 300 sborů bratrských hlavně ve vých. Čechách. Z panských rodů k nim se znali Krajířové z Krajku v Boleslavi a Kostkové v Litomyšli. Lehčí povahy lidé potom na zač. 16. stol. drželi se Luthera. Obřady jejich byly velmi prosté, ve věrouce Bratří spokojovali se nejvíce sv. písmem. Brzy byli pronásledováni od strany pod obojí i katolické, ač vynikali přísnou kázní, láskou k bližnímu a mravností, velikou péčí o školství* a pilným obíráním se literaturou. Mnozí z nich (Jan Augusta, Jan Blahoslav, Václav Budovec z Budova, Karel ze Žerotína, nejvíce pak Jan Amos Komenský) vždy zachováni budou v paměti potomstva. Jednota českobratrská byla »prostotou a mravopočestností křesťanskou výtečná, svým písemnictvím pro jazyk český věčně důležitá!« A co vytrpěli pronásledování! List královský ze dne 5. července 1503 praví o nich, že jsou horší a škodlivější než Turci. — Viz Slavík, Jan Blahoslav a Čeští bratří, Osvěta 1873.

Za synagogou v Červené ulici.

Českomoravská třída Lbň. I. jest silnice k Hloubětínu; nazvána tak po První

* Nemajíce jazyka latinského za bohoslužebný a neschvalujíce studia klassiků pohanských, měli školy české na př. v Ml. Boleslavi, Litomyšli, Brandýse n. Orl., Prostějově, kde učil od r. 1549 Jan Blahoslav a kde žákem jeho byl Jan ze Žerotína, v Přerově, kde správcem byl 1608 až 1614 Komenský a j.

Pohled do Červené ul. z Cikánské ul.

Českomoravské továrně na stroje v Praze (č. 205, 234, 327) na l. za nádražím státní dráhy. V této továrně r. 1900 byla vyrobena první lokomotiva v Čechách; před tím všechny dělány byly ve Vídni. — Č. 198 jest strojírna firmy Bratří Prášilové a spol.

Čestmírova ul. Nsl. od Národního domu z Havlíčkovy tř. k nádraží nuselsko-vršovickému. Č. 148 u Přemysla, 217 u České koruny.

Čestmír (Štyr) byl statečný vůdce, jejž kníže Neklan poslal proti odbojnému Vlastislavu (Vlaslavu) Luckému; v bitvě na Turském poli (jižně od Kralup, záp. od Libšic) Čestmír »jakoby někdo slabé makovice podsekával železem, tak sekal mečem hlavy nepřátel, až uprostřed seče padl na velikou hromadu zabitých«. Čechové po přání jeho nasypali mu mohylu; ještě Dobnerovi okazovali hrob Čestmírův. Byl u samého Turska, kde se říká »na Krlíši«. Viz Jirásek, Staré pověsti české str. 98.

K Ďáblicům siln. Lbň. II. mezi silnicí ke Kobylisům a cestou Střížkovskou. Ďáblice (Dablice) sev. od Libně původně snad sluly Davlice. Jest tam dvůr hrab. Černína a nadační statek se dvorem řádu Křižovnického. Zámek jest jednopatrová budova barokní se sochou sv. Václava na vrcholu štítu; uvnitř jest kaple nejsv. Trojice. Blíže v l. od silnice jest vrch Ladví či Ďáblická hora, nejvyšší (356 m.) bod v okolí Prahy. O zalesněném tom vrchu praví Zap: »Vyhlídka s Ladví jest opravdu překrásná. S vrcholku jeho přehlédneme celé Polabí až daleko za Mělník, všecky homole českého Středohoří, a k západní straně leží tu před námi celá Praha v plném majestátu svém, podávajíc zraku užaslému obraz tak krásný a velebný, že nelze podobného viděti daleko široko po všech zemích Evropy!«

Dojdeš tam z Libně buď přes Kobylisy nebo po této silnici; na kopci jsou veliké lomy kamenné, za starých dob prý tam bývala tvrz. R. 1254 les Ládvé Otakar II. daroval řádu Křižovníkův; v 15. stol. ve vsi měl dvůr měšťan pražský Ondřej Štuk; o rodině té viz Týnská ul. č. 622-17. Část vsi náležela obci Nového města. Statek křižovnický, tvrz a ves od stavův odbojných r. 1620 koupil měšťan pražský Jan nejst. Petráček z Vokounšteina a musil je pak vrátiti beze vší náhrady; odešel potom pro náboženství ze země a vrátiv se r. 1631, odsouzen byl všeho jmění. — Jméno Ladví prý od toho, že místo to bylo zasvěceno pohanské bohyně Ladě, které však nikdy nebylo. Slovo lada znamenalo druhdy dívku, a bylo by tudy Ladví tolik co Děvín; jiné slovo lada značí pole nezorané.

Dačického ul. Nsl. P. z Lomnického ul. do ul. Třebízského jižně od kostela.

Mikuláš Dačický z Heslova (1555—1626) pocházel z bohaté měšťanské rodiny erbovní v Kutné Hoře; vedle své záslužné činnosti letopisecké (jeho zajímavé Paměti vydal ve 2 dílech dr. Rezek) a lásce k vlasti i k českému jazyku, vlastností to chvalitebných, proslul i výstředností a prostopášností; noční toulky, pitky, souboje* a rvačky byly mu denním chlebíčkem. Když pro zabití pana Šťastného Novohradského z Kolovrat r. 1582 byl zavřen, »choval se velmi nezbedně, s lidmi, kteří mu ve vězení sloužili a ho navštěvovali, i do půl noci pil, z vězení krčmu dělal a denně 2 tolary i více za víno utrácel«. Věru, veselý žalář. Tak se stalo, že po smrti nezůstalo po něm ani na pohřeb.

Dačický jest příkladem úpadku doby, jež měla v zápětí bitvu bělohorskou; stav panský hynul nezřízeným životem i karbanem — proto též hleděli nabýti pak majetku od alchymistů, — rytíři namnoze klesli na urozené sedláky, kteří krutě nakládali s lidem a rvali se z příčin nejmalichernějších, a stav městský po příkladu vyšších zbujněl a staral se více o zábavy než o blaho obecné.

U Daliborky IV. jest slepá ulička (upravená r. 1864), do níž se chodí od hradu z Jiřské ul. uličkou v l. vedle kasáren svatojiřských nebo od Starých zámeckých schodů mezi č. 7. a 8. po několika schodech. Jméno její po věži Daliborce do níž však nepřijdeš tudy, nýbrž z nádvoří v sousedním purkrabství; o ní tedy bude mluveno až při ul. Jiřské. Proto název tento není vhodný, a lépe by bylo bývalo nechati jméno dřívější; říkali tomuto malebnému a zajímavému zákoutí Zlatá ulička, že prý v ní bydlívali alchymisté,** kteří dělali či chtěli dělati zlato; vskutku však jako jinde uličce úzké a druhdy asi velmi nečisté — posud pro 17 domků jsou jen dvě místa, potřebná v každém domě — žertem dáno tak pěkné jméno. (Však i jinde nebývalo lépe, jak najdeš u Z. Wintra, Kult. obrazy I. 408.) Jsou tu domečky velice skrovné a právě tou nepatrností zajímavé. Viz obr. na str. 134. Byltʼ na př. »dům« č. 27 prodán r. 1898 za 1200 zl., a č. 26 dokonce jen za 600 zl. (Není tedy tak nesnadno, státi se domácím pánem v Praze.) Z nich jeden (č. 23-22 n. s obrázkem) sluje u Anděla strážce. Viz obr. str. 134. Velice skrovný, snad nejmenší v Praze, jest domek č. 19; viz obr. str. 135. Mimo domek č. 12 v pravém koutě, jest tu při staré zdi 16 domků, jež většinou vznikly až v 17. století, když »střelcům« či strážcům zámeckým bylo povoleno, aby si zřídili příbytky podél zdi hradební, již viděti jest na našich obrázcích, hlavně na příl. 6., kde zeď ještě vysoko vyčnívá nad střechami prvních tří domků. Ale již r. 1597 cís. Rudolf II. pro lepší opatření a bezpečnost hradu dal povolení, aby klenutí ve zdi hradní proti zahradě rozděleno bylo na střelce, kteří při branách hradních se chovají. V této části byli ubytováni 24 střelci, ovšem dokud trvali ve službě.*** Tito červeně odění střelci rozpuštěni byli za Josefa II. když vězení na věžích byla zrušena a celý hrad měl se státi kasárnami; poslední hejtman střelců byl Arnošt Šiška z Jarmolic. Domky ty ovšem za více než 100 let změnily mnoho majitelův, ale pozemek stále jest majetkem dvorního eráru.

Podivným dojmem v Praze působí Zlatá ulička, zvláště že betlemské ty domky jsou natřeny různými barvami. Když jsem si prohlížel tato místa, ochotná paní domácí v č. 12 pozvala mne do svého čistého, liliputánského domku, jenž jest obydlen ve 3 patrech, totiž

* Byl znamenitým šermířem; proto po proslulém »fechtýři« tom se nazval v Praze šermířský klub.

** Viz Alchymie v Čechách za Rudolfa II., Svátek, Obrazy z kult. dějin č. II. — O uličce též viz Neruda, Obrazy života 1860, str. 105 (se 2 vyobraz.) a Prager Zeitung 1864 č. 280.

*** Z výpisů půjčených mi laskavostí p. Václ. Brože, člena rady kr. hl. m. Prahy.

Severní strana Zlaté uličky (U Daliborky) směrem k Daliborce.

ve výši ulice, v poschodí a ve sklepě. Odevšad jest pěkný pohled na Jelení příkop, z oken pak na východ daleko na Letnou a k Vysočanům. Vypravovala mi též, že v jednom z těch domků bydlí advokát, jenž denně odtud chodí do své kanceláře na Smíchov; tak se mu zalíbila tato zvláštní ulice s vyhlídkou na Císařskou zahradu. Všecky domky jsou čisté,

Domek „u Anděla strážce" a sousední v Zlaté uličce (U Daliborky).

pořádné, a jak jsem viděl leckde, před okny do Jeleního příkopu mají výstupky, na nichž pečlivě zdejší obyvatelé krmí ptactvo ze zámecké zahrady.

Přicházíš-li sem od sv. Jiří, proti kasárnám vidíš hostinec č. 10-13 n.; býval kláštera sv. Jiří a bydlil tu úředník toho ústavu; po zrušení kláštera r. 1790 byl prodán za 888 zl. Vedle jest starý úzký dům č. 9-11 n.; viz obr. na str. 135. Naproti č. 31-38 n. jest majetkem kapituly u sv. Víta; bydlívají tu hudebníci a kapelníci chrámu, na př. slavný skladatel Škroup (v. t.). Nyní tu bydlí proff konservatoře a ředitel kůru u sv. Víta Josef Förster. Za ním proti č. 8-9 n. u sv Floriána jest č. 30-36 n. u Kamenného stolu, dříve dům baronův. Bydlívalť tu prý baron, jenž zchudl pro přílišnou lásku k divadlu a umělkyním; na konec zde našed útulek, hrával tu divadlo pro sebe i chudé sousedy. Č. 11-7 u zeleného ořechu jest majetek Morice knížete z Lobkovic jako č. 7-5 t. zv. malý Lobkovický dům. Zde v levo přijdeš do vlastní ulice, na obou

Nejmenší dům v Praze. (Č. 19 v Zlaté uličce.)

Dům č. 9-1 n. na začátku Zlaté uličky. (U Daliborky).

koncích slepé. Po pravé straně za domem Lobkovickým jest č. 6-3 n. zadní část nejvyššího purkrabství (v. Jiřská ul.).

Na opačném konci za č. 28-32 n. jest starobylá věž t. zv. Mihulka nebo Bílá věž nebo věž dlužníkův, do příkopu okrouhlá; jména historického tato věž nemá. (Viz dílo Svátkovo a článek Fr. Beneše v Pam. arch. X. str. 79.) Vyobr. její jest na příl. 6., kde viděti věž tu v levo vedle domečku č. 28. V pravo vyčnívá dům kapitulní č. 31. Bývala tu prý »železná panna«, nástroj k mučení. Odtud k purkrabství dříve horem vedla chodba, v níž byla kaple pro vězně; a pod tou právě chodbou vznikly domky střelcův. — I v této věži bylo vězení spodní t. zv. hladomorna, přístupná pouze okrouhlým otvorem se shora, kudy spouštěni bývali vězňové. Viz obr. str. 136. Vchod do vězení není skrze hlavní dveře věže, nýbrž vedle v koutě dveřmi, které jsou poslední v levo (na obr. na str. 134.). O věžích hradu více vypravuji při »Král. náhradí«.

Jmenovaný domek č. 28 zcela zastíněn jest od západu sousední věží; říkají, že tam po celý rok nesvítí do oken ani slunce ani měsíc. Bydlíval tu prý muž nadaný mocí kouzelnou, však jen do té doby, dokud by se dcera jeho nezamilovala. Když tedy jednou ji přistihl u okna s mladým mužem, oba zabil; krev jejich kanula do Jeleního příkopu, a od té doby tam pod oknem roste »srdcovka«. Vrah, aby nebyl vyzrazen, myl si ruce zkrvácené v nádobě, na niž právě svítil měsíc — a od té doby ani měsíc ani slunce se nepodívá na okno, u něhož otec probodl dceru.

A ještě něco o střelcích. Dle nařízení Karla IV. z r. 1360 měli hradeb města vůbec ostříhati střelcové (hotovitelé zbraně); »že mají na věžích své obydlí míti a tu své řemeslo dělati, oni i čeleď jejich ode všech berní, služeb a daní svobodni býti.« A tak všichni kušaři (kteří dělali kuše) a lučištníci se přestěhovali na věže městské, majíce na parkánech i cvičiště. Tam chodili se cvičit ve střelbě i měšťané, kteří vcházeli mezi sebou v jakousi cechovní společnost, a při tom »prázdnívali hubatky a korbele piva«. Již v době Rudolfově se směje někdo, že »nepřítel nebude tak tiše státi, jako terč; mimo

Vězení v t. zv. Mihulce či Bílé věži.

to střelci střelbě ani dobře se nenaučí, poněvadž už před střelbou se dobře napájejí, čímž dostává se jim dvojnásobných očí a oni daleko se terče míjejí«. (Viz Z. Winter, Kulturní obraz.)

Byl to počátek nynějších »ostrostřelců«; později ovšem nechali kuší a lukův a chopili se zbraně střelné. Císař Ferdinand I. r. 1537 dal jim ostrov Malé Benátky, od té doby zvaný Střeleckým (v. t.). — Kolem města domky střelců strženy byly při stavění moderních hradeb v 17. stol., zde však domky střelců zámeckých při zdi hradební se udržely. Zbořeno bylo pouze r. 1890 č. 29 na rozšíření místa.

Dalimilova ul. Žk. z Kostnického nám. do Cimburkovy ul. pojmenována jest po českém kronikáři Dalimilovi z poč. 14. stol. O jeho osobě nic nevíme, než co z díla jeho samého dá se souditi, že byl muž velice vzdělaný, národa svého nejvýš milovný. Jeho rýmovaná kronika náleží mezi nejdůležitější památky starého českého písemnictví. — Č. 577 na Šumavě, 760 u Šťovíčka, 261 u Ondř. Jach. Šlika 728 u Zemské jubil. výstavy.

Západní konec Zlaté uličky u t. zv. Mihulky.

Příl. 6.

Dalimilova ul. Lbň. jest krátká ulička ze Svatováclavské tř. k Fügnerově při domě (č. 543) Lad. Hejtmánka, učitele a dějepisce města Libně.

Davídkova ul. Lbň. I. a II. jest silnice k Ďáblicím. Václav Davídek byl ředitelem panství Libeňského od r. 1827 a velice se zasloužil o Libeň. Za něho byla stavěna tato silnice, z části vylámaná v »Pískových vrších , kde mu v l. zasadili desku r. 1848. Na pravo dále jest č. 443 hřbitov židovský.

Dejvice či Děvice jest roztroušená ves od nádraží v Brusce k sz. (na sev. od Střešovic) a tvoří obec jednu spolu se Šárkou horní a dolní i Podbabou. Již r. 1886 jednalo se o spojení obce této s Prahou a opět r. 1896, ale posud k němu nedošlo. Původně se říkalo Dehnice, že tu pálili dehet (kolomaz); jméno připomíná se již r. 1088. Ve vlastních Dejvicích č. 1. jest dvůr proboštství sv. Víta od nejstarších dob; již r. 1320 proboštství »pražské« dostalo zde veliké popluží směnou za jiné statky od krále Jana a podrželo je vždy mimo krátkou dobu, kdy obec pražská r. 1420 je zabavila. Z jiných majitelů zdejších dvorců se jmenuje v 15. století zámečník staroměstský Jakub Dousek (Dušek) či Kdousek, jenž tu zakládal vinice; později je koupil zeman Otík Zádubský ze Šontálu či Šuntálu, jenž r. 1510 měl jeden ze tří domů na místě nynějšího paláce Toskánského na Hradčanech; po něm je držel r. 1516 jeho syn Viktorin Zádubský ze Šontálu. R. 1585 dvůr purkrabský v Dehnicích držel nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka; po něm Jiří z Lobkovic. V 17. stol. měl tu dva dvory druhdy proboštské (jeden s krčmou a kovárnou) Michal Vittmann, měšťan novoměstský, sťatý r. 1621. Syn jeho Jan odešel pro víru z Čech r. 1628, ale se Sasy se vrátil po 3 letech, začež propadl svůj díl na domě u Koláčníků v Nekázance.

U direktora zdejšího statku Procházky r. 1823 byl učitelem známý německý romanopisec Jiří K. Herloš (1804—1849), jenž vybíral si látky z českého dějepisu; spisy jeho do češtiny přeložené hojně se čítaly u nás a čtou dosud.

Ke proboštství náleží také mimo pivovar (č. 4) a kovárnu (č. 3) ještě Hadovka (č. 10 a 168), Hanspaulka (č. 15 a 166), Pothánka (č. 28) a Sušírna (č. 206). Mimo to jsou tu ještě mnohá jména domův a usedlostí, některá velmi stará: 12 Mydlářka, 13 Herzovka, 14 a 165 Strakovka, 16 a 210 Kotlářka, 25 Santinka, 26 St. Juliska, 27 Šťáhlavka, 30 Makourka či Majorka, 56 Zlatnice, 57 Beránka, 59 Pernikářka s kaplí sv. Michala, 66 u Váchů, 104 u Sokola, 120 Wiltschovka, 130 Na růžku, 135 Na sekyrce, 146 Karlovka, 149 Šťáhlavka, 181 u krále Jiřího, 200 a 201 Nová Juliska (212 Stará Juliska), 205 restaurace u zlatého papouška. V č. 184 jest obecní úřad, v č. 186 škola, v č. 208 bydlí JUDr. Josef Vančura, sekretář zemského výboru, docent římského práva na č. universitě.

Dejvicemi přijdeme do Šárky horní, kde jest druhá část obce Dejvické při kostele sv. Matěje;* viz obr. na str. 140., kde viděti jest kostelík ten z údolí Šáreckého, a obr. tamtéž dole, představující kostel se hřbitovem. Sem Pražané odedávna rádi chodívají na »první jarní pouť« v neděli po sv. Matěji (24. února). Ovšem dříve bývaly vycházky Pražanů »za bránu« častější a živější; nevadily jim zaprášené silnice ani vzdálenost, aby nešli pěšky, jen když se dostali z města sevřeného hradbami. Nyní hubujeme na nedělní nával při jízdě po elektrické nebo železné dráze nebo po parníku a náramně divíme se tomu, kdo pěšky vykoná cestu sem nebo do Hlubo-

* Jméno to druhdy u nás bylo častější; místo Matěj (jež často se mate s jménem Matouš) říkali Matějka, Macek, Macej, Macík, Macák, Mach, Mácha, Machek, Mašek.

čep, nebo do Roztok, kam druhdy došly děti. – Dle pověsti zde již Boleslav Pobožný založil kapli ke cti toho svatého.

Pohled na kostel sv. Matěje z údolí.

Hájek vypravuje: Boleslav Pobožný r. 971 chtě služebníkům svým kratochvíli učiniti, jel na lov do lesa, kterýž Šárka slove, a kníže na jednom vrchu zůstal sám toliko s jedním služebníkem. I ukázal se mu velmi veliký medvěd, an jde k němu. I řekl služebník: »Ó, milý kníže, běž pryč, aby lité zvíře tebe nazadávilo.« Ale kníže poznamenav se sv. křížem stál nepohnutě maje naději, že pro to znamení sv. kříže nebude moci mu uškoditi. A tak přišel medvěd až blízko k němu. Strach ovšem, kterýž byl na srdci knížete, proměnil tvář jeho. I ukázal se mu v té chvíli člověk, stoje před ním jako svaté postavy, maje hůl dlouhou, i udeřil to zvíře, které ihned pryč se obrátilo a odešlo. I řekl kníže: »Měj dík, muži dobrý, z toho, že jsi mne této šelmy zbavil.« I řekl muž: »Tato šelma pekelná, která tobě se ukázala v tohoto hrozného zvířete osobě, chtěla tebe odtud odehnati; neboť ona tuto při těchto hrobích, na nichž ty stojíš, svou zvláštní rozkoš má.« Otázal se kníže: »Či jsou tito hrobové?« — »Těch, již kouzelný nápoj pili.« — »Prosím tebe, kdo to byli?« — »Služebníci Ctiradovi, jež dívčí ruka pobila, a tomu jest dnes, jak se to stalo, 230 let.« — »Kterak ty to víš? Však osoba tvého věku ukazuje, že jsi toho času na světě nebyl.«

I odpověděl muž: »Všecky věci, které na světě se dály toho času i před tím i nyní se dějí, mně známy jsou.« — A kníže se ptal: »Prosím tebe, kdo jsi ty a které jest tvé jméno?« — »Služebník jsem a apoštol Ježíše Krista jménem Matěj«, a s tím hned od něho

Kostel sv. Matěje v Šárce.

Na kraji Divoké Šárky.

Příl. 7.

odstoupil a v nějakou se světlost proměniv zmizel. — Když pak kníže se domů navrátil, vidění to biskupu vypravil. I řekl biskup: »Synu můj, vzdej chválu Pánu Bohu a na tom místě postaviti rozkaž modlitebnici ve jménu apoštola sv. Matěje, a on tvůj také zvláštní před Pánem Bohem přímluvce bude.« Tu kníže hned bez meškání sám dům Boží založil, postavil i dokonal, a biskup Vojtěch k poctivosti Pánu Bohu i sv. Matěji tu na Šárce ten kostel posvětil. —

První farář v Šárce se uvádí r. 1404 (Martin z Humpolce), kostel — jistě o mnoho starší — teprv r. 1517.

Na místě onoho staršího kostelíka zde probošt svatovítský Frant. Strachovský ze Strachovic vystavěl nynější kostel r. 1771, v němž na hlavním oltáři jest obraz od Dittmanna ze staršího kostela. Na hřbitově u kostela jest hrobka proboštů pražských; zdo odpočívá také Fr. St. Kodym (viz dále) a hudební skladatel J. Drahorád.

Dvůr č. 17 nyní jest »špitálského« řádu Křižovníků s červenou hvězdou a proto sluje Špitálka. Býval však i tu dvůr proboštství pražského, jenž r. 1421 od obce pražské byl zabaven a dán Janu řečenému pak Šárka, v jehož rodě dvůr ten s vinicemi dlouho zůstával. Tento Jan ze Šárky měl nyn. dům kanovnický 58-14 na Hradčan. nám. a byl purkrabím Pražského hradu roku 1430, jakož i dědici jeho za Jiřího a Vladislava. R. 1502 dvůr Šárecký měl Sak ze Znančic.

Č 18 sluje Šafránka, 19 Fišerka a jest majetkem dvou synů F. St. Kodyma,* 20 stará fara, 198 nová fara (proboštství sv. Víta); nyní tu farářem jest známý řečník ThDr. Rud. Horský, spisovatel a organisator hnutí křesťansko-sociálního. Č. 112 sluje Zavadilka.

Od sv. Matěje vede serpentinová stezka do Dolní Šárky, hlubokého to údolí, v místech některých velmi zajímavého; leckterý však Pražan snad již byl na Alpách a jinde, a zdejších krásných míst neviděl. Připojená příl. 7., představuje vchod od Liboce při t. zv. Džbáně; na obr. str. 144. viděti malebnou skupinu velikých balvanů; obr. na str. 145. představuje místo zvané Čertovy vidle u Čertova mlýna. Přes toto údolí mocná Libuše prý měla kožený most; po něm jezdívala na zlatém voze, až jednou most se přetrhl a vůz spadnuv do údolí, hluboko se zaryl do země. Však známější jest toto místo z pověsti o lstivé Šárce.**

Bylo za dívčí války. Vlasta zvěděvši skrze zradu dívek, jež byly na Vyšehradě, že Ctirad, vážený zeman a Přemyslův rada nejvyšší, pojede skrze Lichucoves do Kopaniny, poslala rychle 50 dívek nejstatečnějších na výborných koních, aby buď statečností nebo nějakou lstí na té cestě Ctirada o hrdlo připravily. Dívky to učiniti přislíbily.

I měly mezi sebou družku velmi ušlechtilou a krásné tváři, jménem Šárku, kteréžto svázavše ruce i nohy, trubičku loveckou jí na krk pověsily i położivše ji v lese, kudy znaly, že Ctirad pojede, lahvici také velikou medu vedle ní postavily a samy se v tajném místě v tom lese skryvše, svým koním kouzly řehot zadělaly.

Tu Ctirad v hustý les a hluboký důl jeda uhlídá, ana blízko cesty leží dívka krásná svázána a velmi srdečně pláče, a vrána sedíc na stromě nad ní kvákala. Zastaviv se, ptal se jí, co by to bylo, a ona odpověděla: »Milý pane, zdali nevíš, jaká se nešlechetnost děje od dívek v té zemi? Protož tebe prosím, rozvaž mne, a já tobě všecko oznámím.«

Ctirad sestoupiv s koně ji rozvázal a ona se posadivši řekla: »Jsem já dcera Mnohoslavova z Oskořína i byla jsem s otcem na lovu; když pak jsem se pustila v hustém lese za zvěří, ztratila jsem otce. V tom tu přišly na mne ty nešlechetné dívky a mocí na svůj hrad svázanou vésti chtěly. Ale když jsme přijely k tomuto místu, uslyševše řehtání tvých koní myslily, že to otec můj, a utekly.«

* Lékař Filip Stanislav Kodym celý život věnoval vzdělání lidu, pro nějž psal knihy populární; byl i poslancem na sněmě. Zemřel r. 1884. Syn jeho MUDr. Odolen Kodym píše články lékařské.
** Někteří vykládají starý původ jména od »šarkán« (drak).

Ctirad jí řekl: »Mnohoslav jest mi dobře znám; poněvadž jsi jeho dcera, pojeď se mnou na mém koni, a já tebe jemu poctivě navrátím.«

A ona řekla: »Ó, co on toho velmi vděčen bude! Ale, milý pane, pro tvou urozenost tebe prosím, maličko na této trávě vedle mne se posaď, až já odpočinu.« A napivši se medu podala panu Ctiradovi prosíc, aby se také napil. Tu Ctirad jsa jat krásou její pil ten nápoj s ochotností, podal jest také ostatním a všichni ssedavše s koní pili a chválili. Ale med ten uměním Vlastiným byl okouzlen, že kdo se ho napil, žádný se nemohl brániti.

Prosila také Ctirada, aby maličko zatroubil na její trubici — tu rychle dívky valně na ně přiklopotaly, Ctirada jaly a svázaly, služebníky jeho pobily. Píši někteří, že na ten čas v tom lese veliké chechtání od zlých duchů slyšáno bylo, a snad se tomu nešlechetnému činu i ďáblové smáli. Potom Ctirada na Děvín přivedly a na zítří na břehu Vltavy, aby viděl Přemysl, jej do kola vpletly a mrtvého knížeti na vzdory tam postavily.

A ten les, kde Ctirad skrze nešlechetný úklad zrádné Šárky byl jat, až do dnešního dne Šárka sluje.« — U Ctirada se říká mezi býv. vinicemi Kesnerkou č. 42. v Dejvicích a č. 192. nad Křížovou ul. Sm.)

Z Divoké Šárky.

Potok Šárecký, zprvu jmenovaný Hostivickým i Litovickým i Chýnským (všecko dle vsí), protéká rybník u Liboce, z něhož se odvádí většinou voda jeho umělým ramenem z doby Rudolfa II., aby zásobovala (od Střešovic se vede z části potrubím) hrad Pražský; druhé rameno přirozeným spádem teče údolím Šáreckým k ústí v Podbabě. Vlastní údolí začíná u Vokovic, kde potok padá do skalní rokle a odtud sluje Šáreckým. Do něho nyní pohodlně se dostaneme ze stanice Liboce; první ta divoká úžlabina sluje Džbán. V buližníkových těchto skalách nyní se láme štěrk; asi před 30 léty přišli tam na dutinu, vyplněnou krystaly křemene vzácné velikosti a krásy. Dále pak spolehlivým vůdcem jest nám jmenovaný potok, jenž velikými oklikami, ale cestou zajímavou přivede nás na stanici v Podbabě; ku projití celého údolí od dráhy ke dráze potřebujeme asi 3 hodiny. — Vysoká skála v pravo od potoka t. zv. Kozákova jest zajímava nálezy archaeologickými (viz Beneš v Archaeol. pam. VII.); byla tu prastará osada, na jejímž pohřebišti se našly mnohé památky

bronzové, hliněné a kostěné. Ve 12. stol. kdesi v Šárce stávala ves Újezdec; v části hořejší někde byla »Vraní hora« a jiné místo »u starého mlýna«.

Pod skalou Dívčím skokem začínají mlýny, všecky v krásných místech, až konečně z romantické Šárky Divoké se přijde do Mírné (až k Jenerálce), Krotké a konečně Utěšené, kde již se střídají četné hostince s villami a vesnickými domky

Čertovy vidle v Šárce.

až do Podbaby; tam již ve 14. stol. se připomínají vinice. Říká se tu Dejvická Podbaba* i Malá Šárka.

Některá ze zdejších skal jest prý zkamenělá Šárka.

* Při potoku Lysolejském, jenž do Šáreckého teče nedaleko ústí do Vltavy, jest Podbaba Lysolejská. Poslední kraj návrší při vstupu údolí k řece již v 15. stol. slul Babou, jak vůbec v zemích českých se nazývá mnoho vrchů, jichž sousedé slují často Dědem. Někteří myslí, že tu Bába, slovanská bohyně deštivého mračna, měla své háje a svaté studánky. Posud říkáme o mračnech, že báby vstávají, a odkud déšť nejčastěji přicházívá, se říká »babi kout«. Na kopci tom jest viděti zříceniny věže s gothickým oknem. Prý tu bývala kaple; však spíše jest to jen zbytek letohradu viničního, upraveného na »zříceniny« od inženýrů při stavbě dráhy. Dle této hory Baby nazvána osada Podbabou; za Karla IV. hojně tu bylo vinic, jimž se říkalo »na Šárkách«.

»Klid hluboký pad' v srdce raněné,
noc temná na zrak, bezdné ticho v sluch,
pak shasla pamět v hlavě znavené,
a Šárka od temene do paty
se proměnila v skálu nehybnou.«

(*J. Zeyer*, Ctirad.)

Šárka ještě v 15. a 16. století zlopověstná byla lupiči; r. 1618 vyčítají si u soudu dva výtečníci, že »mordovali na Šárce«.

V té době v Šárkách měl dvě vinice známý Benj. Fruvein z Podolí, jemuž po r. 1621 byly zabaveny; pod kostelem krčmu a mlýn Krištof Kober z Kobersperku (viz Kobrova ul.) koupil a při konfiskaci ztratil; také měšťan novoměstský Balcar Tyliš zde kdesi koupil 4 louky u sv. Matěje od stavův odbojných a musil potom bez náhrady vrátiti proboštovi.

V Šárce dolní jsou jména: č. 42 Konvářka, 44 Malý mlýn, 45 Emilka či Duchoňská, 46 Na kaplance (po majiteli), 55 u Králíčků, 71 Grundovka, 76 Okolka, 77 a 139 Pulkrábka, 78 Velingrová, 79 hostinec Žežulka,* 80 Sanýterka, 81 hostinec Šatovka, 82 Rakařka, 83 Zuzanka, 84 Podháj či Heřmanův dvůr, 85 Ve mlejnku, 86 u Nováků, 91 u Marečků, 110 villa Camillo, 150 Ctiradka, 171 villa Anna, 192 Ctiborka; č. 187 jest škola.

O jméně »Podbaba« Weyhrother vypravuje pověst: Před dávnými věky tudy jel rytíř a při cestě pod skalou spatřil stařenu plačící. Dal se s ní do hovoru a slyšel, že na cestě k hradu Okoři čekají naň nepřátelé v lese, ale že by ho zachránila, vezme-li ji s sebou. Řekl tedy: »Pojď, babo!«, a vzal ji k sobě na koně. Jeli, až dojeli lesa. A vskutku se vyřítili z houštin vrahové, a marným se zdál boj jediného rytíře proti tolika mužům. V tom baba kouzelnice zapískla, zjevili se pomocní duchové, divné postavy s pochodněmi, a vrazi utekli. Za odměnu vyžádala si od rytíře políbení — a při tom z ní se stala spanilá dívka. Byla to Miloslava, dcera Bohumila z Hostouně, od kouzelníka nepřítele začarovaná. — Rytíř ji pojal za choť a na skále, kde ji spatřil ponejprv, vystavěl hrad, jemuž dal jméno »Pojď, babo!« — a z toho jest nynější Podbaba. —

Dělnická ul. VII. z Jeronymovy ul. na vých. od nádraží v Bubnech sluje tak po dělnických domcích, jež tu stojí mezi ul. Jeronymovou a Osadní. Pojmenována byla takto r. 1888; dříve se říkalo V domkách.

Opatřovati dělníkům zdravé a laciné byty jest přední potřebou zvláště v době naší, kdy průmysl tak zkvétá a roste počet dělnictva. U nás posud málo v tom ohledu učiněno; na Smíchově jest podobná osada Mrázovka a zde tato osada dělnických domků, z nichž každý se všech stran jest volný a má zahrádku. Většinou jsou dosud majetkem Společnosti pro stavbu dělnických domkův. — V č. 301 jest opatrovna, 515 škola dívčí na Maninách, 642 sluje u zlat. beránka. — O poměrech dělnictva čti zajímavý spis dr. Cyr. Horáčka, Počátky českého hnutí dělnického, Rozpr. Č. Akad. 1896.

Přímo z této ul. právě se staví nový most provisorní (částečně ze dřívi zbořeného zatímního mostu u Národního divadla) z Holešovic do Libně k ochranné hrázi tamního přístavu. Bude to nejdelší most u nás — 435 m. dl. bez příjezdových ramp, kdežto provisorní na Ferdin. tř. byl jenom 344 m. Tesařskou práci provádí Ant. Kubeš, jenž stavěl též dřevěný most přes Štvanici; železná konstrukce jest z továrny bratří Prášilů v Libni. Stavěn jest tak, aby nepřekážel plavbě — proto pole

* Jindřich Žežule, měšťan novoměstský, r. 1617 prodal zde vinici Kryštofu Domažlickému. R. 1704 vinici Žežulku koupil opat u sv. Mikuláše Maurus Roučka.

na straně libeňské má 40 m. světlosti — aby hověl budovám i poměrům v této části veliké Prahy, kde snad brzy bude čilo na Vltavě, nábřežích, skladištích a nové okružní dráze.

Děvín býval hrad starý, dřevěný, již za Kosmy († 1125) pustý, mezi Hlubočepy a Zlíchovem na vrchu, jenž vysokoční nad kostelíkem zlíchovským. Hrad byl opuštěn, když na témž břehu levém našlo se místo příhodnější — nynější Hradčany; přestěhování takové bývalo obyčejnější a snadnější, dokud se stavělo jen ode dřeva. Na tom místě později držitel zboží zlíchovského, Štěpán z Tetína, postavil hrad kamenný, jenž však byl rozbořen r. 1437, protože z něho se dály loupeže po okolí. Vypravuje-li tedy Hájek, že za něho bylo ještě viděti zbytky hradu, byly to pozůstatky tohoto hradu druhého, a nikoli prvního, k němuž se poutá pověst o Dívčí válce. A kde nachází se dříve jméno Děvín (na př. 1200), míní se pouze místo hradu či hora Děvín. (Viz Tomek, Stará svědectví o hradu Děvínu Čas. Mus. 1846 str. 731.)

Pověst o dívčí válce u nás již byla v 11. stol.; snad jest v pověsti té historické jádro — nějaké boje mezi obyvateli pravého břehu (Vyšehradu) a levého — vyšperkované však po způsobu pověstí řeckých o Amazonkách; snad vše to vybájili si, když vídali zbytky mohutného hradu, aby si vysvětlili jeho zničení. A k výkladu podávalo jim podnět staré jméno Děvín, jež pochází od osobního jména Děva.

Herm. Jireček »Děvín« vykládá od starého slova devas = bůh, (zachovaného v litevštině), takže Děvín jest vlastně »hrad boží«, středisko kultu. Tím také vysvětluje, že jsou Děvíny i jinde než v Čechách, a tam že není podobné pověsti. Byly pak pověsti o takových Amazonkách i u jiných národů (v Asii, Řecku, Skotsku) a tak i česká umístěna v krajině, kde stával Děvín, jenž špatným výkladem upomínal na děvy. — Pověst tu nacházíme již u Kosmy a pak v rýmované kronice Dalimilově, nejšíře ji vypravuje Hájek.

Vlastislava, jinak Vlasta, služebnice někdy Libušina, s mnohými jinými pannami znamenavši, že po smrti Libušině již nejsou ve vážnosti, času jarního r. 736 se svými družkami na horu, kteráž Vidovle slove, vešla a tu tak k nim promluvila: »Libuše, kněžna a paní naše, již jest nám umřela, a tudy nám naší svobody naděje odňata; známť já jistě, že Přemysl jest ve své mysli dosti zuřivý, a syn jeho Nezamysl ještě méně nás si bude vážiti. I seznávám, že nám zlé věci nastávají. Protož, co činiti máme, tuto se usadíce oznamte!«

Stratka, mezi jinými moudřejší, povstavši řekla: »Paní naše sobě volila toho za muže, kdo se jí líbil; protož aby nám takové volení nebylo odňato, vidí se mi za slušno, abys ty, Vlasto, poslala k Přemyslovi, že tomu chceš, aby byl tvým manželem.«

Všem pannám rada ta se líbila, a hned Budeslavku, Všemilu, Hravku a Pětisilu, dívky velmi výmluvné, poslali k Přemyslovi. Ale kníže nezdvořile odpověděl, bude-li se jemu líbiti, že tak učiní. Z toho Vlasta velmi se rozhněvala a jako litá lvice před jinými pannami »řvala« pravíc: »Bijte, zabijte, žádného neživte!«

Po některém čase opět na tu horu se sešly s meči a luky a večer vrazily do dvoru Motolova v krásném údolí, Motola zabily i jeho čeleď a příbytek ten obsadily. Jak Přemysl o tom se dověděl, sluhu Pomnikvasa k nim poslal, aby ji pozval na hodování. Ale Vlasta, jak uslyšela jmenovati Přemysla, poslu kázala nos i rty obřezati a tak jej propustila. A v Motole se ohradily pevnou zdí.

Když pak tam z daleka široka mnoho dívek nashromáždila, jednoho času na horu proti Libínu je uvedla, a tam v brzkém čase hrad velmi vysoký a pevný si postavily. A Vlasta dala jemu jméno Děvín, neboť panny tehdy děvice sluly. Z toho hradu na koních jezdíce veliké škody mužům činily a s kterého býti mohly, zabíjely. Před hradem na velikém prostranství se cvičívaly v jízdě i střelbě z luku. A jednou po hostině všem dívkám dala nápoje kouzelného: a která se napila, každá na bratra i na otce vlastního nevražila a všemu mužskému pohlaví až do smrti se protivila. A od toho dne ještě více muže pobíjely.

Přemysl tedy sněm svolav takovou neřest, která se páše v jeho zemi, všem oznámil. Ale muži toho nedbali a se rozešli. Však děvy muže lákaly a ze záloh dále pobíjely, ženy proti mužům popuzovaly, až žádný životem jist nebyl. Potom teprv přicházeli ke knížeti, aby dívky ty nešlechetné bojem zkrotil a mečem vyhladil. Kníže jim odpověděl: »Mohli jsme to dříve učiniti, a jiskře, aby ohněm byla, nedopouštěti; protož nyní vy počkejte, až já svůj čas uzřím.«

Ale někteří neposlechli a Samoslava sobě za vůdce zvolivše, k Děvínu se strojili. Když tam před hradem se položili, Vlasta svolavši své tovaryšky, k nim promluvila: »Znám to na jedné každé z vás tváři, že při vás žádného není strachu; již jest přišel čas našeho vítězství! Budeme jako Amazonky udatně se bíti; protož vezmouce dobrou mysl a v svých srdcích posilnění, rychle oblecte se v odění, berte lučiště, střely, pavezy, oštěpy, štíty i meče, v brzkém čase uhlídáte, kterak z těch bradatých kozlů krev poteče.«

A hned všechny se přioděly a na koně vsedaly; potom hned dvéře hradu otevřely a táhly na muže, dříve než se vzpamatovali. A tu nejinak bylo bojováno, než jakoby muži ženská srdce měli a ženy se v mužskou statečnost oblekly. Málo mužů z té bitvy vyvázlo, kterým rychlost koní životy zachovala.

Tehdy Přemysl na Libíně kázal postaviti věže a dům veliký dřevěný jako hrad a dal jemu jméno Vyšehrad; a od té doby nikdo toho hradu ani Psáry ani Libínem nejmenoval.

Zatím dívky dále řádily a v údolí Šárce i Ctirada, nejvyššího radu, úkladně jali a zabili. Vlasta vidouc, že muži proti nim již se neodvažují, zhrdla a právo po vší zemi vydala:

Nejprve, který by se pacholík po vší zemi narodil, aby pravé ruky palec jemu uťat byl, aby nemohl meče z pochvy vytáhnouti ani v ruce ho dobře držeti. Druhé, aby jemu pravé oko vyloupeno bylo, aby za štítem nemohl dobře viděti ani z lučiště dobře stříleti. Třetí, aby muži vznešení i prostí jenom orání si hleděli a jiná všeliká díla robotní dělali, panny a ženy aby za ně s nepřáteli bojovaly. Čtvrté, aby každá dívka mohla sobě toho za manžela voliti a vzíti, který se jí bude líbiti.

A zřízení to po vší zemi rozeslala. To slyšíce muži, velmi se lekli a jako včely v den mračný k ouli, ke Přemyslovi běželi, rady i pomoci od něho žádajíce a slibujíce, že již chtí všechno činiti vedle rady jeho. Přemysl na den osmý jim kázal se připraviti a zbrojně a tajně před Vyšehradem postaviti; odtud že se času nočního k Tetínu přeplaví. Tak se stalo, a mužové položivše se před hradem těch dívek nezbedných, počali ukrutně ho dobývati; ale dívky kamením a dřívím se zdí je srážely, ohněm a smolnicemi házely, smolu rozpuštěnou a vodu horkou ukrutně na muže lily.

Tu muži, jakoby se velmi strašili, k lesu ustupovali. Hned Vlasta za nimi vyjela, a u lesa lítě se bojovalo, až Vlasta statečně bojujíc, padla. S ní klesla naděje a síla dívek. Hrad Děvín byl vybrán a ohněm spálen i rozbořen. —

Obšírně v 18. zpěvích zpracoval vypravování to Šeb. Hněvkovský (1770—1847), jenž odpočívá na Olšanech IV. 14. 121. Nověji Žofie Podlipská napsala povídku Dívčí boje v Čechách (r. 1890); Al. Jirásek pověst tu pojal do svých Starých pověstí českých, ale nejkrásněji užil pověsti té Jul. Zeyer ve své sbírce »Vyšehrad«.

Nyní ze zbytků hradu, po celých Čechách tak známého, nenajdeš ani stopy; v okolí se věřilo, že kameny vzaté odtud jsou šťastným základem nových staveb, a proto rozebrali vše důkladně. — Tak se »stavělo« i jinde; bylť pohodlnější bráti ze starých hradů kámen již otesaný, než teprv jej lámati. — V 16. stol. tam jako k terči střílívali Pražané na zkoušku z nových děl; tak r. 1513 z nového moždíře slitého od zvonaře Bartoše a puškaře Petra. (Podobně r. 1516 se střílelo do pusté tvrzi Strašnické.) Od 1449 byl Děvín či Dívčí hrad majetkem obce Staroměstské.

Dienzenhoferova ul. II. z ul. u Karlova na Bojiště, nazvána tak vhodně r. 1893 po velikém umělci, jehož rozkošná stavba — Amerika, viz příl. 8. — tu stojí v l. (v ul. u Karlova č. 462—28 n.); v pr. jest sanatorium dr. Schneidra.

Dva výteční umělci toho jména u nás žili a dali ráz stavitelství celé době. Kryštof Dienzenhofer (též Dintzenhofer, Dienzenhoffer) rodilý Bavor od Rosen-

heimu, mlád přišel do Prahy a zde se usadil; měšťanem byl od r. 1687, zemřel r. 1722 a pochován byl ve vlastní hrobce u sv. Maří Magd. na Újezdě, kde jsou nyní četnické kasárny. Měl za choť Annu Aichlbaurovu, s níž dostal dům č. 465—2 v Nostické ul. blíže Čertovky proti domu č. 466 »u dvou hrdliček«. R. 1704 si koupil dům nyní zbořený u Petržilků č. 456 roh Újezdu a ul. Novodvorské, od r. 1714 měl dům Mandlerský v ul. Tomášské pod loubím, velikou cihelnu u Prahy a vinici na cihelně. Ze staveb jeho hlavní jsou: kostel a klášter v Břevnově, průčelí Loretánského kostela s kaplemi na záp. straně, kostel sv. Petra a Pavla na Zderaze (1715—1721), palác Lobkovický, ale zvláště malostranský chrám sv. Mikuláše, nejvelkolepější stavba baroková.*

Ale dílo to dokonal již jeho syn Kilián Ignác Dienzenhofer,** nar. 1. září 1689 v Praze, umělec významu světového. (O mladším bratru jeho Jindřichovi viz Chotkova ul.) Mladý Kilián s otcem pracoval v Břevnově a o nyn. četnických kasárnách, pak v 18. roce vydal se na cesty do Vídně, Benátek, Říma a j. i naučil se francouzsky, vlašsky, anglicky, takže těmi jazyky mluvil jako česky. Asi po 10 létech se vrátil a hned stavěl v l. 1715—1720 pro hraběte Jana Václava Michnu z Vacinova Ameriku, t. j. letohrádek ve zdejší jeho veliké zahradě. »Žádné dílo Dienzenhoferovo pozdější nemá tolik svěžesti, tolik kyprosti a roztomilé čipernosti jako tento letohrad Michnův.« Obr. na str. 150. představuje krásný vchod této budovy. Zbudoval pak kostel sv. Jana Nep. u Uršulinek, na Hradčanech Loretu, přestavěl chrám sv. Tomáše, zbudoval kostel P. Marie na Slupi, sv. Jana Nep. na Skalce, sv. Karla Bor. v ul. Resslově se sousedním domem emeritním, konvikt s kostelem sv. Bartoloměje, německou techniku v Husově tř., invalidovnu, překrásný kostel sv. Mikuláše (ruský) i tamní praelaturu nyní zbořenou a j. Byl své doby stavitelem nejoblíbenějším. Za práce restaurační na hradě jmenován byl dvorním stavitelem; když pak s nebezpečenstvím života r. 1744 zničil podkopy pruské na Vyšehradě a zabránil tak ohromnému výbuchu, r. 1745 dostal šlechtictví. Prahy si vážil nejvíce ze všech měst, jež spatřil na cestách. Zesnul 18. prosince 1751 a pochován byl též v býv. kostele dominikánském v hrobce rodinné. Závěť jeho najdeš u dr. Jeřábka, Rozhledy 1901 str. 302.

Jmenovaná Amerika, kteréžto jméno dali letohrádku buršáci později, když tu byla hospoda, jest »pravý skvost stavitelského umění«, jímž obrátil Dienzenhofer na sebe pozornost všeobecnou. Lépe bylo by říkati »letohrádek hraběte Michny«.

V 16. stol. po majiteli Tomáši Hrnečkovi se tu říkalo u Hrnečků, pak Gayerovská zahrada; r. 1715 Josef Línek prodal majetek ten Janu Václ. hraběti Michnovi, jenž dal si vystavěti tuto villu. R. 1729 ji koupil Karel Jos. hrabě Desfours za 10.000 zl. rýn., r. 1765 klempíř Jakub Ježek za 4000 zl. rýn., potom Filip hrabě Browne, r. 1793 Josef Veik, jenž přikoupil sousední zahradu Kozákovskou. Byla pak tu hospoda, až zpustlou budovu koupila obec; potom zde se konaly dobytčí trhy, jež asi r. 1880 přeneseny byly k Slepé bráně na nyn. Komensk. nám. Dle sošek říkávali tu »u trpaslíkův«. Před několika lety obec tu poskytla útulek dívčímu gymnasiu »Minervy«; nyní jest tu chudinský ústav. Posud se zachovaly fresky v prvním poschodí od Jana Schora; část výzdoby té se

* Barok nešetřil přísných pravidel slohových, umělci snažili se dosíci nádherného a malebného účinku tu mohutností a rozsáhlými prostorami, tam opět živou dekorací, která hromadic ozdoby, dusí architektonické jádro. Často se hledí dosáhnouti malebnosti již v půdoryse neklidnou, ale souměrnou soustavou vypouklých a proláklých čar, výše pak se jeví snaha ta sestrojováním účinné perspektivy, kulissovitou soustavou článků, rozmanitě zborcenými plochami a výstřední ozdobou. Viz Braniš, Katechismus umění; sr. Chytil, O stavební činnosti v Praze v době baroka (Zprávy arch. a inž. 1895) i Zeyer, Barok a Rokoko.

** Viz dr. Lub. Jeřábek v Rozhledech 1900, 1901; Mádlovo dílo o Americe vyd. u Topiče a článek jeho v Nár. Listech 9. března 1902; R. Kříženecký a J. Herain ve Zprávách spolku arch. a inž. r. 1899 a zvl. otisk.

Vchod do letohrádku Michnova (Ameriky).

zrcadlem viděti obr. na str. 151.; více utrpěly sochy (nyní v měst. museu odd. XIV.) a vázy (viz obr. str. 153.) od Mat. Brauna; skvostné mříže odtud přišly do Drážďan, budou však fotografovány a dle nich sem přijdou nové místo nehezké zdi. A snad jen odlehlosti místa jest děkovati, že tato výtečná stavba posud neustoupila nějakému fádnímu činžáku.* Budova r. 1884 opravena byla od arch. Bauma, fresky od histor. malíře Heřmana.

Na začátku 19. stol. zde prý se scházeli svobodní zednáři; mezi ně chodil i bohatý měšťan z Nerudovy ul. Však žárlivou milenkou byl zrazen, jat a odpraven na Karlově náměstí, kde druhdy stával kostel Božího Těla. Příběh ten románově vylíčila Kar. Světlá ve Zvonečkové královně.

O svobodných zednářích Svátek vypravuje ještě toto:

Žena jednoho nově přijatého zednáře zpozorovala, že muž její přestal choditi do kostela; z toho soudila, že se dal mezi zednáře. Chtějíc ho vyprostiti z toho nebezpečného spolku, jednou vedrala se do lože shromážděné a naléhala na to, aby ji muže propustili. Po dlouhém zdráhání velmistr jí ukázal knihu, v níž bylo na každém listu jméno jednoho zednáře zapsáno a zároveň jeho srdce vymalováno; mezi každými dvěma listy knihy té pak ležela zlatá jehlice. I pravil velmistr k ženě, aby jehlicí píchla do srdce muže svého, čímž prý ihned přestane býti zednářem. Žena tak učinila a ze srdce vyprýštila se kapka krve. Když pak domů přišla, muže svého nalezla mrtvého na zemi, se zlatou jehlicí v srdci. (Viz Svátek, Obrazy z kult. děj. č. II.)

Dittrichova ul. II. (od Náplavní ul. na jih), byla tak pojmenována r. 1894; vznikla po zboření trestnice, o níž viz Václavská ul.

Dittrich František (1801—1875) byl primatorem pražským r. 1870—3. Byl to muž práce, vzor píle a vytrvalosti. Vyrostl v Podskalí a z mládí vydělával si živobytí jakožto — plavec; ale nepracoval jen rukama, dbal i svého vzdělání a tak se stal konečně předním z měšťanův, až i starostou královské Prahy. Dobrotu srdce, rozvahu a přítomnost ducha dokázal při několika povodních (1845, 1862, 1872), byl zakladatelem paroplavby na Vltavě (proto parník má jeho jméno) i poslancem na sněmu zemském. Takový muž zasloužil, aby jméno jeho nesla nově utvořená ulice, zaslouží nad jiné, aby mládež měla jej vzorem. Odpočívá na Olšanech II., odd. 5., č. hrobu 218.

* Umělecký a dějinný význam této stavby jest stejně vysoký; každé její zanedbání je skutečným hříchem. »Třeba vylámati zdi mezi pilíři plotovými, otevříti průhled z ulice do dvorku, pohled rozkošný, který stihne zde veliké plastiky ve stínu košatých kaštanů, jejichž zelení a bílými květy hravě prokmitává Dienzenhoferova dekorace otvorův i stěn. Dlužno i uchovati a upraviti zbývající ještě trosky zahrady. Jest sice již kusá a stísněná, stále však prostranná dosti, aby mohla býti snadno přetvořena v park, který by mohl býti stejně roztomilý, apartní a půvabný, jako je Amerika sama, rozkoší okolí a malou zvláštností celé Prahy.« (Mádl.) V ose letohrádku má se postaviti zase vzadu pavillon, který tam býval.

Z minulosti toho místa stůjž zde obrázek. Bylo 5. července 1547 v době, kdy král Ferdinand po vítězství svém v Němcích vrátil se do Čech, aby ztrestal neposlušnost stavů, kteří mu odepřeli pomoci do války. Vojsko jeho obsadilo levý břeh a krutě tam řádilo. Toho dne mlynář ze mlýna Spáleného na nyn. Smíchově utekl žoldnéřům a přeplaviv se sem, vypravoval lidu o utrpení na druhém břehu. Podskalští a obyvatelé okolních ulic tím jsouce popuzeni, jali se dělati zákopy na vinici při starém hrádku Zderazském, přitáhli sem několik děl a stříleli na německé žoldnéře za řeku. A z toho pošlo vzbouření po celém městě, i z venkova na tisíce lidu selského přišlo Pražanům na pomoc. Však marný byl odpor; Praha konečně se podrobila a krutě byla ztrestána.

V č. 1942 bydlí Rechziegel Ed. stavitel, v č. 1943 hudební skladatel Karel Hoffmann, virtuos na housle, člen českého kvartetta. Na rohu Dittrichovy a Jenštejnské ul. bude se stavěti studentská kollej Hlávkova.

Divadelní ul. I. a II. jest hluboká ulice pod Ferdinandovou třídou z Tylova nám. (proti Žofínu) za divadlem a na Starém městě mezi Lažanského palácem a Českou spořitelnou až k ul. Betlemské. Jméno po Národním divadle (o němž viz Ferdin. tř.); dříve slula Přívozní (že tu býval přívoz t. zv. Hořejší u č. 334-5) a U nábřeží. Niveau její okazuje bývalou výši těchto míst, než se vystavělo nábřeží Františkovo, kde dříve byl břeh nízký, někde k vodě příkrý, nerovný, všelijak zastavený.

Přívozy nyní jsou jen na pokraji města; dokud nebylo tolik mostů, bývaly i v městě. Tento přívoz vedl přes severní kraj Střeleckého ostrova, kde se prokopal nános, aby oklika nebyla tak veliká. R. 1805 se platilo půl krejcaru převozného, od r. 1812 krejcar; nebyli vyňati ani páni střelci, kteří r. 1787 žádali za zproštění přívozného na svůj ostrov. Přívozníci byli silní a velicí lidé, ale často se opíjeli. U přívozu byla deska s obrazem ruky, do níž meč jest zatknut, s nápisem, »aby žádný v tomto místě zbraně své na žádného nedobýval a vůbec v řád a právo nesahal«. (Nařízení z roku 1690, obnoveno 1819.) Vyhláška tato t. zv. salva guardia tedy znamenala, aby zde jako na jiných místech veřejných byl zachováván pokoj; ale lid žertem vykládal obraz ten tak, že ruka se utne tomu, kdo by nechtěl zaplatiti od přívozu. Zajímavou desku tu spatříš v městském museu; čti Harlas, Z pokladů pražských str. 51—57. — Dle Prager Zeit. 1865 č. 240 ještě tehdy byla podobná deska u malostranského přívozu nedaleko vojenské plovárny a jiná na Štvanici též u přívozu, kde vznikla pověst o katu, již později vypravuji.

Na Novém městě v této ul. jest po levé straně (jdouc z Tylova náměstí) pouze č. 223-1 Národní divadlo, býv. solnice, za starších dob vápenice a lázeň. Kde jest č. 225-2, též bývala vápenice a menší cihelna Mik. Prasete (větší měl dále od břehu); tento konšel s jinými špatně hospodařil, dluhy na obec dělal u Židů, a měl býti r. 1390 popraven. Ale král Václav IV. netrestal ho na hrdle, nýbrž jen odňal mu obě cihelny jeho, a ještě tuto roku 1394

Z výzdoby vnitřní letohrádku Michnova (Ameriky).

mu vrátil. V 15. století byl to majetek pana Bohuslava z Košíně, zemana Jana Špána ze Záhoří, úředníka královny Johanny, choti Jiříkovy, jež cihelnu tu sama koupila r. 1454 a pak prodala manželce pana Petra z Valdeka za 310 kop. — Zde bydlíval houslař a starosta společenstva hotovitelů hudebních nástrojů Kašpar Strnad († 1823). Viz Ed. Homolka, Životop. zprávy o houslařích a loutnařích v Praze, 1896.

Č. 1435-6 majetek kláštera Voršilek, jichž zahrada se táhne odtud až k ul. Uršulinské a od Smetanovy ul. za domy ve tř. Ferdinandově. Č. 1369-8 jest dům Urbánkův. — Za podjezdem, tedy na Starém městě jest č. 1012-3 zadní část paláce Lažanského; za ním č. 334-5 dům zvaný Hořejší přívoz,* majetek PhDr. Ant. Deckra, ředitele gymnasia v Jindř. Hradci; (v domě tom r. 1849 bydlil známý Jos. B. Pichl); č. 995-7 průchodní, jako bývaly i oba předešlé, z této ulice na Františkovo nábřeží; v domě tom bydlil JUDr. Václ. Bělský; viz str. 41. Ostatek ulice po levé straně tvoří sad na Františk. nábřeží.

Naproti jest nové křídlo České spořitelny (viz Ferdin. tř.) na místě býv. domu č. 1014 a č. 335, kdež bývala kaple chudých studentů při kolleji Rečkově, o níž vypravuji při ul. Karol. Světlé. Za ulicí Krocínovou mimo dům Linkův (č. 1050-14) jest č. 1032-16 druhdy maj. známého Al. Olivy; zde bydlí prof. konservatoře, hud. skladatel a člen smyčcového kvartetta Ferd. Lachner. Vedle v č. 1052-18 bydlí docent na fakultě theologické Karel Tippmann. Na rohu Konviktské ul. jest č. 319-20 u Halířků, a na druhém rohu 320-22 majetek Městského musea, jemuž jej odkázal r. 1898 vojenský intendant Karel Neureutter. (Viz str. 70.) Dále ještě sem sahá z ul. Karoliny Světlé č. 321-24 u Malečků a 322-26 u dvou okounků (bei 2 Perschken).

Divišova ul. Sm. (dříve Královská) spojuje Plzeňskou třídu s Radlickou silnicí. Odtud na záp. na návrší jest dělnická osada Mrázovka.

Prokop Diviš (1696—1765), slavný český vynálezce hromosvodu, jsa knězem řádu premonstrátského a doktorem bohosloví, byl farářem v Příměticích u Znojma; při tom zabýval se horlivě vědami přírodními, až r. 1754 postavil první hromosvod, o šest let dříve než Franklin. Ale tehdy takovým věcem málo se rozumělo; venkované myslili, že přístroj ten jest příčinou tehdejšího sucha.

Č. 245 vagonka či strojírna známé firmy svob. pp. Ringhofferův, 615, 616 a 213 maj. akciové společnosti pro průmysl se zbožím kovovým, 664 u nádraží, a 663-23 maj. dvorního rady Jana Kvíčaly, univers. professora klassické filologie.

Divišova ul. Vnhr. z Palackého třídy do Jungmanovy tř. proti Žižkově ulici. Na l. straně jsou krásné a pohodlně zřízené Friedländrovy** lázně (č. 212), na pravo (č. 34-1) do r. 1902 veliká zahrada t. zv. Eichmanka, dříve Lipová i Štikovna (v Janečkově knize »Město Kr. Vinohr.« Štikovna).

Rozsáhlou zahradu tuto r. 1902 koupila záložna Vinohradská a většinou ji rozprodala na stavební místa; jenom části skrovné bude užito na rozšíření ulice a Purkyňova náměstí. Pozemky potřebné k tomu a na založení nových ulic mezi projektovanými 4 bloky domů záložna městu daruje. Zde též proti kostelu bude se stavěti divadlo vinohradské nákladem 1 mill. K. Mnohý asi zahrady té bude litovati, zvláště obyvatelé a nájemníci Divišovy ulice; bylať krásnou zelenou oasou v moři jednotvárných činžáků. První strom padl 18. června 1902; když ostatní příroda počátkem léta bují nejvíce, zde nutná prý potřeba velikého města zničila za krátkou dobu tolik pěkných životů rostlinstva. Byly tu dvě slavnosti v červnu 1902, a již se kope a reguluje a staví přes 20 domů. Tak zmizela zase jedna ze zahrad, jichž i v Praze samé bývalo hojně; dle Květů českých (r. 1834

* Jindy zván byl Prostředním, a Hořejší se říkalo přívozu mezi Podskalím a Smíchovem.
** Vystavěl je r. 1885 Jan Friedländer († 1892) býv. majitel realit a starosta města, čestný měšťan vinohradský.

Amerika.

Příl. 8.

str. 115) jednou sám císař Ferdinand hlubokým citem a radostí jsa opojen zvolal: »Celá Praha jedna jest utěšená zahrada.« — Bohužel jen bývala! — V č. 209-4 má pěveckou a hudební školu bývalý člen opery Národního divadla Karel Čech (vlastně K. Tausík), ředitel kůru u sv. Lidmily.

Dlážděná ul. II. (dříve Dlažební) z Havlíčkova (Senovážného) nám. do Hybernské k Státnímu nádraží. Jméno starobylé (již od r. 1378); ale druhdy i přilehlá část ul. Hybernské a Havlíčkova (Jezdecká) též sluly na (starém) dláždění. Říkali pak ještě před 50 léty Hybernské Dlážděná a této Zadní Dlážděná. — Ponejprv v Praze — a snad ve střední Evropě vůbec — dlážděno bylo za krále Jana Luc. r. 1329; náklad se uhrazoval ungeltem vinným. (Zajímavé nařízení obecní o dlažbě z r. 1331 najdeš u Tomka I. 531.) Při tom odstraňovali přístřešky do ulice vyčnívající, dřevěná loubí a všelijaké podsínce na dřevěných sloupech i otvory sklepů. Dlažbou také teprv se stala možnou poněkud jakási čistota ve městě. Pravidelné čištění a metení města počalo asi r. 1340, od kdy obec zadávala metení jistým pod-

Váza z letohrádku Michnova (Ameriky).

nikatelům. Tehdy páni staroměstští v březnu učinili smlouvu s Jindřichem Nithardem, aby nejdéle do Svatodušních svátků město »ode všeho smradu a neřádu« vyčistil. — Smetí a popel z domů se vyvážely od obce teprv od r. 1681; vybíralo se však tehdy za to od měšťanů po krejcaru.

Však přes to po ulicích bývalo nečistoty nazbyt; čtouce staré zprávy, uvěříme, že pravdu napsal Svatopluk Čech, jak hrdina jeho pan Brouček na ulici z nenadání padl do objemné kalužiny, až záhadná tekutina s hlasným žblunknutím a šplýchnutím vysoko kolem něho vystřikla. — Žumpy domovní důkladně byly vyčištěny r. 1422, když Pražané obléhajíce Karlův Týn, tam z Prahy přivezli přes 800 soudků výkalů, což házeli pak velikými praky na hrad. Viz Fr. Procházka, Miroslava z Lestkova, str. 72.

R. 1508 bylo nařízeno, aby žádný soused nedal líti z oken nebo z kuchyní, bláto aby nikdo v ulicích krom deště nehrabal, než když déšť, tu aby všichni bránili, počnouc shůry až dolů; sviní též aby ven nepouštěli, smetí aby v ulicích nebylo sypáno, nýbrž nošeno na břehy. Nařízení takové asi častěji se opakovalo již dříve; tak r. 1380 poručeno, aby prasata*) svá každý choval ve svém domě, aby neběhala po ulicích, a r. 1407, aby nikdo hrnců nečistých nevyléval na ulici pod pokutou 5 grošů. — Dobytka chovávali v Praze mnoho; tak r. 1597 řezník Zoubek mimo dobytek veliký a telata měl v domě 80 skopcův. Několik let před tím se žaluje, že vepři »chodíce po městě a v struhách se brodíce, z nich smrady vyzdvihují.«

Však čistoty i v lepších ulicích málo bývalo, jak se dovídáme z častých rozkazů a zákonův. Nebylo kanalisace a do struh při chodnících a na ulice vyhazoval každý, co chtěl. I hnoje bývalo leckde na veřejném místě, až z toho »těla lidská nakažena bývají katarrhy, bolestmi zubů, vředy a jinými neřestmi.« R. 1604 kdesi na rynečku na Malé Straně taková byla hromada hnoje a smetí, že v ní pražští tuláci měli své peleše. Scepenělé zvíře, psa i krávu vyvléci na ulici a nechati, nebylo neobyčejno. Také »dlouhé a mnohé časy prošly, až konšelé přišli k přesvědčení, že slepice, husy, kačata, vepříci a jiní tvorové po ulicích se procházející městské čistotě ourazem jsou.« Ještě r. 1601 rozkaz císařský dán: »Strany dobytka sviňového, který se po ulicích toulá, přikazujeme, aby více trpíno nebylo; kdo by se nezachoval, dobytek nechať se mu pobéře do špitálu.«

R. 1483 staroměstský kat Mates nabaživ se krvavého řemesla, živil se prací při dláždění a nošením vody do domův. Malostranským r. 1460 bylo stvrzeno privilegium na clo ve branách ke dlažbě ve městě a r. 1497 přiřknut jim důchod 20 kop ročně ze cla v bráně Strahovské na dlažbu. Ještě v 16. stol. Praha všecka nebyla dlážděna; na Hradčanech teprv r. 1567 se usnesli konšelé o dlažbě, »aby nevolní a nepříjemní smradové a bláta v městě předržena býti mohla«. (Viz Z. Wintra Kulturní obraz měst I. str. 501 n.)

Dlažba staré Prahy byla málo pohodlná, kdybychom ji přirovnávali k nynějším požadavkům. R. 1723, když Karel VI. měl přijeti ke korunovaci, česká dvorská kancelář žádá, »poněvadž v ul. Jesovitské (nyn. Karlově) ke kamennému mostu, též v ulici Ostruhové« — a to byly přece ulice hlavní — »jsou uliční strouhy příliš hluboké a namnoze špatné, aby struhy ty pevným materiálem byly zadělány a tak aby se tudy bezpečně koňmo mohlo jeti.« Bývalyť místo kanálů na vrchu strouhy.

Že v ulicích postranních bylo ještě hůře, snadno věříme; r. 1630 císařští radové České kanceláře nařizují opatu na Karlově, »aby obyvatelé Karlovského práva (obvodu ke klášterní jurisdikci náležejícího) trativody do ulice jdoucí zazdili, smradlavé nečistoty, hnůj kravský i svinský odstranili, nebo pro veliký puch a smrad tudy ani jíti ani jeti nelze a nákaza morová povstati může.« (Navrátil, Paměti kostela na Karlově str. 160.)

Sedláci z Kojetic měli za povinnost z Prahy vyvážeti bláta. R. 1593 o nich zapsáno: »Rychtáři a konšelům domluveno, když z povinnosti sousedé vysíláni bývají do Prahy bláta z města vyvozovati, že vozů prkny opatřených nemají, takže bláto vezouce, zase po městě

* V jiných zemích nebylo lépe; i v Norimberce a v Paříži podobné zákazy se vyskytují v 16. stol.

roztrušují; jestliže se který toho ještě dopustí, takovému ta prkna nehodná do školy k spálení vzata býti mají a ten soused šatlavním vězením skutečně trestán býti má.«

Poslední (třetí) na l. straně (roh Hybern. ul.) jest veliký dům Společnosti c. k. priv. Severní dráhy na místě staršího domu a pivovaru u Radišů či Kalištů. Bratří Breslerové r. 1556 dostali erb a titul z Ottersdorfu, 1581 Václav z Ottersdorfu povýšen do stavu vladyckého a slul z Kaliště a z Ottersdorfu; byl přítel Adama z Veleslavína.

Protější roh č. 1004—6 jest bývalý hraběcí dům Kanálský u černého jelena.

Bylo 22. června r. 1621, den po veliké popravě na Starom. nám. Václav Božecký, služebník městský a Josef Kubín a Jan Švehla, právní řečníci, zde na rohu u tohoto domu mrskáni byli po třetí (ponejprv u radnice, podruhé v Celetné ulici) a vyvedeni z města; byliť pro účastenství v odboji na věky ze země vyhnáni. — Dům ten dříve byl básníka Víta Dentulína z Turtelštejna, prokuratora královského († 1613.) Byl to muž velice bohatý a vzdělaný, přítel tehdejších literátů; náhrobní kámen jeho posud se spatřuje u sv. Jindřicha. Pak zdědila dům dcera jeho Johanna (Jana) vdaná za Hendricha Krumpacha (Grumbacha) z Dorendorfu a Biskupova, který po bitvě Bělohorské utekl. Dům zabavený předán obci Budějovické za půjčku válečnou, později byl vydán Krumpachovi, když se vrátil do Prahy (r. 1638.) Dům později byl hrab. Jos. Canala, pak bar. Ant. z Oudřických.

Dlouhá tř. l. ze severního rohu Starom. nám. do Elišč. tř. proti Souken. ul. Za Rudolfa II. prý slula Na záhoně; jméno Dlouhá se vyskytuje již r. 1310, a byla to ulice hlavní, nejživější tepna města, než ji předstihla Celetná. Byloť to spojení hustě obydleného předměstí Poříčského se středem města. Napočítáno v ní 13 pivovarův a domů nákladnických.*

A jména »dlouhé« si zasloužila dříve právem; jest totiž délka její 520 m. (jako Karlovo nám.), kdežto jiné ulice staré bývaly všecky kratší; na př. Pernštýn 200 m. Celetná 400, Husova 300, Platnéřská 280 m. Nyní ovšem mnohé ulice Nového města a na předměstích jsou značně delší; tak Václav. nám. 770 m., Žitná ul. 620, Poříčí 700, Bělského tř. 1300, Sokolská a Táborská tř. přes 1000, Karlova tř. na Sm. 1400, Královská tř. v Karlíně 1250.

Do nyn. Elišč. tř., tehdy příkopu městského, zakončena byla branou, již v 15. až 17. stol. nazývali Odranou,** jako jeden čas tak říkali i bráně v Celetné ul. Bylyť po vystavění Nového města brány staroměstské, jsouce nepotřebny, zanedbávány. R. 1521 Staroměstští dovolili Říhovi řezníkovi, aby v té bráně, jež pusta stála, udělal si byt; ovšem kdyby nastala potřeba, aby jí zase obci postoupil.

V této polovici (blíže k Elišč. tř.) jest ulice široká, velmi vhodná pro veliké obchody a závody. I zde »rázovitá tato ulice před léty byla plna malebných, milých starých domů se štíty pochmurně dolů shlížejícími, s útulnými mansardami a krásně lomenými hřebeny prejzových střech šedých, barokních domů, jejichž vrata vedla na zamklé dvory, přeplněné nejrůznějším zbožím. — Staré nákladnické domy střídaly se s domy obchodními, zasládlá

* Nákladníci t. j. měšťané, kteří měli právo várečné a vedli náklad na vaření piva, záhy se spolčili v cechy; na processí chodili v pe.kytlích či sukničkách, prapor měli červený s obrazem sv. Václava a čtyřmi lopatkami či limpami. Cech spravovalo osm starších či osmipáni, kteří k ruce měli stálého písaře; ten vedl knihy cechovní, jak bylo jim dovoleno r. 1512. Mnoho zajímavého o pánech nákladnících najdeš u Wintra, Kult. obr. II. 303 n.

** O bráně té vypravuji též při Florenci.

vůně sladu stále se chvěla mezi řadami domů a mísila se s výdechy bavlněných žoků, termeže a drog, v tmavých obchodních sklepeních a komptoirech tichý, pilný a nervosní ruch nesčetných rukou připravoval cestu proudům zlata, jež sem pod střechy starých patricijských domů splývaly.« (Kamper J.)

Na počátku (u Starom. nám.) jest Dlouhá tř. velice rozvětvena v ulice postranní, má či měla malebné kouty a byla úzká, jako všecky ulice jdoucí na Starom. nám. Bývalo toho i potřeba pro snadnější hájení při boji v ulicích. Proto za doby naší zde nastávají a z části již provedeny byly značné změny; domy při ul. Dušní a Kozí, naproti pak při Týnské a Masné ustupují v pozadí. Aby malebné zákoutí hned na počátku Dlouhé tř. nebylo zkaženo a tím poškozen nebyl malebný, středověký ráz náměstí ještě více, než jak se stalo novou ul. Mikulášskou, navrhovalo se a od Klubu za starou Prahu i od Soupisné komise žádalo, aby zachována byla aspoň jedna část barokního domu Laschova č. 609—2, a aby pro uvolnění kommunikace zřídilo se v něm prostorné loubí pro pěší.

Dům č. 609—2 tvoří do náměstí čáru nerovnou (façada z druhé polovice 18. stol.) a do r. 1565 byl jediným domem se sousedním č. 610—4 n., jenž nyní sluje u Kuklíků. Jmenoval pak se dům tento rohový již r. 1427 u slona.*

Tehdy Hynek z Kolšteina a jiní páni chtějíce vysvoboditi zajatého Zikmunda Korybutoviče, z nenadání vpadli do města a dostali se bez odporu až na náměstí. Ale zde jsou přepadeni a zjímáni nebo zbiti. Hynek Kolštejnský se utekl do tohoto domu; ale žoldnéř jakýsi jménem Makovec, kterého Hynek před časem zachránil od šibenice, dopadl jej tam, zabil a svrhl oknem u zadních vrat.

Po Reinhartu z Remeše, který držel i Roztoky, měl tehdy dům tento Jan Rozvoda ze Stakor, jenž zradil Pražanům Zikmunda Korybutoviče, jatého v nyn. Pavlánském klášteře.

R. 1441 zde bydlili papežští legáti, kteří přijeli do Prahy oznámit, že papež Eugenius od sněmu v Basileji zbaven byl hodnosti a zvolen Felix V. Ale v týž čas i poslové od Eugenia se dostavili do Prahy dokazujíce, že on jest pravým papežem. Stavové čeští v tom zmatku nepřidrželi se ani jednoho ani druhého a žádali, aby konečně jim stvrzena byla kompaktáta; na tom jim více záleželo. Také r. 1448 tu byl ubytován kardinál Jan Carvayal, jenž vyjednával s králem Jiříkem o vrácení se Čechů do církve. Byl tehdy slavně uvítán již v Krči, ale pak vypůjčil si kompaktáta a tajně s nimi odejel; chytili jej však u Benešova a přinutili je vrátiti.

Pak byl majitelem domu Václav Holý z Chvališova, konšel úřadu viničného, od něhož jej koupil pan Jindřich z Dubé a Lipé. R. 1505 byl na domě Zikmund Holec z Květnice a říkalo se dům Holcovský; byla to rodina proslulá v držení někdy Zlaté štiky a Platejzu. Po nich dům byl rozdělen, jak svrchu řečeno.

Dům u slona r. 1629 měla paní Kateřina Ludm. Dvořecká, roz. hraběnka Šliková z Pasaunu, vdova po Václ. Štěp. Dvořeckém, synu onoho Prokopa Dvořeckého z Olbramovic, jenž byl jeden z direktorů a 21. června 1621 na náměstí sťat. (Viz Starom. nám.) Ta jej odkázala Frant. Ant. Zárubovi z Hustiřan. Pak měla jej Polyxena Hartmanová z Klarštejna; otec její byl cizozemec Mat. Arnold Hartmann z Klarštejna, jenž u nás koupil několik statků v době pobělohorské.

Po ní byla majitelkou tohoto domu Anna Terezie hrab. Meternichová roz. Cukrová z Tamfeldu; druhý manžel její byl slavný obhájce Vídně r. 1683 Kašpar Zdeněk ze Sulevic. Posud nad portálem jest zašlý znak Cukrů z Tamfeldu; neboť r. 1719

* Před r. 1359 dům tento měl František či Frána z bohatého rodu Rokycanských, jenž koupiv si hrad Okoř, tam bydlil a slul rytířem z Okoře. »Francza Rokczaner« jej prodal ševci Konrádu (Kuneši) Dlouhému; po r. 1400 dům držel Reinhart z Remeše.

Václ. Jos. hrabě z Tamfeldu dům barokově přestavěl; syn jeho a dědic domu Erasmus († 1781) byl poslední toho rodu.

První dům této ul. po l. straně 927(928)—1 vznikl ze dvou domů; z nich bližší k náměstí slul u zlaté oháňky (Fliegenwädel) i u červeného raka, druhý u kamenné hlavy. R. 1450 Mařík od oháňky koupil vinici v Michli. — Nyní jest tu nový rohák při Dušní ul.; znamení domovní staré jest v městském museu. R. 1364 dům ten koupil Bernard či Bernášek Seidl z Píska, jenž často se jmenuje mezi konšely; měl také mlýny za sv. Klimentem na Poříčí, t. zv. Bernáškovy.

K rozšíření Dušní ul. zbořeny byly domy sousední č. 926—3 a nárožní 925—5, jenž slul u zlaté trojky i u smrti. Býval na něm před 100 léty vymalován mladý muž klečící u špalku a kat, jenž se chystá mu stíti hlavu. Zde kdysi bydlili mladí manželé, jimž malý hoch byl unesen od nějakých lidí potulných. Po létech se vrátil do Prahy a nevěda, za manželku si vzal vlastní matku, která byla ovdověla. Však po čase vše vyšlo na jevo, a muž ten, ač nevinen byl, před domem rodným byl sťat. Obraz té popravy byl pak příčinou jména domu.

A ještě jiná jest pověst o tomto bývalém hostinci u smrti, na němž byl letopočet 1690. Bylo v březnu r. 1713, když jednou pozdě v noci za větru a chumelice sem přijel na černém koni cizinec hrozné bledosti a děsných očí. A ráno služebná v hostinci nalezena mrtva s obličejem černým. Byl to první případ hrozné »černé smrti«, kterýmžto morem v Praze a v Čechách tehdy zemřelo na 20.000 lidí. Proto domu prý dáno jméno »u smrti«. A po moru postaveno sousoší sv. Trojice na Malostranském náměstí (viz t.)

Dům č. 926 býval Al. Tochtermanna z Treumuthu; tento sklenář pražský r. 1748 povýšen byl na šlechtictví pro své zásluhy za okkupace francouzské a pruské. — Po velikém požáru francouzském (viz Haštalská ul.) r. 1689 jeden z paličů vyznal· »Také jsme síru házeli, házeli jsme také granáty a ty jsme luntem zapalovali a na střechy házeli. Já jsem hodil svůj granát do toho domu vedle »Smrti« jdouc z rynku do Dlouhé tř., a tu se hned zapálilo.« Byl to tedy tento dům. — Nejstarším majitelem č. 926 Tomek nalezl Martina orlojníka r. 1364, pak tu byl bečvář Duchek řečený Pštros, r. 1435 Václav Holec, po něm Václav malíř. V jiném domě na místě pozdějšího č. 926 byl před r. 1417 lékař a kanovník vyšehradský Václav, pak bečváři. Také v č. 925 bývali bečváři, r. 1428 Mikuláš stolař (mensator.)

Na počátku 16. století dům ten držel švec Matouš Hynek, a po něm říkali »dům Hynkovský«. Od r. 1573 byl majitelem Jan Komedka* z Rovin, potom Zdeněk z Valdštýna, jenž tu zemřel; od vdovy jeho dům dostali její sestra Apolena ze Šternberka a pak syn této Zdeněk ze Šternberka. Od toho jej koupil r. 1615 Samuel Dobřanský z Nigropontu, r. 1628 Baltazar Hofman z Hofmansdorfu. — Ke konci 18. stol. byl to dům známého tehdy advokáta Tomáše Putzlachra, jenž měl znamenitou knihovnu. Bývala tu i »malá pošta«, jako v Celetné ul.; viz str. 104.

Také následující domy od Dušní ke Kozí ul. musí ustoupiti značně vzad. Jest to dům nárožní č. 924—7, jmenovaný již od konce 17. století zlatá kamna, r. 1405 dům Frant. Rokycanského (viz č. 922—11 n.) před tím Ondřeje Štuka, o kterémžto starém rodě pražském uslyšíme při Týnské ul. R. 1429 jej koupil Jan Vlčíhrdlo, jenž před tím měl dům na Uhelném trhu 414—9 a dostal erb a název ze Všehrd.

R. 1463 byl pana Oldřicha Medka z Valdeka, jenž měl též dům 844—8 v Panské ul., vinici na Věnečku v Košířích a jinou, kde jest »Vozová« (Žižkova ul. 38 Vnhr.) Manželkou jeho byla vdova po Vaňku Vackovic z potomstva známého Kříže kramáře. Syn jeho Oldřich ml. Medek byl purkrabím pražským a r. 1483 vzbouřené obci vydal hrad. V té době dům »Medkův« měl královský podkomoří Samuel z Hrádku a z Valečova, jenž jej odkázal svému úředníku Zikmundu z Dvořišť. V 16. století říkali tu u Radů, v 17. stol. u Starých hradů. Ke konci války 30leté měl jej Pavel z Briamondu, pak cís. rada Oldřich Popel z Lobkovic, pak Humprecht Račín z Račína, Anna Hadová z Pichlperka, r. 1679 měšťan Jan Lampl.

* Tehdy k domu náležela i část zadní, kde potom vznikl klášter a kostel sv. Salvatora, vystavěný »v domě Komedkovic«; jak čte se též u Pavla Skály.

Na protější straně č. 612-6 u Peruckých či u stříbrné hvězdy (tak již r. 1405) vystupuje silně do ulice; ale bude asi zachován, protože ještě r. 1902 povoleno bylo jej spravovati. Majitel* Pešík z Kunvaldu (byl rodem ze vsi té u Žamberka, známé bratrem Řehořem, původcem jednoty Českých bratří) či od stříbrné hvězdy byl v Praze všemocnou osobou až do r. 1448 pod ochranou Menharta z Hradce; jsa stálým purkmistrem po 9 let, sám doplňoval konšely a krutě stíhal protivníky a sebe obohacoval. Když Jiří Poděbr. r. 1448 dobyl Prahy, kvapně utekl na Dražice. Chotí jeho byla Eliška ze Sobětic. Manželem dcery jeho Kačky byl pan Jindřich Libštejnský z Kolovrat, jenž s ní vyženil Buštěves. Pešík přikoupil r. 1437 i vedlejší dům (v Týnské ul. 611-4) zvaný Peklo od Jana Velvara; o něm uslyšíme při Týnské ul. 627-7.

Malý dům sousední též rohem vyčnívající do ulice asi zmizí; jest to č. 613-8 u zlaté olivy. R. 1412 slul u tří měsíců, jež na něm byly vymalovány, potom do 16. stol. dům Sosnovců po majiteli zemanu Janu Sosnovci. Byl v poselství do Kutné Hory r. 1480, tam z rozkazu králova byl jat pro nějaké obvinění a vězněn na Křivoklátě; pak vypověděn. Ale již po 3 letech po vzbouření obce stal se konšelem.

R. 1440 dům koupil pan Mikuláš Sokol z Lamberka na Řečici. Jan Sokol byl za Václava IV. polním hejtmanem Pražanův a pak na ně se zlobil, že nechali krále zajmouti, mohouce jej dobře se vší ctí toho sprostiti; zůstal nepřítelem krále Zikmunda a bránil se mu ve Znojmě. Mikuláš Sokol z Lamberka po smrti Žižkově byl vlastním vůdcem vojska pod vrchním velením Zikmunda Korybutoviče proti králi Zikmundovi; r. 1431 učinil výpravu do Rakous, ale byl tam poražen. Zůstával však stále předním z pánů pod obojí při jednání i bojování.

Později od synů Jindřicha Donáta z Těchlovic koupil dům ten bohatý Zikmund Holec z Květnice (syn Václava, jmenovaného při č. 609 a 705 zde). Pak jej měl zeman Jan Žehušický z Nestajova a na Žlebích, po r. 1519 Alžběta z Barchova manželka Diviše z Nestajova.

Č. 923-9 u zlatého pelikána, v 14. stol. dům Motýlovský po Václ. Motýlovi citarníku, jenž jej koupil r. 1483. — V tomto domě r. 1413 měl Petr Meissner obchod papírem; nejstarší to zpráva o papírnictví v Praze.

Vedlejší č. 614-10 sluje u sv. Antonína po obraze na domě. R. 1405 měl jej bečvář Pešlín (Pešek, Petr), po něm bečvář Jamfanak. — Č. 615-12 u sv. Vavřince; na zač. 15. stol. jej měl kuchař Ješek, později uzdář.

Č. 616-14 u zlaté husy, jež jest dosud na domě. Míval jej malostranský sladovník Otmar, jenž sem se odstěhoval po vypálení Malé Strany. Dostal jej pak mocný Pešík z Kunvaldu (v. č. 612-6); potom dům držel syn dcery jeho Beneš Libštejnský z Kolovrat, ale prodal jej r. 1491 paní Zuzaně z Kunvalda, vdově po Martinu z Dříně. Po 5 letech dům koupila Magdalena, matka pana Viktorína Křineckého z Ronova a na Kunstberce, jenž r. 1547 mluvil proti králi Ferdinandovi na sjezdu stavů v Karlově kolleji. Tehdy byl i ustanoven za posla ke králi s důtklivou obranou zápisu pánův a měst, ale než poselstvo odešlo, přišla zpráva o vítězství Ferdinandově u Mühlberka.

Sestra jeho měla pana Donínského z Valdštýna a r. 1526 dům prodala Anežce Štrábochové (v. Řetěz. ul.)

Č. 922-II. zvaný Stará kolkovna (viz obr. na str. 159.) či dům Vagenburský r. 1898 obcí koupený za 237.000 zl. R. 1405 sluje u černého orla nebo dvorem královským. Veliký tento dům dříve byl majetkem Menharta či Mainlina z bohatého měšťanského rodu Rokycanských, z jehož odkazu dáno bylo 50 kop ročního platu na nový klášter u sv. Ducha (viz Dušní ul.).

Spanilá Kristina Rokycanská, snad dcera tohoto Menharta nebo vdova po jeho synu Mikuláši, zalíbila se prostopášnému králi polskému Kazimíru, když byl návštěvou v Praze u Karla IV. r. 1356, aby se smluvili spolu o zachování stálého přátelství. Kazimír jí slíbil

* Koupil jej r. 1415 od Václava, kanovníka pražského, syna onoho Domšíka, jenž byl sťat r. 1413 (viz Starom. nám. č. 605). Pešík držel ten dům společně s bratrem Janem (viz Starom. nám. č. 462); oba byli přátelé krále Zikmunda.

manželství, a Kristina jela s ním do Polska; ale tam byla oklamána, neboť neoddával jich biskup krakovský, jak ona myslila, nýbrž kdosi za biskupa přestrojený. A za nedlouho král ji zapudil, že prý byla holohlavá a vzal si židovku Esther. Tomek dokládá: Zdali se královánı́ chtivá měštka vrátila do Prahy, není známo. — Rokycanšti měli též dům č. 924, dům na nám. Starom. č. 932, František Rokycanský si r. 1359 koupil hrad Okoř (odtud »rytíř František z Okoře«), Čelakovice a j. Rod ten slynul v Praze již ve 13. stol., a jmenovaný Menhart často půjčoval peníze pánům i králi Janu Lucemb.

Stará kolkovna.

Od dědiců Menhartových část toho prostranného dvoru koupil biskup Vratislavský, část probošt Vratislavský; ale od r. 1401 vše náleželo králi Václavu IV., jenž přebýval někdy zde, někdy v druhém »dvoře králově« (viz Králodvorská ul.). Také tu prý byl vězněn. Z té doby zachoval se ve dvoře pěkný arkýř. (Viz obr. na str. 161.)

Byl to dům a dvůr velice prostranný; sáhalť až do nynější ulice Vězeňské proti Staré škole a měl průchody (uličky) i do ul. Dušní a Kozí. Část v ul. Vězeňské (č. 610) bývala majetkem arcibiskupovým; od r. 1401 královým. Průjezd do Dušní ul. právě proti kostelu sv. Salvatora trvá dosud. Ve dvoře se připomíná zahrada, pivovar a sladovna. R. 1420 zde ubytováni byli Táboři, za Rokycany byli tu uvězněni někteří kněží pro neposlušnost. Zikmund r. 1437 daroval dům panu Petru z Michalovic, jenž toho roku ustanoven byl od Zikmunda při odjezdu jeho z Prahy za vladaře či hejtmana zemského s jinými pěti.

R. 1520 dům ten sluje Tovačovským po majiteli Janu Tovačovském z Cimburka (v. Cimburkova ul.). Jest to snad dům později také zvaný Kometkovský proti »zlaté huse«, jejž r. 1615 koupil Benjamin Fruvein rytíř z Podolí od Joachima Ondřeje Šlika a r. 1619 prodal Zdislavu Hrzanovi z Harasova. Ale smlouva byla zrušena a dům ponechán Hrzanovi. Od něho jej koupil r. 1628 Kristián svob. pán z Illau (Illo), jenž s Valdštýnem byl v Chebu zavražděn r. 1634; ale dům ponechán jeho manželce Anně Albertině, roz. hraběnce z Fürstenberku, pak opět provdané za pana Briaumonte. — Zde r. 1743 císařovna Marie Terezie slavila své narozeniny; náleželť tehdy dům tento hraběti Trautmannsdorfovi. — Zde nyní jest c. k. živnostenský soud, menší synagoga Popper-Desensyova a kavárna býv. »u Lojzíčka«.

Celá tato první část Dlouhé tř. za starých dob slula na Veselé, jak říkali též jen domu »u smrti« č. 925-5. Za domem č. 14 n. ulice ustupuje k Masné ul.; jest tu dům 617-16 již r. 1425 a posud zvaný u pěti kostelů (na domě nápis německý.) Když Jan Jiří Pětikostel z Aventinu r. 1619 koupil si v této ul., ale v osadě sv. Haštala jiný dům, byl tento zván u Starých 5 kostelů. Tento koncipista české kanceláře odešel pro víru do Sas, ale vrátiv se 1631, odsouzen všeho

jmění; dům pak tento »vedle domu Bílkovic« r. 1637 za 965 kop míš postoupen býti měl dvorskému komorníku Bartoloměji de Martini (viz zde při č. 54 n.)

Ještě dále couvá starý, úhledný dům č. 618-18 druhdy zvaný dvůr Fikéřův, r. 1426 u klobouků, později u modré růže. V první polovici 15. stol. držel jej rychtář Václav Rak, po r. 1461 pan Jindřich ze Stráže. Vystřídali se tu pak páni Vilém Zub z Landštejna a na Chlumci, Jiří z Ronova na Kunstberce, až 1487 jej koupil řezník Zikmund či Ziga Vaníčkovic (majitel též č. 621-10 n. v Masné ulici.) Byl v listopadu r. 1509 purkmistrem a na jeho přímluvu spojily se obce Starého i Nového města. Po dvou létech jsa perkmistrem hor viničných, stál na sněmě v čele měšťanů proti pánům; byl pak poslem obce ke králi Vladislavu do Budína, kde mluvil před králem jménem ostatních. Při pohřební slavnosti za krále Vladislava nesl korouhev královskou při průvodu kolem náměstí. Byl stále mužem v obci rozhodujícím v tehdejších sporech obecních a náboženských i za krále Ludvíka. — Vedle byla do nedávna ulička k domu č. 622-17 v Týnské ulici.

Na rohu Masné ul., kde druhdy počínávala pravá Dlouhá třída, jest veliký dům č. 705-20 n. u zlaté štiky (již tak zvaný v 15. stol.; jest spojen nyní s býv. domem č. 704 u zlaté krávy při straně Masné ul.) Na něm jest znak domovní a nápis: »Tímto domem vládne ruka Páně, u zlaté štiky jej nazýváme.« Na dvoře jest socha sv. Jana Nep.; lidé říkají, že tu býval klášter. Avšak sochu sv. Jana Nep. najdeš ve mnohých domech pražských, zvláště pivovarech. R. 1428 dům ten koupil Václav Holec, syn Blažkův z Litomyšle, ale brzy jej prodal, koupiv si nynější Platejz; po čase vnuk jeho Viktorín Holec, vzal si Martu, dceru Blažka sladovníka, majitele tohoto domu. Rádyť pražské rodiny pánů sládků ode dávna se ženily a vdávaly mezi sebou. (Vlastní pivovar domu toho byl při Masné ul. nyn. č. 1051-3 a.) Syn Václava Holce Václav r. 1483 povýšen byl do stavu vladyckého s názvem z Květnice, což byla tvrz a ves u Ouval.

Jmenovaný dům č. 704 u krávů či u zlaté krávy skonfiskován byl Simeonu Sušickému ze Sonneštejna a prodán r. 1620 Pavlu Drahnetickému z Weissenberka; Sušický byl 21. června 1621 oběšen na trámu vystrčeném z okna radnice. Za Schallera byl tento dům beze střechy, jen »s francouzskou klenbou«, které neprorazila ani bomba pruská.

Zlatá štika v 17. stol. byla vladycké rodiny Hadů z Proseče. Předek jejich Jan Had, měšťan staroměstský, r. 1556 obdařen byl erbem a heslem z Proseče. Tomáš Had držel dvůr v Roztokách, syn jeho Jan měl Jirny, vnuk Tomáš účastniv se povstání, odsouzen k manství a Jirny mu zabaveny. Ale v Praze na tomto domě zůstala jiná větev, z níž byl Vojtěch Aug. mladší Had z Proseče,* radní a statečný obhájce Prahy r. 1648; za to Ferdinand III. rozhojnil mu erb a přidal mu praedikát »von Pöllerstein«. Pavel Tomáš, snad jeho syn, založil oltář sv. Vojtěcha v kostele Týnském, kde rod ten měl pohřební sklípek.

R. 1725 byl to dům zámožného stavitele Frant. Kaňky, cís. architekta, jenž stavěl chrám sv. Salvatora v Klementinu a klášter sv. Kateřiny v blázinci; ke konci 18. stol. držel dům ten Fr. Srba.

* Ten r. 1629 koupil vinici za Sviňskou branou od emigrantky Markety Andělové a dům v této ulici mezi domem u černých hrabí a domem Jiř. Poučka od emigranta Jana M. Bezdéckého z Bezděčí hory.

Nároží Kozí ul. č. 745-13 bylo zbouráno r. 1902 na rozšíření ulice a již vystavěn stojí nový dům, jenž velice ustoupil. Za starých dob slul u zajíců. R. 1357 byl to dům Matěje či Macka Bolkovic (syna Bolkova) ze znamenitého rodu Welflova; pak tu byli Jan Čech, kotlář Krebs, Petr (Petřík) bečvář.

Nově vystavěn jest také dům č. 744-15 a 743-17 n. zlatá loď, druhy u zeleného orla, r. 1455 u stříbrného raka. Znamení domovní staré odtud jest v městském museu. V 15. stol. tu bývali kotláři, v č. 743 Šebast či Šebek kolebečník (Wiegenmacher, cunabulator), r. 1431 stolař Jan Těžký.

Také nový jest dům č. 742-19 u modrého hroznu, nyní hôtel Bristol, druhdy z části u tří králů, z části (č. 741-23) u červeného raka, dříve u červených raků; mezi nimi č. 748-21 bývala zadní část erárního domu loterie v Kozí ul. (viz t.) Sem hledící část slula r. 1401 u sv. Osvalda; před 70 léty byl tu c. k. vrchní solniční úřad. Č. 742 měl na poč. 15. stol. rybář Adam, pak kramář Ulrich, jenž r. 1420

Vnitřek domu Staré kolkovny.

z Prahy utekl; dům druhý měl Václav Holec, jmenovec bohatého držitele Platejzu. Za rozbrojů r. 1483 Augustin Holec od červených raků utekl z města; dům jeho obcí zabavený koupil sladovník Štěpán. V 16. stol. byl měšťanů žateckých. — Zde jest knihtiskárna firmy Gottlieb Schmelkes, kde vychází Deutsches Abendblatt.

Bývalý průchodní* dům č. 706-22 slul r. 1409 u bílého jelena, nyní u kamenného orla i u Celestýnů. Dle Schallera byla tu v domě ve sklepě starožitná kaple, prý buď po Templářích nebo dokonce z dob oněch 30 vladyků, kteří za Bořivoje se dali pokřtiti. Vskutku r. 1861 ve sklepě byla tu nalezena monstrance. — V 15. stol. byly tu dva domy a třetí na zad; část r. 1404 držel klášter v Sadské, pak krejčí Bohuněk; části druhé byl majitelem Matěj Šrám, jenž měl vinice ve Dvorcích a jiné za Koňskou branou. V 16. století dům vedle štiky slul Švábovský; dostal jej r. 1543 s manželkou svou Lidmilou Valentovou mistr Ondřej

* Průchodním býti přestal r. 1892 rozhodnutím správního soudu; také tento dům jest nový a má dva veliké arkýře ve všech poschodích.

Klatovský (viz str. 22), jenž dvě léta potom dostal erb a praedikát z Dalmanhorstu. Pro vzpouru r. 1547 byl vypověděn, ale dosáhnuv milosti, žil pak v Praze v domě svém u věže (č. 27 v Maiselově ul. 3 n.) R. 1782 nějakou dobu zde našly útulek jeptišky od sv. Anežky (viz str. 16.)

Zikmund Celestýn či Nebeský z Freifeldu, u něhož při vzpouře r. 1618 se scházívali měšťané k poradám, r. 1624 odsouzen byv všeho jmění propadl tento dům, jenž r. 1629 prodán byl za 2950 kop míš. Baltazaru Vernerovi z Gayeršperku. Ze summy trhové král. fisku připadlo 2150 kop, které byly postoupeny s jinými pokutami professnímu domu Jesuitův u sv. Mikuláše-III.; zbytek vykázán byl manželce Celestýnově Lidmile za její věno na témž domě pojištěné. Celestýn pak skonal v cizině.

Nový jest i dům č. 740-25 u Záplatky, druhdy majetek Františka z Jevíčka, probošta boleslavského a kanovníka vyšehradského, pak řezníka Václ. Kočičky.

Také nový jest dům č. 739-27 na rohu Rámové ul., jež bude valně rozšířena; r. 1431 slul z části u láhve, pak u šesti beránkův i u Klouzarů, pův. snad Klozarů. Na zač. 14. stol. byl kláštera sv. Klimenta, pak jmenovaného prve probošta Františka, potom obcí zabaven a prodán kováři Frant. Světovi. — Zde bydlí spisovatel MUDr. Ferd. Pečírka, soukr. docent kožních nemocí a chef c. k. policejních lékařův.

Naproti v Dlouhé tř. 707-24 u zlaté kotvy. R. 1404 tu byl kramář Jiřík, pak kováři Petr Schant, Jakub z Milevska a Matyáš Žalud.

Za č. 708-26 bývala proti Rámové ul. ulička k Masným krámům, kde nyní jest škola č. 700.

Dále po levé straně jsou domy 737-29 dva zlatí nohové (kde v 15. stol. bývali zámečníci) a č. 736-31 rokokový dům u červeného kříže i červeného věnce; nyní jest na domě obrázek v červeném věnci. R. 1405 majitelem byl Petr z Jičína, potom tesař Hanuš.

Č. 735-33 jest veliký dům u Krkavců; táhne se do ul. Rámové (6 n.), kde slul u žaludů. Býval tu pivovar se sladovnou; r. 1403 jej zdědil po tchánu svém Ješkovi Maškovu známý Ludvík (Lojsa) z Florence, příbuzný Anděla, o němž viz str. 75. Od r. 1405 slul Lukášovským po majiteli, od r. 1457 Krkavcovským po majiteli Štěpánu Krkavcovi.

V době bělohorské měl dům tento (dostav jej r. 1615 s ženou svou, dcerou Adama Linharta z Nayenperka) Jan Oršinovský* z Fürstenfeldu, jeden z direktorů; ze strachu utekl s rodinou a odsouzen hrdla, cti i statku. Dům s pivovarem mezi domy Severýna Loštického z Libanu a Viktorína Vokouna z Sázavy koupil Ondřej Leynhouz (Leinhaus) z Břevnova (jenž také koupil dva domy v této ulici po Martinu Fruveinovi) a prodal hned r. 1622 Eustachiu Dittlovi, a ten r. 1625 jej postoupil Marketě Zuzaně Münichové z Arztbergu, roz. Brunnerové z Vildenau. Před 100 léty měl jej bankéř Kar. Ballabene, po němž jméno Balabenka v Libni.

Č. 734-35 bez názvu; také na tom místě bývaly domy dva, jeden s pivovarem r. 1406 Henslina řezníka, pak nějakého Omasty, r. 1432 Jana Poláčka řezníka; druhý, zvaný u koží r. 1432, protože tu kožišník měl na domě kůže za firmu.

Č. 733-37 r. 1405 u opic, nyní u Opiců; malebný dům se sochou P. Marie nad průjezdem.

Roh Rybní ul. v l. č. 732-39 u červeného vozu přestavěný r. 1870. Býval to dům kožišníka Mikul. Egenburgera; obec r. 1421 jej darovala mistru Matyášovi, jenž pracoval

* Byl nevlastní bratr historika Ondřeje Habervešla z Habernfeldu, který byv důstojníkem ve vojště Bedřicha Falckého s ním utekl a v Nizozemí sepsal Bellum Bohemicum, do češtiny přeložené od Em. Tonnera.

o zdokonalování městských příkopů v době válčení s králem Zikmundem. V době bělohorské byl Oldřicha Vodičky.

Vrátíme se na stranu protější; č. 709-28 nemá jména; v 15. stol. měl jej řezník, jenž prodával též drůbež; říkali mu proto »Kurný trh«. — Rovněž bez názvu jest č. 710-30. Zde r. 1725 bydlil sochař Leop. Červenka; platil činže 30 zl.

Č. 711-32 Zlatá skála (hora) či Marie na zlaté skále (znak ten na domě), též u Zlatotepců; v 15. stol. řezníkův. Držel jej v 17. stol. Karel Felix Schuster z Goldburgu, primator 1672—1677. R. 1725 tu bydlil sochař Fr. Veit.

Č. 712-34 sluje Černý dům. V 15. stol. držel jej svého času purkmistr a perkmistr hor viničních Materna, jemuž spolu s jiným měšťanem císař Zikmund r. 1437 zapsal Vršovice. Byl mezi zástupci Prahy na sjezdu zemském v Pelhřimově r. 1446; tam usneseno vypraviti poselstvo k papeži žádat za stvrzení Rokycany i ke králi Fridrichovi, aby krále Ladislava vydal do Čech, sice že by země jiným způsobem se musila opatřiti. — Zde jest Společná záložna zal. r. 1886.

Č. 713-36 jest nákladnický dům u Borovanských. R. 1404 byl sládka Václava z Ořecha, jenž jej koupil od ševce Jakuba. V 17. stol. dům ten držel Ondřej Bernard Borovanský z Borovan a ze Šternfelda, advokát a hofrychtéř královských měst, do stavu rytířského povýšený r. 1657.

Č. 714-38 roh Rybné ul. jsou bývalé jatky staroměstské, r. 1449 u rohože. Tato porážka mívala na bráně znak řezníků, udělený jim od Jana Lucemburského za statečnost jemu osvědčenou při dobývání Prahy (v. Týnský kostel). V jatkách zdejších se prohlížel dobytek porážený od řezníků staroměstských. — Zde bydlí cís. rada Josef Wohanka, člen panské sněmovny, praesident obch. a živnost. komory, náměstek nejvyššího maršálka zemského. Dům ten si vystavěl r. 1898, dle návrhu arch. Fr. Buldry; výzdoba plastická v průčelí jest od prof. C. Kloučka.

Druhý roh Rybné ul. nízký dům č. 715-40 u Mazánků s obrazem P. Marie; na zač. 15. stol. držel jej pokrývač (architector) Jan řečený Uher; od něho jej koupila Dorota vdova po Vítu Zajíčkovi rybáři; r. 1430 majitel Pavel Chudoba. V době bělohorské držel jej (koupiv r. 1612 od Jiříka Keymona či Hejmona řezníka) Martin Fruvein z Podolí, znamenitý právník a prokurátor, jeden z defensorův a direktorů stavu městského; za Fridricha krále r. 1619 do stavu rytířského byv přijat, zhotovil pro direktory nejdůležitější spisy, zvláště oba mandáty o vypovědění jesuitův, hlasoval pro zavržení Ferdinanda krále a zvolení Fridricha falckraběte. Pro tato provinění hned po bitvě bělohorské ve svém domě byl jat, ukrutně zbit a mučen i popálen; potom 20. února 1621. uvězněn a odsouzen hrdla, cti i statku tak, že mu měla býti pravá ruka uťata, hlava sťata, tělo čtvrceno a na cestách rozvěšeno. Avšak Fruvein před popravou spadl nebo shozen byl dne 7. června s Bílé věže, kde byl uvězněn, do příkopa zámeckého, tak že se zabil. Nicméně poprava na mrtvole jeho vykonána byla katem na Bílé Hoře. (Také bratr jeho Benjamin byl odsouzen, ale utekl a později na milost přijat, že vydal akta a protokoly, důležitá k svědectví proti ostatním; za to se stal cís. radou a místosudím král. Českého.) Viz Bílek, Dějiny konfiskací. Dům ten r. 1622 prodán byl Janu Frodlovi z Tatenic k ruce sirotka dcery Lidmily po Danielovi Pražákovi z Jindic.

Jméno u Mazánků jest po Janu Jiřím Mazánkovi, jenž r. 1642 dostal erb a titul z Guldenfeldu (Zlatého pole); tento Mazánek koupil si též dům na Pasířské ul. po Janu Švehlovi, vymrskaném z města r. 1621 a na věčné časy vypověděném.

Naproti č. 731-41 dům Epštejnský či u velikého nebo hrubého muže. Jest to dům rozsáhlý, jenž zaujímá celou stranu ul. Rybné až k Haštalské ul., kde bývával r. 1428 dům u 3 seker (r. 1461 u slunce) a dvůr kláštera Hradištského (viz Haštalská ul.)

Domy č. 729, 728 a 727 v Dlouhé třídě.

Zde v Dlouhé tř. stával dříve jiný dům; před lety byl zbořen a při tom vzala za své stará památka, totiž kamenná tabule s nápisem, že tu jednou v domě tom meškal císař Karel IV. a hoštěn byl. Býval tu pivovar, a císař jednou jeda v noci Černou brankou, která tu stála na konci Dlouhé třídy, slyšel zde sladovnické chasníky zpívati. Když se tázal, co ten zpěv znamená, odpověděli mu, že u sladovnického řemesla ten obyčej jest, při vaření piva nábožné písně zpívati; i sestoupil s koně a vešel do pivovaru, kde ho hned poznali. Prostřevše čisté zástěry na sud a židlici, uctili jej korbelem piva, chlebem a solí, císař pak usednuv jako »řemeslo« (pocestný sladovnický), stoloval a chasu potom hojně obdaroval. Na památku té návštěvy císařovy ona tabule byla vsazena do zdi domu. (Dle Svátka.)

V době bělohorské tento dům byl Vavřince Benjamina od Háje, druhá pak část (nárožní) Jana Jiřího Pětikostela z Aventinu (viz zde č. 16 n.), jenž dům ten koupil r. 1619 od Jana Zylvara ze Silberšteina; Pětikostelovi pak byl zabaven a r. 1629 postoupen Jakubovi Kozlovi z Peclinovce. — Také onen Vavřinec od Háje nemoha r. 1624 pokuty zaplatiti, vězněn byl celý rok a pak odešel ze země; dům svůj tento i zadní »Majšvančovský« r. 1628 skrze plnomocníka prodal Kryštofovi Pilmonovi. — Zde jest menší synagoga Jerusalema Šalomouna a německý útulek pro učně.

Vedle jest č. 730-43 u Humlů, po česku u Medáků. R. 1402 jej koupil Havlík z Turnova či z Boleslavě, otec známých Jana a Pešíka z Kunvaldu (viz č. 612.) R. 1411 měl jej soukenník Něpr, který spolu s Janem Štěknou, kazatelem betlemským, a kramářem Křížem ustanoven byl od královny Hedviky k spravování její nadace (viz str. 112.) V době bělohorské byl Jana Procházky. Také tento dům držel v 18 stol. stavitel Frant. Kaňka (viz č. 705.)

Naproti č. 716-42 starý dům u Baďoučků; nejstarší majitel rybář Rybka Šabalka.

Č. 717-44 u Rindy i u Reitlerův, r. 1430 soukeníka Petra Hrnečka.

Č. 718-46 u zlaté čapky i město Teplice, nyní Jirátova restaurace. R. 1404 krejčí Matyáš z Újezdu jej odkázal Janu písaři staroměstskému, jenž jej prodal Vavřinci soukenníku a ten písaři Janu Sauerhauptovi; r. 1431 byl majitelem kotlář Štěpán.

Č. 719-48 u Bašteckých; r. 1404 domácí pán byl švec Jan Bobík, jenž pak nechav řemesla, prodával slanečky.

Naproti č. 729-45 hostinec u zlatého stromu; druhdy dva domy, z nichž jeden r. 1443 slul u anděla. V 16. stol. slul Bartošovský po majiteli. Zajímavé nádvoří jest poslední zbytek starých velikých domů zdejších. V 17. stol. byl to dům rodiny Krocínů z Drahobejle (viz Krocínova ul.); ke konci 18. stol. dům ten držel proslulý pražský bankéř Karel Ballabene. (Viz zde č. 33 n.) Znak domovní jest nad vchodem na arkýři, jejž viděti na obr. str. 164. Vedle jest viděti dům u Petráčků a v pr. dům u tří lístků jetelových. — Obr. na str. 165. a 167. okazují bývalé nádherné

loggie domů pražských zde pěkně zachované. Pocházejí asi z r. 1608. Viz Herainův výklad k Jansovým obrazům. — Jest tu noclehárna pomocníků kovářských.

Vedle jest č. 728-47 hostinec u Petráčků, druhdy průchodní do ul. Haštalské; ale průchod ten byl vykoupen za 100 zl. r. 1895. Nejstarší známý majitel r. 1405 Radislav (Racek) z Křivous, později soukenník Petr Slon z Mělníka. Jan Petráček, soused staroměstský, dostal r. 1603 s Jiříkem Vokounem erb a titul z Vokounštejna. R. 1620 koupil tvrz a ves Ďáblice a jiné statky kláštera křižovnického, ale po bitvě Bělohorské musil vše vrátiti bez náhrady. Odešel pak pro víru a vrátiv se r. 1631 se Sasy, jest odsouzen všeho jmění. Syn jeho Jan r. 1624 dostal pardon.

Loggie v domě č. 729-45 v Dlouhé třídě.

U Petráčků r. 1817 narodil se syn sládkův Pavel Mnouček († 1879), jenž občanstvo poněmčilé budil k vlastenectví; r. 1848 byl setníkem národní obrany a obětavým účastníkem všech spolkův a schůzí českých. On byl též původcem prvního »bálu českého« v Konviktě r. 1840; druhý ples český byl r. 1841 na Žofíně, třetí r. 1842 v domě Stögrově, nyn. půjčovně. (Viz Konviktská ul.) Zde bydlí býv. pěvkyně Nár. divadla Olga Žikešová-Paršová, jež má zde proslulou školu dramatickou a hudební.

Roh Hradební ul. 727-49 u tří lístků jetelových (beim Kleeblatt), r. 1522 na baště, pěkný dům z 18. stol. se sochou sv. Jana Nep. v průčelí. Ponejprv jest jmenován r. 1409; tehdy byl Purkarta z Altemburka, pak Vavřince soukenníka, r. 1432 jej koupila vdova po hrnčíři (figulus, lutifigulus) Perníčkovi.

Z protějších domů č. 720-50 sluje u bílého lva i u Strunků. V 15. stol. tu byl soukenník Petr řeč. Kulhavý, pak sládek »paní královny«, potom zase soukenník Jíra z Mělníka.

Č. 721-52 u Baborů; r. 1404 majitel Hanuš Seydenschwanc, pak soukenníci. — Když po smrti krále Zikmunda r. 1437 království nastoupil Albrecht, znova nastaly bouře mezi stavy a měšťany pražskými; tehdy nejvyšší hejtmané, z nichž Menhard z Hradce byl nejpřednější, v lednu 1438 zjímati dali některé konšely a jiné měšťany vypověděti; mezi nimi byl soukenník Mik. Pytel z tohoto domu.

Č. 722-54 u šesti penízův (haléřů) se táhne do Benediktské ul., kde za ním (č. 1030) býval dvůr obecní. — V tom domě bydlí mistr kominický Vincenc Demartini; také v ul. Karol. Světlé, v ul. Černé, na Perštýně, na Pohořelci i v Karlíně jsou kominíci toho jména. Přišliť k nám do Čech kominíci většinou z Vlach, a posud i ve venkovských městech našich leckde najdeš kominíka jména italského. Za Rudolfa II. vznikla zvláštní živnost »mestkominická«; patent na ni dostal Vlach, a již 1593 přišli dva »de Martinis«, kteří r. 1618 dostali patent vymetati komíny na hradě.

Před domem č. 726-51 stávala ona Černá branka či brána u Dlouhé třídy, v 16. stol. pro sešlost zvaná Odranou. Proto také vedlejší (roh Elišč. tř. na místě bývalého příkopu) č. 725-53 sluje Branka, jinak v ohradě. Naproti jest bezejmenný dům 723-56 a rohový 724-54 u sv. Valentina, majetek hraběte Herbmala-Chamaré.

Dobrovského ul. VII. z Kamenické ul. do Ovenecké. Od r. 1888 do 1900 slula Na hliništi dle jam, z nichž se brala tu hlína ode dávna. Č. 666 jest Národní hostinec.

Josef Dobrovský vl. Doubravský (nar. 17. srpna 1753 v Děrmetu u Rábu v Uhrách, † v Brně 6. ledna 1829) právem se klade mezi nejznamenitější učence české a slovanské vůbec.

Jeho mluvnice staroslovanská (t. zv. Základové slovanštiny), práce více než třicetiletá, jeho mluvnice česká, jeho dějiny řeči a literatury české i všechny spisy ostatní mají ohromný význam pro naši vědu, ač psal skoro jen německy a latinsky. Byl novicem v řádu jesuitském, po jeho zrušení vychovatelem v hraběcím domě Nostickém, r. 1786 vysvěcen na kněžství, potom byl správcem semináře v Hradišti u Olomouce. Od r. 1790 žil u svých příznivců hrabat Nosticův a Černínův. Hrob jeho na Starém Brně ozdoben jest kovovým pomníkem od hraběte Salma. Pěkně o něm psal Šmilovský ve své povídce Za ranních červánků. O Dobrovském aspoň toto ještě si pamatujme: Když císař Leopold II. navštíviv zasedání Královské učené společnosti byl přítomen přednášce Dobrovského (viz str. 106.) učenec ho poprosil, aby Jeho Cís. Milost »národ český při mateřském jeho jazyku, drahocenném tomto dědictví po praotcích, od neskromného útisku ráčila chrániti«. A za měsíc císař nařídil zřízení stolice jazyka českého na universitě; prvním professorem byl Frant. Pelcl, spisovatel Nové Kroniky české. — V městském sadě blíže Musea pomník mu postaven byl besedou »Dobrovský«, odhalený po řeči dr. Fr. Pastrnka, prof. univers., dne 29. června 1902. — Viz J. Jakubec, Literatura česká 19. stol.

Dobrovského ul. Vnhr., pokračování Erbenovy ul., spojuje Komenského ul. s Palackého tř. Č. 78-12 (v Kramer. ul. 15) jest bývalá villa Helmingrova, č. 380-17 u Dobrovského.

Dolejší náměstí Bbč. blízko kostela. Zde jest č. 59 villa Klára a č. 12 Na Slamníku. Jméno to po známé slavnosti velikonoční.

Zap ve svém Průvodci z r. 1848 slavnost Štrozok (tak se pražskou »češtinou« říkává dosud) popisuje takto: »Každý stav, i šlechta, která se na ten čas ještě ve hlavním městě zdržuje, na této slavnosti podíl béře. Lepší část obecenstva prochází neb projíždí se po parku (Královské oboře) při zvuku hudebního sboru, nižší třídy hromadí se ve vsi okolo hospůdek, kde směšně vyšňořený slamník na suché větvi stromu zavěšený jako heslo slavnosti se skví, a humoristickými českými nápisy se oznamuje, na návsi provozuje starý bajazzo se svou rodinou krkolomné kousky na provaze i na pevné zemi, hluk všelijakých hudebních ná-

strojův a pokřikování rozveseleného ctihodného obecenstva naplňuje povětří a celou krajinu až pozdě do noci.«

Tak jest jen ze skrovné části dosud; zastavováním volnějších míst již nepopřáno míst k zábavě na volném vzduchu.

O původu slavnosti poučí nás F. V. Vykoukal ve své pěkné knize Z časů dávných i našich:

»Pořadateli a původci slavnosti jsou pražští krejčíři. Mistři v čas střihli z pevného plátna bílého na slamník a tovaryši s učeníky jej pěkně ušili a pestrobarevnými mašlemi ozdobili. Na slamníku bývala vyšita (původně byly tam upevněny vycpané loutky) podoba krásného mládence a panny. Slamník potom se pověsil na máji — břízu totiž rašící, pěkně urostlou — později prostě nošen na bidélku, jež ozdobeno bylo jarním kvítím a stužkami. S májí tou průvod chodíval městem, a množství lidu je provázelo. Ubírali se Bruskou branou na prostranství mezi Bubenčem, horou Letnou směrem k řece a k Podbabě se rozkládající, ke studánce Světičce pod návrším kostela sv. Gottharda. (Jméno Světička je nyní zhola neznámo; míní se jím nejspíše studna v Královské oboře.) V Bubenči vítala je slavnostní brána ze žerdí chvojí otočených, na bráně zavěšen byl na žerdi pěkný slamník, pentličkami barevnými hojně ozdobený a také jinde, na domech a stromech visely slamníky i slamníčky. Když průvod s hudbou došel na místo, máje se slamníkem byla zaražena uprostřed a kolem tancováno. Mezi zábavou »plampač« vystoupil na stůl nebo na sud a počal své »kázání« skoro jako bývalo o svatbách.« — Zdá se, že tato slavnost původně byla vítáním jara; konala se již od starodávna, a máme o ní zmínky již v r. 1624.

Z nádvoří domu č. 729-45 v Dlouhé tř.

Donátova ul. Koš., kde č. 92 sluje u zeleného stromu.

Donát Josef jest starosta košířský, majitel realit (zde č. 106) a dvorní dodavatel; tamtéž jest c. kr. dvorní zahradnictví společníka jeho G. Ditricha, jehož pěkný krám v Šlikově paláci každou roční dobu poskytuje překvapující podívanou. — Vůbec v posledních létech v Praze se rozmohly obchody květinářské po všech hlavních ulicích.

Dražické nám. III. od věže u Karlova mostu k sev., pojmenované tak r. 1887, protože prý dřívější název Uhelný plac či Uhelniště (že se tu prodávalo uhlí) uváděl v omyl se známějším Uhelným trhem na Starém městě. Ležíc na pozemcích býv. Biskupského dvora (viz Josefská ul.) vhodně dostalo jméno po Janu z Dražic, posledním biskupu pražském od r. 1301 do 1343. Byl to muž znamenitý, učený, milovník jazyka českého; okrášlil zlatem a stříbrem hrob sv. Vojtěcha u sv. Víta a péči měl o stavbu kostela sv. Jiljí i biskupského dvora. V Roudnici vystavěl kamenný most, první v Čechách. Po 11 let dlel u dvora papežského v Avignonu. Nástupce jeho Arnošt z Pardubic se stal prvním arcibiskupem.

Zde č. 57-1 jest mostecká věž, o níž viz při Karlově mostě; č. 58-2 Panna Maria Pomocná, v nejstarší době jenom krámek (instita) pak domek (domuncula) r. 1430 Václava Koštéře (ochutnávače vína). Před tím až sem »ke zdi mostu« sahala jmenovaná zahrada biskupská, ale záhy na místě tak živém vznikl tu obchůdek. Č. 59-3 Velká velryba, 60-4 restaurace u Gambrina s obrazem sv. Trojice. -- Ve dvoře č. 62-6 jest býv. kaple sv. Antonína; byla to domácí kaple býv. biskupského dvora.

Dům vzadu (63-7) jest obecní, dříve (od r. 1733) malostranského pořádku řeznického. Na blízku v Míšeňské ul. č. 74-9 od r. 1703 byla porážka,* a proto skoro ve všech domech v okolí bydlili řezníci. Za ním jest viděti vyšší dům Anglických panen (viz Josefská ul.). — Na rohu Lužické ul. dům č. 76-12 u tří zlatých pštrosů (posud jsou na domě) má pěkné dva renaisanční štíty; zde jest stanoviště okresní povodní komise pro tuto část Prahy.

V č. 533-8 bydlí básník Al. Škampa, úředník magistrátní; v č. 65-10 jest okresní polic. komisařství; zde též bydlí ThDr. Frant. Kryštůfek, professor universitní a theologický spisovatel. Tento dům prý slul u kamenného zvonu.

Zde v domě tehdy šlechtice Davida bývaly r. 1740 a násled. schůze zednářů těch, kteří přáli bavorskému nápadníku trůnu proti Marii Terezii.** Také tehdejší velmistr jejich hrabě Ferd. Paradis, jmenovaný pak zemským hejtmanem, přál Karlu Albertovi, a tato strana »lože bavorské« zde se scházívala; sem též mezi ně chodíval velitel vojska saského jenerál Rudovský, když Bavoři, Sasové a Francouzi obsadili Prahu. Jmenovaný šlechtic Karel David již dávno měl spojení s Bavory a byl nejhorlivějším agentem pro kurfiřta Karla Alberta. Byl syn malostranského bohatého řezníka Václava Davida (jenž tu koupil spáleniště a vystavěl dům nový) a vystudovav práva, byl sekretářem hraběte z Bubna; pro zpronevěření byl nějaký čas ve vazbě, ale pak bohatě se oženiv, spisoval německy dílo právnické, začež od Karla VI. r. 1733 byl povýšen na šlechtictví. Avšak, jak jsme slyšeli, nevděčně se zachoval a pro vetřelce bavorského horlivě působil; psal i provolání jeho — česky a německy — k obyvatelstvu, aby zdvihlo se proti Marii Terezii, za to že budou vysvobozeni z nevolnictví a po 3 léta nebudou platiti daní. Když konečně David viděl vše ztraceno, prchal z Prahy, ale v t. zv. Francouzské bráně na Vyšehradě byl zatčen. Odsouzen byl na smrt, avšak když v červnu 1743 vyveden byl na popraviště, zřízené před Novoměstskou radnicí a již oči měl zavázány, ohlášen mu od appellačního rady Vojt. Höpfingra pardon, daný od milostivé císařovny. Odsouzen byl pak do vězení do Budína. — Tak i k jiným císařovna se zachovala s moudrou mírností a laskavostí; vyhlášeny byly sice rozsudky, jimiž provinilí odsouzeni buď na smrt, buď do žaláře a ke ztrátě jmění, ale skoro všecky ty pokuty byly prominuty. Proto národ upřímně se těšil na příchod Marie Terezie do Prahy ke korunovaci 12. května 1743. Po slavnosti koruna česká, do té doby vždy chovaná v Čechách, odvezena byla do Vídně.

Dřevná ul. II. z Podskalské tř. (tam, kde posud se končí nové nábřeží zdejší) do ul. Trojické jménem svým označuje hlavní živnost podskalskou, obchod dřevní. — Č. 368-1 modrý lev, r. 1383 majetek Šimona Beládky, r. 1411 Michala Červeného. Za ním jest prostora náležející k domu u Závětů (viz 1.) Na pravé straně č. 2 n. bývalo: 380 u Jeronisů a 381 u Pupků; č. 377-4 u Temosů.

Duškova ul. Sm. z ul. Mozartovy do Tomáškovy (na l. z Plzeňské tř. před kostelem sv. Trojice.)

* R. 1628 řezník Václ. Javůrek pro víru ze země vyšlý s 2 dcerami — ale syn katolík tu zůstal — prodal dům na Šlachtatě mezi domy Martina Fryce a sklepy starších řezníků Matěji Cerhovi.

** Císař Karel VI. nemaje mužských potomků, již r. 1713 vydal nařízení, aby po něm trůn dědily dcery; jest to známá pragmatická sankce, od stavů českých přijatá r. 1720. Ale sotva zemřel r. 1740, proti dědičce Marii Terezii povstal kurfiřt bavorský Karel, jenž měl za manželku dceru cís. Josefa I. Jemu pomáhali Francouzi, někteří panovníci němečtí a hlavně pruský král Bedřich II. Císařovna, zbavivši se Pruska tím, že mu postoupila větší část Slezska, poslala vojsko proti Bavorům a Francouzům, kteří v Praze se bránili dosti dlouho, až jenerál jejich Belleisle musil v prosinci odtáhnouti.

Frant. X. Dušek (zemř. 1799 na Bertramce) byl svého času velice slavný klavírní virtuos, dobrý skladatel a oblíbený učitel hudby i v rodinách šlechtických. Byl žákem Fr. Jana Habermanna, jenž po 20 let byl regenschori u Maltézův. Znám byl po celé Evropě. Mozart ctil jej a docházel do bytu jeho jako do svého otcovského domu. Ve ville jeho na Bertramce (viz Mozartova ul.) bývali častými hosty zástupcové uměleckého světa pražského i předních rodů šlechtických; sem tedy také zavítal Mozart (který již r. 1777 s chotí Duškovou Josefou, proslulou pěvkyní, se seznámil), když přijel r. 1786 a 1787 do Prahy, aby tu pracoval o svém Don Juanu; zde také tuto svou operu dokončil. Hrob Duškův na blízkém hřbitově Košířském jest označen skrovnou deskou. — Jiný byl Jan Lad. Dušek či Dusík, výborný pianista, jenž zemřel 1812 v Paříži; po něm se jmenuje v Čáslavi divadlo.

Dušní ul. I. od začátku Dlouhé tř. na s. k Janskému nám. a k Milosrdným; část v l. za kostelem sv. Salvatora až k Josefovské tř., pak dva domy za Masařskou ul. a v pr. okolí Staré školy byly dosud Židovské (V.) Celá tato ulice bude valně změněna rozšířením, jak již nyní z části viděti jest po zboření mnohých domův. Bude všude asi stejně široká, jako jest na konci mezi školou a kostelem Milosrdných. Pro památku i zde zmiňuji se o některých domech, ač již před našima očima se bourají nebo již zmizely. — Místo našeho krátkého »Dušní« staří říkávali »jdouc k sv. Duchu«, po kterémžto kostele ulice se jmenuje.

Od Staroměstského nám. po l. straně vidíme nádvoří býv. mincovny; dále ušlechtilou stavbu kostela sv. Salvatora*, jež také teprv nyní vynikla zbořením domů. Zde býval r. 1405 dvůr Jošta, markrabí moravského, jenž tu bydlíval; po jeho smrti král Václav IV. jej daroval r. 1413 choti své, královně Žofii; dům ke dvoru náležející byl na Starom. nám. (930-11 n.), známý nyní pod jménem Paulánský klášter, tehdy zvaný »dům markrabin« či »dům markrabství Moravského«. Žofie odkázala jej svému mistru kuchyně Protivovi ze Vchynic, předku nynějších Vchynských či Kinských.

V domě tom nějakou dobu přebýval Zikmund Korybutovič Jagailovec, od Čechů roku 1421 »požádaný a zvolený« za krále, upřímný přítel Čechův. (Známo jest, že Žižka mu říkal »synu« a Korybut jemu »otče«.) R. 1455 dům ten a dvůr měl Jiří z Poděbrad a po něm syn jeho kníže Viktorin. — Více viz Staroměstské náměstí.

Chrám sv. Salvatora v Dušní ul. kolem r. 1830.

* Viz Beneš-Pospíšil, Evang. chrám Salvatorský, Praha 1864. Superintendent Beneš hlavně se přičinil o to, aby kostel tento, od r. 1848 pustý, prodán byl církvi evangelické od eráru. — Srov. Jindř. Pechtl, Rodinná kronika III. 153, Eckert, Posvátná místa II. 368., J. Zimmermann, Verfallene Denkmäler des frommen Sinnes oder Aufgehobene Kirchen, Klöster, Praha 1833. 4. sv., odkud jest vzat i náš obr. str. 169.

Kostel byl vystavěn* »v domě Komedkovic v rynku ležícím« od německých** protestantů augšp. vyznání r. 1611—1614 spolu s gymnasiem. Ornamenty v kostele jeví již počátky stavitelské doby novější; presbyteř jest vícestranný, chrám má z venku ještě opěrné pilíře, okna jsou velmi vysoká, ale římsa, vlys, rustika, to vše jest německá renaissance. Kostel tehdy nazýván byl vůbec německým (templum Salvatoris Germanicum vulgo dictum). Ale r. 1622 kněží ti všichni vypověděni*** a kostel byl zrušen; po dvou létech darem od Ferdinanda II. jej dostali Pauláni (Nejmenší bratří sv. Františka z Pauly, od kteréhožto světce (1416—1507) založen byl tento řád žebravý.) Z dob Lutheránů »na všech dvéřích kostela i domů k němu přináležejících byl nápis: »Quod minimis meis fecistis, mihi fecistis«. (Cokoli mým nejmenším jste učinili, mně jste učinili.) A dobře se hodilo, že kostel ten byl dán 13. ledna 1625 mnichům Paulánům, kteří slují Minimi, jakoby prý byli Lutheráni tušili, že kostel ten brzy se dostane těmto.« (Beckovský.)

Za vpádu Sasů r. 1631 odtud Pauláni přešli k sv. Klementu, a opět tu bylo kázáno lutheránsky od evang. polního kazatele Martina Storcha (Pelarga), když byl chrám »co nejrychleji očištěn od katolické spousty«. Dle pověsti zde na blízku zvonice tajně v noci po 30. listopadu 1631 pochovány byly hlavy sťatých r. 1621, jež do té doby visely na věži mostecké. Jenom účastníci někteří věděli o místě, kde hlavy ty byly uloženy, a nikdy toho nevyzradili. Ale od té doby prý vždy 21. června popravení pánové, jak udeří půlnoc, vystupují z hrobu a pomodlivše se před oltářem, vydají se na noční pout až k radnici, kde se podívají na orloj. Dokud jde, jest prý dobře Čechům. A popatřivše na místo popravní, vracejí se do hrobky.

Avšak skoro jisto jest, že lebky ty pochovány byly v kostele Týnském; dle Jarosl. Schallera nalezeny tam byly r. 1766, když se kopaly základy k novému oltáři P. Marie v pravé lodi při sakristii, a opět tam byly uloženy před dřevěným oltářem.

R. 1632 sem zase vrátili se Pauláni. Když totiž dne 25. května 1632 Prahy zmocnilo se vojsko císařské, kněží protestantští, kteří s jinými emigranty před půl létem se vrátili do Čech s vojskem saským, v počtu asi 50 osob sem se utekli do kostela a zpěvem písní nábožných, vroucími modlitbami a čtením písma sv. hledali útěchy. Za nimi též jiní emigranti a protestanté též sem se nahrnuli, takže kostel

* Dne 27. července 1611 ve středu po sv. Jakubu svěcen první gruntfestní kámen v kostele sv. Kříže v Starém Městě od D. Matyasa Hoye a toho dne při založení kostela německého ve jménu sv. Salvatora do gruntu byl vložen. Ten kostel stavěn byl 3 léta a 2 měsíce. — Dne 5. listop. 1614 v neděli Páně zde první služba Boží kázáním slova Páně, zpěvy pobožnými a posluhováním velebnými svátostmi jest vykonána od doktora Helviga Gardia, správce německého. Viz Šimák, Paměti Vodňanských z Uračova v Čas. Společnosti přátel starož. X.

** »V sousední lutheránské zemi saské, tenkrát obzvláště pro Čechy vřelé, bratrské panovaly sympathie; a lze tvrditi bez přehánění, že skvělé úspěchy protestantismu v Čechách hlavně pomocí a příspěvky ze Sas možnými se stávaly.« Tak píše Beneš, superintendent augsb. vyznání v knížce o tomto chrámě prve uvedené.

*** Tehdy tito evangelíci v Praze mimo kostel zdejší měli druhý u sv. Trojice na Malé straně. (Viz Karmel. ul.) Stěhovali se z Prahy 29. října 1622 mistři David Lippach a Fabián Nathus od sv. Salvatora i mistři Kašpar Wagner a Zikmund Schererz od sv. Trojice. Kudy se ubírali, ulice přeplněny byly lidem plačícím a hořekujícím, jenž se tlačil ke kněžím a s nimi se loučil. Mnoho lidu šlo s nimi daleko za Prahu, kde Lippach stanuv na jakémsi návrší, napomínal lid k vytrvalosti u víře a poroučel jej do ochrany Boží. — Tento Lippach před popravou 21. června 1621 těšil doktora Jesenského a před ním ještě měl disputaci s Jesuity. Jemu také hrabě Šlik před smrtí vyslovil přání, aby byl pochován v »Německém« kostele; tak se stalo, i hlava jeho v květnu r. 1622 vydána byla vdově a k tělu u sv. Salvatora uložena. — V kostele tomto na klenbě byly znaky všech rakouských zemí i znak hrab. Jách. Ondř. Šlika z Holejče, jenž nejvíce se přičinil o stavbu kostela i o založení šestitřídního gymnasia při něm. Bylo tu hned v listopadu r. 1611 přes 200 žáků, učitelé byli povoláni z Lipska. Cti Z. Winter, Český rektor a něm. škola. Světozor 1899 a téhož Život a učení na školách partik. str. 97. — Druhé německé gymnasium bylo u sv. Trojice (viz Karmelit. ul.).

byl přeplněn. Po několika trapných hodinách venku hluk se ozval a tlučeno na dvéře chrámové, aby vydali klíče od kostela Týnského. A již závory zpřeráženy a do kostela se vedral houf studentův a jiných katolíků, všichni ozbrojeni. Hned někteří z kněží jsou poraženi k zemi, biti pěstmi, a šaty s těla jim zdírány. A kněz katolický Jan Böhm jménem kardinála arcibiskupa Harracha prohlásil, že všichni se zatýkají a mají býti odvedeni do vězení na radnici Staroměstskou. Tak se stalo, ale dne 31. května všichni jsou propuštěni, aby do večera odešli z Prahy. — Tak skončil návrat emigrantů, kteří jako r. 1620 spoléhali na pomoc cizí. (Rezek, Dějiny vpádu Saského.)

V kostele r. 1663 hrabě Albrecht Maxm. Des-Fours, (syn Mikuláše Des-Foursa, jenž bojoval na Bílé Hoře, a jsa pak generálem Valdštýnovým, obdržel Hrubý Rohozec a Malou Skálu i povýšen byl r. 1634 do stavu hraběcího) zřídil si rodinnou hrobku v kapli při severní straně hlavního oltáře. Dle pověsti jednou kdosi z rodiny té v hrobce zase oživl a hladem zemřel, což nalezeno bylo, když po létech hrobka se otevřela a muže toho kostra nalezena v koutě sedící. Od té doby prý hrabata ti každému svému mrtvému vráželi před pohřbem do prsou dýku, aby nebyl snad jen zdánlivě mrtev pochován. Mrtvoly ty, když kostel byl zrušen, odtud převezeny byly do kaple u Železného Brodu, kde mají Des-Foursové rodinnou hrobku.

V kostele bývala též hrobka pánů z Vunšviců, kteří měli dům na Václavském nám. s kaplí sv. Jana Nep. Také z rodin Trautmannsdorfů, Šternberků, Pachtův a Hartmannů byli tu pochováváni. V klášteře zdejším žil v 18. stol. Frant. Faustin Procházka (z Nové Paky, 1749—1809), po zrušení řádu direktor gymnasií a správce universitní bibliothéky. Vydal mnoho starších spisů českých a vyzván byv od arcibiskupa též vydal Písmo sv. Také učený druh jeho a pomocník při překladu bible Václav Fortunát Durych, pilný jazykozpytec, byl z tohoto řádu. Žil 1735—1802 a r. 1777 latinským spisem vyložil azbuku kyrillskou, tehdy u nás ještě zcela neznámou. On též povzbudil Dobrovského ke studiu jazyků slovanských. Durych byl posledním představeným kláštera do zrušení jeho za Josefa II.

Při požáru r. 1689, založeném od francouzských paličů, vyhořel i kostel;* však potom byl obnoven** a konvent rozšířen až na Staroměstské nám. (č. 930 11 n.), kam se táhne dlouhá chodba v této budově se dvěma dvory.

R. 1785 konvent Paulánů byl zrušen*** a do kostela dána mincovna; v pravé lodi byla stáj pro koně, neboť stroje tu hnal koňský žentour. Býval tu pak i úřad puncovní a úřad horní v přední budově, kde byly zprvu jen úřady mincovní. Mincovna pražská, jež s přestávkou 1828—1835 trvala do r. 1857, mívala značku C; tehdy zvláště pražský mincmistr Josef Hippmann se přičinil, že mincovna r. 1828 zrušená a přeměněná v úřad puncovní a směnný r. 1835 opět byla obnovena. Úplně zavřena byla r. 1857. — U budovy té, zvané též Paulánskými kasárnami, stávala vojenská strážnice, již r. 1884 obec koupila a zbořila. Když r. 1786 dvorním dekretem evangelické církve nabyly práva kupovati zrušené katolické kostely, církev německá koupila kostel sv. Michala v Opatovické ul. Česká marně se snažila koupiti r. 1810 kostel sv. Bartoloměje, pak sv. Anny, r. 1848 kostel sv. Mikuláše, po dvou létech kostel sv. Michala; konečně až r. 1863 tento kostel koupila česká evangelická obec Augšpurského vyznání za 15.000 zl. Větší část peněz k tomu daroval lipský spolek

* Chytil nejprvé klášter Paulánů, jejž nejvyšší purkrabí hrabě Ignác Martinic krátce před tím dal vystavěti; proto ještě leželo na dvoře mnoho dříví stavebního, které okamžitě se vzňalo a střechu chrámovou se třemi vížkami zapálilo. Zeď chrámová byla poškozena tak silně, že průčelní stěna se zřítila a varhany na kůru zničila. (Lacina, Česká kronika III. 1466.)

** Ale ze dvou věží obnovena byla tehdy pouze jedna; druhá nyní má býti dostavěna.

*** Budova klášterní i s kostelem byla odhadnuta na 16.570 zl.

Gustav-Adolfský. — Nyní jest tu farářem Vil. Molnár, člen zemské školní rady. Býv. rozsáhlý konvent a dům na náměstí, druhdy erární, jsou majetkem obce.

Naproti kostelu č. 905-6 u zeleného stromu ořechového; starší to malebný domek s terasou a altánem nad krámky a vchodem. (Viz obr. str. 172.; v pozadí v l. jest viděti faru a kostel sv. Ducha.) Původně i to bylo část Králova dvora (č. 922-11 n.) v Dlouhé třídě, jakož dosud za ním viděti jest vrata a uličku vedoucí k onomu velikému domu v Dlouhé tř. (Viz str. 159.)

Na počátku 17. stol. měl jej Děpold (Theobald) Švihovský z Ryzmberka, jehož syn Ferdinand Karel byl komorníkem Zimního krále a uprchnuv pak zemřel v Amiensu. Byl mu zabaven dům s kostelem sv. Petra (viz Pavelská ul.), dům u zlatého supa v Celetné ul. a statek Horažďovice. Tento dům však byl ponechán tetě jeho Evě Švihovské, která jej r. 1622 prodala vdově po tesaři Kašparu Kroovi; koupilť jej Děpolt Švihovský od Bartoloměje Jekla za 625 kop gr. č. pro sestru Evu.

Dům u Zeleného stromu ořechového, průchod do býv. Králova dvora (v Dlouhé třídě) a dům u tří mušketýrů v Dušní ulici.

Č. 906-10 u tří mušketýrů, za starých dob pivovar u 3 andělů. V 14. stol. měl dům ten František Hopfner, konšel staroměstský. Rod tento byl z nejstarších známých v Praze; v Kozí ul. dům č. 858-21 některý z Hopfnerů daroval pro bekyně; František Hopfner měl dům v Štupart. ul. 634-13. — V 15. stol. měl jej Martin Všetelka, i říkali pak dům Šetelkovský, později však u Shrbených Mazánků. V 2. polovici 16. stol. byl majetkem Jakuba Srnce z Varvažova, jemuž po rodišti říkali Jakub Rokycanský; pochován byl r. 1586 u sv. Mikuláše. Viz Pražské Ghetto.

Č. 907-12 u Jelenků či Rukavice, jak slul již v 15. století dle Klimenta rukavičkáře. R. 1553 jej koupil slavný knihtiskař Melantrich (viz Melantr. ul.), od něhož jej převzal známý právník mistr Pavel Kristián z Koldína (o něm viz Starom. nám. č. 931-10 n.). Také za ním šla ulička do Králova dvoru, nyní (č. 14 n.) průjezd domu u Oštěpů ve Vězeňské ul. 910-6 (viz t.).

Na rohu Vězeňské ul. zbořeno č. 908-16 u Kavků, r. 1407 u lesního muže (ad silvestrem virum). Od r. 1548 byl to dům Jakuba Srnce z Varvažova, o němž jsme slyšeli zde při č. 10 n. Ke konci 16. století dům ten držel a přestavěl hokynář Jan Kavka, po němž dosud zůstalo jméno.

Naproti těmto domům sev. od kostela sv. Salvatora r. 1901—2 jest vystavěna od arch. Schlaffra dle plánu inž. K. Havlíčka budova c. k. české reálky staro-

městské, jež do vánoc roku 1902 byla v soukromém domě na rohu Platnéřské a Křižovnické ul. v t. zv. Šosovním domě. Reálka tato pro Staré město byla zřízena r. 1899; ředitelem jejím jest spis. Mik. Hofmann.

Bývala tu žid. čísla: 121 majetek Židovstva země české, druhdy mistra Ondřeje Blovského z Palatína († 1615), jehož syn Daniel Kašpar měl za manželku dceru známého Pavla Kristiána z Koldína. Po něm dům stal se majetkem židovským. — V domě tom v první polovici 19. století bylo ředitelství židovských daní v Čechách. — Část domu č. 121 býval v 16. stol. ještě jiný dům na schůdku. Z dalších dvou domů židovských jeden r. 1523 slul u hlohové koruny,* nároží Josefovské tř. č. 904 slulo u Korbelů po krejčím Janu Korbelovi z počátku 18. století. Druhdy tu byly 4 domky malé, z nichž jeden slul na růžku; v 16. století jej měl Zikm. Kapr z Kapřštejna, v 17. stol. rabín Hirschl Winternitz.

Na druhém rohu Josefovské tř. posud stojí č. 894-17, majetek náboženského fondu, bývalá radnice postranního práva (viz str. 15. pozn.) sv. Ducha, nyní fara. Nyní jest tu farářem spisovatel ThDr. K. Řehák.

Kostel sv. Ducha, z části posud obemknutý podivnou směsicí domův, teprv po jich zboření se objeví důstojněji. Na obr. str. 174. viděti v l. faru u sv. Ducha, za ní kostel, na pr. synagogu, t. zv. Starou školu či Templ. Klášter sv. Ducha panen řádu sv. Benedikta založen byl z odkazu bohatého měšťana Mikuláše Rokycanského (viz str. 158). Plnitelem závěti jeho byl Jan biskup olomoucký, bratr královny Elišky, jenž zde r. 1346 skoupil několik domův a rozbořiv je, stavěl kostel. R. 1348 arcibiskup Arnošt z Pardubic stvrdil založení kláštera, jenž se rozkládal kolem tehdy vystavěného kostela, na záp. k ul. Cikánské a na jih do Josefovské tř., kde byl hřbitov. Po klášteře na naše doby nezbylo ničeho. První jeptišky sem přišly z Hradčan od sv. Jiří; potom sem vstupovaly většinou dívky měšťanské, do kláštera na Hradčanech šlechtičny. Duchovní správu kostela vedli probošt, tři kněží oltářníci a tři kaplani — tak přílišný byl tehdy počet kněží u kostelů pražských. Na vydržování kaplanů zdejších odkázal ročních 20 kop syn zakladatele Mikuláše, František z Okoře.

R. 1420 i odtud jeptišky odešly k sv. Anně (viz str. 4.) a klášter byl vypálen; kostel sám dán byl od konšelů Němcům v Praze zbylým k bohoslužbám německým. Za Zikmunda klášter zase byl obnoven; tomu svědčí, že r. 1439 známý Jan Reček i těmto jeptiškám učinil odkaz. Ale zdá se, že brzy klášter zašel docela.

R. 1499 ve středu po sv. Vítu »hrom« zapálil kostel sv. Ducha; shořel krov veliký a štít se zbořiv, zařítil mnoho lidí do studnice, kteráž jest tu u kostela. (Paměti Dačického.)

Za Rudolfa II. kostel byl upraven pro farní bohoslužbu katolickou, kdežto v ostatních chrámech byli podobojí; tehdy kostel dala obnoviti abatyše svatojiřská Judita Eibenstollerová, která na svou žádost od císaře dostala tento kostel s podmínkou, aby klášter sv. Jiří zde vydržoval duchovního správce. Správu kostela v 17. stol. měli mniši z nedalekého kostela sv. Kříže (viz dále).

Velikým ohněm francouzským r. 1689 i tento chrám vzal velikou škodu, takže nynější kostel jednolodní, obnovený tehdy od abatyše Anny M. Schenveisové z Eckštejna, z původního založení má jen zdivo a venkovské opěráky a kus gotického okna ve věži; prý zdivo jest chatrné a zvláště západní průčelí, že by se musilo znovu

* Jiný (býv. č. 122-13) u zlaté podkovy byl r. 1407 rytíře Purkarta z Roupova, potom Jindřicha Kolmara, mistra kuchyně královské. R. 1454 jej koupil Jindřich z Kolovrat a Zehrovic, r. 1551 Václav Babinec, i říkali tu u Babinců; ale po něm již měli jej Židé. — Dr. Teige nazývá č. 123 u plechové koruny.

vystavěti. Proto již od r. 1896 se vyjednává, aby farním kostelem se stal místo tohoto kostel sv. Mikuláše t. zv. ruský. Snad by se mohlo souhlasiti, jen toho jest se báti, aby pak tato budova — přece jen památná a posvátná — brzy nezmizela s povrchu země. Po mnohých zkušenostech ani za našich časů není lze věřiti, že by se neopakovaly hříchy věku minulého. A kostel sv. Ducha velmi se podobá i zevnějškem bývalému kostelu sv. Kříže, o němž po malé chvíli uslyšíme, že hříšně byl zbořen.

Až do r. 1785 Židé okolní musili platiti zvoníkovi zdejšímu za zvonění proti mračnům; přispívali též na koupi zvonův, ohněm zničených.

Když zrušen byl klášter svatojiřský, jenž měl patronát zde u sv. Ducha, patronátní právo přešlo na matici náboženskou. Z r. 1807 jest zvonice vedle sakristie s nepěknou

Fara a kostel sv. Ducha.

střechou. Sem byly přeneseny 3 zvony od kostela sv. Jana a kaple sv. Matěje v Oboře (viz Janský vršek); zvony ty ulity byly r. 1706 od Mich. Löwa z Löwenberku. Posledně byl chrám opravován r. 1882.

Hlavní copový oltář má obraz Seslání sv. Ducha od neznámého malíře. Maličká křtitelnice cínová z r. 1721 (u kazatelny) má nápis s jménem dárkyně abatyše Rosy Kláry Schlindlové z Hirschfeldu. — Pod kůrem jest malovaná Pieta; dle českého nápisu na podstavci tato zázračná socha Bolestné Bohorodičky byla již za Přemysla Otakara II. v 13. stol. ctěna v kostele sv. Kříže, v husitské době zohavena, r. 1628 obnovena a 1784 sem k sv. Duchu přenesena. Lepší práce jest naproti stojící socha Mučeného Krista i podobná na druhé straně, též pod kůrem.

Na protější straně vedle rohového č. 141 (142)-18, kde bývala dříve strážnice, jest t. zv. Stará škola, synagoga židovská. Vystavěli prý ji původně Židé z Portugalska (viz u Staré školy) ve 12. stol. Když vyhořela r. 1389, byla tu soukromá obydlí židovská, až pak zase synagoga, jež vyhořela r. 1516; asi r. 1605 byla vy-

stavěna škola t. zv. »stará« (proti Staronové v Rabínské ul.). Opět vyhořela r. 1754. R. 1868 dle návrhu prof. Nyklasa nákladem 100.000 zl. přestavěna od J. Bělského v maurském slohu, a jest to nyní templ či synagoga reformované církve israelské. Uvnitř jest poněkud temná, ale velmi pěkně vyzdobena.

Vedle jsou domy židovské č. 154—156; za starých dob byl tu veliký dům křesťanský s pivovarem; sousední dům č. 154-20 dle majitele slul v 15. století u Ficetů, v 16. století u Kuchynků po majiteli Václavu Kuchynkovi. Vedlejší dům v uličce v pravo (č. 155-22) býval appellačního rady Ondřeje Kotvy z Freifeldu († 1650). Bratr jeho Jan Ctibor Kotva, jsa farářem v Týně, odstranil s kostela toho kalich.

Č. 287-26 dům nadace Reachovy (deska mramorová s něm. nápisem — dem unverschuldeten Armut — v průjezdě) pro zchudlé kupce na konci slepé uličky, kudy bývala cesta oklikou do Vězeňské ul. Ulička ona slula Cíp; i další dvě zde bývalé uličky (mezi č. 28 a zbořeným 30 n. a 32 a 36 n.) byly již v době nejstarší.

Na záp. straně 893-19 (nárožní Střelné ul.) slul r. 1450 u pně; býval při samé zdi ohrady kláštera sv. Ducha. Druhý roh té uličky tvoří č. 889-21 u bílého kříže. Za ním při Masařské ul. starý dům č. 888-23 n. u Táborských; druhdy na Budyni, majetek kláštera Břevnovského.

Celé další prostranství na sev. až k Janskému nám. a na záp. do ul. Cikánské býval veliký dvůr a hřbitov kláštera bratří kajících či Křižovníků u sv. Kříže Většího. I slula dříve tato severní část Dušní ul. Křížovou. Na býv. majetku klášterním v této ulici jsou žid. čísla: 186-25 nadace Šimona šl. Lämmela* vystavěný po r. 1845, když voda poškodila předešlý dům dřevěný. Zde bydlí 26 rodin křesťanských a 26 židovských; dům ten zmizí rozšířením ul. Masařské.

Č. 187-27 zaopatřovací ústav (chudobinec) Babetty Lämmelové pro chudých 25 Židů, kteří tu mají celé zaopatření; dále dům zbořený č. 887 u hřebíku a (č. 886-31) nová škola (z r. 1890), jež sluje školou u sv. Kříže Většího, ač kostel ten již bohužel úplně zmizel. Nápis na rohu školy obsahuje stručnou historii místa.

Přemysl Otakar II. navrátiv se z tažení do Prus, zde r. 1256 založil na památku svého vítězství nad Prusy kostel sv. Kříže Většího** a klášter »bratří řehole kající sv. Augustina blahoslavených mučeníků« či »křižovníků bílých s červeným srdcem«, později zvaných Cyriaků po mučeníku sv. Cyriaku († asi 304). Řeholníci tito posláni byli r. 1204 do Livonska, aby tam rozšiřovali víru křesťanskou, a tam je poznal Otakar a uvedl do Prahy sem na místo, jež slulo Podžidí.

K tomuto klášteru pak náleželo celé okolí, takže při zakládání nového kláštera sv. Ducha třeba bylo od nich žádati svolení; klášter tak kvetl (mniši ošetřovali nemocné a zabývali se opisováním knih, dokud nebylo knih tištěných), že r. 1340 sídlo generálního převora sem z Říma bylo přeneseno. Převor Mařík či Mauric Rvačka*** r. 1409 ustanoven byl od arcibiskupa, aby vyslýchal Husa, a později proti

* Tento israelita zbohatl za válek francouzských; půjčoval eráru peníze a r. 1812 byl povýšen do stavu šlechtického. Syn jeho Leopold Lämmel byl prvním ředitelem České spořitelny, založené r. 1825. — Dcera jeho Elisa (již učil češtině Hanka) provdaná za velkoobchodníka Herze veliké nadání učinila na židovské opatrovny a 50.000 zl. věnovala na opatrovny v Jeruzalémě. Dceru jejich si vzal český básník Karel Drahotín svob. pán Villani de Pillonico (1818—1883), jenž byl velitelem »Svornosti« r. 1848 a pak přes 3 měsíce vězněn na hradě Pražském. Z písní jeho nejznámější jest »Zasviť mi ty slunko zlaté«.

** Tak říkali na rozdíl od staršího kostelíka sv. Kříže, jenž stojí na rohu ul. Karol. Světlé a Konviktské ul.

*** Staré jméno kostela tohoto »na rvačkách« není ovšem po tomto muži, nýbrž připomíná místo druhdy odlehlé a proto nepokojné. — Zmínky zasluhuje, že skvostný kancionál tohoto kostela dostal se r. 1890 do c. k. dvorské knihovny ve Vídni, kde uveden jest pode jménem Rybářovský; psal jej r. 1569 Adam Kazybaba z Kosmačova. (Popis Arch. Pam. VI. str. 84.)

Jakoubkovi ze Stříbra sepsal traktát, schválený od sboru kostnického o podávání večeře Páně.

Klášterníci r. 1421 vyhnáni byli z Prahy a vrátili se až r. 1437 s jinými mnichy za Zikmunda; i opravovali kostel a klášter. Dle vypravování Hájkova král Jiří na nich vydíral peníze; ale pravdou spíše jest, že kuli pikle proti Jiřímu a pak z bázně tajně utekli do Krakova. V kostele pak byli podobojí*, potom lutheráni, až na počátku války 30leté byl opuštěn. Teprv r. 1628 Ferdinand II. Cyriaky zpět uvedl; že přišli z Polska, lid jim říkal Křižovníci polští či vasrpoláci.

Dále se připomíná, že i oni r. 1648 statečně hájili města proti Švédům. R. 1783 klášter s kostelem byl zavřen** (tím zanikl i řád Cyriaků vůbec), bylo pak tam obydlí chudiny, skladiště i chlévy. Zap r. 1848 píše: »Vše se nyní nachází v privátních rukách, a holé zdi nevkusně a nuzně obnoveného gotického kostela nemilé podívání poskytují.« Aby se »nemilé podívání« odstranilo, kostel tak starožitný nebyl snad opraven, nýbrž zbořen. Stával v samém rohu nyn. školy proti Milosrdným; místo pro školu r. 1890 koupila obec za 95.647 zl., tedy mnohem dráže, než zač dříve byl celý klášter.

I tehdy před zbořením kostela slyšeti bylo hlasy varovné; tak psalo se v denních listech: »Bohužel zničeno již mnoho starých staveb, jež měly hlásati potomkům osudy vlasti, a právě se jedná o osud stavby, jíž se krásou a dějinným významem málo budov pražských vyrovná. Jest to kostel sv. Kříže, založený nejslavnějším vladařem z rodu Přemyslova. Chrám ten přes rozličné znešvaření pozdější jest důležitý památník ze 13. století, a proto přimlouvají se nejvýtečnější znalci vřele za zachování stavby té. Doufáme, že Praha, která v dobrém porozumění vlasteneckým povinnostem a hmotnému prospěchu obce vynaložila mnohé oběti na udržení památek, přičiní se o záchranu kostela sv. Kříže. Vždyť naše starobylé památky jsou jedinými skvosty, Praha jimi vyniká nad ostatní města, Praha zvaná slovanským Jeruzalémem i Římem. Jen tyto památky jsou to, které Praze přivádějí mnoho tisíc hostí ze všech zemí Evropy, a proto i ohled na hmotný prospěch vyžaduje jich zachování. Jiná města mají velkolepé sady, zoologické zahrady, cenné gallerie obrazův a rozličné sbírky; v ohledu tom Praha s nimi závoditi nemůže, nemajíc ohromných peněz, jež by stály tyto věci, a proto musíme si udržeti klenoty po otcích zděděné.«

A přece kostel, jenž hlásal bývalou moc království Českého — tažení Přemyslovo k moři Baltickému — byl zničen.

Zbourání této vynikající památky jest věru neomluvitelno. Důvodová zpráva k nové Osnově stavebního řádu pro Prahu vydaného zemským výborem praví: »Zachování starých památek a rázu obcí musí býti zákonem zajištěno.« Bohužel mnoho cenného bylo již zničeno, dosavadní ladný ráz byl mnohde novými nevkusnými stavbami zohyždén a teprve v novější době počíná u nás pronikati přesvědčení, že ničení starých památek i rázu obcí nedá se dosti příkře odsoudit a že vůbec jest též na úkor prospěchu obcí. Zvláště v Praze, v níž jako málo kde jsou památky gotické, renaissanční i barokní tak četné, zajímavé a cenné, a kde jsou

* R. 1513 tu byl farářem Jan Miroš, bývalý mnich, jenž počal zavrhovati rozličné zvyky a učení strany pod obojí, horliti proti obrazům a ornátům, proti modlení k svatým, proti klanění se Tělu Božímu a p. Stal se proto u nás prvním následovníkem Lutherovým, dříve než jméno tohoto šiře bylo známo.

** Hlavní oltář odtud byl r. 1785 koupen za 560 zl. do kostela sv. Jindřicha; zrušený chrám a budova farní byly r. 1788 prodány za 3300 zl., část bývalého kláštera dána Milosrdným bratřím ke zřízení ústavu choromyslných, ale ti to křídlo budovy r. 1790 prodali za 5300 zl.

Pohled s nového mostu cís. Františka na Národní divadlo, Ferdinandovu třídu a palác Lažanského.

Příl. 9.

všecky podmínky pro vývoj ušlechtilé architektury v každém směru, mělo by se pokračovati v duchu starých tradic. Bylo by nedůstojno města, kde působili vynikající domácí i cizí umělci — jen příkladem buďtež uvedeni Matyáš z Arrasu, Petr Parléř, Matěj Rejsek, Beneš z Loun, Ferrabosco de Lagno, Dienzenhofer — aby nevážilo si cenných starých památek a nepracovalo pro ladnou úpravu svou. Zásluhou velikého počtu umělců, z nichž mnozí jsou zapomenuti již tak, že jména jejich nebyla dochována přítomnosti, jest, že z Prahy učiněno bylo město, jemuž ještě i nyní, když zničeny byly mnohé krásné práce i malebné prospekty, celá cizina může záviděti.«

I zde tedy, v této odlehlé a zapomenuté čtvrti, pravdiva jsou slova Boh. Jandy:

»A kam jen kročíš, svatý prach
tvá noha mimovolně depce,
o národu dějinách
ti každý kámen zvěsty šepce.«

Na východním konci ulice té bývaly dva domy ul. Bílkovy (viz str. 61.), za nimiž býval špitál u sv. kříže. Č. 866-36 nový dům u modré hvězdy, jehož vysoká podezdívka ukazuje, jak bude vyvýšena celá ulice; hostinec zde má pyšný nápis »První assanační hostinec u modré hvězdy«. Nárožní dům k Milosrdným č. 867-38 sluje u Beranů,* dle pekaře Jakuba Berana z r. 1594; ale původně na tom místě byly domy dva, z nichž jeden slul u páteře. Ten měl Natanael Vodňanský z Urašova či Uráčova, dne 21. června 1621 oběšený na rynku; polovice domu prodána byla Valentinu Frankovi, písaři při úřadě stavitelském, a marně majetku toho se domáhala dcera jeho Lidmila, provdaná za Martina Hřebíka, jenž ač byl katolík, odsouzen byl k pokutě 535 kop míš.; po tomto Hřebíkovi se jmenuje dům prve uvedený. Při kostele Milosrdných byl do r. 1902 ještě majetek konventu č. 868 Dřevárna či u Palasů, jehož soused na Janském nám. u Svarbů č. 869 byl odstraněn již dříve; táhl se do náměstí, severně od kostela sv. Kříže, jehož apsida přímo hleděla na záp. průčelí kostela Milosrdných.

Dvorce (lépe snad Dvořec), ves mezi Podolím a Bráníkem proti Zlíchovu, s villami, cihelnami a vápenicemi. Poprvé se jmenuje r. 1222 a pak 1388, kdy klášter Kartouzský postoupil zdejší dvůr kapitule Vyšehradské. Byly tu také vinice a les německých Křižovníků od sv. Benedikta; ve válce Husitské všeho se zmocnila obec pražská. —

R. 1432 jmenuje se tu rychtář s pěkným jménem Martin Patriarcha; tehdy tu mnoho vinic skoupil Matěj Šrám, soused z Dlouhé tř. č. 706-22. R. 1547 Dvorce zabaveny obci Staroměstské a dány klášteru Zbraslavskému, jenž je před r. 1600 prodal Jakubu Granovskému z Granova, majiteli Vršovic. Od r. 1745 dvorec zdejší náležel Trautmannsdorfům; nyní rozdělen jest na tři usedlosti.

Mezi Podolím a Dvorci byla rokle Stračí důl, a nad ní vrch Kavčí hora (nyn. lomy); tu jest místo, odkudž velikého kance Bivoj, syn Sudivojův, živého přinesl na Vyšehrad. Libuše i sestra její Kazi se podivily síle jeho, a Kazi tak si ho oblíbila, že ho pojala za manžela. Syn jejich Radislav na památku síly otcovy pojal sviní hlavu za svůj štít.

* Dům mezi Beranovic a Václ. Štěpánka zabaven byl Janu Oršinovskému z Fürstenfeldu (viz str. 162.) a prodán Vojtěchu Lukovskému, jenž naň byl půjčil král. komoře 320 zl.

Eggenberkova ul. Sm. proti jižní straně Albrechtských kasáren z Barrandovy do Ostrovní ul. Upomíná na bývalý dům knížat z Eggenberka, při němž byl sad; proto dosud č. 93 sluje Štěpka či v lesíčku, a č. 92 Eggenberg (Grand Restaurant Eggenberg). Z rodu toho, pocházejícího ze Švábska, nejznámější jest Jan Oldřich (1568—1634), jenž za své služby, prokázané cís. Ferdinandu II., štědře byl obdarován.

Král. fiskus velice trpěl tím, že statky konfiskované se prodávaly za lehkou minci, t. zv. dlouhé peníze, o nichž jinde uslyšíme. Bylo pak to proto zakázáno, ale mocný pan kancléř Jan Oldř. z Eggenberga i po zákaze r. 1623 koupil Orlík, Zvíkov a Chýnov za 352.255 zl. dlouhých peněz, kterážto summa ve skutečnosti — v dobré minci — obnášela jen 71.377 zl. Tak se páni u vesla obohacovali. — V Praze Eggenberg dostal darem za zpupné dědictví dům Švamberský (na Hradč. nám. č. 185-2), darem též dostal panství Krumlovské i město Prachatice a mnohé statky v okolí. Mimo jiné koupil si statek Římov (známé poutní místo v jižních Čechách) po Ctiboru Vojíři z Protivce, statek Blánici a Starou Vožici po Kryštofu Voračickém z Paběnic.

Rod ten vymřel r. 1717, a od té doby Krumlov jest dle dědičné smlouvy Jana Křišťana z Eggenberka a manželky jeho Marie Arnoštky, dcery Jana Ad. ze Schwarzenberka, knížat Schwarzenbergův, jimž prodána byla veliká část nynějšího Smíchova roku 1684.

Před 50 léty bylo tu místo prázdné, a tady slavena bývala pout sv. Filipa a Jakuba, nyní na Židovském hřbitově; bývaly tu zvěřince, kolovadla, panorámy, boudy kejklířské a j., hlavně stany pernikářské. Pak místo koupila Banka pro stavby a nemovitosti v okolí pražském a vystavěla zde nové domy. Č. 665-7 (roh Ostrovní ul.) jest c. k. okr. hejtmanství.* Vedle Eggenberka ku Praze stávala dlouho arena ředitele Pavla Švandy ze Semčic, která nyní jest na Hořejším nábřeží. Bylo» na Smíchově založeno stálé divadlo r. 1872; v zimě se hrálo v domě Eggenberkově, v létě v areně.

U Eggenberků, později »u zlat. anděla«, hrávali na Smíchově první ochotníci; na divadle tom se objevily mnohé, později vynikající síly, jako výtečný zpěvák Paleček, Stropnický, Seifert, Pulda, Chvalovský, Budil, Pštross a j.

Eliščina tř. z Josefského nám. na sev. k mostu cís. Frant. Josefa. Jméno to dáno ke cti císařovny Elišky či Alžběty (proto též říkali ulice Alžbětina). Narodila se na štědrý den r. 1837, císaři pánu byla zasnoubena r. 1854, zavražděna v Ženevě dne 10. září 1898. Prahu navštívila hned r. 1854, když zakládán byl chrám v Karlíně. — Eliška vzniklo z Elisa-beth; při tom jméně vzpomínáme i Elišky Přemyslovny, jež branou u sv. Františka r. 1310 s chotěm svým Janem Lucemburským vjela do Prahy.

Jest to ulice nyní hlučná s domy moderními (viz obr. str. 179.); pomýšlí se frekvenci ulehčiti rozšířením ulice Benediktské a Hradební. Po levé straně (od Josef. nám.) jsou domy Starého města (čísla orientační lichá), po pravé straně domy novoměstské; bývalť tu právě po celé délce příkop a hradba staroměstská, jak ukazují zadní rovnoběžné ulice Benediktská a Hradební. Proto za dob nejstarších se tu říkalo jen na příkopě; struha v příkopě dělila Staré a Nové město.

Na jiném místě uslyšíme více o sporech obou měst; zde (dle Wintra) si vzpomeneme komise, jež za vedení pana purkrabí Adama ze Šternberka v květnu r. 1617 prohlížela hranice městské; mezi pány staroměstskými nacházíme dva známé z Dlouhé třídy, Petráčka

* Zřízeno bylo na Smíchově r. 1850; nějakou dobu byl tu komisařem básník Jos. Picek; také tu byl úředníkem spisovatel Ant. Pfleger Kopidlanský.

z Vokounštejna a Celestina z Freifeldu. Při tomto »vejchozu« dáno do protokolu: »Strouha jde prostředkem mezi Staroměstskými a Novoměstskými až k Nové (Prašné) bráně a předešle až na druhou stranu pod lázní Jelenovic (nyn. Eliščinou) do Vltavy vypadala: teď je zanesena a vyvýšena a na ní někteří Novoměstští mají své haldiště a taktéž cesta vozová za příkopy staroměstskými, v nichž střelci z kuší střelbu provozují, na straně Staroměstských haldami dosti zúžena jest až k fortně sv. Benedikta. Ta cesta a dále od fortny až do Vltavy cesta, kterouž voda dešťová do řeky vpadá, děliti bude grunty staroměstské od novoměstských. Na jednom místě jdouc k Odrané bráně (na konci Dlouhé tř.) nemálo bláta v té cestě vozové se zdržuje, to aby obojí vyčistili, aby voda spád měla do řeky. Na gruntech staroměstských za těmi mezemi nemálo od dříví, kamení k stavění i mlýnských, též jiných rumů složeno, to aby s obojí strany opatřili a odklidili.«

Později Eliščina tř. se nazývala Trubní i Rourová ul., že tudy šly trouby vodovodu z vodárny novoměstské u Nových mlýnův. Druhé starší jméno Náplavka svědčí, že tu býval — jako z části dosud v l. od mostu — povlovný příjezd od řeky

Pohled Eliščinou třídou k mostu.

k vykládání zboží z lodí a nakládání ledu, jako jest též u Náplavní ul. při Palackého nábřeží. —

Dlouhá budova v l. od Králodvorské ul. jest Novoměstský ústav šlechtičen u sv. Andělů, vystavěný na místě bývalé zdi a příkopu při kostele a klášteru sv. Benedikta; viz str. 45 a 46. Ústav ten r. 1901 slavil své 200leté trvání; byl založen Helenou Zuzanou z Bedarides původně tam, kde jest nyní všeobecná nemocnice u Karlova nám. Tam bylo koupeno několik domův a Marco Antonio Canevalli, známý stavitel, vystavěl novou budovu pro chudé šlechtičny. Diplomem cís. Josefa I. r. 1706 stal se ústav »císařským světským ústavem«, a představené povýšeny na »císařské a svaté Římské říše knížecí abatyše«. První kněžnou abatyší byla Marie Josefa z Berlepsch roz. Gudenbergová, druhou hraběnka Lažanská roz. Černínová z Chudenic. Císař Josef II. r. 1787 spojil ústav tento s hradčanským Teresianským, ale Leopold II. r. 1791 vrátil oběma samostatnost. Tehdy přenesen byl ústav sem do kolleje sv. Norberta, zrušené r. 1785, a zván i zde novoměstským. Budova obnovena byla r. 1793. Nynější

představenou jest Johanna svob. paní Ubelli ze Siegburgu. V ústavě jest kaple sv. Andělů; v domě též jest knihovna Katol. lidového spolku. — Do nedávna v přízemí byly byty, nyní jest tu zřízeno plno krámů; tak spatřuje se za našich dob praktických i v mnohých domech šlechtických, že buď celé neb aspoň přízemky jsou pronajímány obchodníkům.

Po levé straně mimo domy, jmenované v Benediktské ul. a Dlouhé tř., má ještě název svůj č. 762-11 (býv. průchodní) dům u Vovsů. Č. 1006-3 stavěl r. 1861 kameník dvorský Karel Svoboda dle plánu Ullmannova; karyatidy jsou dle výkresů Jos. Manesa. Vedlejší č. 1007-5 stavěl r. 1860 dvorský stavitel Kudláček; nyní majitelem jest JUDr. Meth. Kudláček. V č. 1027-17 r. 1871 založeno bylo gymnasium, jež nyní jest v Křemencové ul. Ostatní domy mnohé byly stavěny až v 19. stol. na místě býv. zahrad a domů Benediktské a Hradební ul. (Právě tak bylo i na Příkopě a Ferdinand. tř., kde domy vznikaly o mnoho později, než jejich sousedé do ulic staroměstských.)

Na straně novoměstské roh Truhlářské ul. č. 1080-2 sluje Červená hvězda (nyní kavárna Merkur). To byl asi dům »proti sv. Benediktu« Adama z Hradešína, odsouzeného r. 1622 polovice jmění; dům koupil kapitán Felix Frey ryt. z Pambergu. — Nejstarší známí majitelé byli z části krejčí Adam r. 1377, z části sladovník Jakub Radoš.

Vedle jest dlouhý dům (4 a 6 n.) u deklamatorů. Deklamatorem se nerozumělo druhdy to, co nyní; byl to úředník při deskách, jenž stranám za poplatek předčítal zápisy deskové. — Část jeho r. 1463 držel Pavel z Třebové, sekretář královský; bydlili t tu někteří ze služby dvorské, aby byly na blízku krále, sídlícího v Královė dvoře. V č. n. 4 a jest Česká pošumavská záložna; v č. 6 bydlil slavný malíř šlechtic Václav Brožík (zemřel v Paříži 15. dubna 1901).

Č. 1083-8 Zelená bota či tři láhve. Dům ten míval Jiřík Opl z Fictum,* jenž jej prodal r. 1485. Jiřímu Fričkovi z Harasova; tento za peníze pomáhal uherskému králi Matyášovi proti Vladislavovi. Matyáš tehdy chtěl v Praze způsobiti vzbouření proti králi, ale vyzradilo se, a Friček utekl. Dům r. 1492 koupil zeman Zikmund z Krásného dvoru.

Č. 1634-10a drží zlatník Václav Němec, poslanec na sněmu zemském. — Roh Soukenické ul. 1084-10 tři žaludy, kde jest c. kr. poštovní úřad »Praha 5«, druhý roh 1200-12 tři zlaté křížky. První z nich r. 1377 měl Petr Študent, r. 1462 Racek z Kocova, pán na Horažďovicích, jenž měl též dům v Palackého ulici 718-9; byl věrný přívrženec krále Jiřího. Dům tento r. 1472 prodal zemanu Janu Křepelicovi z Valovic.

Zde na rohu Souken. ul. měla dům emigrantka Barbora Zárubová; r. 1647 spořeniště domu toho bylo postoupeno za 218 kop míš. Albrechtu Lavínovi z Ottenfeldu. — Č. 1201-14 u sokola, r. 1382 valcháře Ješka, č. 1202-16 u Kosteleckých či Kosteckých, kde jest útulna pro židovské dívky (Mädchenheim). Zde také jest stanoviště okresní povodní komise. R. 1380 byl majitelem svícník (candelator) Jakub, po něm soukenník, pak bečvář. — Roh Klimentské ul. č. 1203-18 u Sloupeckých, kde r. 1380 byl majitelem krejčí (sartor) Henslin.

Č. 1246-20 u Landkočů i tři koníci; nejstarší majitel jirchář (cerdo) Henslin. Č. 1247-22 V lednici, r. 1377 Michala Zubáče, r. 1465 majetek Jana Mlezivy z Lestkova, písaře kanceláře královské, jenž měl také Nové mlýny, zvané po něm dlouho Mlezivovskými.

Poslední č. 1248-30 u jelena, známé Eliščiny lázně; jest to ohromná budova z r. 1869 slohu anglicko-gotického od Ehlena a Kanderta. Josef Kandert, z patricijské rodiny pražské (1838—1901) stavěl mnohé domy v Praze (na př. Weidrův a Thonetův v Ovocné ulici, Glaubrův v Sadové třídě), býval členem městské rady a náměstkem starosty. Šlechetný tento muž ustanovil za dědičku svou též Ústřední Matici školskou, pokládaje, jak píše v závěti, úkol, který Matice plní, na ten čas za

* Jiný Krištof Opl z Fictum (viz str. 101.) za Jiříka byl přijat do služby dvorské; později — nevíme proč a kdy — »hlava jemu prknem sražena«. Tak již o Závišovi se píše, že u Hluboké byl popraven »prknem«, z čehož se soudilo na nějakou staročeskou guillotinu; však bylo to vlastně »plkno«, t. j. dvojruční meč. (Herain. Viz Svátek, Die Guillotine in Böhmen, Cultur-historische Bilder str. 140.

nejdůležitější náš úkol národní. Matici z odkazu toho se dostalo asi 270.000 K. — Zde bydlí hudební skladatel Karel Weiss.

Na těch místech lázeň bývala ode dávna; slula Holbova po majiteli Jakubu Holbovi, lazebníku krále Václava IV. — Později tu byla lázeň jelení či snad Hirschova; říkali též Jelení prádlo. Nad průjezdem bývalého domu byl veliký ležící jelen, červeně natřený.

Na protější straně staroměstské předposlední dům č. 771-23 jest majetek obce; poslední, od ulice couvající, č. 770-25 sluje na velké baště. Bývalať tu bašta (věž) při bráně sv. Františka, asi mezi tímto domem a rohovým na Františku (č. 774). Na tuto bránu se obořili r. 1310 měšťané smluvení s Berengarem, kaplanem Elišky Přemyslovny, jenž udeřením na zvon z věže Týnské dal též znamení Janu Lucemburskému, aby útok učinil na zdi městské. Zároveň měšťané oni tuto bránu mocí mu otevřeli. Místo na břehu za branou a zdí městskou slulo r. 1420 na prelátě.

Když r. 1420 vojsko Zikmundovo obléhajíc Prahu ukrutně vraždilo lid v okolí, Pražané, jak jali některého Němce, sem jej vyvedli a zde upálili, aby to vidělo vojsko nepřátelské s druhého břehu.

Most císaře Františka Josefa poskytuje pohled imposantní; zvláště dvě vysoké brány s galeriemi podobají se slavobranám. Tento železný most vystavěn byl za purkmistra Bělského dle plánů anglických ingenieurů Ordische a Lefevra od firmy Ruston a spol. v Karlíně nákladem asi 630.000 zl. Otevřen byl slavnostně u přítomnosti císaře pána, jehož má jméno, dne 13. května r. 1868. Při stavbě byla stržena starší továrna, která tu stávala na místě Elišč. lázní. (Sr. Zahradnický, Třetí most v Praze, 1868 spolu s životopisem Bělského.) R. 1898 byl rekonstruován nákladem asi 300.000 zl., ale při tom pozbyl své vzdušné elegance. — S mostu jest rozkošný pohled na velikou část malebně položeného města, Letnou a Hradčany, »nejpěknější zvláště při západě slunce za dnů kratších, kdy černé obrysy rozsáhlého souboru staveb s věžemi a věžičkami a tím »nebetyčným velikánem« svatovítským odrážejí se od pozadí lesklého.« (Em. Tonner.) — Pohled na most a na levý břeh Vltavy viz obr. str. 182.

Pod mostem jde šikmo jez t. zv. novoměstský (viz též Cesta pod Letnou str. 118.). Při jezu jest pražská lososnice. Po dlouhém sporu s mlynáři bylo obci pražské přiznáno právo chytati lososy;* když ryby tyto snaží se proniknouti vrátky jezovými, proudem se strhují do lapáků (keserů). Pro rybáře jest tu budka, aby byl při ruce, když losos se chytí. Hlavní zásluhu o pěstování lososů u nás má proslulý zoolog dr. Ant. Frič (nar. 1832 v Praze), do r. 1902 professor přírodopisu na české universitě; Frič již milliony ryb, hlavně lososů, oživil naše potoky a řeky.

Aby se opatřila potřebná síla vodní mlýnům, vodárnám a jiným závodům k pohánění strojů, jsou i v obvodu Prahy ode dávna zřízeny jezy, jež zdvihají hladinu vodní. Tak vznikly tu čtyři veliké nádržky, jichž imponující šířka se zelení ostrovů nemálo přispívá ke kráse města. Jsou to tyto hlavní jezy:

1. Šítkovský jez od Hartlova mlýna na Smíchově k mlýnům Šitkovským nad Žofínem. K němu u Smíchova přiléhá Petržilkovský jez ke mlýnům téhož jména.

2. Staroměstský jez od býv. mlýna Odkolkova pod Střeleckým ostrovem ke mlýnům Staroměstským u Novotného lávky.

3. Novomlýnský jez právě jmenovaný od býv. vodárny č. 338 (Cesta pod Letnou VII.), ženoucí vodu do Král. Obory, ke mlýnům Novým II.

* Také při regulování Vltavy a stavění zdymadel pamatováno na lososy; tak u zdymadla trojského v levém pobřežním pilíři jsou »rybí schůdky«, aby hlavně lososi mohli se dostati proti vodě.

4. Nedaleko doleji po řece jest jez Helmovský od třídy Bělského VII. k ostrovu Korunnímu či Křenovému a ke mlýnům Helmovským.

Kdyby všecky tyto jezy měly býti zachovány při splavňování řeky, velice by se zdržovala doprava po Vltavě a proto r. 1901 byl schválen v zásadě projekt, aby místo dosavadních zdrží čtyř zřízeny byly jen dvě. Bude tedy místo šikmého jezu Šítkovského zřízen nový, kolmo na směr proudu, a v něm u Žofína bude plavidlo pro parníky osobní, kdežto mezi Židovským ostrovem a břehem levým bude plavidlo podvojné pro lodi nákladní. Dále zrušen bude jez Staroměstský a Novomlýnský, a zřídí se sdružené plavidlo při pravém břehu ostrova Štvanice; při pravém břehu Vltavy mezi mostem cís. Frant. Jos a nádražím Severozápadním se projektuje rozsáhlé překladiště. Provedením tohoto obrovského podniku změní se velice pohled na nynější Vltavu a nastanou i veliké změny obou břehů; musiť zaniknouti i mnoho mlýnů.

Jen velice by bylo želeti, kdyby zašla malebná část Prahy při pobřeží ve čtvrti sv. Petra; také to jest vzíti v úvahu, že by zanikla laciná vodní síla pro menší závody průmyslové.

Most císaře Františka Josefa.

Eliščiny sady Sm. nad Radlickou silnicí mezi ul. na Skalce, Zahradní a Poděbradovou. Místo toto r. 1889 daroval obci smíchovské a sám sady zřídil velkostatkář Ed. rytíř z Daubků; koupil též pavillon výstavní hrab. Sylvy-Tarouccy a zde jej postavil za restauraci. Výše stojí železný pavillon, z něhož jest rozkošná vyhlídka. Sady ty otevřeny byly r. 1894.

Erbenova ul. Koš. a Sm. z Plzeňské tř. proti Malostranskému hřbitovu do Karlovy tř. k nemocnici; dům nárožní č. 130 sluje u zvonu.

Karel Jaromír Erben (1811—1870) byl výtečný znalec národních písní a pověstí, jež sbíral a vydával; jeho Kytice z pověstí národních nad jiné básně vyniká lepostí jazyka, hudebním rhythmem a pravým duchem národním. Jsa archivářem města Prahy mnoho přispěl k seznání minulosti naší matičky a pojmenoval mnohé ulice; vydával též staré spisy české (Husovy, Štítného a j.) a výpisy z listin důležité pro dějiny. Pochován leží v Košířích, ale ostatky jeho r. 1903 budou nejspíše přeneseny na Olšany; desku pamětní má v Michalské ul. č. 440-13.

Erbenova ul. Lbň. I. při Poděbradově tř. podél Veidrovy továrny, kde jest hostinec u tří bratrů.

Erbenova ul. Vnhr. táhne se z Havlíčkovy tř. (od filiálky pošty) přes Hálkovu tř. do Komenského ul. Jako sousední Hálkova třída, má i tato ulice zahrádky před domy. Škoda, že takových ulic není více v nově zakládaném městě, kde nebylo třeba tak úžiti volná prostranství.

Roh Havlíčkovy tř. č. 442 u zlaté váhy, roh Hálkovy tř. č. 258-7 u zlatého jelínka, majetek prof. Frant. Bílka, roh Komenského ul. 519-18 u bílé růže.

Ferdinandova tř. I. a II. (druhdy v Alejích i u Řetězového mostu) se táhne od Národního divadla k Jungmannově tř., jsouc důstojným pokračováním elegantního Příkopu. Pojmenována jest na počest císaře Ferdinanda, jemuž nemohlo významnější příjmení býti dáno než Dobrotivý. Narodil se r. 1793, jsa synem císaře Františka I., a vládu nastoupiv r. 1835, hned r. 1836 dne 7. září dal se v Praze korunovati na krále českého. (O slavnosti té vypravuji při Invalidovně.) Jakožto císař rakouský byl toho jména první, v království Českém pátý. Vlády vzdal se dne 2. prosince v Olomouci, kde prohlásil za nástupce Františka Josefa I. S národy se loučil těmito slovy:

»Právo chrániti bylo heslem, štěstí národů rakouských rozhojniti bylo cílem naší vlády. Leč tíseň doby, patrná i neodkladná potřeba velikého a rozsáhlého přetvoření forem státních upevnily nás v přesvědčení, že je potřebí mladších sil, aby dílo veliké prospívalo a k prospěšnému konci bylo přivedeno. Nechť Všemohoucí popřeje národům vnitřního pokoje — nechť požehnání své na naše země v hojné míře rozleje!«

A hned vlakem odejel do Prahy. Když obyvatelstvo královské Prahy v neděli dne 3. prosince ze spánku procitlo, jak bylo překvapeno novinou, že v předešlé noci Ferdinand Dobrotivý se svou chotí do Prahy zavítal a že již toho rána pobožnost svou vykonal v chrámě svatovítském. U nás hledal odpočinku císař a král, jenž promluvil památná slova: »Do lidu nedám střileti«, — jenž pevně vytkl za zásadu, aby jedna národnost nepotlačovala druhé.

Štědrost jeho byla veliká; staří pamětníci dobře vědí, jak veliké sumy dobrotivý panovník v Čechách rozdal na kostely, umělecká díla, pohořelým a jiným lidem potřebným.

Ochotně a horlivě rozmlouval, jak vypravuje Em. Tonner, s každým, ať to byli lidé ke dvoru jeho náležející nebo cizí. Pokud mu zdraví svědčilo — bylť vždy těla slabého a chorobného — co den scházel po schodech, vsedal do zeleného kočáru v průjezdě mezi prvním a druhým dvorem a dal se vézti dolů do města, kde vystoupiv z kočáru po boku společníka mnohdy veliký kus cesty pěšky kráčel, přívětivě klobouk smekaje a na všecky strany děkuje za přečetné důkazy vážnosti upřímné. Zvláště rád sedával na zděném pavlaně, když po schodech zámeckých mnoho lidí se ubíralo, jako o sv. Janě, kdy mu pestré hemžení lidu působilo velikou kratochvíli. Císařovna Marie Anna hluku světského se stranila; proto jí v Praze hrubě nikdo ani neznal, ač tu přebývala skoro 30 let. Ale dle skutků svých dobročinných byla známa všem.

Dobrotivý Ferdinand byl příznivcem a milovníkem jazyka českého, jímž plynně hovořil. »Oblíbiv si velice studium rostlinství, zakládal si na tom, že dovede každou květinu a každý strom též česky pojmenovati.«

Když za pruské války r. 1866 z Prahy uchýlil se do Inšpruku a radili mu, aby se tam trvale usídlil, rozhodně to zamítl a řekl: »Já chci i dále žíti mezi svými milými Čechy.« A opět přesídlil do Prahy, kde při dvoře jeho střídaly se týdny české a německé; v témdni českém totiž obsluhovalo císaře služebnictvo české a mluvilo se česky, v témdni německém

pak služebnictvo německé a hovořilo se německy. Osobní lékař císařův J. Tieftrunk, muž velice zábavný a společenský, bavil často císaře českými anekdotami, čímž jej k srdečnému smíchu povzbudil, tak že císař často prohodil, kterak se opět těší na český týden.

Jednou při audienci česky promluvil k vysokému úředníku; z jeho rozpaků však a bídné odpovědi poznal, že úředník ten česky neumí skoro pranic. Tu Ferdinand jej napomenul, aby se naučil česky, poněvadž to velí zákon a že toho potřebuje ve svém úřadě; a dodal, že sám rád hovoří po česku.

Dne 29. června 1875 klidně zesnul laskavý císař a král. Mrtvola jeho dne 4. července velikým průvodem byla vezena na Státní nádraží a dopravena do Vídně. Šlechetná jeho choť skonala zde na hradě dne 4. května 1884 a odpočívá po boku svého manžela v císařské hrobce rodinné u Kapucínů ve Vídni.

Prohlédneme si tuto ulici, kde nyní jest hlavní korso hlavně českého mladého světa, jdouce nejprvé po straně staroměstské (od mostu levé) a vrátíme se po pravé straně novoměstské k Národnímu divadlu.

I zde, jako po celé délce od řeky Eliščinou třídou a na Příkopě, na okraji Starého města bylo opevnění, zeď a příkop, časem velice sešlý, pln kaluží a páchnoucí vody, a cesta u něho nedlážděná, málo schůdná. Proto r. 1781 většinou příkop byl překlenut a zasypán, ulice srovnána a vysázena stromořadím kaštanovým (viz obr. na str. 185.) Odtud se zde říkalo v Nové aleji na rozdíl Staré aleje, nyní Příkopu, kde již dříve byla stromořadí lipová. O úpravu těchto Nových alejí hlavní zásluhu měli majitelé sousedních domů, kteří v žádosti k nejvyššímu purkrabímu kníž. Fürstenbergovi se nabídli, že z rozpočtených na 10.000 zl. výloh polovici sami uhradí. Z druhé polovice připadlo na obec staroměstskou 3000 zl., na novoměstskou 2000 zl. »Jest věru litovati« — tak píše Zap r. 1848 — »že v novějších časích každý strom v ulicích našich tak bezohledně se odstraňoval; náš věk ani toho stromořadí neušetři[1] a již od 15 let jedna polovice z něho a notný kus druhé polovice vysekány byly.«

Nejživěji tu bývá k večeru, kdy mnohý Pražan myslí, že nesmí jinam jíti než na »Ferdinandku.« Ostatní Praha přemnohým jest španělskou vsí.

Již předkové naši odpoledne vycházeli si na procházku na rynky a ulice; ten jest však rozdíl, že oni před domy i sedávali na kamenech, kládách a lávkách, což nyní nalezneme jen v odlehlejších ulicích. Dle Veleslavína jen »prázdní lidé po rynku třebas celý den se procházejí«; a při r. 1610 se čte: Zbytečných blátošlapů je všude tolik, že téměř jiných lidí nevidíš nežli ty, kteří stávají v ulicích a ryncích patříce na krámy zlatníků, apatykářův a jiné podobné krámce; sbírajíce noviny i klevety, lidem se posmívají, tu po jednom pohvizdují, jiného píchají, třetího štípají a jiného hryzou.« (Winter, Kult. obraz I. 522.)

A jak vypadal před 50 léty začátek Ferdinandovy tř., poví nám pamětník.

»Kde Ferdinandova tř. ústí do nábřeží a kde nyní se vypíná Národní divadlo, s druhé pak strany palác hr. Lažanského, až do prvních let šedesátých bývala neupravená, hrbolatá staveniště, ležící hluboko pode zdí nábřežní a ohrazena primitivním, šeredným zábradlím ze starých prken. Na staveništi Národního divadla stála uprostřed ošklivá erární solnice (č. 9 na přilož. plánu na str. 187.) ve slohu venkovských špýcharů, jejíž špičatá prejzová střecha vyčnívala nad úroveň nábřeží. Na drnu staveniště skotačily děti, pradleny věšely prádlo a časem se tu objevila bouda nějakého kočujícího zvěřince. Na protějším staveništi, rovněž z části travou porostlém a milé mládeži za rejdiště sloužícím, byl u čerpadla tam zřízeného jakýsi přístav sahající až asi k nynější Divadelní ul., v němž za léta voda zahnívala. Tam přistávaly lodi s vápnem a podobnými náklady určenými pro t. zv. Ellenbergrovu cihelnu, která se hned naproti rozkládala tam, kde nyní jest palác České spořitelny.

Na místě nyn. ředitelství policejního stávala tehdá jednopatrová hospůdka se zahradou«. (Lad. Quis, Z Prahy let padesátých a šedesátých.) Poněkud si to představíme, když se podíváme na nynější stav břehu podskalského.

Dle popisu z r. 1787 »před kostelem Uršulinek jest kus starého příkopu, jehož zeď co neviděti spadne, a z příkopu, do něhož se hází mnoho nečistoty, vychází nesnesitelný zápach«.

První dům č. 1012-1 n. jest palác hrab. Leop. Lažanského* se známou kavárnou Slavií; vystavěn byl teprv r. 1862 (proto tak vysoké číslo domovní!) dle plánu Ullmannova slohem renaissančním. Má na něm býti zasazena deska Bedřicha Smetany. V prvním patře má místnosti První česká akciová společnost pro pojišťování na život.

Na tom místě a blíže k řece ve 14. stol. bývala lázeň malovaná či písaná a to již za opevněním staroměstským, které nešlo tu až k řece, nýbrž asi v místech ulice Kar. Světlé, před policejním ředitelstvím, se zatáčelo více k severu; tedy místo toto i kde stojí Česká spořitelna, bylo již vše mimo vlastní Staré město. Byl pak spor — jak ještě dále uslyšíme — o to místo, náleží-li ke Starému či Novému městu. V 16. století přiřčeno Novoměstským, od nichž je koupili roku 1689 Křižovníci s červenou hvězdou za převora Jiřího Pospíchala a zřídili tu nový špitál pro chudé a nemocné ženy pode jménem sv. Anežky, jejíž kaple tu vysvěcena r. 1693. V kapli té r. 1699 pochován byl zakladatel špitálu Pospíchal, tehdy velmistr řádu. Posud u Křižovníků domácí kaple bl. Anežky se jmenuje »v písané lázni«.

Prvním správcem tu byl a od r. 1699 zde i bydlil dějepisec Jan Frant. Beckovský (1658—1725), kněz řádu Křižovnického a vlastenec dobrý, jenž těžce nesl opuštěnost a ponížení našeho národa. R. 1700 vydal Hájkovu Kroniku (ovšem dosti změniv dle svých poznámek) pod názvem Poselkyně starých příběhů českých. Pokračování t. j. druhý díl Poselkyně zanechal v rukopise, jenž chován jest v tomto klášteře Křižovníkův a vydán byl tiskem od dr. Rezka nákladem Dědictví sv. Prokopa r. 1880. Památky hoden jest tento kronikář z doby v našich dějinách nejsmutnější, jenž na př. vyslovuje

* Ze starého tohoto rodu, dříve vladyckého a panského, vynikli národovec Prokop, Leopold, místodržitel moravský, Vladimír, jenž byl předsedou Národopisné výstavy, Jan, poslanec říšský a j. Erb mají na červeném štítě korbel kola s loukotí.

Ferdinandova třída (od Jungmannovy tř. k Spálené ul.) r. 1863.

pevnou důvěru v ochranu sv. patronů českých, kteří »častokráte našim předkům v rozličných válkách, zvláště proti nepřátelům, kteří nejenom řeč českou, ale také i národ Český vykořeniti chtěli, nápomocni byvše, viditelně se svými Čechy je poráželi a k častému vítězství nápomocni byli.«

Dobře o něm dí Rezek: »Z Poselkyně vane duch poctivého Staročecha, jemuž láska k zděděné víře, k otčině a zvláště k mateřskému jazyku byla nade všecko.«

Špitál zrušen byl r. 1784 za Josefa II. a později byl prodán za velmistra Beera ke stavbě Františkova nábřeží; ze stržených peněz bylo vystavěno r. 1847 nové patro na domě velmistrově.

Z celé řady následujících domů na počátku 19. stol. stála pouze: č. 338 (část nyn. České spořitelny), č. 339 a 340 oba rohy býv. Poštovské ul., 341-23 n.* a roh Pernštýna; jinde asi do r. 1830 byly jen zahradní zdi.

Nedávno (1896) zvětšená Česká spořitelna vystavěna byla původně r. 1858—1861 slohem renaissance italské dle vzoru bibliotheky Benátské od stavitele Bělského podle plánů architekta Ullmanna; při stavbě základů užito prvně v Praze s dobrým výsledkem betonu. Na průčelí dána allegorická skupina (Čechie přijímá úspory lidu) dle nákresu Jos. Manesa od sochaře Wildta. Dvorana vyzdobena mramorovými karyatidami a vestibul mohutnými lvy od J. Myslbeka.

Blíže k řece (č. 338) bývala cihelna Ellenbergova (Fr. Ellenberger ji koupil r. 1789), jež tu dělala mnoho kouře a zbořena byla r. 1858; ještě později stavěn dům krajní (č. 1014), při němž vedou schody do Divadelní ul. Nyní vše, jak praveno, jest budovou spořitelny.

Jmenovaná cihelna (č. 12 na plánu str. 187.) či vápenice »na hřebeně« byla tu od starodávna; ležela z části na straně staroměstské od strouhy dešťové, ale již ve 14. stol. zapisována byla v knihách novoměstských. Však Vladislav r. 1497 ji přiřkl Starému městu, ale berně měla i dále se platiti Novému. R. 1519 scházíval se tu lid ve velkém množství na kázání bratra Matěje poustevníka, bývalého kožišníka, přívržence Českých bratří i Lutherova. A když to zakázáno bylo majiteli cihelny Duchkovi Kapalínovi, Matěj, »člověk svatý, dobrý«, kázával hned vedle za kollejí Rečkovou (asi kde jest nyní Krocínova ul.), ale i jinde po březích, ostrovech i hospodách. Za moru r. 1520 Matěj ochotněji než kněží navštěvoval nemocné a těšil je. Na konec ho zavřeli a propustili až r. 1526 při jakési amnestii za zvolení Ferdinanda za krále; ale musil z města do slunce západu.

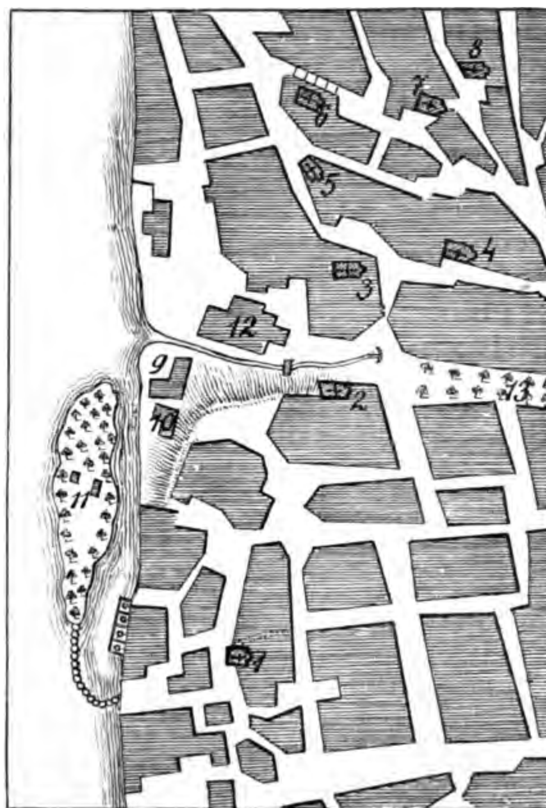
O »vejchozu« komise r. 1617 nalezl pilný Winter toto: »Strouha dešťová běžela do Vltavy nad lázní mimo vápenici s jedné a domem někdy urozeného rytíře Jindřicha z Písnice se strany druhé až nahoru proti domu pana Zygle (viz dále č. 36—40 n.) v roh Široké ul. od starodávna »u Strnadů« řečenému. Při té strouze a lázni žádali Staroměstští zůstaveni býti. Ta že jest jejich. Proti tomu tvrdili Novoměstští, že příkop dělí města a ne strouha, a že oni sami mostky kamenné přes tu strouhu dělali. Vápenice i lázeň že se řídí jejich knihami. Páni smluvci (viz str. 102.) očitě věc spatřivše po některém mezi sebou hovoru uznali, aby ta stoka byla mezí obou měst nadále. Tu stoku aby města obě společně vydlážditi a dvakráte za rok čistiti dala, při tom aby jedni druhým na stranách za strouhou válením dříví, smetí a hnojí zasypáváním ani jináče příkoří nečinili, dříví naválené na strouze pryč aby bylo uklizeno. Vápenici přiřkli Staroměstským, lázeň písaná zůstavena Novoměstským.«

A Zap píše r. 1848: Mezi Poštovskou ulicí, Uršulinským klášterem a Převozní ulicí »nachází se« ještě stará neúhledná staroměstská cihelna a vápenice, v které tak

* Č. 339 byl před 100 lety majetek obce, č. 340 hraběte Jana Fr. Sweerts-Sporka, č. 341 byly koňské stáje hrab. Ferd. Kinského. — Ještě před 60 léty »na konci Ferdin. tř. ani v pravo ani v levo nebylo ještě domů; ulice skoro jako most vedla přes místo hodně nižší, nerovné a nespořádané, jako by zde uprostřed Prahy bylo zapomenuto kus neladné, rozházené návsi«. Vlček Svůj živel.

zvané staroměstské vápno se vypaluje, slavné v celých Čechách, a ke stavbám do všech končin vlasti odtud béře.« Ale kde stavěli jen »na bláto« či na hlínu, žertem říkali »na pražské« vápno t. j. z prachu; tak mi říkali ve Vršovicích.

Česká spořitelna (založ. r. 1825 od ryt. Jos. Hocha v domě nyn. Sněmovny) vládne ohromným jměním a podporuje účely humanní německé a i české. Z úředníků českých vzpomínky zaslouží Gustav Pfleger-Moravský (1833—1875), známý básník

Ferdinandova třída u Vltavy a okolí r. 1787.

1. Kostel sv. Vojtěcha. — 2. Kostel Uršulinek. — 3. Kostel sv. Štěpána ve zdi. — 4. Kostel sv. Bartoloměje. — 5. Kostel sv. Kříže menšího. — 6. Kostel sv. Ondřeje. — 7. Kaple Betlemská. 8. Kostel sv. Jiljí. — 9. Solnice. — 10. Volánkovská prádelna. 11. Barvířský ostrov, nyní Žofín. 12. Cihelna. — 13. Nové aleje, nyní Ferdinandova třída.

a romanopisec, jenž tu byl od r. 1854 do smrti. Prvním ředitelem spořitelny byl Leop. ryt. Lämmel; sestra jeho Josefina šl. ze Salemsfeldu založila v Dušní ul. 186-25 chudinský ústav.

Se spořitelnou sousedí č. 1011-9 majetek pojišťovacího spolku »Praha«. Zde jest F. Topiče knihkupectví a obchod obrazy.

Č. 1010-11 jest Konstantina svob. pána Nádherného z Borutína. Zde mívá krásný výklad Mik. Lehmann, c. a k. dvorní dodavatel a obchodník obrazy. (Jméno Lehmann připomíná proslulého brusiče skla a ryjce Kašpara Lehmanna, jenž žil v Praze za Rudolfa II.

Na zámku Hluboké chová se jeho proslulá sklenice.) — Zde jest i panorama záslužné Národní jednoty Pošumavské.

Roh ul. Karoliny Světlé č. 339-13 sluje Poustka, nyní ovšem známější pode jménem kavárna Imperial; býval tu příkop vedle hřbitova sv. Štěpána ve zdi, o němž vypravuji při ul. Karol. Světlé. — V létech padesátých 19. stol. byla tu tiskárna Jarosl. Pospíšila; r. 1849 tu bydlili Karel Havlíček, tehdy redaktor Nár. Novin, a právník Hermenegild Jireček.

Do budovy polic. ředitelství jest vchod přístupný jen z ul. jmenované, a tam o něm zmínka. Sousední dům č. 984-17 jest z části majetkem MUDr. Ed. Nessla, professora zubního lékařství.

Následující domy jsou pozdějšího původu a nemají názvu, ani stavba jejich ničím nevyniká, ba některé jsou malou ozdobou nádherné třídy. — Č. 961-25 stavěl architekt Tesař; zde bydlí proslulý lékař univ. prof. Em. Maixner.

Pěkný barokní dům na rohu Pernštýna č. 342-29 u Ratzenbeků býval Dr. Fr. Braunera, proslulého politika († 1880); odpočívá na Vyšehradě nedaleko hrobky Purkyňovy, a na pomníku čteme heslo jeho: »Kdo chceš vlasti vděk si získat, přízně doby nehledej!« Dcera jeho Zdeňka Braunerová jest známá malířka. — Bývával tu taneční sál; nyní kavárna Union, bohatá časopisy slovanskými. — Kolem r. 1400 býval tu domek při bráně Zderazské a před ním za bránou kovárna. Dobře sem se hodilo to řemeslo; bylať tu hlavní cesta ze Starého města k Vyšehradu.

Druhý roh Pernštýna 361 (362)-31 jest modrý beránek i zlatý hrozen; v novějším domě č. 1036-31a má závod klenotník Vinc. Šebor.

Č. 417-33 jest na pozemku býv. kostela sv. Martina (viz Martinská ul.), jehož podobu z veliké části dosud uvidíš na zadní straně. — Zde má místnosti důležitá Národní jednota Severočeská.

Za uličkou či průchodem jest veliký průchodní dům rytíře Ed. Daubka* Platejz (Platýz, Platajs) č. 416, jenž se táhne do ul. Martinské a na Uhelný trh.

Dům ten ode dávna býval proslulý tím, že ze všech v Praze nejvíce vynášel; prý každou hodinu dukát. Nyní jest jeho výtěžek asi 40.000 zl.; větší jest příjem z paláce Hlávkova (ve Vodičkově ul. a Jungm. tř.) a to přes 50.000 zl. »Dobré« jsou též domy: na Příkopě vedle Prašné brány (výnos asi 43.000 zl.) palác Šlikův (asi 37.000 zl.), Čumpelíkův dům na rohu Ferdin. tř. a Perlové ul. (33.000 zl.), Bondyho dům »u černé růže« na Příkopě (32.000 zl.), u Špinků (31.000 zl.), »Bazar« (25.000 zl.). Nejmenší jest výtěžek z domu č. 19 u Daliborky — asi 8 zl. Až si tedy zazpíváš: »Já mám v Praze tři domy« — nemysli na tento poslední!

Vlastní dům druhdy hleděl na Uhelný trh, a sem byly dvory a zahrady u příkopu. Hájek bájí, že když v Praze za Karla IV. bydlilo mnoho cizích knížat, na tom místě Fridrich, kníže Burgundský, si vystavěl r. 1350 pohodlný dům na způsob hradu s věží vysokou, z něhož měl pavlač do kostela sv. Martina. (Viz Martinská ul.) Správce domu měl syna, jejž si kníže oblíbil a vzal s sebou do Burgundska; ale synek špatně se mu odsloužil a těžce se proviniv před tímto domem byl sťat.

* Otec jeho Jos. Doubek z Poličky nabyl jmění, jsa dodavatelem plátna vojsku, a r. 1847 koupil Liteň; štědře podporoval národní podniky; choť jeho Anna byla dcera vlastence básníka Šeb. Hněvkovského. Dceru jejich měl proslulý své doby lékař pražský Dr. Jos. Hamerník, druhou JUDr. Jan Jeřábek, poslanec a intendant Nár. divadla.

R. 1405 byl majitelem domu toho sladovník Jan Bradatý ze Stříbra, majitel Podviní za Libní a purkmistr pražský v nejpohnutější době po smrti Václava IV. Hned 17. srpna 1419, den po smrti královĕ, lid všelijak ozbrojený se sbíhal po ulicích a náměstích; umlouvali se, kam na který klášter nejdříve půjdou, aby se pomstili »těm antikristům a mahometistům« (tak přezdívali katolíkům). Bradatý nemaje moci zbrojné, ani nemohl se proti davům postaviti; ale mnozí mu pak vykládali ve zlé, že prý bouření to a pustošení schvaloval.

První tento známý nám majitel Platýzu padl r. 1426 dne 16. června při slavném vítězství Čechů v bitvě u Ústí n. Labem. V domě tom pak se konala veřejná disputace mezi mistry Janem Příbramem a Englišem, jenž slul vlastně Petr Payne* a byl rodilý Angličan.

Syn Bradatého Václav, r. 1442 rychtář staroměstský, měl také ves, nyní zmizelou, Šešovice, mezi Židovskou pecí a Malešicí; ves ta r. 1524 byla záduší kostela sv. Pavla v nyn. Karlíně. Od Doroty, vdovy po Janu Bradatém r. 1434 dům koupil bohatý sladovník Václav Holec z Květnice (viz str. 161.) a rod ten držel jej asi 100 let. Po nich tu byl rytíř Melichar Ror či Rorár z Rorova, jeden z 8 pánů, zvolených r. 1547 k řízení všeho »pro opatření vlasti« proti králi Ferdinandu. Nedostavil se pak k soudu a byl prohlášen za propadlého v ztrátu cti, hrdla i statku, nikdo aby ho nepřechovával, nýbrž kde by byl postižen, aby byl jat. Potom dům měli Zákostelští z Bílejova, až r. 1586 jej koupil Jan Plateys z Plattenšteina, rodem z Wittenberga, jenž měl za manželku Dorotu, dceru Sixta z Ottersdorfa (viz str. 99.). Byl zprvu soukromým písařem nejvyššího kancléře Vratislava z Pernštýna, pak sekretářem a radou při dvorské komoře české; r. 1585 byl povýšen na šlechtictví »na způsob rytířství« s titulem z Plattenšteinu a r. 1605 na sněmu byl přijat mezi rytíře. Před tím byl cís. rychtářem staroměstským. A po něm jméno domu dosud trvá.

Když r. 1611 levý břeh Vltavský byl v moci Pasovských, kdežto na Starém městě bylo vojsko stavovské a obě strany často spolu bojovaly, syn Jana Plateysa, sekretář kanceláře české, jednou k večeru ze svévole vystřelil z ručnice a poranil vojína stavovského. Obyvatelé domu toho v nenávisti byli, že byli katolíci, a proto jak se stal pokřik, lid se sbíhal a útok učinil na dům Platýz, vše vyplenil, nábytek vyházel a rozbil. Naposledy přišedše do sklepů podzemních, v nichž leželo piva ječného množství varův (várek), uzdravovali se jím až do samé noci, a provodivše opět vůli svou po své libosti, naposledy rozešli se do příbytků svých.«

Horlivý katolík Plateys jen z přinucení podepsal se r. 1618 proti Ferdinandu; skonal náhle, maje prý býti popraven od direktorů. Pochován jest u sv. Jakuba blíže oltáře sv. Antonína. Nejstarší syn jeho Jan Arnošt, vystudovav v Římě, byl knězem a kanovníkem olomouckým; byl jmenován tam i biskupem, ale zemřel nenastoupiv (roku 1637). Za něho z milosti císařské dům r. 1626 »za vejsadní byl vyzdvižen« osvobozen od daní a dostal svobodnou hospodu. Byla prý ještě před léty v průjezdě Platejzu tabule s nápisem a vyobrazenou rukou s mečem na znamení zvláštního práva pánů tohoto domu; z průjezdu přenesena byla pak do prvního poschodí.

Jan Arnošt odkázal dům ten klášteru sv. Václava na Zderaze, kde byl pohřben; chtěl, aby »z domu živnosti dům modlitby byl učiněn« a tam klášter aby byl zřízen.

*) Tento mistr university oxfordské, horlivý přívrženec Viklifův, do Prahy přišel r. 1417 a stav se professorem university byl u veliké vážnosti. Byl mezi posly ke králi Vladislavovi do Polska, později do Basileje; měl disputace s Příbramem (jednou v Karolině 3 neděle) i legátem Filibertem, potom z Prahy byl vypověděn a zdržoval se v Chelčicích a v Táboře.

Proti závěti odpor činil bratr jeho Sixt Arnold Plateys, až r. 1648 dům připadl Kateřině Lidmile z Eisenheimu, jediné dceři tohoto Sixta. Dcera její Lidmila Kateřina Springerová prodala dům r. 1673 Janu hraběti ze Šternberka za 10.000 zl. a v rodině té dům zůstal, až Marie Teresie hraběnka ze Šternberka r. 1749 si vzala hraběte z Paaru a z Hartberka.

Dům ten sem do Ferdin. tř. měl jen zeď zahradní; hrabě Šternberk r. 1668 dal v noci proraziti zeď a učinil si tu průchod, o nějž pak měl spor s obcí.

V tomto domě bývala do r. 1730 pověstná škola šermířská, t. zv. Greifenfelská; udělilť císař Leopold I. r. 1688 pražskému pořádku fedrfechterů či »svobodných šermířů od péra« či »mistrům dlouhého meče z Greifenfelsu« tento praedikat. (Viz Platnéř. ul.) Průčelí do třídy Ferdin. vystavěl pozdější majitel Jakub Wimmer;* od r. 1813 jest rodiny Daubkův. — Dům ten míval šest renaissančních štítův a špičatou věž. Zajímavé jest zvonítko se sovou. (Dříve bývala jen klepadla u dveří; v 15. stol. začali užívati zvonců, nejdříve při krámech.)

V Platejze r. 1839 vystavoval umělé jesličky malíř Jakub Ginzel, původně truhlář, pak žák malířské akademie, jenž k stáru upadl v zádumčivost a zabýval se jen opravou svých jesliček, jež r. 1853 ve Vídni velmi se líbily. Zde dne 3. května 1846 byla památná schůze šlechty a měšťanstva přičiněním Riegrovým; v ní bylo navrženo žádati císaře za povolení akciové společnosti ke zřízení českého divadla. — Dlouho tu bydlíval známý mecenáš Matice školské Schnell; viz Schnellova ul.

Poslední dům v levo, nárožní v Perlové ulici č. 365-43 n., nyní Ad. Czumpelíka, obchodníka, dříve Hypoteční banky, a před tím Kittlův, sluje u Lemonů, starším jménem u fortny, jež tu bývala v ulici jmenované proti Panně Marii Sněžné. Zde bývalo knihkupectví firmy Gregr a Dattel, druhdy též známá hospoda se zahradou. Také se tu říkalo u Abrahama. Býval tu dům pivovárečný se zahradou, r. 1790 majetek Ant. Krobshofera. V nejstarší době (kolem r. 1400) měl tu u samých hradeb domek barvíř (colorator, loschferber) Michal; za ním (více v ulici, vedle branky) měl dům Tomáš pergamenník a po něm r. 1414 prvé jmenovaný sladovník Jan Bradatý. — Při bourání staršího domu r. 1865 byla nalezena kašna ze samých náhrobních kamenů, jež nápisy a prací sochařskou obráceny byly do vnitř. Jeden byl z r. 1599 s nápisem českým a postavou ženskou. Dány byly do musea; pocházely z kostela Božího Těla na nyn. Karlově nám.

Přejdeme na stranu jižní, novoměstskou. Zde a na jiných místech v Praze postavené kiosky k prodeji sodové vody zřízeny byly r. 1868 dle nákresu stavitele Barocha. Na rohu Jungmannovy tř. jest veliký dům č. 36-40 n., druhdy dům u Strnadů či u Junkerů (do Jungm. tř.) a druhý dům dvě stříbrné hvězdy (na »Nové aleji«). R. 1356 se zde připomíná dvůr bratrstva »mladších kramářů«. Pak byl tu dvůr s pivovarem Jana Charváta (viz t.) a po něm vdovy jeho Markety.

Okolo r. 1600 tento dům pan Rodovský z Hustiřan** promrhal svými pokusy alchymistickými. Potom dům držel Jiří st. Zygel z Chocenic, r. 1618 primas

* Jakub Wimmer narodil se v Praze r. 1754 ze zámožné rodiny obchodní a smysl obchodnický si zachoval, i když byl u vojska; zbohatl jsa dodavatelem při stavbě Terezína. R. 1797 koupil od knížete Paara Platejz, měl též Vršovice, Nusle, Malé Bubny; byl lidumil a přítel přírody, dal v době nouze a drahoty posázeti stromovím Letnou, Nusle a zvláště místo nynějších Vinohrad, kde na místě bývalé »Sahary« vznikly krásné »Wimmrovy sady«. Viz též str. 97. Pán tento v Praze velice populární zemřel r. 1822 a pochován byl v Bubnech. Viz Vlček, Svůj živel, Osvěta 1902 str. 1093.

** Z rodu toho jeden byl pak »chudý pacholek mezi lidmi se živící,« jiný byl mezi emigranty, kteří se vrátili r. 1631.

a purkmistr novoměstský, jenž propadl všecko jmění; dům »Strnadovský« postoupen byl jeho manželce Kateřině roz. Nejedlé. A když děti její pro náboženství odešly, dům dostal roku 1633 Tomáš Ferd. Teyfl z Ceilburku a Hollenšteina. (Viz Melantr. ul.) R. 1653 postoupen byl cís. rychtáři Václ. Aug. Kavkovi z Dubečku (viz str. 77.) Od Jiřího Bechyně z Lažan (Strnadovský) a od kněžny Eleon. z Mansfeldu (u 2 hvězd) koupil dům ten Jindř. Pavel kníže z Mansfeldu a od něho r. 1747 Jan Václ. svob. pán z Astfeldu a Vydří. V první polovici 19. stol. dům byl přestavěn; měl jej hrabě Leop. Thun z Hohenšteina. (Viz str. 118.)

Č. 37-38 n. veliký dům Porgesové z Portheimu na místě bývalých domů tří a pak dvou. Před ním na bývalém příkopě zdejším r. 1797 baron Jakub Wimmer »postavil kamennou kašnu s pěkně dělanými sochami; po obou stranách stromořadí zřídilo se zábradlí a mramorová sedadla«. (Druhou kašnu postavil u Uršulinek.) Kašna odtud odnesena byla asi r. 1880 na Betlémské nám.; asi po 15 létech dána do Městského sadu proti Jeruzalémské ul., kde posud stojí. Jest to krásná práce od Xavera Lederera. Kamenné lavice mezi stromy byly zde ještě r. 1855 (Turnovský, Paměti star. vlast.); poslední stromy byly odstraněny r. 1864. Zde r. 1377 měl dům jakýsi Petr Upiš, potom Jan Obešlo, pak pergamenník Kryštofor a zeť jeho nožíř Blažek. Dům mezi domem někdy Martina Jona z Javoru a u 3 červených zvonů (viz násl.) byl Jiřího Šťastného Vančury z Řehnic, odsouzeného r. 1622 polovice jmění; ale tento dům Vančura zamlčel. Když se to našlo, dům byl prodán r. 1630 praelatu Janu Kotvovi z Freifeldu, jenž z kostela Týnského odstranil sochu Jiřího; r. 1659 jej koupila měšťanka staroměstská Žofie Barb. Eitlerová.

Zde měl později dům Jan Prokov či Brokoff, sochař († 1718) a zde i zemřel syn jeho Ferd. Maxm. Brokoff, jenž tu měl dílnu sochařskou společně s matkou Alžbětou. (Viz Hopfenštok. ul.) Roku 1795 hrabě Max Des-Fours prodal jej Anně Wimmrové; po Wimmrovi dům držel velkokupec Kolb.

I v následujících domech bydlívali hotovitelé pergamenu; domy ty vznikly brzy po založení Nového města, že byly na blízku Starého města, jež vždy zůstávalo střediskem. — Č. 38-36 n. ode dávna sluje u tří (dvou) červených zvonků; nyní též u sv. Trojice. R. 1413 jej měl Vrš ml. ze Všetat, služebník královský, po Jakubu Smutkovi. R. 1589 byl majetkem Adama, otce Pavla Skály ze Zhoře, exulanta a dějepisce, z něhož několik výpisů jest v knize této. R. 1729 zde bydlil inženýr Jan Schor (1686—1787), jenž namaloval veliký obraz freskový na zatímní průčelí chrámu sv. Víta a dělal plány na obnovu toho chrámu; pracoval též o úpravě řečiště Vltavy a o pracích fortifikačních. — V domě tom jest rozsáhlý český obchod dámských klobouků Ferd. Šípa, a Wetzlerova půjčovna hudebnin.

Č. 39-34 n. u velkého střevíce Ludv. Popela, známého vyrabitele sucharův. Na poč. 15. stol. měl jej Vilém měďnář či mosazník.

Nároží Charvátovy ul. č. 40-32 na vížce či u červené věže, za starších dob u tří králův. Roku 1388 měl jej pasíř Štěpán, potom pergamenníci, roku 1490 Jan či Janota literát, rodilý z Vysokého Mýta, tiskař knih (impressor librorum) jenž snad tiskl první bibli českou roku 1488 čtyřem nakladatelům (viz Malé náměstí čís. 142-3). — Právě vyjednává se o koupi tohoto domu, aby zbořením jeho rozšířena byla ulice Charvátova.

Druhý roh Charvátovy ulice číslo 58-30 druhdy u Kohoutův. Zde bydlí bývalý professor univers. Eduard Gundling, předseda c. k. zkušební komise pro učitelství hudby; — Číslo 59-28 nov. malý domek u kamenné hlavy;

r. 1377 maj. jirchář Mik. Punczlav, pak pergamenník Henzl, pasíř Mikuláš, Martin sukna kraječ, r. 1419 Mikeš Tkanička, vlastně tkaničník (praetextarius).

Č. 69-26 dům Düstervaldský, známá plzeňská restaurace u Choděrů, nyní Vackova; před třiceti léty býval tu Akadem. čtenářský spolek. R. 1384 slul u černého koníka. V době bělohorské měl dům tento Šťastný Václav Pětipeský ryt. z Chýš a Egerberga (Egerberka), odsouzený r. 1621 všeho jmění, protože byl mezi direktory. Místo trestu hrdla byl odsouzen k »věčnému« vězení na Zbiroh, odkudž však byl propuštěn již r. 1623. I dům tento dostal zpět r. 1628, a byl pak královským radou a místokomorníkem. — Praotcem Pětipeských se pokládá onen Odolen Střízovic, jenž r. 1158 se dvěma druhy přebrodil řeku Addu a tak okázal vojsku českému cestu k Milánu. V nyn. podobě dům stavěl ke konci 17. stol. Servác Ign. Jelen z Engelflussu, o němž viz Starom. nám. 933-8. R. 1768 zdědil jej po tetě Fr. Jos. hrabě Pachta; ke konci 18. stol. v Praze měli Pachtové č. 86-6 n. v Křižovn. ul. a č. 208 na Anenském nám. (viz str. 10.).

Nároží Spálené ul. jest známý veliký palác Šlikův (č. 61-24) přestavěný r. 1848 »skvostným anglickým způsobem«. Dříve se tu říkalo u Zutrův i Babylonská věž; majitelem jest hrabě Ervín Schlick. Dříve měl jej hrabě z Vrtby, pak hraběnka Marie Ter. Černínová z Chudenic, po ní od r. 1780 hrabě Josef Schlick. V nejstarší době byl majitelem z části kramář Konrád, druhého domu, na němž byl vymalován černý kůň, byl majitelem sladovník, pak strážný (strassreiter) Jan Malý, v třetím byl kovář, pak pergamenník i zámečník. — V II. patře jest Úvěrní ústav majitelů domů v Praze a Česká obec sokolská.

Druhý roh Spálené ul. 115-22 zbořen byl r. 1902 na rozšíření ul., aby elektrická dráha ze Spálené ul. mohla jezditi na Ferd. tř. Říkalo se tu u Neudlingerů po majiteli před 100 léty; stavitel Fr. Buldra právě vystavěl tu nový dům. Zůstal však nyní nepěkný kout, i bude třeba přestavěti zároveň vedlejší dům v Spálené ul.

Č. 116-20 býv. dům Trautmannsdorfský, nyní dva nové domy z r. 1902 vystavěné od Fr. Buldry. Zde stával dům, jejž r. 1413 koupil mistr Albík, arcibiskup pražský († 1427). Jsa výtečným lékařem, vyhojil též krále Václava IV. r. 1398, a jeho přičiněním se stal r. 1411 arcibiskupem, ač teprv rok potom dal se vysvětiti na kněžství. Sám si zřídil skvostný hrob v kostele Panny Marie na Louži (viz Marianské nám.), jenž byl rozkotán hned na počátku bouří husitských; měl tam na blízku dům č. 91 (v Platnéř. ul. 17 n.). Ale brzy arcibiskupství postoupil Konrádovi z Vechty, biskupu olomouckému; pak se svými dcerami bydlil v tomto domě; v bouřích husitských utekl a zemřel v cizině. Ale dcera jeho Kateřina či Katruše zůstala v Praze, přidrževši se asi strany pod obojí.

Od r. 1421 zde se razila mince pražská; k tomu účelu dům odevzdán Martinovi ze Srbče, pomocníku Jakuba ze Všerub, jenž byl nejvyšším správcem mince (viz str. 110.). Martin odváděti měl týdně 50 kop grošů čistého užitku obci. Později dům ten spojen s vedlejším u husy (též pozdější č. 116); slul tak po majiteli Blažkovi husaři (prodavači hus). A domy takto spojené sluly dále »u husy«. — Dům r. 1902 zbořený t. zv. druhdy Kernský či stará jízdárna vystavěn byl r. 1786. — V létech čtyřicátých 19. stol. zde pracoval houslař Michal Weber a pak jeho nástupce Ignác Sandner.

Č. 117-18 býval r. 1381 pasíře Václ. Kuliše, r. 1428 rytíře Jana Holého, jinak Janka Puškaříka, jehož žena Ofka měla dvůr v Běchovicích. Pak byl bratří Hynka a Jana

pánů z Roupova; z nich Jan, nejvyšší písař a hofmistr královský, držel dům na místě paláce Švarcenberského, jiný na místě sněmovny i ves Libeň. Když byl purkrabím vyšehradským, nutil sousedy tamní k robotě polní, ale ubránili se toho. R. 1499 dům koupil nejvyšší písař novoměstský Matouš bakalář, syn Šimona ševce z Chrudimě. I tento písař zbohatl a vzal si Veroniku, dceru zemana Kříže ze Všechrom či Křížka z Říčan. — R. 1835 bylo tu c. k. městské a pevnostní velitelství.

Nároží Mikulandské ul. č. 118-16 měl od r. 1430 bohatý měšťan Jan Chmeléř, majitel též vinice Chmeléřovské u nyn. Kanálky. — Sluje domem Schirdingovským (hrabě Jan Ant. Schirdinger ze Schirdingu jej koupil r. 1758); nyní jest to nadační dům JUDr. Jana Kaňky pro zchudlé advokáty. Dům barokový pochází asi z r. 1750.

Nároží protější č. 136-14 jest novější dům u Hartmanských; míval jej hrabě Fr. z Vrtby, později hrabě Jan Pachta, po něm Frant. hrabě ze Sternthalu, od r. 1759 Filip Hartmann hrabě z Klaršteinu. V nejstarší době byl tu struhař či prknář Jakl, pak Jan Nedoma a Bohuněk pasíř.

Vedlejší č. 137-12 dlouho byl zván po Janku Sádlovi z Miličína a Kostelce, sťatém v Praze r. 1421. (Zdědil dům ten po Marketě, dceři Pešíka ze Strašnic.) Byl purkrabím Karlštejnským r. 1419, jsa z předních pánů strany pod obojí; že však na sebe popudil kněze Jana Želivského (viz Jungm. nám.), na radnici Staroměstské byl jat a téhož dne o druhé hodině noční tam sťat; ani nedovolili mu před smrtí, aby po své žádosti opatřen byl svátostí. Pohřben pak byl v tichosti v kostele sv. Mikuláše. — R. 1790 koupil dům za 12.514 hrabě Fr. Ferd. Kinský.

Roh Uršulinské ul. č. 138-10 jest bývalý veliký palác hrab. Wallise, pěkně ozdobený. Býval hraběnky Antonie z Buben, pak Frant. K. hraběte Vratislava, r. 1785 jej koupil Jan Fr. Kr. hrabě ze Sweerts-Sporku. Zde r. 1835 bydlil malíř Ant. Manes (1782—1843), otec slavnějšího Josefa Manesa (viz Manesova ul.)

O kostele a klášteře Voršilek viz Uršulinská ul. Klášteru náleží též vedlejší dům č. 1370-6. Zde bydlí školní rada spisovatel dr. Matěj Kovář. Roh Divadelní ul. jest činžovní dům č. 1369-4 knihkupce Frant. Aug. Urbánka. Dříve tu býval knihkupec I. L. Kober, jenž mnoho vykonal pro rozkvět české literatury.

Tak jsme došli »zlaté kapličky nad Vltavou« Národního divadla, nádherné renaissanční budovy s překrásnou loggií nad portikem s 5 obloukovitými otvory do Ferdinandovy tř. (Viz obr. str. 194.) Do ul. Divadelní jest vkusná oblouková galerie, stranou k nábřeží palác ten se dívá přes Vltavu na Petřín a Hradčany. Výborné to místo pro monumentální budovu, k níž základní kámen položen byl 16. května 1868 s velikou slavností; průvod tehdy velikolepý sem se ubíral z Invalidovny. (Popis slavnosti viz »Světozor« r. 1868; viz obr. na str. 195.) Stavělo se dle plánu prof. J. Zítka. V létě r. 1881 (11. června) se konalo první slavnostní představení na počest sňatku kor. prince Rudolfa s princeznou Štěpánkou. Pak ještě se hrálo tu dvanáctkrát, a potom dokonávaly se poslední práce k definitivnímu otevření na podzim. Ale dne 12. srpna nepozorností dělníků, kteří pracovali o hromosvodu na střeše, divadlo v několika hodinách bylo zničeno požárem.

Neštěstí to působilo po zemích Českých jako hromová rána, národ bolestně zalkal — ale vzchopil se ihned s ohromným nadšením k obětavosti bezpříkladné; za měsíc sebráno bylo přes million zlatých. Mezi prvními na stavbu nového stánku divadla přispěl císař František Josef I. 20.000 zl.

Novou stavbu vedl architekt prof. J. Schulz, jenž vypracoval nové plány a odstranil některé vady, jež byly shledány v divadle prvním. Dne 14. dubna 1883 naposledy se hrálo v divadle prozatímním (do Tylova nám.), které i s býv. jiným domem soukromým tvoří nyní ladný celek s divadlem vlastním, jež 18. listopadu definitivně

se otevřelo. První stavba stála asi 1,800.000 zl., druhá asi 1,386.000, s jinými výdaji celkem — a většinou byly to peníze sebrané v národě — asi 3,235.000 zl.

O nadšení tehdejším svědčí divadelní vlaky, jež ze všech končin zemí koruny České přivážely sta a tisíce krajanů našich do Prahy; tyto pouti národa do »zlatého domu« právem přirovnávají se ke schůzím starých Řeků o hrách olympijských. — I tuto znamenitou myšlenku pojal a provedl výtečný tehdejší ředitel divadla F. A. Šubert, jenž o Národním divadle vydal nádherné dílo.

»Stanouce hledíme v údivu na všecku tu nádheru a krásu, kteráž zdvihá se před námi jako zlatý zámek v pohádce, vykouzlený prutem velmocného čaroděje . . . A věru není nepřípadným toto přirovnání: prokázalť se býti skutečným divotvorcem, bohatýrem báječným ten chudý, povržený národ český, vtěliv svoji myšlenku ve skutek tak veliký a krásný, jako jest postavení důstojného chrámu umění — v dobách těžkých strádání

Národní divadlo.
(Průčelí do Ferdinandovy třídy.)

a nedostatků. Jest zajisté Národní divadlo důkazem a pomníkem nového vzpružení nezdolné síly českého lidu a obětovnosti nadšené, jaké není a nebylo rovné mezi národy. Co zde vykonáno, stalo se hlavně bez pomoci cizí, bez účinné přízně vznešených a mocných, jediné toliko přispěním a pomocí vlastní ruky toho lidu . . . To jest předním a nejjasnějším znakem Národního divadla. Avšak má ještě druhou stránku, neméně významnou a důležitou naše budova: onať soustřeďuje v sobě výtečné práce předních našich umělců výtvarných, malířův a sochařův, a jest tudíž jako národní jakousi galerií a výmluvným ukazatelem podivuhodného rozkvětu na tomto poli tvoření. Není divu tudíž, že dílo takové stalo se národu Českému nejdražším jeho pokladem, cílem poutnickým, o jakém nebylo slýcháno nikde a nikdy.« (Viz Ottovy Čechy.)

Popsati důkladněji budovu tuto v knize naší možno není; uvedu jen něco. Na straně Ferdinandovy třídy dva veliké kamenné kandelábry stojí jako na stráži před divadlem, jež s té strany nad balustrádou nese Šnirchovy sochy Apollona a devíti Mus. Uvnitř jest loggie okrášlena pěti obrazy od J. Tulky a plastickými pracemi B. Šnircha (rozvoj umění dramatického). Svrchu jmenované portikus a loggie spojeny jsou s hlavní budovou čtverhrannými schodišti, jež ozdobeny jsou Wagnerovými sochami Lumíra (viz obr. na str. 197.) a Záboje;

Slavnost založení Národního divadla.

na vrch přijdou kovové trigy. Na straně k nábřeží jest nádherná část façady při královských místnostech; na levém risalitu jest sousoší Opery, na pravém Dramatu; obě od Wagnera. Sem vybíhá též podjezd s malou terasou.

Uvnitř pozornost poutá dlouhá síň vestibulu, kde po stranách jsou pokladny, se stropem plochým a stěnami i jonskými pilastry z umělého mramoru; v prvním patře jest hlavní foyer (viz obr. na str. 199.) s obrazy na stropě od Fr. Ženíška (zlatý věk, úpadek, a vzkříšení umění), cyklem obrazů v 14 lunetách od Mik. Aleše (viz obr. na str. 200.) a čtyřmi allegorickými obrazy na stěnách (život, báj, zpěv, dějiny) od Ženíška. Ve foyeru jsou poprsí B. Smetany a V. Klicpery od J. Myslbeka, J. J. Kolára a J. K. Tyla od Ant. Poppa; r. 1902 sem přibylo bronzové poprsí Zd. Fibicha, jež dle modelu Boh. Vlčka provedla firma Bendlmayer a Červenka.

Nejnádhernější částí budovy jsou královské místnosti, k nimž jest přístup z podjezdu po zvláštním mramorovém schodišti, ozdobeném obrazy Hynaisovými; v předsíni jsou Mařákovy obrazy vynikajících českých a moravských míst, v salonu obrazy Brožíkovy (dynastie Přemyslovců, Lucemburkův a Habsburkův). Ze salonu se přijde do lože královské v levo a přímo do modrého boudoiru s Hynaisovými obrazy ročních počasí.

Se stropu hlediště, ozdobeného 8 allegorickými obrazy od Fr. Ženíška, visí nádherný lustr. Ve vlysu nad prosceniem nápis »Národ sobě« hlásá obětavost lidu českého; v tympanonu jest Šnirchovo sousoší Čechie, žehnající divadelnímu umění. Hlavní opona má Hynaisův obraz (viz obr. na str. 197.): allegorii stavby Národního divadla. Divadlo je osvětleno elektricky, topení jest ústřední parou. Východů jest tolik, že divadlo může býti vyprázdněno za 3 minuty;* vejde se sem 2200 diváků, sedadel jest 1239.

A nyní, jako jinde, zaleťme duchem do minulosti. Již u klassických Řeků vzniklo divadlo ze slavností náboženských a podobně za středověku v chrámech a klášteřích se konaly vánoční a velikonoční hry, jež sluly mysterie; látkou jejich byly legendy a příběhy hlavně ze života Páně — vždyť od pašijí, posud u nás zpívaných, není daleko k výjevům dramatickým. K výjevům pobožným, vážným záhy se přidávaly sceny žertovné, dle rázu tehdejší doby dosti i hrubé, jako známý Mastičkář, v němž komický živel zastupuje kramář Severin, prodavač mastí, a šašek Postrpalk, vzor našeho pimperle.

V »komedii« Šimona Lomnického »Vzkříšení Páně« Petr nářkem a bolem se zapotácí a padne. Tu volá Jan: »Nastojte, Petr omdlívá, chutně někdo přines piva!« Sluha Pamfilus

* Stalo se tak při veliké povodni v září r. 1890 při 2. jednání Ďáblových pilulek, když voda vnikla do dolejších prostor divadla; na vyzvání režiséra Šmahy obecenstvo vyšlo v úplném pořádku za necelé 3 minuty. Té noci k ránu po 5. hod. pobořen byl Karlův most.

přinese korbel se slovy: »Teď máte, od čepu dala, včera z plného načala.« Petr pije a ptá se: »Od koho je?« Pamfilus: »Pane Petře, jest od Hrochů«. Petr: »Svadilo se s vodou trochu; rozumět, že je pivnice nedaleko od studnice«. A Jan radí: »Běž do hospody dolejší, mají-li pivo pilejší«.

Takové — a mnohem hrubší — byly výjevy při ději vážném. »Urážlivá místa, jaká se dostala do velikonočních her, mohla by snadno vzbuditi výtku, že staří Čechové vynikali ještě malou vzdělaností, poslouchajíce v kostele rozpustilé řeči, jichž by moderní slušnost nesnesla. Ale tento obyčej byl i všude v sousedstvu a do naší vlasti byl přinesen«. (Zíbrt.)

Také ve školách v 15. stol. se konaly hry divadelní, jak uslyšíme i na jiných místech. Roku 1534 veselohra latinská se provozovala v radnici Novoměstské, a r. 1538 jiný kus v Karolíně; sešlo se tehdy tolik diváků, že se málem prolomila podlaha. Tehdejší hra »Zuzana« ještě po létech se opakovala v kolleji Rečkově (viz Ul. Karol. Světlé) a pak na hradě u přítomnosti dvoru. Herci byli »žáci«, někdy i kněží sami, kteří obyčejně skládali hry biblického obsahu s tendencí mravokárnou. Jevištěm bylo prosté lešení v kollejích, kostelích a později i na náměstích. Čti Winter, O životě na vys. šk. pražských str. 434 až 469.

Zatím v 16. a 17. století nově drama vykvetlo v zemích západních, odkudž časem společnosti přicházely i do Prahy. Tak brzy po válce třicetileté v Praze byla společnost anglická, jež »dávala komedie, tragedie, historie«; dekretem místodržitelským r. 1658 se nařizuje »týmž komediantům žádných her oplzlých ani čeho jiného, co by k pohoršení lidí v pravém náboženství a k urážce dobrých mravů se vztahovalo, nedopouštěti.« Stálého divadla nebylo, až r. 1725 hrabě Spork zřídil divadlo ve svém domě, a r. 1738 město za divadlo (t. zv. Opera-Haus) upravilo část Kotců — bývalé soukenické tržnice — u kostela sv. Havla. Tam se hrávaly italské opery a německé hansvurstiády; tehdy »kvetli« panáci tatrmani (z něm. Theatermann) a tajtrlíci (Theaterleute). Hry takové dával rád principál Kurtz-Bernardon; uměleckěji si vedl Brunyan od r. 1768, jenž pro zlepšení příjmů roku 1771 provedl tu českou veselohru, ovšem překlad: »Kníže Honzyk. Veselá činohra od jednoho zátahu«. Obecenstva byla hojně, ale herci, neumějíce český, hráli prabídně.

Že pak místnosti ty nedostačovaly, na popud nejv. purkrabí hraběte Frant. Nostice roku 1783 vystavěno bylo nynější německé divadlo, na němž se pyšní nápis: Patriae et Musis (Vlasti a Musám). První večer se dávala Lessingova Emilia Galotti. Bylo to tehdy divadlo »národní«, ale záhy stalo se stavovským«, když bylo r. 1797 přepuštěno několika šlechticům za 60.000 zl. První rok se hrálo více italsky než německy, druhý rok též česky. Že se dařilo hrám českým — bylť již r. 1779 české divadlo v paláci Thunovském (nyn. sněmovně) na Malé Straně* — někteří herci vyžádali si r. 1786 novou koncessi divadelní pro Nové město, a tak bylo zřízeno samostatné divadlo české na Václavském náměstí, kde se hrálo při návštěvě obyčejně velmi četné v l. 1786—1789.

Divadlo to stálo před domem »u Císařských«, kde jest nyní na rohu Jindřišské ul. palác Assicurazioni Generali; bylo prkenné, proti mrazu slamou vycpané a říkali mu »Bouda«. První představení bylo 8./7. 1786 »Vděčnost a láska k vlasti«, překlad z Ifflanda. Když 19./9. 1786 císař Josef II. navštívil divadlo to** a líbilo se mu, dostalo název »Cís. kr. vlastenecké české divadlo«. Ale hrávalo se tu i německy. A jako divadlo i později u nás bylo předním prostředkem k probuzení národní uvědomělosti a statečnosti a nejoblíbenějším předmětem úsilovného snažení a obětavosti našeho národa, jako snad u žádného jiného národa, i »Bouda byla palladiem tehdejších vlastenců, a bylo to vlastenectví čisté, ryzí, neznající osobních prospěchů, vlastenectví, které jediné může zabezpečiti naši existenci«.

---

* Zde společnost vlašskou měl ředitel Bondini, jenž pak převzal též divadlo stavovské; v tom r. 1775 se hrálo i česky. Poprvé 20. ledna se hrálo »Odběhlec z lásky synovské«; byl to dle souvěkovců pravý svátek českého divadla. První česká hra původní se hrála »Břetislav a Jitka« od V. Tháma, jenž zprvu byl úředníkem policejním, až zcela se oddal spisovatelství a divadlu. Napsal původních 8 her, na česko zpracoval asi 45. Viz o něm: Jirásek, F. L. Věk.

** Hráli tehdy překlad z německého: »Loutníci aneb Veselá bída«.

Viz o době té Stankovského Vlastencové z Boudy, téhož Kronika divadla v Čechách a Jiráskův výtečný román, F. L. Věk.

Roku 1789 v září »bouda« stržena, že prý překážela kommunikaci a trhům, a české divadlo bylo přeneseno do nyn. finančního úřadu (býv. kláštera Hybernského), kde hrabě Swert-Spork na své útraty postavil elegantní divadlo; hrálo se tam ob den česky a německy od 26./12. 1789 do r. 1802. Pak se hrálo v domě Raymanském na Malé Straně; ale páni stavové nelibě se dívali na zdar českých her a odkoupili koncessi r. 1805, slíbivše, že budou hráti ve stavovském také česky — ale jen odpoledne. Ředitelem byl Liebich (viz str. 126).

Ale i to překáželo; když pak r. 1794 vyhořelo divadlo v paláci Thunském (nyn. sněmovně), Praha neměla českého divadla, až na žádost vlastenců r. 1812 byly obnoveny české divadelní hry odpolední v divadle stavovském ve prospěch dobročinný. Hry ty řídil Jan N. Štěpánek; herci byli ochotníci, a hrálo se za 8 let asi padesátkrát. Vedle toho se později hrávalo leckde v soukromých domech i v sadech Wimrových za Koňskou branou od r. 1818, asi 3 leta (od r. 1821) v domě Teisingrově (kde je nyní nádraží v Hybern. ul.); v Kajetánském domě v nyn. Nerudově ul. hrál Jos. K. Tyl, a r. 1824 hry české zase byly připuštěny na divadlo stavovské, když byl tam spoluředitelem Jan N. Štěpánek, od něhož dosud se udržela fraška Čech a Němec. Roku 1842 ředitel Stöger zřídil divadlo v domě

Wagnerův „Lumír“ v průčelí Národního divadla.

Střed Hynaisovy opony Národního divadla.

svém v Růžové ul., kde jest nyní Půjčovna.* Roku 1844 Rieger, Palacký, Trojan a j. podali žádost, podepsanou od 140 měšťanů, za privilej. Na sněmu věci té se ujali hlavně hrabě Bedřich Deym, děkan svatovítský Václavíček, hrabata Thunové — a r. 1845 propůjčili stavové jedno ze svých dvou privilegií.

První schůze akciové společnosti divadelní konána v Platejze r. 1846, ale než vláda věc schválila, nastal bouřlivý rok 1848. Roku následujícího vymohl A. P. Trojan, že zemský výbor přispěl k vystavění areny ve Pštrosce. V říjnu r. 1849 zemský výbor se usnesl, aby se vystavělo samostatné české divadlo, k němuž obec určila místo na Václavském nám. blíže Můstku. Ale ochota výboru zemského brzy přestala, a vlastenci čeští založili r. 1850 Sbor pro zřízení českého Národního divadla, jehož předsedou prvním byl Palacký. Konaly se slavnosti k tomu účelu, sbírky, a r. 1852 zakoupena byla stará Solnice. Ale ke stavbě nedocházelo, nadšení ochablo, až Rieger učinil provolání k národu »ve jménu národní cti«; k jeho návrhu zemský výbor vystavěl r. 1862 »prozatímní divadlo« za 6 měsíců dle návrhu prof. J. Ullmanna. Otevřeno bylo Hálkovou tragedií »Král Vukašín« dne 18. list. r. 1862; před tím Šimanovský přednesl proslov od J. V. Jahna. V mezjaktí divadelní orkestr hrál Riegrovu »Kovářskou«. Od března r. 1863 hrálo se v něm denně, dříve jen třikrát týdně. Jmenovaný »Sbor« r. 1865 vydal nové provolání za heslem »Národ sobě« a tak pomalu se blížilo cíli. Jako dnes na »Matici«, tak tehdy se vybíralo všude »na zdar Důstojného« Národního divadla. Památné hory české Říp, Blaník, Vyšehrad, Radhošt a j. poskytly kameny do základů Národního divadla.

Dolejší část Ferdin. tř. druhdy slula u řetězového mostu; byltť tu do našich dob řetězový most císaře Františka. Viz obr. str. 201. Když Karlův most nedostačoval, r. 1827 byla zřízena akciová společnost ke zřízení nového mostu hlavně zásluhou Karla hrab. Chotka; proto nacházíme u Krolmusa r. 1845 jméno most Chotkovský. Společnost dostala právo vybírati mýto po 50 let, a r. 1839 se počalo stavěti dle plánů inženýra Bedřicha Schnircha.** Stavbu provedl Vojtěch Lanna nákladem asi 600.000 zl. R. 1841 byla konána obtěžkací zkouška; hnali tudy 150 kusů těžkého dobytka hustě a v prudkém běhu. Druhého dne jely vozy silně naložené, v čele jel hrabě Josef M. Thun. A 4. listopadu t. r. za přítomnosti arciknížete Štěpána (viz Malostranské nám.) nový most byl slavnostně otevřen; arcibiskup měl slavnou mši sv. v kostele Uršulinském, a pak most byl vysvěcen.

Od té doby počítán byl za zvláštní ozdobu Prahy; byl zavěšen na mocných řetězích, kotvících ve vysokých věžích, i poskytoval vskutku pohled malebný. »Byla to největší konstrukce svého druhu ve střední Evropě, památnost města. Cizinci přicházeli ji prohlédnouti, nesčíslněkrát byla obrazem reprodukována. Rozličné rytiny znázorňují pohledy na most s krásným pozadím Petřína.«

Ale brzy se ukázalo, že nosnost jeho není dostatečná. Chudák snášel mnoho úsměšků; říkali mu houpačka nebo kolébka. Proto r. 1870 jízda na něm byla omezena a r. 1885 obec jej koupila za 220.000 zl. Po mnohých poradách jest usneseno stavěti most nový, kamenný dle projektu, jejž vypracovali inž. Josef Janů († 1892), inž.

* Jak tehdy se vedlo českým hrám, poznáš na př. z dopisu Havlíčkova (Listy soukr. str. 47.): »Ti herci jsou s řídkými výjimkami pouzí Němci, a Stöger je (protože na svém divadle v němčině skoro jen kouzelné frašky s 50 i více osobami dává) více na kopy než na váhu přijímá. — Stöger hledí více na to, aby nově přijatí členové se hodili pro německé hry . . , s českým obecenstvem opičí komedie hraje a herce v českém divadle nechá ponejprv vystoupit, a jak Němci říkají, »sich die Hörner abstossen«. Přijal regisseura, jistého Justa, jenž ani slova česky nerozumí.« Dle »České Včely« r. 1834 do divadla Stögrova bylo vstupné: za loži 3—4 zl., sedadlo v loži 24—30 kr., sedadlo 15—20 kr., na gallerii 10 kr.

** Schnirch (1791—1868) z Pátku nad Ohří vystavěl první na pevnině evropské železný most v Strážnici roku 1821, později most v Jaroměři, tento pražský, potom ve Vídni dva mosty přes průplav dunajský.

Jiří Soukup a arch. Ant. Balšánek. Modely na uměleckou výzdobu provedl V. Amort, umělecko-sochařskou práci vykonal kamenník Ferd. Palouš.

Povolen byl náklad 1,633.000 zl. na zatímní most dřevěný i most nový; ale náklad ten značně překročen. Zatímní most provedli Mat. Bílek a Štěpán Šulc, mistři tesařští, za 129.000 zl.; otevřen byl r. 1898 v červenci. A již hned mezitím (od 29. března 1898) se konaly práce pro nový most, jenž vyniká šířkou (19·4 m), úhlednosti i smělými, plochými oblouky. Viz obr. str. 202. (Více viz Kaplan a Balšánek, Nový kam. most, Praha 1901.) Provedla jej peštská firma Gregersen a synové. Při slavnosti položení základního kamene v srpnu 1898 byla uložena do pilíře druhého od levého břehu v rameni malostranském pamětní listina, jež končí slovy: »Bůh žehnej tomuto novému monumentálnímu dílu, aby bylo k ozdobě královského města,

Foyer v Národním divadle.

ke cti pokroku milovného zastupitelstva jeho a ku prospěchu všemu obyvatelstvu milované vlasti české.«

S mostu sestupuje se na ostrov Střelecký po schodech 6 m. širokých s pěknou ballustradou. -- Na obou stranách mostu jsou postaveny dva a dva domky s báňovitou stříškou; jeden z nich na každé straně určen pro výběrčího, druhý obsahuje elektrické přepínače. Viz obr. str. 203.

Slavnosti posvěcení nového tohoto mostu od arcibiskupa svob. pána Skrbenského z Hříště dne 13. června 1901 přítomen byl sám císař František Josef I.; slavné uvítání jeho do Prahy bylo den před tím o 6. hod. večerní.

A již jezdíme a chodíme po novém, krásném mostě, na starý »řetězák«, jenž trval půl století, skoro jsme již zapomněli. »Beze stopy zmizelo druhdy opěvané dílo, jemuž v poslední době jen se vysmívali, pyšný most, po němž r. 1848 v noci před bombardováním Prahy veškeré dělostřelectvo pražské posádky na levý břeh vyjelo, podrobivši most obtěžkací zkoušce, již dobře obstál. Není ho již, pohledy a obrázky jeho nabyly historické

„Krkonoše". „Rudokoři".
Z Alešova cyklu „Vlast" ve foyeru Nár. divadla.

ceny a dospívající pokolení zapomene naň, právě jak zapomněli jsme my na malý nedaleký přívoz. V museu městském se na Železný most podíváme, přečtem si nápis na veliké mramorové desce, tamtéž zazděné — a obrázky, deska pamětní a dva články železného řetězu, jest vše, co zbylo po bývalém veledíle.« (Harlas.)

Fialková ulička V., býv. Stará poštovská (že tudy jezdívala pošta staroměstská), při assanaci zmizí; půjdeť tudy nová široká třída od Staroměstské radnice k Vltavě. Vedla oklikou z Rabínské ul. v l. (za Novou ul.) ke Břehové ul. Odkud jest jméno Fialková, určitě nevím, nejspíše pro »libý« zápach; možno též dle vlastního jména Žida Feigla.

Dle domyslu Tomkova ve 14. stol. tato ulička slula hřebenářskou; počínala v ul. Rabínské brankou mezi č. 213 a 211 (zde č. 1 n.). Bylť okres Židy obydlený »ve všech ulicích, kterými se vcházelo do něho z ulic křesťanských, přehražen brankami či fortnami »židovskými«, nejspíš k ochraně Židů, jakožto poddaných komory královské, proti zášti obecného lidu, od něhož vždy časem mívali nátisky. Mimo meze brankami těmito vyhrazené bylo Židu zřídka kdy dopuštěno zakoupiti si dům nějaký, a to vždy bývalo jen do času. Opak stávalo se, že se židovské domy dostávaly v držení křesťanů, ač bylo k tomu zapotřebí zvláštního svolení královského«. (Tomek.)

Na Florenci II., dříve slulo na Florenci a U hradeb, neboť šly tu hradby od nyn. Sadové silnice přes prostoru nádraží Státní společnosti k nádraží Severozáp. (viz plán příl. 3.); vede z Havlíčkovy ul. na sev. straně onoho nádraží a pak lomeně při Městském museu na Poříč proti Těšnovu. — Nádraží jest tu velikou překážkou kommunikace, proto již dlouho se mluví o tom, aby zřízena byla přes ně lávka pro pěší. Větší částí ulice od r. 1896 vede Křižíkova elektrická dráha do Palackého třídy v Karlíně a dále do Libně a Vysočan. Jméno někdo vykládá dle kvetoucích zahrad (l. florens); spíše se podobá — jak soudí i Schottky r. 1831 — že zde Karel IV. vykázal část Nového města Vlachům z Florencie. Již tehdy nejen tato ulice, nýbrž i celé okolí — nyní změněné nejvíce zrušením hradeb, ale zvláště vystavěním nádraží státního — slula Florentia, Florenecz, tedy i ulice Havlíčkova a přilehlá část Poříčí. Bývaly tu domy malé a při nich mnoho zahrad. V době pozdější bylo tu mnoho neplechy.

Mezi kupci cizími zvláštních privilegií nabyl Reinher z Florencie, jenž za Václava II. r. 1300 razil novou minci českou, t. zv. groše pražské a pak tu dále pobyl, jsa bankéřem. Z jiných Vlachů se jmenují kupci, úředníci horní a držitelé dolů stříbrných. Z Florencie

přišli k nám též lékárníci, jako jsme slyšeli o Angelovi (str. 75). Krajan jeho byl lékárník Augustin, o němž viz Michal. ul. č. 459. Zde zmínky zasluhuje, že z cizích mincí již ve 13. stol. u nás oblíben byl »zlatý« florentinský, posud známý fl. (florenus) dle znaku (květiny, lat. flos) města Florencie. »Rýnský« zlatý byl menší váhy, jako groše míšenské byly lehčí než groše české, dle nichž byly raženy, ponejprv od markrabí Fridricha.

Malý obrázek z minulosti poví nám též něco o této ulici. Když roku 1439 zemřel král Albrecht, otec Ladislava Pohrobka, nastalo bezvládí, kdy »páni čeští sami jedni s druhými válku vedli a kdo s koho mohl býti, ten toho pod se manil jemu bera a hubě«. Tehdy r. 1440 také se stal pokus svrhnouti vládu tehdejších purkmistrův a konšelů na Starém městě. Nespokojencům pomáhali Jan Kolda ze Žampachu na Náchodě, pověstný škůdce zemský, jenž potom přemožen byl r. 1457 od Jiřího Poděbradského, Bedřich ze Strážnice, vůbec zvaný kněz Bedřich, pověstný vůdce Táborský, jenž od Zikmunda krále obdržel Kolínské panství za zboží zápisní, a Beneš Mokrovouský z Hustiřan, pán na Malešově, horlivý Husita a člen prvního poselstva českého ke sboru Basilejskému. A dále poslechněme Hájka:

Bývalý řetězový most.

Kolda z Náchoda, Beneš Mokrovouský z Malešova a ten starý dráb, kněz Bedřich z Kolína, všedše spolu v radu, zůstali na tom, aby Prahy, jakž budou moci, se zmocnili a v ní učiníce škodu, ven aby ujeli. A toho jim pomáhal jeden z konšelů staroměstských, nějaký Zikmund Sláma (jenž měl dům č. 608 na Starom. nám. 14 n.), také i jiní někteří duchovní i světští. Tu v pátek po slavnosti sv. Jakuba (29. července), sebravše se dosti u velikém počtu, vpadli do Nového města děrou, kteráž jest ve zdi městské, kudy voda zbyteční ven z města (do příkopa a příkopem dále do Vltavy) teče, mezi Horskou a Poříčskou branou v té ulici, kteráž slove Florencia, chtíce tudy město Pražské slézti. A tak zešikovavše se, šli k bráně, kteráž slove Odraná brána, jež jest nejbližší ke klášteru sv. Františka, chtíce skrze ulici, jež slove Dlouhá třída, na rynk městský vskočiti a tu něco vedle své vůle provésti.

Tu volali na branného, žádajíce, aby je pustil do města, že vezou ryby panu Slámovi, tím dřív, aby jim nezemřely. Muž branný obleniv se dolů sjíti, rozkázal své ženě, aby je pustila; kteráž odmykajíc zámky u brány, vyhlédla děrou skrze vrata; i uhlídala mnoho lidu oděného a se zbraní i oznámila to muži svému. A muž vstav, učinil okřik, a oni to slyšíce, zase se obrátili a někteří se na běh oddali a přiběhše k té díře, zase tudy lezli. A kteří měli známost v Novém městě, tu se po domích rozkryli. Když se nevykonalo, co mínili, konšel Sláma i Šilink měštěnín z Nového města (č. 1039 na Poříčí 8 n.) a jiní,

kteří o tom vědomost měli, ven z Prahy běželi; po malém čase zjímáni jsou Augustin od Bílého zvonu (č. 605-I. na Starom. nám. roh Týnské ul.), Slámovy ženy vlastní bratr, a Ješna od Bílého medvěda (na Ovocném trhu č. 579-4 n.) a ti jsou vyznali bez trápení dobrovolně, že jsou také o tom věděli a toho měli pomáhati a v statky jiných měšťanů zamordovaných že se měli uvazovati. A ti jsou oba jeden každý na prahu domu svého, obrácen jsa očima do domu k jeho větší žalosti a hanbě, stínáni. —

Na počátku celou pravou stranu zaujímá rozsáhlé nádraží Společnosti c. k. priv. rak. státní dráhy (o něm viz Havlíčk. ul.); na levé straně jsou domy novější z 19. stol., z nichž č. 1050-13 průchodní na Poříčí (tam. č. 30 n.). Č. 1020-11 u Horáků či Boubevicovic zahrada; zde cís. rada Jos. Vinc. Novák (nar. 1842) má největší českou soukromou obrazárnu ve zvláštním sále s vrchním světlem. (Týž má s R. Jahnem továrnu v Bubnech, zařídil měšť. pivovar pražský, na Vinohradech, v Bráníku a j.) V obrazárně jeho jsou originály od Van-Dycka, Rubensa a jiných znamenitých umělcův. (Doporučuji článek Galerie Novákova ve výborné knize Dr. Harlasa: Z pokladů pražských str. 176—198.)

Rohový dům č. 1023-15 sluje u Ehrenburgů, u Kabátův i Teisingrova zahrada; nyní majitelem hrabě Frant. Desfours-Valderode. Roh Poříčí 1055-29 sluje u Dundrlů; o Městském museu viz Poříčí.

Na Františku I. jest dlouhá prostora od Janského nám. za Milosrdnými při Vltavě k Eliščině tř. u mostu cís. Františka Josefa. Viz obr. str. 205. Uprostřed vzadu viděti zahradu a klášter Milosrdných, v l. před tím t. zv. transporthaus, naproti v pr. ohradu obecní (č. 846), v pozadí letohrádek královny Anny a chrám sv. Víta. Dům krajní v l. jest č. 829-16; za ním v l. jest zákoutí, kudy jest vchod do kláštera sv. Anežky.

I toto místo odlehlé bude změněno prodloužením nábřeží od Rudolfina k mostu; při něm bude blok domů při Kozí ul., pak za volným prostranstvím před klášterem sv. Anežky blok druhý a třetí. Starobylé jméno pochází od památného kostela a kláštera sv. Františka (viz str. 10 násl.).

Nový most císaře Františka.

Po l. straně (u řeky) býval sklad dříví Adolfa Jos. kníž. Schwarzenberga, (za Karla IV. lázeň s jménem neslušným); toto č. 872 obec koupila r. 1901 za 330.000 K. Vedle jest č. 846-5 ohrada obecní, druhdy Lannova, zvaná na prádle již ode dávna, že tu na břehu se právalo.

R. 1621 dům zdejší »blíže přívozu dolejšího« skonfiskován byl Mikuláši Joštovi, jenž nezaplativ pokuty, s rodinou pro náboženství ze země odešel. — Zde někde (ale dále k vých.) bylo místo řečené Kůlna či Poustka, plankami ohrazené, jež zabaveno bylo Simeonu Sušickému ze Sonnenšteina (viz str. 160) a prodáno Janu Petráčkovi z Vokounšteina (viz str. 165); ale dříví tam uložené darováno bylo klášteru Milosrdných.

Odtud k východu jest u břehu volné prostranství, rejdiště dětí z okolí. Zde r. 1890 byl vystavěn dřevěný most pilotový, aby se ulehčilo mostu cís. Frant. Jos. o výstavě r. 1891. Ale po »piloťáku« málo se chodilo i jezdilo. Když r. 1899 byl rozebrán a měl býti přenesen na Štvanici, shledalo se, že dříví již silně shnilo.

Začátek nového mostu císaře Františka.

Po pravé straně od Janského nám. počínaje, kde jest č. 870-2 se soškami sv. Jana Nep. a sv. Floriana, i vedle připomínají se domky již za Karla IV.; tento dům měl soukenník Petr Hamata, pak soukenník Václav (Vaněk) Smola či Smolák. Č. 871-4 sluje stará sanytrárna a jest konventu Milosrdných bratří; druhdy pražského »špinhauzu«, (viz Sanytrová ul.), odkudž až ke Kozí ul. jest ohradní zeď jejich kláštera a zahrady. R. 1429 měl dům ten knihař Štěpán.

Od Kozí ul. až ku Klášterní vše jest na pozemku býv. kláštera sv. Anežky; při této straně byl klášter jeptišek, při vých. straně klášter mnichův. Rohový starý veliký dům č. 827-10 jest býv. vojenský transportní dům, potom do července 1902 obecní ústav pro bezplatné zaopatřování práce. Zde nějakou dobu vězněn byl svého času pověstný Hadži Loja, podněcovatel povstalců proti vojsku našemu v Bosně; byv jat r. 1879 ze Sarajeva byl odvezen sem a pak do Terezína, kde ve vězení se naučil řemeslu krejčovskému. (Hadži jest název každého poutníka do Mekky.) Dále vidíme bránu (se soškou bl. Anežky v rouchu Klarisek), do nádvoří býv. kláštera, jenž z části jest majetkem konventu Milosrdných. (Viz obr. na str. 20.) U vrat jest skrovný domek č. 828-14 se schodištěm zvenku. Za ním jsou: č. 829 u Žáků, 830 u lampy, 831 u Javůrků, 840-22 u dvou zlatých beránků i u zlaté lyry, kudy jest úzký průchod k nizounkým domkům v Klášterské ul.

Č. 841 u Černých, 842 u zlat. křížku, 844 u Baumistrů, 845 v zahrádce či u stříbrného anděla.

Poslední část ul. ve 14. stol. slula Slaviččina ul. po jakési Židovce, jež tu měla rámy soukennické při ulici na Prelát (viz str. 181). R. 1353 jmenuje se tu dvůr Chotkovský a dům se zahradou bohatého Oldřicha Rokycanského.

Po založení Nového města tato čtvrt zůstávala opuštěna od tříd zámožnějších; na poč. 15. stol. přebývala tu v nepatrných domcích skoro jen chudina, zelníci či zelináři, živící se od malých zahrádek, kopáči a jiní podobného druhu, zvláště také čističi ryh či »králové záchodů«, jak se jim tehdy přezdívalo. (Tomek.)

Staré jméno mají tu: č. 778-38 u Procházků či u města Děčína; před sto lety jej držel Rudolf z Ehrenwaldu. Před domem býval mezník, jenž dělil postranní právo sv. Anežky od Starého města. Č. 774-44 Reinerova kůlna.

V okolí tomto ode dávna útulek má všeliká chasa, o níž se říká: »Ten je povedený, ten je z Františku!« Ten »z Františku« je rodilý Pražan a je sobě velkoměstského svého původu úplně vědom. Se zrakem přezrálým a tváří jakoby unavenou pohlíží na svět — pha, co je ten svět? Jediné, co jím pohne, je »turecká muzika«; tu provází veselým houfem, najde ji všude a ví o každém hnutí jejím. Zná úplný repertoir všech vojenských cvičení a parád, všech funusů veteránských a městských sborův. Soucitně jdou s pohřbem až k bráně, pak, když hudba na zpáteční cestě hraje kousky veselé, jdou v houfu vesele napřed lehkým vojenským krokem, s cigaretou v ústech. Známí to pražští »Pepíci«. Viz Neruda, Sebrané spisy VII. 181. — Již roku 1759 se píše, že by Pražané mohli do pole postaviti 50.000 zahalečů, kterých by nikdo v městě nepostrádal.

Fričova ul. Vnhr. pod Nuselskými schody při spojovací dráze od zastávky vinohradské z Havlíčkovy tř.

Josef Frič (1804—1876), rodák Slánský, byl v Praze advokátem, později i professorem soudního řádu na universitě, při čemž dobyl si velikých zásluh o zavedení jazyka českého na vysoké školy. — Byl horlivý vlastenec, obhajovatel Karla Havlíčka před porotou Kutnohorskou a v r. 1848 po 3 měsíce uvězněn pro činnost politickou. Odpočívá na Olšanech III., odd. 4., č. 235.

Syn jeho Josef Václav Frič (1829—1891), nadšený idealista, ctitel svobody a dobrý básník, měl život velice bouřlivý. Účastnil se bouří pražských 1848, bojoval na Slovensku a raněn, 1849 zatčen a po 2 letech odsouzen na 18 let do vězení; r. 1854 byv amnestován, r. 1858 opět byl zatčen a rok vězněn v Sedmihradsku. — Propuštěn byl s výhradou, že nesmí do Čech; žil pak v Anglii, Francii, Berlíně a jinde, až 1870 povolen mu návrat do Prahy. O bratru jeho Ant. Fričovi viz str. 181.

Fügnerova tř. Lbň. I. jest nová silnice z Tyršova nám. od »Kříže« obloukem na »Starý vrch« do Jungm. tř.

Jindřich Fügner nar. 12. září 1822 v Praze, zemřel 15. listopadu 1865. Byl ředitelem Hypoteční banky pražské. »Ideální jeho cit právní a svrchovaná ušlechtilost duševní vznítily v něm lásku a oddanost k lidu českému.« R. 1862 stal se prvním starostou pražského »Sokola«, jehož jest spoluzakladatelem (s Tyršem). Byl také výborný těsnopisec. Na hřbitově Olšanském má velikolepý pomník od »Sokola« postavený (V., odd. 8. č. 164.).

Fügnerova ul. Vrš. z Palackého tř. na sever k sadům u Grégrovy ul.

Fügnerovo nám. II. mezi Sokolskou tř. a Táborskou ul. na místě býv. hradeb (viz plán, příloha 3.), vzniklo teprv v posledním desítiletí 19. stol. Pojmenováno bylo

takto r. 1893 k žádosti jednoty »Sokola« pražského. — Původně tu mělo býti zřízeno tržiště pro tuto část Nového města; jest tu na náměstí sad.

Gerstnerova ul. VII., dříve na Vyhlídce — jest tu krásný rozhled na Král. Oboru a pravý břeh Vltavy — z Ovenecké ul. při Král. oboře do Strojnické ul. Pojmenována jest po slavném učenci, jejž právem jmenují tvůrcem české techniky, po pařížské v Evropě nejstarší. Frant. Jos. Gerstner (1756—1832) z chudého rodu, vlastní pílí vystudoval, až se stal r. 1795 professorem mathematiky na universitě a pak professorem mechaniky na technice. Hlavně dbal toho, aby Čechy i v průmyslu vyrovnaly se zemím tehdy v tom oboru pokročilejším. On první učinil návrh

Na Františku

na stavbu dráhy z Lince do Budějovic, první to dráhy na evropské pevnině; dráhu tu pak v l. 1825—1828 stavěl syn jeho Frant. Ant. — Zde nyní jest vystavěna nová budova c. kr. akademie umění od architekta Václ. Roštlapila; sem akademie (o ní viz při Klementinu) se přestěhovala počátkem šk. r. 1902-3.

Goldřichova ul. V., druhdy Goldrovská, Goldřišodvorská i Golčova, jest první (jdouc od Rudolfina) ulička, ale slepá, z Josefské třídy v l. Při assanaci zmizí.

V těchto místech r. 1404 se jmenuje veliký dům Michala Žida, potom Jana ze Smržova, sekretáře Václava IV. a purkrabího na Bělé, načež opět Židé dům ten veliký koupili. Celému místu se říkalo ve dvorci. Na místě č. 11-2 býval již roku 1363 dvůr probošta kláštera Chotěšovského (u Stodů), r. 1421 od obce zabavený a prodaný kamenníku Staňkovi. — Tam, kde ulička končí v l. k Sanytrové ulici (č. 12- zde č. 7 n.), bývala stará lázeň židovská již r. 1411. Ten dům koupil v druhé polovici 17. stol. hejtman malostranský rytíř Goltz, a odtud se říkalo dům Golčovský, odkudž i jméno ulice; ale název Goldřichova spíše by zněl po

Malebně tu se kupí kámen ke kameni — viz obr. str. 208. (asi 13.000 mimo 50 větších sarkofagů, jako na př. vidíme na vyobr. str. 209. v předu v levo) — a mezi nimi plno jest houštin bezových, jež z jara zastírají toto moře kamenů náhrobních vonným dechem svých květův. Zelený tento sad právě v této části města má značný význam zdravotní, a i to mluví pro to, aby nebyla již více porušována tato neobyčejná ozdoba Prahy.

Jaké to místo podivné, tento starý židovský hřbitov! Jediný to ostrůvek uprostřed spousty kamene, klikatin, nečistoty, kalu velkoměstského — což bylo do nedávna a z části jest posud ještě židovskou čtvrtí. Dnes ovšem assanací již mnoho zmizelo oněch zajímavých, ale dusných, temných a nezdravých obydlí, na jejichž místě po-

Starý židovský hřbitov.

nenáhlu se vypne nová část Prahy moderní. Ale tohoto svého posvátného »příbytku pokoje« s úzkostlivou úctou chrání si Židé, kteří nikde netrpí, aby se rušil klid hrobu; proto dlouhý byl spor, než od hřbitova tohoto r. 1901 vyvlastněno bylo asi 1800 m^2 při ul. Sanytrové, a Židé pak nabízeli 30.000 zl., aby i ta část zůstala v stavu dosavadním. — Prý jednou za zdejší náhrobky kamenník nabízel 80.000 zl., což židovská obec z piety zamítla. — Jinak se vedlo mnohým kostelům, klášterům a hřbitovům katolickým po zrušení jich ku konci 18. stol.!

Na venkově hřbitovy židovské mohou se rozšiřovati přikupováním polí sousedních, ale zde v uzavřené stísněnosti hlavního města raději na staré hroby přiváželi od nepaměti hlínu a tak pochovávali do nové vrstvy země. — Proto hřbitov tento značně jest vyvýšen nad okolí.

Sem zajisté se pochovávalo několik století, ač ovšem není pravdivo chlubivé vypravování židovské, že i město jejich či »ulice židovská«, jak říkávali, i tento

hřbitov bývaly tu ještě dříve, než Libuše založila Prahu. Též Wegweiser z r. 1817 praví, že Židé jsou nejstarší obyvatelé Prahy, hned od zboření Jerusalema. Židé dokazovali tvrzení své letopočtem, zachovaným na náhrobku Sary Katzové z pokolení Aronova, na němž se čte rok 606; však správněji čtou 1606, poněvadž druhdy v letopočtech první jednička se vynechávala.

Dle domyslu Wintrova pražští, staroměstští Židé měli tu svůj hřbitůvek ode dávna, kdežto ostatní Židé z celých Čech pochovávali na tak zvané Židovské zahradě, jak se říkalo nynější ul. Vladislavské mezi Spálenou a Jungmannovou, což bylo za městem, než Karel IV. založil Nové město. Tam se pohřbívalo do r. 1478, kdy ten hřbitov byl zrušen; náhrobky — a to jsou zdejší nejstarší — přeneseny byly pak

Starý židovský hřbitov (dle starší rytiny).

sem a zasazeny ve zdi. Jiní praví, že ty náhrobky ve zdi jsou samovrahův a těch, kteří klnuli rodičům.

První zpráva o tomto hřbitově jest z roku 1420; byl to asi hřbitůvek skrovný, k němuž Židé přikupovali sousední zahrady křesťanské kus po kuse; jednu na př. r. 1526 od koželuha Víta Červenky, r. 1573 zahradu a domek nějakého Ondřeje Vocáska, ba ještě r. 1768 domek katovský na bývalém Rejdišti.

Na hřbitov tento se pochovávalo do r. 1787; byltť založen za moru nový hřbitov již r. 1680 mezi nyn. Žižkovem a Vinohrady blíže kostela sv. Kříže (viz str. 80.), a nejnověji za katolickými hřbitovy Olšanskými. Poslední tu byl pochován Moses Beck, syn Lippmannův († 1787); dle pověsti však byl tu poslední pohřben rabbí (rabín) Simehe Porghes. Když totiž za císaře Josefa II. zakázáno bylo ve městě pochovávati, rabín tento velice se rmoutil, že mají kosti jeho ležeti jinde, než kde odpočívají předkové. — I skonal prý dle svého přání dříve, než nový zákon nabyl platnosti.

Vejdeš-li na některý hřbitov židovský, uvidíš na náhrobcích položeny malé kaménky; jest to zvyk jejich všeobecný a starý; dříve prý kladli na náhrobky při každé návštěvě peníze, jichž se užívalo k nakoupení oleje do lamp v synagogách a na podporu chudých, kteří stydíce se žebrati, za soumraku zde si sbírali peníze. Na hřbitově jména židovská většinou jsou původu německého; česká zde a v listinách čteme též některá, na př. Čech, Čížek, Dlouhý, Hanka, Holub, Hubatý, Hluchý, Hořek, Chromý, Jelen, Kozlíček, Kapřík, Kulhánek, Libuše, Lev, Louda, Medovej, Nezamysl, Nosek, Páv, Polák, Slon, Šilhavý, Šťastný, Vokatý a j.

Náhrobky a sarkofagy bývají ozdobeny různými odznaky, jež naznačují jméno nebo kmen, z něhož kdo pochází; tak lev značí Löwy a Löbly, ryba Fischly a Fischelesy, kapr Karpelesy, kohout Hahny, dvě ruce jsou znakem rodu Aronova, konvice kmene Levi, hrozen kmene Israel; dle jiných hrozen značí hrob toho Žida, jenž nikdy se nenapil vína od křesťana.

Pod nádherným mramorovým náhrobkem, (označeným třemi hvězdami v poli prostředním a lvy v polích druhých) leží Anna či Händly (Hendel) Šmilesová, (zemř. r. 1628); však jméno to prý jest nepravé a dáno tam jen proto, aby nebyl rušen pokoj tam odpočívající polské královny.* Zapudil prý ji od sebe její manžel a utekla se z Polska do Čech, kde ji Židé ochotně mezi sebe přijali, že měla právo raziti své peníze. Královna ta před smrtí přestoupila na víru židovskou, aby směla býti pochována na tomto hřbitově. Neboť těla nežidovského nebo odpadlíka země sama by tam nesnesla.

Jednou mladý Žid zamiloval se do dívky, která však přestoupila na křesťanství. Tu i on dal se pokřtíti a když milenka jeho vstoupila do kláštera, také dal se na kněžství a stal se varhaníkem v chrámu svatovítském. Však ani jeden ani druhý v nové víře nedošel spokojenosti; oba opět později se vrátili k židovské a pochováni jsou zde. A odpadlý kněz každé noci vychází z hrobu a jde k Vltavě, kde naň již čeká kostlivec, duch to jeho milenky, a jej převeze na druhý břeh. Spolu pak jdou na Hradčany, kde bývalý kněz hraje na varhany a kostlivec mu šlape měchy až do prvního kuropění, kdy oba nešťastníci vracejí se do svého hrobu.

Také se okazuje vysoký náhrobek bohatého řezníka Davida Korefa († 1656), jenž byl zetěm učeného rabína Bezalela; řezník ten prý každého pátku chudým rozdával tolik liber masa, kolik vážily jeho děti.

Připomenu ještě jiné pověsti o tomto hřbitově. Bylo — nebylo, jak jsem četl, vypravuji.

Před věky dávnými kdesi ve Francii živ byl pobožný Žid Isak, muž velice chudobný. Ale chudoba tak ho netrápila, jako že neměl dětí. Jednou na pobřeží mořském perlu nalezl velikou a krásnou a náramně se zaradoval, když od klenotníka uslyšel, jakou má cenu. Už se smluvili, když chuďas se otázal: »A kdo od tebe koupí věc tak drahou?« A klenotník mu odpověděl, že hodí se mu do drahocenné monstrance, již právě dělá do hlavního chrámu.

Jak to Isak uslyšel, perlu mu vytrhl z ruky a pádil k moři, kde ji hodil do hlubiny. A z vln v té chvíli uslyšel jasný hlas: »Dobře jsi učinil; za odměnu budeš míti syna, jenž slavným bude mezi věřícími.« V té naději Žid rád oželel velikého bohatství, jehož se zřekl, a že klenotník udal jej pro takovou nenávist ke křesťanům, vystěhoval se do Němec. Tam ve městě Vormsu mu se narodil syn Jarchi, slavný potom rabín.

Že pak do Prahy, města ve střední Evropě tehdy nejznamenitějšího, odevšad hrnuli se všichni ze zemí sousedních, i Jarchi sem přišel, byv povolán pro svou učenost od zdejší obce židovské.

Za krátkou dobu kde kdo velebil výmluvného rabína, ale byli i někteří zlí spoluvěrci závistníci, kteří o něm roztrušovali řeči zlé a na konec usilovali i o jeho bezživotí.

Bylo jednou o svátcích židovských, když Jarchi v domě svém pobožnost konal s několika věrnými, a dvéře pevně byly zamčeny. Však náhle dav poštvaný dvéře prolomil a vrazil do domu. Všichni přítomní tak se zalekli, že nikdo nebránil milého mistra; a tak vůdce zakuklených vrahů rabínovi jednou ranou hlavu rozpoltil.

* Pověst udělala z ní královnu, že muž její Baševi byl povýšen na šlechtictví od Ferdinanda II. Více viz Šmilesova ul.

Vykonavše dílo své pomsty, jak přišli, odešli, a nikdo jich nepronásledoval; zbyl všichni hořce oplakávali svého učitele. Jenom choť jeho Lea nezoufala a rychle přinesla kouzelný balzám, jehož nalila do hluboké rány. A hle, rána se zavřela, bledost smrtelná pominula a zabitý vstal.

Podivili se přítomní, ale rokujíce o všem za nejlepší uznali, aby přes tuto zázračnou moc přece Jarchi nezůstával v Praze, nýbrž tajně se odstěhoval. Neodpírali tedy pověsti, že rabín byl zabit, ale místo něho pochovali rakev naplněnou jen kamením; i náhrobek pěkný mu postavili s nápisem, že tam odpočívá učený a zbožný rabín Jarchi, syn Isakův. Však rabín již byl za hranicemi.

Protivníci odstranivše tak nenáviděného rabína, těžce i to nesli, že památka jeho na budoucnost má býti zachována tím rovem a náhrobkem. Když tedy cizinec jakýsi do Prahy přišed za obchodem, zde skonal, do hrobu Jarchiova jej pochovali a z kamene náhrobního vydlabali jméno »Jarchi«.

Však druhého dne umrlce včera pochovaného nalezli venku, a na kameni opět se skvělo jméno rabínovo; i říkali, že to učinili za noci tajní ctitelé Jarchiovi, a opět do hrobu položili nebožtíka a nápis zase změnili. Ale příštího jitra totéž uviděli, co dne minulého, a proto kámen ten nadobro roztloukli. Však ani to jim nepomohlo, a přes noc opět nebožtík druhý byl vedle hrobu a kámen bez úrazu i se jménem nenáviděným stál na hrobě. A od té doby hrob ten již nebyl zneuctěn, a jméno Jarchiovo tam zůstalo, ač rabín ten po dlouhém životě dokonal někde v Němcích.

Stalo se pak po čase, že opět výborný rabín v Praze učil, jménem Šimon, a muž ten byl horlivým ctitelem před lety zemřelého Jarchiho. Když pak i tento Šimon dokonal svůj ctnostný život, přátelé jeho vyšli na hřbitov, aby mu tam vyhledali místa pěkného. A tu přicházejíce ke hrobu dobře známému, na náhrobním kameni k úžasu velikému spatřili na místo jména »Jarchi« nově vyzlacené jméno »Šimon«.

Vidouce v tom vůli vyšší, dále nehledali a otevřevše hrob Jarchiho rakve jeho tam nenalezli; i pochovali tam Šimona, jenž do dnes tam spí spánkem spravedlivých pod ozdobným kamenem.

Synagogu Klausovu vedle hřbitova prý založil znamenitý rabín Jehud (Jehúdá) Löw (či Löb i Lev) ben Bezalel t. j. syn Bezalelův. Narodil se r. 1520 prý ve Vormsu a do Prahy přišel za Rudolfa II. Byl to výborný znalec vší učenosti hebrejské, ale i znamenitý mathematik a hvězdář. Židé záhy jej si zvolili za vrchního rabína, ale vůbec jej jmenovali jen »vysokým rabínem« pro jeho zvláštní velikost tělesní. Zemřel r. 1609.

Že pro učenost svou obcoval i s jinými muži znamenitými, kteří žili na dvoře císařském v Praze, zvláště se znamenitým hvězdářem Tychem de Brahe, věc jest jistá; ale vedle toho i jiné věci o něm se vypravují.

V oněch dobách častěji vydán byl rozkaz, že Židé mají se vystěhovati z Čech. Tak opět jednou se stalo, a zoufalí Židé všecku naději skládali jen na vysokého rabína. Löw tedy se vydal na Hradčany, však k císaři připuštěn nebyl. Šel tedy na Kamenný most, kudy věděl, že císař jezdívá, a když dočkal se a císař přijížděl, postavil se do prostřed mostu. Nadarmo ho mimojdoucí odháněli, rabín zůstal a koně císařští sami před ním zastavili, ač kočí do nich šlehal.

Vida císař výjev tak podivný, vyslechl rabína, jenž přimlouval se za svůj lid a prosil, aby císař odvolal rozkaz, že Židé mají se vystěhovati. Tu Rudolf milostivě mu odpověděl, aby čekali nového mandátu, a kázav obrátiti, jel na hrad. Tam od hvězdáře svého Tycha se dověděl více o učenosti rabínově i dal mu vzkázati, že večer k němu do domu jeho ráčí přijeti.

Jak zpráva ta roznesla se mezi Židy, již jásali, jsouce pevné naděje, že bude jim zpomoženo. Císař vskutku s večera se svým hvězdářem navštívil rabína, jenž okázal mu některé kousky svého umění. Jak vypravují, rabín si zhotovil kouzelnou svítilnu, již císaři na stěně předvedl mnohé obrazy; vykouzlil mu obraz Hradčan, leckteré výjevy z minulosti, ba i z budoucnosti.

Rudolf II. tím vším tak byl pohnut, že hned příštího dne svůj první rozkaz odvolal, a na památku vznešené návštěvy Löw na domě svém (zbořené číslo 34 n. v Josefovské třídě) vedle znaku svého hroznu vinného dal vytesati obraz českého lva, znaku to králov-

Náhrobní kámen Davida Gansa († 1613).

ského; ale lev ten na domě značil vlastně jen jméno majitele.

Ještě jiná pověst jest zaznamenána o tomto rabínovi. Udělal si prý z hlíny velikou sochu mužskou a když na čelo jí napsal slovo »golem«, t. j. sluha, socha oživla a přesně vykonávala každý rozkaz rabínův. I nejtěžší práce mu byla hračkou. Ale vždy před šabesem rabín slovo ono kouzelné s čela sluhova smazal, aby den sobotní nebyl znesvěcen žádnou prací. —

Však jednou v pátek večer odcházeje na pobožnost do Staré synagogy, v roztržitosti zapomněl jméno ono smazati, a tu golem v domě jeho hrozně řádil. Rozbíjel vše, co mu přišlo do rukou. Rychle běželi do synagogy pro rabína, jenž již odzpíval první žalm pobožnosti.

Tu rabín odloživ roucho obřadní, pospíchal do svého domu, kde šťastně mu se podařilo smazati slovo golem, a hned socha klesla a se rozbila. Pak se vrátil rabín k modlitbě a první žalm zpíval ještě jednou; a od té doby v oné synagoze proti obyčeji tento žalm vždy se zpívá dvakrát.

Však golema již znovu nevytvořil, a kusy té kouzelné sochy prý posud jsou na půdě synagogy. — Jiní vypravují, že slovo golem nepsával na čelo svého sluhy, nýbrž na lístek pergamenu, jejž vkládával vždy soše do úst.

Ozdobný náhrobek rabínův v pravo od domu č. 241-5 podobá se malému chrámečku; s ním tam leží věrná jeho choť Rachel, po obou stranách jsou náhrobníky 33 oblíbených jeho žáků. — Viz též Vrchlický, Rabínova moudrost.

Že v úzkých, nečistých a hustě obydlených ulicích židovských zdrávo nebylo, ovšem jisto, a proto právě byla podniknuta nákladná nynější assanace. Často tam hrozně řádíval mor; a z dob těch se zachovaly různé pověsti.

Jednou zase zlá nemoc řádila ve městě židovském, ale pouze mezi dětmi židovskými; den po dni se plnil hřbitov novými mrtvolami, a marně v synagogách Židé Hospodina vzývali za slitování. Když pak jednou matka jedna ztrativši již všecky děti a žalem spáti nemohouc v noci z okna svého pohlédla na hřbitov, s hrůzou uviděla, že na hřbitově děti z rovečků vstávají a v rubáších svých tancují. Tím větší byl žal Židů, když viděli, že děti jejich ani po smrti nemají pokoje. A nikdo nevěděl, proč na ně Bůh seslal takový trest.

Tehdy moudrý rabín Bezalel Lev ve snách byv poučen, jednomu ze svých žáků nařídil, aby o půlnoci odvážil se na hřbitov, některému z dětí vzal rubášek a jemu přinesl.

Poslušný žák mistrovi po vůli učinil, ač hrozně se chvěl, když vcházel mezi příšerné duchy; však přece mysli si dodal a úlohu svou provedl. Ale sotva rubášek přinesl rabínovi, již za ním přiběhlo dítě a úpěnlivě na rabínovi žádalo, aby mu vydal jeho rubášek.

Rabín však učinil tak teprv, když od dítěte se dověděl, že žena jedna tajně dítě své zabila, a proto že Bůh rozhněval se na všechny Židy. Dle udání dítěte rabín snadno nalezl hříšnici, a když po zákonu byla potrestána smrtí, mor rázem přestal, a i dítky již došly pokoje.

Dle jiných byly to ženy dvě, jež tak se provinily, a sluly Bella a Ella; i bydlily obě v jednom domě ulice, jež potom nazvána Bellelesovou, což jest nynější Rabínská. Viz Panorama d. Univers. V. 1838 str. 292.

O jiném moru rabín Vysoký Löw šel v noci na hřbitov a v samých dveřích potkal bledého muže s listinou v ruce; moudrý rabín poznal, co jest, a vytrhl mu z ruky list.

Byla tam jména těch, kteří měli zemříti; a Smrt řekla: »Tenkrát jsi mi unikl; varuj se mne potkati!« Od té doby zkušený talmudista bedlivě měl se na pozoru, ač Smrt k němu přicházela v podobě všelijaké; ale po letech manželka dala rabínovi o narozeninách růži, a jak k ní přivoněl, zemřel. Smrt se ukryla v růži.

Na obr. str. 212. viděti náhrobní kámen Davida Gansa, jejž Češi nazývali Husem. Učený tento rabbí, výborný hvězdář, byl ve spojení s Kepplerem a Tychem de Brahe; napsal též dílo zeměpisné a dějepisné Zémach David, jež přeloženo bylo do němčiny i latiny. Okazují zde též náhrobek Arona Mešulema Horowitze († 1546), jenž vystavěl synagogu Pinkasovu (viz t.) Mimo ně jsou tu pohřbeni: Josua syn Jehudův († 941?), což prý jest nejstarší náhrobek zdejší; rabín a básník Avigdor Karo, syn Jizchokův, jenž popsal ukrutné vraždění Židů v Praze r. 1389 (viz Josefov); náhrobek jeho dle Heraina jest tu nejstarší; Israel Horowitz, upálený r. 1557; Mordechej Kohn, knihtiskař († 1591) od papeže vymohl zrušení přísahy, kterou se Ferdinand I. zavázal proti Židům, Abraham syn Jakubův († 1476) viz obr. str. 214.; Mordechej Maisel (viz Maiselova ul.); veliký učenec rabín Efraim Lenczic († 1619); rabín Josef Del Medigo z Kandie († 1655) lékař, mathematik, filosof a cestovatel; rabín Aron Šimon Spiro († 1679); rabín David Oppenheim († 1736), jehož bohatou knihovnu koupila universita oxfordská, a j.

Než opustíme toto podivné místo, jež cizinci hojněji navštěvují než Pražané, vzpomeňme ještě veršů J. Vrchlického:

Ostrove mrtvých! V hlučné města vřavě
ty výspo klidu, samoty a ticha!
Proud nové doby podrývá tě dravě,
však posud kameny tvé v slunci svítí,
zde posud s fialkou bez kolem dýchá,
zde posud unavená duše cítí
ten veliký bol, tu malou cenu žití.

Ó, hroby, kameny, ó mrtvých davy!
Ó mluvte k živým, doba pokud vhodná!
Ó staří rabbi, vzneste šedé hlavy,
vy, již jste milovali tuto zemi,
jež asyl dala vám jak matka rodná!
Ó rcete vnukům, dějin svědci němí,
by přilnuli k ní s city lásky všemi!

Harantova ul. III. z Karmelitské na Maltéz. nám. Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic (žil 1564–1621), v literatuře naší znám jest znamenitým cestopisem: Cesta z král. Českého do Benátek, do Svaté Země atd. (cestu konal s Heřmanem Černínem z Chudenic r. 1598); v dějinách pak, že proživ mládí ve dvorské službě Ferdinandově, přestoupil potom k podobojím, vytáhl pod Thurnem proti Vídni a dal střileti i do císařského hradu, načež na hradě Pecce byl jat, v Praze odsouzen a 21. června 1621 na nám. Staroměstském popraven.

Před smrtí kněze k sobě povolav, manželce své vzkázal, aby u víře stálá byla, o dítky aby pečovala a s poddanými mírně nakládala, robot jim nepřivětšovala, ale raději umenšovala. Volán byv pak na popraviště, řekl: »Tolik jsem krajin světa projel, u tak mnohých pohanských národů býval, tak mnoho na zemi i na moři nebezpečenství vystál, a nyní hle, ve vlasti mé nevinně smrt násilná mi se činí«. A jda, modlil se: »V tě, Hospodine, doufal jsem, nebudu zahanben na věky.« Potom padnuv na kolena, řekl: »Tobě poroučím duši svou, vykoupil jsi ji, Bože pravdivý a věrný.« Tu popravce pozadu přišed, mečem mu hlavu sťal. — Manželka jeho Salomena Hradištská z Hořovic potom přestoupila na víru katolickou a vzala si Heřmana Černína, průvodce Harantova do Svaté země.

A tento Harant měl nedaleko odtud blíže nyn. Tržiště v ulici na Újezd vedoucí dům na rohu po pravé ruce ležící, jejž pak r. 1626 koupil Sezima hrabě z Vrtby; jest to č. 373-25, o němž viz Karmelit. ul. Dům ten s ozdobnou věží stál proti domu hraběte Mat. Thurna.

Také v Celetné ul. měl Harant dům č. 595-17, jejž r. 1608 prodal Janu Pelhřimovskému z Branče.

V ulici této jsou jenom dvě čísla: 387-1 býv. majetek Nosticův, nyní fondu c. kr. místodržit. knihtiskárny a 386-2 cenný Rohanský palác; o obou viz Karmel. ul. — Za nejstarších časů místo toto bylo již za zdí městskou (jež tu byla na nyn. Maltézském nám.) a jmenovalo se na Záblatí.

Harantova ul. Žk. od Komenského nám. k sv. do Šlikovy ul. Zde jsou názvy, ovšem nové: č. 178 u kozorožce i kamzíka, č. 227 u Kryštofa Haranta, 185 u Karla Havlíčka, 226 u posledního Tábority, 230 u Bílé Hory, 367 u arcivévody Štěpána, 364 u Palackého, 527 u Tučků, 410 u Prokopa Malého.

Haštalská ul. I. od Kozí ul. ke kostelu sv. Haštala, po němž má jméno, dále k vých. a oklikou do Hradební ul. Počátek její druhdy slul Kozí plácek, rozšíření její u kostela Haštalský plácek a konec slul ul. Svíčková po domě č. 760-43 u bílé svíčky nebo po č. 940-45 u svíčky.

Při assanaci značně bude rozšířena a srovnána, při kostele bude se všech stran více prostory necháno, a na konci má ul. tato zbořením domu č. 764 v Elišč. tř. 15 n. býti proražena do Elišč. tř. proti Klimentské ul.

Kozí nám. v nejstarší době se jmenovalo Starý uhelný trh, a odtud vždy jako dosud se rozbíhalo pět ulic. Jméno Kozí plácek vykládá Prager Wegweiser z r. 1817, že tu býval trávník a na něm se pásly kozy; pravdě se podobá, že tu se prodávaly; sr. Dobytčí trh, Koňské nám., Sviňská brána.

Náhrobek Abrahama, syna Jakubova († 1476).

Jdouce od Kozí ul. po l. straně, vidíme č. 795-I. u Valentů. R. 1450 zde i vedle se říkalo u tří domů; bývaly tu vskutku 3 domy na místě tohoto.

Č. 796-3 u Zahrádkův i zelená zahrada, majetek obce.

Přes ulici k obecnímu dvoru č. 794-5 u dvou žaludů, Nováčkova restaurace, r. 1456 u koží; roku 1411 měl jej kožišník Henslin Lupp. Jsou nyní zde při ul. U obecn. dvora již nové domy s podezdívkou, jak bude celé okolí vyvýšeno, aby voda nezatopovala; tak roku 1432 i kostel sv. Haštala stál ve vodě. —

Toho roku po kruté zimě bylo velmi suché jaro a léto, až dne 19. července dalo

se do deště a pršelo bez ustání po celých Čechách tři dni. Ku Praze se valily ohromné proudy vod, jež nesly s sebou veliké množství obilí a sena, stromy, dříví, celé chalupy a mlýny. Tak se ucpal Karlův most a voda tak se vzedmula, že na Staroměstském náměstí se plavili po loďkách. Starý letopisec dokládá: »A tomu chtí mudrci, že jest od potopy světa tak veliké vody nebylo.«

Č. 793-7 u zlaté váhy, r. 1400 pekaře Frány, pak soukenníka, opět pekaře a r. 1433 řezníka Šimka.

Č. 792-9 u Hejkovských; r. 1368 bekyním darovaný od Henzla Freibergra, r. 1429 měl jej zedník Martin řeč. Pořádek. — To snad byl dům u Sekerů Anny Slepičkové, emigrantky po r. 1621. — Zde r. 1869 zatčen byl Čeněk Kerber (jenž prý zřídil tajný spolek »Jednatelství Blaníka«) po vyhození petardy, jak vyzrazeno bylo od K. Sabiny a toho času způsobilo v Praze dosti poplachu.

Kde jest č. 944 a 791 (u Rajsmanů se starou klenutou pavlačí ve dvoře), býval dům Jakuba či Jakobina z Krňova, advokáta při soudě duchovním; i slul r. 1404 a ještě dlouho domem Jakobinovským či Jakubovým. R. 1432 přiřčen byl Jankovi a Vaňkovi, synům paní Mandy kramářky.

Nárožní č. 790-15 sluje Jihlavský dům. V době nezdařeného vpádu do města r. 1440 (viz str. 201.) zde měl dům soukeník Jan Přespole, jenž se zachránil útěkem; před tím byl to dům Jakuba prve jmenovaného. — Dům ten r. 1582 občan Jan Roučka daroval záduší, aby z něho byla učiněna škola, později přenesená do č. 19 n. Na malém dvorku viděti část bývalé ozdobné zdi se štukovými ornamenty.

Při domě č. 790-15 počínal hřbitov, jehož zeď se táhla dále rovně směrem k č. 754-31 na vých. straně kostela. Na hřbitově, který velikým čtvercem obklopoval kostel dokola, stávala škola asi proti č. 751-12; měla dobrou pověst, ale časem zacházela, že po Praze se říkalo: »U sv. Haštala škola jako šatlava.« R. 1557 vystavěli školu novou »s velikým nákladem, a dole v přízemku byla kapla, jako v ní kosti chovají« — tedy kostnice. Jaký to rozdíl od nyn. paláců školních! Pěkně o školách a žácích staročeských vypravuje Winter, Z české minulosti.

Hlavní vchod na hřbitov byl proti č. 752-14 n.; vedle č. 790-15 byla branka a jiná na počátku Anežské ul. Za moru r. 1507 zde denně od května do hromnic r. 1508 bývalo pohřbíváno až 80 mrtvých. Zde r. 1782 pohřben byl český skladatel a výborný varhaník Josef F. Segert, jejž poslouchal Josef II. u Křižovníků a řekl, že nikdy neslyšel tak výtečného varhaníka. Žáci Segertovi byli Josef Mysliveček přítel Mozartův, původně mlynář, jenž později veleben byl v Italii a slul il Boëmo nebo Venatorini († 1781 v Římě); Jan Křt. Kuchař, jenž vyznamenal se při korunovaci Leopolda II. r. 1791 a Františka II. r. 1792; Vinc. Mašek († 1831) dirigent hudby u sv. Mikuláše III. a j.

Na hřbitově tom se pochovávalo do r. 1784; úplně zrušen byl r. 1832, a tím vzniklo toto náměstí, když zeď byla zbourána a země i kosti odvezeny na Olšany.

Kostel sv. Haštala*) jest z nejstarších farních v Praze; ponejprv se jmenuje r. 1234 v listě Václava I. Byl to ovšem kostelík menší, t. j. pouze nynější loď severní, levá, a sakristie jest apsidou starého toho kostela. Královna česká měla při něm právo podací až do válek husitských; zdá se, že založen byl asi r. 1190 od řádu německých rytířů (viz str. 45.) a proto byl zasvěcen na jméno svatého, u nás tak neobyčejného. (Sv. Haštal pro víru r. 270 v Římě za živa byl zahrabán. U nás jinde kostela jeho není.) Řád ten potom postoupil kostel i se špitálem zdejším králi Václavu I.; špitál r. 1235 přeložen byl k sv. Petru.

*) Viz K. Navrátil. Osudy kostela, fary a školy u sv. Haštala. P. K. Navrátil (1830—1887) byl pak farářem u sv. Jindřicha, o němž také napsal důkladnou knihu jako o kostele na Karlově.

Asi ve 14. stol. byl přistavěn nynější větší kostel a spojen s předešlým; z toho vznikla zvláštnost jeho, že jest nyní čtyřlodní.

R. 1420 kostel od Husitů byl zpustošen. Od válek husitských byli tu kněží podobojí do r. 1622; právo podací jako při jiných kostelích od doby Zikmundovy vykonávali sami osadníci farní.

R. 1449 řezník Jakub Kramařík na opravu kostela odkázal svou polovici masného krámu; v téže době měšťanka Svata Podvinská odkázala kostelu vinici 8 korců za branou Horskou. Příklady ty svědčí o veliké zbožnosti našich předkův.

R. 1523 byl tu farářem mistr Matěj Korambus z Třebíče, někdejší administrátor strany pod obojí, jenž toho roku vypověděn byl z města od lutheránů, že různice tropil; ale po roce zase přijat byv, r. 1525 byl v poselstvu do Uher ke králi Ludvíkovi v příčině srovnání u víře. R. 1526 byl rektorem university, jsa spolu opatem na Slovanech. Zemřel r. 1536. R. 1611 klenuta byla nová kruchta a r. 1617 dány sem nové varhany. — R. 1618 byl tu horlivý kazatel Martin Samuel z Dražova, farář lutheránský. Po bitvě Bělohorské byl vypověděn, ale vrátil se, když r. 1631 Sasové dobyli Prahy. Jsa ředitelem protestantské konsistoře, měl dojemnou řeč, když snímány byly a pohřbeny hlavy sťatých r. 1631. Po vypuzení Sasův odešel do Perny v Sasku, kde byl farářem do smrti r. 1639. Sepsal četné spisy latinské i české.

Za nedostatku kněžstva a v tehdejší bídě osadníci zdejší neměli faráře; i byl kostel sv. Haštala filiálním chrámu Týnského.

Velikou zkázu kostel vzal při t. zv. francouzském požáru r. 1689.

Francouzský král Ludvík XIV., úhlavní nepřítel rodu Habsburského, zlostí až se rozstonal, když uslyšel, že Turci u Vídně byli přemoženi (r. 1683). Dav vypáliti všecka města ve Falcku a Porýní, chtěl podobně zpustošiti i Prahu a Čechy celé. Proto za značné odměny najal mnohé ze zajatců vojska císařského v porýnské pevnosti Filipsburku chovaných, aby šli do Čech a zde zapalovali. Bylo 30 těchto paličů, jež vedl do Čech jakýsi setník sedmihradský a za tou výpravou první r. 1689 přicházely ještě jiné, celkem prý asi 150 mužův. Palič Vavřinec Procházka, pocházející z okolí Rokycan, později u Protivína byv chycen, vyznal, že někteří chodili v šatech žebráckých, jiní v ženských, někteří jako kněží a jinak. V Čechách tehdy vypálena byla města Trutnov, Broumov a Klatovy.

Ke konci května r. 1689 přišli do Prahy a útulek našli v zájezdním hostinci »U tří zvonků« v ul. k mostu č. 47-14; byloť v Praze tehdy dosti Francouzů (učitelů jazyka, tance a j.) a jeden z nich měl onu hospodu. — Odtud někteří přišli na Staré město k »Černému orlu« v Kaprové ul. (č. 52-8) a do jiných hospod po městě. »Každému ze žhářů bylo vykázáno několik ulic a naznačeny domy, kde nejdříve měly býti metány granáty a zápalné patrony na dřevěné střechy, do kolen a skladišť atd. První onen Procházka 21. června t. r. zapálil dům »U černého orla« a protože bylo tehdy vedro a sucho, rychle chytaly i domy sousední. V téže době i jinde po městě oheň vznikal, a ve velikém zmatku i mnoho osob uhořelo. V jediném Židovském městě shořelo 318 domů a všech 11 synagog, ve Starém městě 385 domů atd., celkem 820 domů, kostel sv. Ducha, sv. Salvatora, klášter sv. Anežky, kostel sv. Haštala, sv. Jakuba, skoro celý Ungelt atd. — Škodu páčili na několik millionů zlatých. Když pak někteří paliči byli dopadeni, celé to ohavné spiknutí vyšlo na jevo; jiní však ušli a rozejeli se po městech venkovských. (Zapova Kronika.)

Po ohni tom kostel byl znova stavěn nepěkně od stavitele Pavla Payera do r. 1695; z té doby jest nynější klenba, nižší než bývala. Gotické oblouky klenby starší, vyšší, posud jest viděti na půdě kostelní nad nynější klenbou. Nová věž vystavěna byla r. 1714. Zvony přelity byly roku 1690 zvonařem pražským Fridrichem Schönfeldem. — Posledně kostel opravován byl r. 1901. Viz obr. str. 217.

Vedle hlavního oltáře s obrazem od Jos. Scheiwla v l. jest ve zdi pod pozlacenou mříží schránka velebné svátosti s českým nápisem: Leta 1695 22. Sep. toto tabernaculum nákladem slowut. pa. Karla Hubaciusa mie. Kra. Sta. mie. pras. wizdwizeno tez aby swietlo ke czti Panie wiecznie dnem i noczi horzielo fundaczi od nieho jest uczinienа.

Křížová klenba lodí dvou levých spočívá na 3 okrouhlých sloupech. Zde mezi oběma oltáři stojí cínová křtitelnice z r. 1550; levý z těch oltářů má massivní kámen oltářní ze staré stavby. Nad ním jest krásná malba v okně s nápisem: Blahoslavená Anežko Česká oroduj za nás. Naproti přes celou šířku obou lodí na oltáři Ukřižování Páně a po obou stranách stojí slušné dřevořezby v životní velikosti z r. 1716.

Na oltáři v pravé lodi jest obraz sv. Anny od Petra Molitora z r. 1739, vedle dva náhrobní kameny ve zdi. Jiný náhrobek jest zasazen do zdi hned v pravo od hlavního vchodu. Viz Schaller III. 124. Na zábradlí schodů na kazatelnu jsou dřevěné řezby 4 sv. evangelistů; na kazatelně samé sošky Mojžíšova a papežova. — Polychromii chrámu navrhl architekt A n t. B a u m* (1830—1886), též proslulý archaeolog a c. k. konservátor. Ve staré předsíni jsou kamenné lavice, na nichž druhdy sedávati musily hříšnice.

Za kostelem v č. 803-17 u K o n í č k ů, dle Schallera u k o m i k ů, jest křivolaký zajímavý průchod k obecnímu dvoru, a zajisté tam (č. 12 n.) byl jeho předek, když zde byl u kostela hřbitov. V průchodě tom nad předposlední klenbou jest socha sv. Jana Nep. za sklem. R. 1405 dům ten měl soukeník František či Fanča z Benešova, pak advokát Jakub, prve jmenovaný.

Č. 718-19 jest bývalá š k o l a (do r. 1862), nyní v 2. patře odborná škola malířská (před tím holičská a útulek); v prvním poschodí jest byt kaplanův a kostelníkův. Zajímavo tu viděti bývalou školu pražskou s úzkými schody a p. — Obecná škola jest nyní u sv. Kříže Většího (viz Dušní ul.)

R. 1527 Pavel sladovník odkázal dům ten záduší, a bydlíval tu zvoník. R. 1580 prodán byl Cyriaku Štolovi (Stahlovi), jenž jej spojil se svým vedlejším (u obecního dvora č. 805-16). Dále drželi jej roku 1590 Betengl z Nayenperku, r. 1593 Alžběta, choť Ludvíka Korálka z Těšína, r. 1610 Oldřich Rabnštejnský, manžel dcery Korálkovy; r. 1613 Voršila Florynová z Cymperka, vdaná za Jiřího Skrétu, matka slavného malíře. Od ní dům zakoupen byl na vystavění školy; na té byla latinská báseň od mistra z Dražova, zdejšího faráře.

R. 1606 byl správcem školy u sv. Haštala M a r t i n H o r k ý, žák Keplera, jemuž dopisoval i z Bononie, kde studoval; po bitvě Bělohorské odstěhoval se do Hamburku. O něm psal Nováček v Čas. Č. Mus.

Kostel sv. Haštala.

* Od něho jsou v Karlině Občanská záložna, reálka, dívčí škola a j., plány Smíchova, průmyslové museum Náprstkovo a j.

Vedle č. 789-11 za dvorkem jest fara; nyní farářem jest tu spisovatel P. V. Honejsek. Kostel zdejší byl farním od r. 1356. Ale od r. 1624 nebylo tu fary, a kostel zdejší spravovali faráři z Týna. Teprv r. 1739 měšťan Jan Bukovský daroval jistinu na vydržování faráře a sám vystavěl na tomto místě faru. Kde jest farní zahrada (při ul. Anežské a k obecnímu dvoru), býval od r. 1620 druhý či zadní hřbitov.

R. 1766 farářem tu byl Václav Zatočil, později kanovník vyšehradský; předek jeho Jan Norbert Zatočil r. 1648 jsa mušketýrem v legii akademické, statečně bojoval na mostě a na hradbách novoměstských při posledním útoku švédském 2. listopadu 1648. Zapisoval si bedlivě věci pamětihodné a vydal: Leto- a denno-pis r. 1648, otištěný též v Lumíru r. 1855. Za chrabrost povýšen byl na šlechtictví z Löwenbrucku, a zemřel r. 1686, jsa kancléřem staroměstským. – Jakási Anna Zatočilová, roz. Lavínová z Ottenfeldu, měla r. 1695 dům č. 732-39 v Dlouhé tř., a tamtéž č. 718-46 Jan Felix Zatočil r. 1694.

Celé místo, kde je fara a škola, dále celá levá strana Anežské ul. a celý roh při ní a ul. u Obecního dvora, býval veliký dvůr Jana ze Smržova, jinak z Kostelce, sekretáře krále Václava IV.; po něm doktora Jana z Veilburka, nebo z Vidy v Porýnsku, nejvyššího písaře staroměstského, pak vrchního písaře králova. Veilburk pak r. 1418 odkázal jej klášteru Skalickému (v Kouřimsku). Ale v bouřích tehdejších obec dům zabavila, i dostal se do rukou soukromých. (Tento Veilburk měl též veliký dům č. 800 v Kozí ul. 18 n., nyn. Obecní dvůr. A v domě jeho č. 803-17 (zde) byly též bekyně.) — Otec jeho Jan, usadiv se v Praze, byl 1381— 1396 nejvyšším písařem staroměstským, v kterémžto úřadě po něm nastoupil asi r. 1400 nejstarší syn Jan, a když ten r. 1411 přešel za »protonotáře« do kanceláře královské, po něm nastoupil bratr mladší Zigmund. — Písař městský zapisoval důležitější nálezy a nařízení obecní, i vedl počty z příjmův a vydání; také soukromým osobám psal listiny; ustanovován byl na stálo, dokud nezemřel nebo se nepoděkoval nebo nepočestně se nezachoval. Bydliti měl na radnici, aby mohl býti vždy nalezen. Učené a obratné muže i lépe placené mívalo Staré město; lacinější síly mívali Novoměstští, ale často s nimi byli nespokojeni; tak r. 1416 písaře svého Ondřeje Kancléřova zbavili úřadu pro nevědomost. — K ruce vrchního písaře byli písař menší či radní, dále písař soudní či rychtářův, písař berniční, celní, při ungeltu, viniční a přepisovači na čisto či ingrossisté. — Zapisovatel při právu útrpním a při popravě slul písař krevní, povržený tak jako kat a jeho holomci, o čemž uslyšíme při Valentinské ul. Viz Braun, Z pamětí krevních písařů.

První zpráva o knihách městských jest z r. 1280; založil ji tehdy Vlach Jindřich; ale zachovala se kniha až od r. 1310. Písař městský měl stálý byt v domě radním až do r. 1354. Více viz Tadra, Kanceláře a písaři, Rozpravy Č. Akad. 1892.

Na druhém rohu Anežské ul. (č. 2 n.) jest č. 808-23 u zelené mříže; jméno odtud, že tu bývala branka k farní zahradě či bývalému zadnímu hřbitovu. V starém nízkém domě s přestavěným vchodem jest stará prostá pavlač. Jest to část bývalého domu Matěje od věže, koupeného od Arnošta z Pardubic. Viz str. 19.

Č. 1041-23 a. jest býv. umrlčí komora, postavená teprv v 19. stol. na rohu býv. hřbitova. — S té strany kostela ve zdi zasazen náhrobek nějakého řezníka.

Při Řásnovce č. 784-25 bývalá nemocnice Alžbětinek. Druhdy byl tu dům pánů ze Šternberka větve Konopištské, pak opět r. 1401 koupený panem Zdislavem ze Šternberka. (Dle Navrátila koupila jej r. 1378 královna Alžběta, choť Karla IV.,

pro pana Alb. ze Šternberka, nejvyššího purkrabí; r. 1455 darován byl písaři Petříku z Rakovníka, jenž jej prodal panu Henrychovi z Plavna, ten pak jej vyměnil za dům na rynku. R. 1488 jej koupil Viktorin ze Všehrd, r. 1493 Jan Pibra z Pibry. Ale zprávy ty z části náležejí k č. 31 n.) Jeden ze Šternberků, Jaroslav, vítěz nad Tatary, pochován byl v nedalekém kostele kláštera sv. Anežky.

Dle Tomka měl dům ten Petr ze Šternberka, úhlavní nepřítel Husitův, jenž padl u Vyšehradu r. 1420; po něm držel jej syn Zdeněk Konopištský ze Šternberka, jenž pak se znepřátelil s králem Jiřím. Učinili totiž páni katoličtí proti králi smlouvu t. zv. Zelenohorskou, (umluvenou na Zelené hoře r. 1465), až Zdeněk byl od krále prohlášen za rušitele míru zemského. I zabavila mu obec dům, ale vrátila mu jej r. 1474 za Vladislava II. po smlouvě Benešovské. R. 1519 se jmenuje domem někdy Johanesa. úředníka desk zemských.

V domě tom od r. 1548 byla fara; byl však prodán r. 1713, a byla tu nemocnice asi po r. 1789; proto sluje dosud starý špitál. Jest to nízká, ale velmi rozsáhlá budova do Řásnovky i na stranu jižní. Tam ode dávna byla a jest slepá ulička, asi největší v Praze; říkávali tu »plácek sv. Haštala«. Č. 785-27 sluje Řásnovka (viz t.). V domě tom jest zemský ústřední spolek včelařský pro království České a redakce časopisu Český včelař.

Č. 31 n. bývaly dva domy č. 787 a 754 u modré boty. Na tom místě dům r. 1378 koupila královna Alžběta, choť Karla IV., a darovala jej za faru; mívalyť královny české podací právo kostela zdejšího. Byla pak tu fara do r. 1548.

Když při odboji r. 1618 v Praze zřizována byla jakási domobrana, Židé ustanoveni, jako i jindy bývalo, za hasiče. Zde na plácku mezi tímto domem a hřbitovem sv. Haštala mělo jich státi 100 připravených, tolikéž u kašny na náměstí Staroměstském, jiné sto u kašny v Uhelném trhu a čtvrté sto u kašny při masných krámech. Jak by se udeřilo »lermo« (alarm, poplach), každý měl přiběhnouti s korbely koženými, sekyrou a jinými potřebami. A na svých místech jsouce postaveni měli do sudů a nádob vodu nalévati a hasiti ohně. (Pavel Skála III. 361.)

Č. 755-33 u tří myslivců; r. 1362 měl jej pernikář (lebkuchler) Herman, r. 1406 Šimon oltářník kostela sv. Barbory v Kutné Hoře, r. 1407 knihkupec Jan, r. 1411 pan Šimon z Hospozína, r. 1414 řezník Jakub. Následují ještě domy ničím nevynikající č. 756, 943 a 757. Na rohu jsou novější domy č. 758-41 a 1031-41 a. V levém koutě stojí č. 760-43 u bílé svíčky starodávný, nízký s ohromným nádvořím.

Vrátíme se po jižní straně. Roh Hradební ul. č. 759-30 jest pruchodní; r. 1417 byl majetkem řezníka Štěpána Bočana, před 100 lety Melchiora Witticha ze Streitfeldu, proslulého své doby lihovarníka. Také dům vzniklý teprv v minulém století č. 1038-28 jest průchodní. Celý tento konec této ulice slul za starých dob Újezd (Šternberský).

Č. 761-26 s širokými pavlačemi v nádvoří sluje u Fišlů; r. 1415 Jiřího soukeníka. Č. 728 i 729 jsou průchodní do Dlouhé tř. (viz t.). Také č. 730 i 731 jsou zadní částí domů ze Dlouhé tř.; sem hledící část č. 731-18 byl r. 1351 dvůr kláštera Hradištského a část při Rybné ul. dům u tří seker. Jmenovaný dvůr r. 1420 byl vypálen jako jiné statky duchovenské a od obce pak prodán; však dvořenín Zikmunda krále Hroch z Oudimě jej si osoboval na základě koupě od kláštera a prodal jej dvěma šlechtičnám do dvou životů; Bětka z Byšic r. 1462 jej odkázala klášteru Zbraslavskému. Rod Byšických z Byšic se znakem polovice psa, potom jen hlavou psí trval ještě v 17. stol.

Č. 753-16 slul od 15. stol. na lopatě, r. 1404 Peška Hladihlava. Za rozbrojů v Praze roku 1525 držel jej Jiří Lopatský z Liběchova z města vypověděný; když pak spoléhaje na rozkaz krále Ludvíka r. 1526 přišel do Prahy, u oběda v domě svém jat, uvězněn a ztýrán tak, že brzy potom zemřel.

Č. 752-14 sluje u Pšeničků (r. 1638) i u Čečelických i u Koruny (dle znaku nad vraty); míval jej Jan Maxm. Čečelický z Rosenvaldu, primator staroměstský

r. 1698, povýšený rok potom na šlechtictví; byl prý muž velice milovný umění a zůstavil velikou sbírku obrazův. — Jest to starý nízký dům s hospůdkou starého, ne tuze úhledného rázu.

Novější jest č. 751-12 u zlatého orla, roku 1410 pláteníka Mikuláše či Mixy, r. 1419 sladovníka Matyáše Chudého.

Č. 750-10 u Vincův; ale r. 1787 měl jej Methoděj Wietz. R. 1410 byl sladovníka Synka, pak tesaře Václ. Strýce. Dvorek má pěknou pavlač kolem dokola.

Roh Rámové ul. 939-8 roku 1407 kameníka Pavla, jemuž říkali Karel, po něm sladovníka Jana, r. 1428 Jiřího Beptavého sladovníka. Na druhém rohu rozšířené Rámové ulice jsou dva nové, vysoké secesní domy. Krajní č. 1072 nově vzniklo na zadní části č. 739 u Klouzarů v Dlouhé tř. Č. 749 býval dům u Pražáků, v 15. stol. veliký dům s pivovarem Fance soukeníka; r. 1620 měl jej David Kukla z Tangeberku (Tannenbergu), jenž přes rok byl u vězení, odešel pro víru a vrátil se r. 1631 se Sasy. Propadl všechno jmění; dům koupil r. 1633 Frant. Cortesi z Peregrinu, primator staroměstský.

Č. 748-2 nyní nový erární dům úřadu loterního, druhdy zvaný Novým ungeltem, poněvadž r. 1774 přenesen byl sem úřad celní ze Starého ungeltu t. j. Týna (nyní v býv. Hybernském klášteře, viz Hybernská ul.). Zde jest známá malá loterie,* u nás zavedená ve Vídni r. 1752. První »tah« v Praze byl r. 1754; vyšla čísla 22, 75, 33, 71, 44. V »lotynce« se prosázelo v Rakousku od roku 1788 do r. 1900 2.405,873 468 zl. (Předtím pronajata byla di Cataldovi, a stát kromě nájmu 260.000 zl. bral z ní ještě čtvrtinu čistého výtěžku.) Nyní již sázek ubývá; kdežto v Čechách r. 1883 připadalo na osobu asi 75 kr. (v Dolních Rakousích přes 4 zl.!), r. 1900 již jen 46 kr. (ve Vídni 2 zl. 36 kr.). — Zde jest též c. kr. horní hejtmanství, revírní horní úřad a puncovní úřad.

Býval to veliký dům Pavla z Jenštejna, písaře komory královské, bratra arcib Jana Očka z Vlašimě; později tu byl do r. 1523 majetek pánů Rosenberských (domini de rosis) se zadním vchodem do Dlouhé tř. (č. 21 n.). Od domu toho část odprodala Alžběta z Mitrovic, vdova po Bartoloměji z Mutěnína, r. 1624 bečváři Tomáši Pintvanovi, který odkázal to zeti svému Janu Ciránovi. Díl do Dlouhé tř. táž Alžběta tehdy prodala Janu z Donína.

Nad předními vraty dlouho bývala vytesána růže, znak mocného toho rodu, — Dům Rožmberský, jinak Šleinicovský (mezi domem Mat. Kunštata a domem »u 3 moždířů« v Kozí ul. č. 747-8) zabaven byl Janu Rud. Trčkovi z Lípy; dostal jej r. 1646 Jan Crydele, rada nad appellacími, ale hned prodal za 3000 zl. rýn. Marii Magd. svob. paní z Golču. Vedle domu Šleinicovského a pivovaru Mat. Jirkovského z Děvína měl jiný dům »u Jandů« Šimon Sušický ze Sonnešteinu (viz str. 160), jemuž byl zabaven; dostal jej měšťan Michal Peček Smržický z Radostic. — V 18. stol byl tu dům kláštera Broumovského.

Havelská ul. I. od Uhelného trhu ke kostelu sv. Havla; druhdy slula Uhelná ul. i Křesťanský tarmark či trh tandléřů t. j. prodavačů starých věcí, hlavně šatstva, kdežto část před kostelem se jmenovala Havelský plac.

Představme si, že není ještě obou řad domů v kotcích ani městské spořitelny ani kostela sv. Havla a sousední s ním budovy bývalého kláštera, ani německého divadla, a máme obraz velikého, podlouhlého Nového tržiště (Novum forum), jež založil teprv král Václav I. (1230—1253) vedle starší již části Starého města. Nebylot ještě v starém podhradí pražském ani Uhelného trhu ani nyn. Rytířské ul. ani

* O ní viz též při č. 159-I. domě Rennově na rohu Marian. nám. a Husovy tř.

Ovocného trhu; všecko toto německé »nové město okolo kostela sv. Havla« vzniklo asi r. 1232 přičiněním a dle plánu královského mincmistra Eberharta či Eberlina a dostalo od krále všecky svobody měst královských. Když pak tehdejší Praha byla opevňována*, obezděna i tato část, která tak splynula se Starým městem. Ale posud jest zříti všude v těch místech pravidelnost novějšího založení proti křivým prostranstvím mezi domy vzniklými v Praze doby starší; viz rovné čáry ul. Perlové, Železné, Můstku, Rytířské ul. a Ovocného trhu.

Veselo tu bylo dne 2. června 1297, když Václav II. dal se korunovati na království České; o slavnosti, jež vynikala nádherou nade všechny podobné u nás i v zemích sousedních, zde na Novém trhu u sv. Havla víno teklo ze studně. Hody samy se dály na Královské louce na nyn. Smíchově (v. t.)

Kostel sv. Havla vystavěn byl hned s novým tímto městem v l. 1232—1234, a podací právo při něm měl mocný rod měšťanský Velfloviců. R. 1265 Přemysl Otakar II. dovolil, aby při kostele měšťané si zřídili školu**, jako u jiných farních kostelů v městech královských. Škola ta stála na místě nyn. kláštera v rohu proti Městské spořitelně, tehdy jako jinde, při hřbitově, jenž i zde se rozkládal kolem kostela, hlavně k nynější Rytířské ul. až k rohu proti divadlu; tam byl i domek nějaký s kuchyňkou. Kde jest klášter, byly ode dávna malé domky, z nichž jeden r. 1569 koupil známý správce orloje Jan Táborský z Klokotské hory.

Při kostele tom r. 1282 byl klášter Magdalenitek či Bílých paní; ale více o něm známo není.

Kostel v původní podobě ze 13. stol. stál až do válek husitských; v něm jmenují se čtyři kaple s oltáři. Karel IV., horlivý sběratel sv. ostatků, r. 1353 sem z Kostnice poslal hlavu sv. Havla, již dostal v klášteře sv. Havla (S. Gallen) ve Švýcařích. V době husitské tyto ostatky se ztratily.

Od r. 1358 v tomto kostele kázal Konrád Valdhauser, německý mnich augustinianský, od Karla IV. povolaný do Prahy. Výmluvný ten muž, první z tak zvaných předchůdců Husových, horlil proti tehdejší nádheře a zhýralosti s takovým výsledkem, že mnoho osob hříšných napravil. Často prý kostel návalu posluchačů nedostačoval, a Konrád kázal venku. I Židé chodili na jeho kázání, a když někteří jich nechtěli trpěti mezi sebou, Konrád za ně se přimlouval, že by snad některý mohl se obrátiti se na křesťanství. Protože se dotýkal též neslušné zištnosti kněžské, popudil na sebe mnichy žebravé, kteří ho žalovali z kacířství u arcibiskupa, ale marně. Více viz Tomek III. 286—294. Odtud přišel na výnosnější faru v Týně, kde zemřel r. 1369. Také Jan Milíč z Kroměříže tu kázal česky, ale i německy po smrti přítele svého Valdhausera.

V letech 1380 až 1390 zdejší faru měl sv. Jan Nepomucký, až byl jmenován kanovníkem u sv. Víta. Zachoval se inventář kostela, r. 1381 od sv. Jana sepsaný; viz Borový, Libri elect. IV. 1.

R. 1404 o výroční památce cís. Karla IV. tu kázal mistr Jan Hus. Bývalý přítel jeho Štěpán Páleč (z Pálče) později zde kázal proti Viklefovi a Husovi; a když Hus 1414 se vydal do Kostnice, ihned za ním tam šel žalovat ho i přičinil se, aby Hus byl uvězněn, a svědčil proti němu. Hus prý mu kdysi před tím ještě

* Hrazení měst nařízeno bylo Václavem I. za vpádu Tatarů na Moravu; r. 1250 již zcela opevněno bylo Staré město na nynějším rozhraní s Novým městem.

** Jest to nejstarší příklad městské školy; bývalyť dříve jen školy duchovní, klášterní a farní. — Kolem r. 1500 škola zdejší skoro se rovnala našim gymnasiím.

v Praze řekl: »Přítel Páleč, přítelkyně pravda! Když jsou oba přátelé, svaté jest přední čest dáti pravdě.«

Od r. 1419 zdejší faru a kostel měli podobojí; faráři zdejší byli členy Konsistoře dolejší t. j. podobojí. Když totiž r. 1436 od legátů sněmu Basilejského bylo dovoleno přijímati pod obojí, císař zřídil administrátora té strany; prvním byl Křišťan z Prachatic. Administrátor ten byl hlavou konsistoře dolejší, rádci mu byli faráři pražští. Konsistoř hořejší (katolickou) spravovali administrátoři arcibiskupství v l. 1421—1561, kdy 140 let stolec arcibiskupský nebyl osazen.

R. 1420 v kostele tomto člověk nějaký monstrancí s tělem Páně mrštil o zemi, hostii pošlapal a víno z kalicha vylil; byl zmučen a za městem v sudě upálen. R. 1504 krejčí jakýsi Vodička s oltáře shodil sochu Božího umučení a přítel jeho kolář mrskal sochu bičem, volaje: »Do lesa, do lesa!« — že to byla socha dřevěná. Byli také trestáni, ale jen šatlavou na týden; tak se časy změnily za 80 let.

R. 1436 byl zde farářem Martin Lupáč, biskup husitský, před tím posel na sněmě církevním v Basileji, muž dosti snášelivý a přítel Českých bratří. Po 12 letech farář zdejší Václav pro mírnost, že prý podával také pod jednou, byl z Prahy vypověděn; ale vrátil se, když Jiří Poděbradský zmocnil se města.

Když v Praze byl Filip de Villa nuova, titulární biskup Sidonský, v tomto kostele světil na kněžství pod obojí r. 1504; po jeho smrti r. 1507 musili žáci pro svěcení jezditi do ciziny, hlavně do Vlach, kde se jim někde podařilo pohnouti některého biskupa, že jim udělil posvěcení proti zákazu papežskému. Pomáhali si i tím, že odpřisáhli kalich, ale posvěcení nabyvše doma pak rozdávali pod obojí.

R. 1519 tu pohřben byl Václav Koranda mladší. Byl r. 1462 mezi posly krále Jiřího do Říma o stvrzení kompaktát; tam dokazoval, »že Čechové jsou věrní, poslušní a poctiví synové církve svaté obecné«. Byl třikrát rektorem university a rázně obhajoval podobojích (též proti Českým bratřím). Jeho zápisník (manuelník) vydal Jos. Truhlář. (Znám jest též farář plzeňský Václav Koranda starší, jenž hned r. 1419 vedl lid k násilí a pak byl ve vojště Žižkově. R. 1451 v Táboře disputoval s Eneášem Silviem; potom byl pro své učení vězněn na radnici staroměstské a na Liticích.)

R. 1535 byl zde farářem Pavel Bydžovský, vlastně Smetana z Nov. Bydžova, jenž horlivě udržoval starý směr vyznání pod obojí proti rozmáhajícímu se učení Lutherovu. Vydal mnoho českých spisů náboženských.

Po popravě na náměstí Staroměstském zde byl pochován Jan Kutnauer, oběšený na trámu vystrčeném z okna radnice. – Posledním farářem nekatolickým byl tu spisovatel Vít Jakeš, jenž v prosinci r. 1621 z Prahy byl vypověděn. Kostel pak neměl kněží.

Až r. 1627 sem na stálo přišli z Polska »obutí« Karmelitáni, kteří zprvu bydlili v bývalé faře (č. 497-29 n.) Mniši ti mimo jiné od magistrátu koupili uličku i t. zv. pekařský trh a r. 1671 založili klášter, při čemž i starý trílodní kostel* gotický málo vkusně přestavěli. Viz obr. str. 223.; pro nedostatek peněz se stavělo velmi pomalu, až do r. 1738.

Klášter zrušen byl r. 1786 a fara odevzdána kněžím světským. Zde po r. 1827 byl kaplanem Jos. Zimmermann, potom děkan v Českém Brodě, jenž mimo jiné napsal r. 1845 Životopis sv. Prokopa. — Mezi zdejšími řediteli kůru byl od r. 1836 Fr.

*) Základ nového chrámu položil arcibiskup Mat. Ferd. Sobek či Zoubek z Bílenberka; při slavnosti té kázal kanovník Jan J. Dlouhoveský. — Klášter stojí na místě bývalé školy, hřbitova, krámkuv a uličky.

Kníže († 1840), skladatel českých písní (též od něho jest »Když měsíček spanile svítil«; viz str. 79.)

Průčelí chrámu jest slušné; staviteli kostela i kláštera se jmenují Martin Luragho a Jan Dom. de Orsi. Nad menším oknem jest znak Karmelitánů (3 hvězdičky), nad větším pozlacená skulptura Panny Marie; na hořejší římse stojí 9 soch.

Vnitřek postrádá světla; rozdělen jest šesti silnými pilíři na tři lodi a přeplněn jest málo vkusnými oltáři. Od popisu Ekertova r. 1883 málo se změnilo, jen že přibyly asi 3 sochy. Od vchodu v pr. pod věží jest kaple sv. Václava, kde jest též menší obraz černé P. Marie; kaple tato i druhá pod věží na straně levé zachovaly klenbu ze starší stavby. Odtud blíže k oltáři jest oltářík Bolestné Matky Boží s novým, krásným sousoším; následuje oltář sv. Josefa z r. 1699 a v kapli na konci té lodi oltář Panny Marie Karmelské s Jesulátkem. Při pilířích na té straně jsou oltáře (ode dveří počínaje): sv. Anny z r. 1671, sv. Terezie a sv. Jana Nep.

Hlavní oltář má mistrovský obraz P. Marie od Václava Reinera; v pr. pod zvonečkem sakristie okazují kámen náhrobní slavného malíře Karla Škréty Šotnovského ze Závořic. Byl však pochován ve sklípku Panny Marie před oltářem prve jmenovaným v kapli pravé lodi.

Jdouce zpět od oltáře po straně evangelia, spatříme u pilířů oltáře: sv. Eliáše, sv. Jana Křt. z r. 1682 a sv. Barbory; v kapli té lodi jest oltář sv. Kříže se znamenitou prací (Mater Dolorosa) sochaře Jana F. Brokoffa, nedosti vkusně pomalovanou. Následují oltáře škapulířové Panny Marie, sv. Tekly, Bolestné P. Marie z r. 1661 (od měšťana Jana Kleeblatta) a pod věží oltář sv. Antonína; zde stojí i křtitelnice z r. 1523.

Na kůru za varhanami jest zachován bývalý kůr Karmelitánů; sakristie jsou dvě; v t. zv. letní jest pěkný starý nábytek, nedávno obnovený, a malba na klenbě.

Pod celým býv. klášterem i kostelem jsou rozsáhlé krypty, kde mimo mnichy pochováváni byli i měšťané z osady svatohavelské i odjinud; tak šlechtic Wolfg. Jindř. Schenk, jenž jsa »obrstlieutenant u pluku Kaiserštein« hájil Vídně proti Turkům roku 1683, nařídil, aby zde byl pohřben, ať zemře kdekoli. Jest tu veliké množství rakví až k samé podlaze kostelní; ale do těchto katakomb není přístupu. (Srov. Karmelit. ul.)

V bývalém klášteře, nyní majetku náboženského fondu, v přízemí jsou krámy; v prvním patře jest fara (farářem tu Th. Dr. K. Vondruška), a ve druhém Jednota pro povzbuzení průmyslu v Čechách s bohatou knihovnou. Jednota tato založena byla r. 1833 a má veliké zásluhy o průmyslové školství v Čechách; r. 1837

U kostela sv. Havla.
(Dle starší rytiny.)

založila obojazyčnou školu nedělní, v níž se učilo strojnictví, lučbě a technologii; škola ta, od r. 1857 večerní a řízená od slavného dr. J. Ev. Purkyně, pak stala se denní, v l. 1869--1873 rozšířena o strojnictví, stavitelství a j., r. 1882 převzata do státní správy; prvním ředitelem této průmyslové školy byl Jan Tille; viz str. 50.

V místnostech Průmyslové jednoty u sv. Havla r. 1848 měl sídlo Svatováclavský výbor (zvolený v pověstné schůzi 11. března 1848 v lázni Václavské), jenž bděl nad pořádkem v Praze. Tento výbor Svatováclavský po měsíci splynul s komissí, zřízenou od hraběte Stadiona, v t. zv. Národní výbor, jenž měl vypracovati předlohy pro sněm; známou »revolucí« svatodušní činnost všecka přestala, a mnozí z výboru toho vězněni byli ve Svatojiřských kasárnách. — Zde u sv. Havla také r. 1849 otevřena byla první česká reálka, již zřídil Josef Wenzig (viz 1.) O reálkách vůbec viz Ječná ul. — Od r. 1815 zde měl tiskárnu Fr. Jeřábek.

Kostel sv. Havla polohou byl vždy neštasten; posud jest se tří stran zakryt budovou býv. kláštera a krámy, jež nesnadno jest vyvlastniti, pěkné průčelí skoro do polovice nehezky zakrývá nová budova Městské spořitelny a ode dávna i před ním bylo profanní sousedstvo. Již v 15. stol. se tu říkalo v „Tandléřích, pak Tandlmark i Tarmark (druhá část ul. Havelské slula od 18. století též Zelený trh či Zelný, že se tu prodávala zelenina; za starších tu říkali v Kolářích). Viz též v Kotcích, kde více vypravuji o tandlmarku křesťanském (od Uheln. trhu k Melantr. ul.) - R. 1811 dle zprávy magistrátu na tandlmarku bylo 277 obchodních místností a 570 krámců (stánků, obchodních stolic a p.) Což tu bylo hlučno! Pro zachování pokoje tu stála do r. 1848 vojenská strážnice; viz obr. na str. 223.

Nejživěji asi tu bývalo o trzích výročních; na ty i z daleka přicházeli kupci i leckdo jiný za výdělkem. Sobotní pražské noviny, 1722 č. 84. píší: »Na vědomí se dává, že jest na tento svatováclavský jarmark sem přijel pan Jan Daniel Okarin od jeho cís. a král. katolické milosti nejmilostivěji privilegovaný dvorský zubův a úst lékař, který na jistý obzvláštní způsob bolavé zuby vyjmouti, bez bolesti jiné vsaditi, hejbající se upevniti, černé zase bílé učiniti a všechno to, co zubům a dásním škodlivého jest, odejmouti umí; má také dobrou a pěkně voňavou perlovou vodu pro píhy, uhry a všechny jiné od jater, z horkosti na tváři pocházející fleky, dělá subtilnou kůži a pěkný bílý obličej a zahání všechnu zbytečnou červenost, což žádné líčidlo není, jak mnozí dělají. Umí také volata a tlusté krky v krátkém čase zahnati; zůstává v křesťanském tarmarce, v domě pana prokuratora Koleriusa, kdežto také císařský orel vyvěšen jest.« Pravý všeuměl!

R. 1744 dne 26. listopadu, když Prusové z Prahy byli vypuzeni, chátra městská a s ní i všelijací vojenští uprchlíci vrhli se také na tandlmark; co mohli, odnesli, jiné zničili. (Viz Josefov.)

Veliké nesnáze mívali Karmelitáni se židovskými vetešníky, kteří u kostela své boudy stavěli a celý den křikem a výtržnostmi nemalé pohoršení lidem v chrámu dávali, ano i do kostela vstupovali a tam neslušně se chovali.

R. 1680 nařízeno, aby vojenská stráž při Kotcích stojící nedala Židovstvu po tom prostranném místě (před kostelem) se procházeti, méně k témuž svatého Havla kostelu přistupovati a do něho koukati pod těžkým trestáním a propadením všech k prodeji vyložených věcí.« (Beckovský.)

Na rozkaz Karla VI. židovské krámky r. 1716 byly odneseny, a Židům opět zakázáno zde boudy stavěti, ke kostelu se přibližovati a do něho všetečně nahlédati. Ale stížnosti i potom se opakovaly. Kdykoli kněží s nejsv. svátostí jdouce k nemocnému vycházeli z kostela, dávalo se znamení velkým zvoncem, aby Židé rychle do domů odešli.

Z mládí svého Kar. Světlá vypravuje v Upomínkách: »Kterak se Židy se nakládalo, k nim se mluvilo a s nimi se jednalo, o tom nemůže si nynější pokolení již učiniti pravého ponětí. Mnozí každému Židu tykali a cokoli jim z ruky vzali, to jim na očích zcela zjevně otřeli, jakoby se báli tím se pošpiniti. Málokdo zůstal na veřejné procházce seděti, přisedl-li k němu na lavici Žid, což ostatně jen výminečně se stávalo; neodvažovalit se Židé na procházkách svých mezi křesťany. Poníženě každému mimojdoucímu se vyhýbali, v sobotu a svátky svoje se objevovali v kroji dávno z mody vyšlém, starší Židé nosívali ještě tříhrané klobouky, bílé, až po kolena punčochy, krátké spodky, střevíce s přaskami, fraky se širokými šosy a vyšívanými výložky.

Kdo viděl Židy v sobotu tak důstojně a vážně se procházeti, těžce uvěřil, že to jsou titíž lidé, kteří ve všední dny stojíce před svými stánky a krámky na kupce tak dotíravě pokřikují, je chytají, škubají, a k sobě konečně vší mocí je vtáhnuvše tam je omamují, ohlušují, až nevědí, kde na nich hlava stojí, propouštějíce je s vytrženými u kabátu rukávy a u šatů záhyby, podvedené, ošizené i co do ceny, hodnoty, míry a váhy koupeného u nich zboží.«

Za našich dob v »tandlmarku« jsou jen skrovné pozůstatky podobného života, jenž před rokem čtyřicátým náležel mezi památnosti města; málokterý cizinec cestující pro zábavu opomenul dáti se tam dovésti a pobýti půl hodinky v tom zmatku a víru.

R. 1848 časně z rána 2. května ženy se shrnuly sem a pobořily tu všecky krámky židovské; Židé pak po 5 dní se neodvážili prodávati. — Druhdy na tandlmarce směli míti krámky jen ti Židé, kteří měli své domy; proto také Židé domy dělili, aby bylo takových »usedlých« více.

Jdouce dle čísel nových od Uhelného trhu, vidíme po levé straně novější dům č. 512(513)-1 vzniklý ze dvou: u Bílků a u Konvařů, roh to Michalské ul. V 17. stol. č. 513 bylo Adama nejst. Jeronysa z Libušína; č. 512 Leandra Ryppla (Rüppla) z Ruppachu, sťatého dne 21. června r. 1621. Manželka jeho přistoupila k náboženství katolickému, dům podržela a vdala se za měšťana Jana z Endů.

Sousední domy všecky jsou starobylé s pěknými štíty, prejzovými střechami, prostrannými dvory, plné krámův a zboží, hlavně šatstva, v podloubí, jež tu zachovalo se asi mnohé z doby prastaré.

Č. 511-3 u zlaté váhy se táhne až do ul. Michalské, jako i dva následující. Na domě obraz anděla (s váhou v ruce) stojícího na ohnivém ďáblu (pod ním nápis německý); ve štítě socha P. Marie z r. 1690. — Od r. 1488 měl jej Václav Prefát z Vlkanova, jehož syn Oldřich Prefát z Vlkanova († 1565) popsal cestu do Benátek a Palestiny. V 17. stol. slul Kropáčkovský; měl jej Zikmund Kropáč z Krymlova, věrný katolík, jemuž r. 1622 Filip Fabricius (viz str. 99) dal dceru; při návratu envangelíkův a vpádu saském z Prahy uprchl, ale pak se vrátil. Po něm sluje Vrutice Kropáčova. — Kropáčovi dům ten odkázal Šimon Proxenus ze Sudetu (a Sudetis), latinský básník. Zde r. 1848 se scházeli mladší radikální vlastenci (Em. Arnold (viz str. 10.), Sabina, Gauč, V. Vávra a j.) a spolek svůj nazvali anglickým jménem Repeal; značí to vlastně odvolání, zrušení, a slul tak spolek irský, jenž usiloval o zrušení zákonodárného spojení Irska s Anglií.

Č. 510-5 (průchodní) slul r. 1418 u Bruncvíka, nyní u Libuše, ale známěji dle kavárny v Kalifornii. R. 1406 měl jej Václav postřihač (pannirasor), r. 1419 krejčí Ctibor, pak krejčí Prokop. Asi po 20 letech dum držel známý lékárník Lojza, ke konci 15. stol. páni z Růže, i říkali tu »malý dům Rožmberský«. V 16. stol. byl tu dům Jana Hlavsy z Liboslavě, jenž před smrtí svou r. 1534 odkázal jej synu Chrysostomu. V 17. stol. slul u Kutovců; Dorota vdova po Albrechtu Kutovci z Úrazu jej r. 1628 prodala Voršile Morandové roz. Lourové. Jest to pěkná renaissanční stavba, jejíž loubí a části ve dvoře okazují posud známky gotické.

Č. 509-7 (proti postřihačům, r. 1406 dům kožišníka Václ. Svacha) nyní u Finka, u Fiedlera (též u české koruny, ale obchodník si firmu tu přeložil do domu vedlejšího), r. 1425 u tří králů, tehdy maj. Jana Silného; v 16. stol. slul Šlejborovským po majiteli Bohuslavu Šlejborovi z Tisové, jenž dům koupil od mistra Václava Alba z Úrazu, kancléře staroměstského. Ohromný starý prujezd jest s polovici zazděn na krám, jako jest i jinde zde a leckde v Praze.

Č. 508-9 u Radnických i u páva, r. 1408 koláře Jakuba; r. 1513 koupil jej od poručníků statku Alžběty Hrabaňové z Vlkanova za 325 kop Jan Pašek z Vratu, obratný řečník,* zprvu kantor školy venkovské, od r. 1493 mistr svobodných umění. Bohatě se oženiv s Dorotou Šerlinkovou, opustil universitu a stal se kancléřem staroměstským, konšelem i velmocným primasem spojených měst Starého a Nového, o kteréžto spojení hlavní měl zásluhu. Protivníkem jeho byl Jan Hlavsa z Liboslavě, jenž od krále Ludvíka r. 1523 místo něho učiněn primasem; ale již po roce Pašek opět zmocnil se města a odpůrce, měšťany znamenité, vypověděl. Spojil se s administrátorem Havlem Caherou a Zdeňkem Lvem z Rožmitálu proti Luteránům, až skoro celá země se rozdělila na dvě strany, a Pašek, jak nastoupil Ferdinand I., ještě krutěji stíhal protivníky a dal některé i upáliti, chtěje se zalíbiti králi. Ale ten prohlédl jeho úmysly, spojení měst zrušil a jmenovav nové konšely, Paška pominul, ba i na čas vypověděl z Prahy. (O Paškovi více v Čas. Mus. 1844, Tomek VIII. 282. a čl. dr. Teigeho v Ott. Sl. N.)

Asi r. 1540 dům tento od Hynka Beztahovského z Říčan, jenž držel dům od smrti Paškovy r. 1533, koupil si Sixt z Ottersdorfu (viz str. 99.) za 400 kop gr. č. V 17. stol. byl Radnických; po emigrantce Dorotě Radnické r. 1639 dům držely Zuzana Plajerová a Anna de Nikolaová. — V 18. stol. měl jej stavitel Pavel Bedřich Bayer; r. 1795 Josef Maczak z Ottenburgu (majitel též domu č. 15 v Tomášské ul. III.), jehož předek, vojenský důstojník, v 16. stol. přišel do Čech ze Švábska. Nad průjezdem jest jakýsi znak, pokrytý vrstvou vápna od bílení.

Č. 507 (506)-11 n. u Teplých, u modrého lva (proti postřihačům v Kotcích) i u zlaté sedmičky. V rozbrojích mezi městy a pány** ke konci vlády Vladislava II. zde bydlil konšel Jan Žatecký z Vaikersdorfa (Veikersdorfa), jenž maje býti jat pro zradu z města utekl; říkali tomu domu potom »zrádný dům«. I vydal král r. 1514 na Žateckého list zatýkací, aby vydán byl v moc purkmistra a konšelů, kdekoli by byl postižen. Za pozdějšího smíru se vrátil a byl mluvčím měst r. 1547, souzených pro odboj proti Ferdinandu I. — Později byli majiteli Beneš Funk z Goldburka a Melichar Stork ze Storkenfelsu. — Zde jest notářská komora.

Č. 505-13 u černé hlavy, u zlaté růže, jež jest na domě, r. 1426 u černého koníčka; v 16. stol. měl dům ten mistr Tomáš Matys.

Roh Melantr. ul. jest starý dům se zajímavou trojitou střechou č. 504-15 u Mrázů, r. 1426 u věže ryté, r. 1460 u koníčka. O něm viz Melantr. ul.; tamtéž i o druhém domě rohovém č. 503-17 nyní u lišky. Vedle též nový dům č. 502-19 kus kola i u fortuny, jakž slul již r. 1442. Ke konci 14. stol. držel jej Ješek Chotek či Kotek, konšel v l. 1390—1404; po něm syn jeho Václav. R. 1490 měl jej Daniel bakalář a písař radní; po něm syn jeho Václav Danielův či Václav Lazar, konšel znamenitý, posel ke králi Ludvíkovi do Uher. — V 18. stol. měl jej svob. pán Pizzini z Thürnbergu.

Č. 17-23 n. mají již zastavěna podloubí, jež oblíbena byla našim předkům ode dávna; způsob ten poznali v městech severní Italie.

Č. 501-21 také nový dům u bab, r. 1425 maj. Vavřince sýraře, slul r. 1470 u sv. Jiří. V nepokojích ke konci vlády Václava IV. zde měl dva domy bývalý konšel Čeněk, kraječ suken, sťatý r. 1413 na radnici s Janem Domšíkem od Bílého zvonu na rynku. R. 1597 měl dům ten Jan Kaňha z Veleslavína. V 17. stol. dům ten měl Pavel

* »Byl výmluvný a zběhlý v právích a říkával často, že práva městská mají voskový nos; můžeme jej ohnouti, na kteroukoli chceme stranu.«

** Měšťané r. 1513 si zvolili za správce svých věcí v rozepři s pány a rytíři Bartoloměje Minstrberského, vnuka krále Jiřího, a když zahynul v Dunaji r. 1515, bratrance jeho knížete Karla Minstrberského, rovněž vnuka Jiříkova; ale spory ty srovnány až smlouvou Svatováclavskou za krále Ludvíka r. 1517. Městům zachován třetí hlas na sněmu, ale měšťané upustili od výhradného práva k vaření piva. Však pro větší ochranu svou města pražská, Staré a Nové, se spojila v jednotu, o níž nejvíce se přičinil Jan Pašek z Vratu.

Kutnauer z Sonnešteina (viz str. 57.), jenž po bitvě bělohorské utekl; jeho půlku domu si koupila jeho vdova Estera Kutnauerová z Veleslavína r. 1628, ale brzy prodala cís. appell. radovi Rafaelu Mnišovskému z Sebusina. — Estera byla rozená Kaňhová z Veleslavína a se sestrou Dorotou prodala témuž Mnišovskému i druhou polovici domu za 3000 kop. - V 18. stol. jej držel hrabě Frant. J. Pachta.

Nový jest též dům č. 500-23 u Oesterštoků i Osterštoků i u závoje (průchodní do Kožné ul.) s novým nápisem: »Závoj drahý svůj dala s obětavostí, panu Rotlevovi by přinesl štěstí, hned na Hoře Kutné dále doloval, velkého se tím bohatství dodělal.« Týká se pověsti o zbohatlém horníkovi.

Za císaře Karla IV. žil v Praze Johlin Rotlev, bohatý měštěnín. Měl domy, zahrady a vinice, ale pustiv se do dolování, zakopal v něm všechno své jmění, tak že dům za domem a kus za kusem uchvátili věřitelé. Když mu již bylo tak zle, že měl jíti do podruží, ponoukal ho duch podnikavosti, aby to zkusil ještě v Jílovém, ale odkud na to vzíti peníze, to mu jeho duch neuměl pověděti. Když si tím jednou dlouho a marně hlavu lámal, přišla k němu manželka jeho a vidouc jej ustaraného a zamyšleného, ptala se, nač myslí. Nezatajil zármutku srdce svého, a šlechetná manželka hned věděla radu. Šla do komory, kdež byl uschován přeskvostný její závoj nebo šlojíř, jediná drahocennost, kterou si po tu dobu zachovala. A oběť ta z manželské lásky učiněná vynesla hojné ovoce. Rotlev přišel na zlatou žílu,* která mu 300.000 zlatých uherských vynesla. I měl zase zboží pozemská, tvrze s dvory, vesnice, domy, zahrady a vinice. Z největšího jeho domu byla pak později kollej Karlova. Dům Rotlevův potom vždy jmenován byl Šlojířem. (Sedláček, Sbírka pověstí histor.) Pravdou jest, že horník Sloiger králi Václavu r. 1235 přinesl kus zlata těžký 10 hřiven, a že tu i Rotlev měl svůj podíl. Když se zapomnělo, proč se důl Sloigerův nebo Šlojíř tak jmenoval, přibásnili si pověst dle jména »šlojíř« tehdy obyčejného. nyní »šlajer«. (Šíře vypravuje pověst tu Řezníček v povídce »Zlato«, Květy mládeže, r. II.)

R. 1415 koupila dům ten Marketa, žena Němce Marka Čotra, jenž se vystěhoval ve válce Husitské z Prahy. Tito Čotrové či Schottrové byli bohatí měšťané pražští; jeden z nich Jindřich (Haincl) byl r. 1360 konšelem, jiný měl dům na Marian. nám., kde jest nyní Klementinum. — Byl to vždy dům značné ceny; r. 1627 byl prodán za 6000 zl. rýn. Koupil jej od Jana Lukšana z Lukštejna Frant. Osterštok z Astfeldu, jenž zůstav věren císaři při vzpouře r. 1618 byl pak cís. rychtářem staroměstským a nabyl i vinic za městem i statků na venku.** Držel též dům »u prstenu« (v Týnské ul. č. 630-6). — Po rodině té zůstalo jméno domu, jejž r. 1789 koupil Karel F. Arnold, cís. rada a lékař.

Č. 499-25 (první za býv. podloubím) byl již r. 1365 průchodní, jako dosud; sluje Kožnice či Kožný dům (že tu Židé měli sklady koží) i u zlaté kotvy, jež jest připevněna na ozdobné mříži balkonu z r. 1861. R. 1451 slul u černé zahrádky. Má tři dvorky, všecky se skleněnými střechami, i říkají tu také bazar.

Dům ten r. 1365 koupil bohatý mincmistr Jan (Johlimus) Rotlev, který si vystavěl též veliký dům na místě nyn. Karolina. O rodě tom viz Jakubská ul. R. 1386 byl dům měšťanů Litoměřických, r. 1405 Otíka kraječe suken, r. 1434 Matyáše z Domašína. Dle tohoto domu nazvána byla zadní ulička Kožnou (viz t.) — Býval to dům slavného botanika Adama Zalužanského*** ze Zalužan, jenž jej koupil od mistra Jana

* Prý přicházeje ráno do dolu spatřil myš, která mu odnášela poslední kus loje ke svícení v kahanu; mrštil po ní kladivem a to urazilo kus kamene, pod nímž spatřil žílu zlata.

** Tento pan Ostrštok, »cís. rychtářství místodržící v Starém městě a výběrčí posudního v městech pražských« byl při kommissi, která rozhodovala o dluzích osob vystěhovalých a vyslýchala věřitele i dlužníky; ale poctivý nebyl. Adam Lokšan z Lokšan, jenž s Bedřichem králem utekl, skrze Žida »svého« Eliáše Presnice zastavil za 1100 kop. míš. zlatý kříž s orlem a zlatou stužkou na krk, obé diamanty vysázené, u rabína Šalomouna Puriaka. Rozumí se, že i skvosty ty byly ujaty k ruce král. fisku; ale pan Ostrštok s doktorem práv Kaprem z Kapršteina klenoty ty od Žida vyzdvihli, dadouce jemu za summu půjčenou stužku drahými kameny a perlami vysázenou a též od Lokšana zastavenou, avšak z toho fisku nic neodvedli, majíce při tom zisku do desíti tisíc kop míš., jak se našlo při vyšetřování r. 1638 zavedeného dle udání a svědectví Židů jmenovaných, ale již po smrti obou podvodníkův. Bílek str. 334.

*** Zalužanský byl od r. 1587 professorem řečtiny na universitě, r. 1593 rektorem. Vedle řečtiny pilně studoval botaniku a r. 1592 vydal slavný spis Methodi herbariae libri tres, v němž se jeví výtečným předchůdcem Linneovým. Byi pak lékařem v Praze a zemřev r. 1613 morem, pochován jest v kapli Betlemské. Viz též pozn. na str. 55.

Zahrádky, professora hebrejštiny. R. 1672 měl dům Karel Arnošt z Bissingen, pak Eliáš Karel Myslich z Millenšteina. — Zde bydlí spisovatel Patera Adolf, bibliotékář Českého musea.

Č. 498-27 Svičníkovský či u zeleného kříže, druhdy část fary svatohavelské. I tento dům měl Zalužanský, jehož vdova r. 1622 jej prodala Františku Cortesimu z Peregrinu, primatoru staroměstskému, který skoupil za konfiskací několik domů.

Dům ten se uvádí též r. 1648; když Švédové zmocnili se Malé Strany, primator Turek studenty pražské v jednu setninu shromážděné střelivem opatřil, dav 500 ručnic a jiné zbraně z domu norimberského kupce Waldmanna u Černého orla a z domu tohoto přinésti a mezi studenty rozdati.

Č. 497-29 jest býv. fara u sv. Havla; v 14. stol. fara ta zaujímala i nyn. dům č. 27 n. Na něm dosud viděti tři hvězdice ze znaku Karmelitánův a obraz sv. Havla, zakrytý firmou. Ještě před 100 lety z domu toho se chodilo chodbou přes ulici do kostela.

Č. 496-31 nový dům u tří zlatých hvězd (jsou nad vchodem), r. 1427 u korábů (ad barcas); držel jej Mareš z Anglie, jehož dcera Alžběta byla vdána za bohatého a mocného Pešíka z Kunwaldu či od stříbrné hvězdy. Viz str. 158.

Na rohu Železné ul. býval dům s podloubím č. 495 a za ním č. 494; nyní jest tu proti Karolinu nový veliký dům u Goliáše (jak slul i dům dřívější po knihtiskaři Urbanu Goliáši r. 1654), jehož novou sochu od J. Říhy tu viděti na domě. Od Říhy jsou též na domě dvě pěkné polovypukliny: Příchod Čechů na Říp a Libuše hlásá slávu Prahy. — První z domů těch slul od 17. století u zlatého zábradlí, r. 1427 u Kozlů, později dle majetníka Lupa (česky Vlka) dům Lupovic i u Vlka.

V domě Lupovském r. 1528 bydlil Němec Jiří flašnéř, jenž s jiným Němcem, Václavem pasířem, velebili Luthera a při výslechu na radnici vedli řeči rouhavé proti svatým a obřadům kostelním. Tehdy Pašek, znaje horlivost krále Ferdinanda I. u víře, aby mu se zalíbil, oba dal odsouditi na smrt; byli zvolna páleni od nohou a dále teprv po ostatním těle, naposledy do obličeje, vždy ještě při vědomí obou, kteříž všecko to snášeli s odhodlaností k víře nepodobnou a při vší zaujatosti v lidu způsobili pohnutí útrpné až k slzám mnohých.« Tomek XI. str. 66.

Vrátíme se po druhé straně k jz.; na místě býv. divadla v Kotcích jest nová budova Městské spořitelny, do níž jest hlavní vchod z Rytířské ul. (viz t.) Všecky domy následující jsou krátké, bez dvorků, plné krámů, vzadu obráceny též do ul. v Kotcích, kde o jich vzniku bude mluveno.

První z nich č. 514-20 u Hlavů (s nápisem na domě), č. 515-18 černý kříž, 516-16 starý dům u tří stromečků, kde ještě v 19. stol. bydlíval postřihač, č. 517-14 červený orel (znak na domě), kde se narodil spisovatel Karel Vít Hof († 1887), který psal též o historii některých míst v Praze, č. 518-12 novější, veliký, u Isidorů, u studánky nebo u Studničky, kde bydlil konservátor Baum; v domě starším se narodil architekt Ullmann, jenž dům r. 1861 strhl a vystavěl dům nynější. — Č. 519-10 zlatý anděl (s nápisem a obrázkem nade dveřmi), č. 521-8 (průchodní) u tří modrých kulí (znak nad okny). Za Schallera byl v domě tom krásný obraz Škrétův Snímání s kříže. Kolem r. 1860 bydlil tu houslař Jan Štěp. Homolka. — Č. 522-6 u zlatého kříže, jenž jest na domě; dům novější právě jako č. 525-4 u sv. Trojice (s obrazem) či u Köpferštejnů po bývalém majiteli cukráři. — Č. 526-2 u Pátků, u Konvářů na rohu Uhelného trhu.

Havířská ul. I. od německého divadla na Ovocném trhu na Příkop. Celá tato část města (Ovocný trh a Rytířská ul.) vznikla až založením »nového« německého města za Václava I., jak jsme slyšeli při Havelské ul. Ale po opevnění Starého města po r. 1235 ulice této ještě nebylo; vznikla až asi r. 1402, kdy na rozkaz Václava IV. ulice tato v hradbách byla prolomena a příkop před ní zasypán a srovnán. I říkalo se tu v Průlomu nebo v Prolomeném proti domu Haléřovu (slul snad původně Haller, že byl z Hally), jak slul nyn. palác Nostický na Příkopě.

Také nárožní dům č. 580-1. ještě r. 1452 se jmenuje »dům prolomený«. Z onoho jména Haléř, jež Hájek špatně četl Havéř, prý vzniklo jméno této ulice; k tomu ještě Hájek vymyslil, aby vysvětlil prolomení ulice, t. j. zboření jednoho domu, toto: R. 1399 byl to dům znamenitého měštěnína, jenž slul Hanuš havíř, a ten byl toho roku konšelem, když se král z Vídně z vězení navrátil na Vyšehradě, a tu také s jinými konšely ten Hanuš hlavu ztratil; a tak ten dům jeho stál pustý, až jej král kázal všechen zbořiti a fortnu tudy udělati.

Kde jest nyní hračkářský obchod, tehdy býval chlév a stodola; vzpomeňme, že strana tato staroměstská byla u hradeb a předky domů že byly na Ovocný trh! Před výkladem hraček i před vedlejším ptáčnickým krámem najdeš každou dobu mnoho drobných divákův.

Onen dům č. 580-1 u modrého hroznu, r. 1901 nově vystavěný, má na sobě toto znamení domovní; r. 1425 slul u Mojžíše; r. 1432 jej koupil Václav Piknosek. To snad byl dům »u hroznu za krámy masnými sobotními« (viz Ovocný trh), jenž zabaven byl emigrantu bradýři Janu Millerovi z Milhauzu (jenž jej koupil r. 1617 od Doroty Krulichové za 750 kop gr. č.) a prodán r. 1623 Jakubu Fialovi, královskému kšírmistrovi (sedláři) za 3000 zl. rýn. V 18. stol. říkali tu u zlatého hroznu, z něhož časem se stal modrý. Bývala tu proslulá vinárna, až jakýsi Chmelař zřídil tu kavárnu s kulečníkem. Ji dobře znají čtenáři z Jiráskova F. L. Věka. Sem chodívalo se po divadle, dokud bylo v Kotcích, pak po vystavění r. 1783 divadla německého, tehdy stavovského, členové divadla toho sem přicházeli krytou chodbou přímo z divadla. Majitelem byl tehdy Ondřej Schwann. Svého času byl tu denním hostem i slavný Mozart, jenž tu na rychlo skládal část své opery Dona Juana. (Poprvé provozována byla 4. listopadu 1787.) Viz Mozartova ul. Také proslulý skladatel Čarostřelce Weber, svého času kapelník pražského divadla tu býval, Palacký, Rieger a j. Kavárna zdejší zrušena asi před 40 lety; ještě r. 1848 »kafírna u modrého hroznê« byla »prostranná a jedna z nejstarších a nejhlučnějších v Praze.«

Druhý roh proti divadlu malebný, starší dům (vchod proti divadlu), kde jest antikvariát, č. 398-2 sluje u havíře, r. 1372 u červeného klobouku, před prolomením ulice sousedil s předešlým; v 15. stol. se říkalo u tří klobouků, potom »u havíře«, asi dle majitele Tobiáše z Kutné Hory kolem r. 1490. Figurka havíře jest v rohu proti divadlu. R. 1480 Jan od Klobouků byl poslem pražským na sněmu v Kutné Hoře, kde jiní poslové byli jati; on však šťastně utekl. Za zbouření obce r. 1483 proti konšelům byl purkmistrem; když přihnali se k radnici ozbrojení měšťané, stál u vrat a utekl na »mázhauz«. Tam kdosi mu probodl nohy a pak vyhodili jej oknem na ulici; chytal se sice železa při okně, ale odtloukli ho kladivem. Že si pádem zlámal nohu, dva pacholci ho k výslechu přinesli na nosítkách. Byl pak sťat hned dne 27. září na rynku; před smrtí prý řekl: »Však jsem nic dobrého nemyslil o této obci«; a kat, mistr Mates, pokloniv se mu prve, vykonal své dílo.

V době pobělohorské dům tento měl David Kukla z Tangeperku (Tannenbergu); propadlý majetek jeho koupil primator staroměstský Frant. Cortesi z Peregrinu.

S »havířem« sousedí č. 396(397)-4 se starým nápisem na rohu ul. Provaznické: »Zde slove od starodávna u Sedláků« pod malovanými figurami; bylo by si přáti, aby takových názvů a štítů domovních i jinde bylo šetřeno. — Č. 397 bylo v době pobělohorské Anny Hájkové od Sedláků.

Naproti jest č. 581-3 u zeleného stohu. Ke konci 18. stol. dům ten měl známý tehdy cínař Josef Mitterbacher, a bydlil tu lékař Vojt. Carda. — Č. 582-5 starší domek u Konopky. — O nárožních domech viz Příkop.

Havlíčkova tř. Krl. (býv. Prostřední cesta) z ul. Sadové k viaduktu.

Karel Havlíček (1821—1856) z Borové (odtud pseudon. Karel Borovský) byl znamenitý básník; známější však jest svou činností novinářskou, pro niž mu bylo snášeti mnoho pronásledování, až byl vypovězen do Brixenu v Tyrolsku. Výtečný tento Čech, jenž horlil pro pravdu a práva našeho národa, má pěkný pomník od Svatobora postavený na Olšanech (II. odd. 10. č. 68.).

Heslo jeho bylo:

Přislibujte si mně,
poroučejte si mně,
vyhrožujte si mně,
přece zrádcem nebudu.
Moje barva: červená a bílá,
dědictví mé: poctivost a síla,
jděte pryč; já jsem Čech!

A lid český nezapomíná tohoto muže, jenž nad jiné trpěl pro národ, zpívaje prostou, dojemnou píseň:

Spi, Havlíčku, v svém hrobečku,
národ zpívá věčně tvou písničku.
Odpočívej v pokoji!

K návrhu jeho r. 1848 Koňský trh nazván náměstím Svatováclavským a Jesuitská ul. Karlovou.

Č. 256-257 jest dědiců po velkostatkáři Janu Welzovi, pánu na Podhořanech u Čáslavě; zde jest německá škola dívčí a německá reálka.

Havlíčkova tř. Mchl. sluje nyní silnice z Nůslí, pokračování to tamní třídy téhož jména; vede mimo vrch Bohdalec k Záběhlicům, a proto se říká jí též Záběhlická.

Č. 33 u Straků, cihelna, č. 43 jest fondu c. kr. universit pražských (viz Michle), 69 Mydlářka, 82 u Jaurisů, 131 Červená růže, 136 u Straků. V č. 218 narodil se 5. července 1880 slavný houslista Jan Kubelík, jehož otec, původně krejčí, měl zelinářskou zahradu. V č. 319 jest pošta.

Havlíčkova tř. Nsl. jest stará silnice, pokračování Havlíčkovy tř. Vnhr. Poslední dům vinohradský (č. 88) a první nůselský (č. 55) stojí tu těsně vedle sebe. Před novějším rohovým domem č. 300 na místě rozsáhlého poplužního dvoru, jenž musí býti zbořen do r. 1905, bude založeno náměstí.

Č. 2 Národní dům (maj. soukromý), 5 maj. záduší kostela sv. Štěpána, 7 maj. akc. pivovaru v Nůslích, 182 poštovní úřad, 236 u Jana Husa, 238 Bílý anděl, 246 lékárna.

Havlíčkova tř. Sm. z Kinského tř. proti kostelnímu náměstí v pr. do Husovy tř.

Roh Kinsk. tř. č. 268-1 Rožmitál, sousední č. 317 Prstenka; č. 295-6 Pivovar »č. 1.«, vystavěný r. 1872, č. 330-9 škola v soukromém domě, v č. 450-10 bydlí spisovatel K. Doucha, ředitel gymnasia smíchovského.

Havlíčkova tř. Vnhr. jest bývalá Nůselská (Táborská, Pražsko Benešovská) silnice (viz plán, příloha 3.), mimo Palackého tř. nejživější ulice vinohradská, oživená drahou elektrickou. Rozšířená část její sluje Tylovo nám. Přímé pokračování její k Nůselským schodům sluje ul. Šafaříkovou, kdežto Havlíčk. tř. sama od Erbenovy a Koubkovy ul. se zatáčí v pr. po svahu do údolí, kde za viaduktem dráhy spojovací začíná stejnojmenná třída nůselská. — Když vznikalo město vinohradské, záhy a nejhustěji se stavělo u bývalých silnic jako zde, pak při Jungmannově (silnici

Černokostelecké) a Palackého, kudy šla okresní silnice Vršovicko-Hostivařská. A v těch ulicích také dosud jest nejvíce a nejživějších krámův.

Č. 10 zájezdní hostinec u Libuše, jediný to »hôtel« na Kr. Vinohradech, což přirozeno; cizinec, i podívá-li se na moderní toto město, na nocleh jde do Prahy. — Č. 569-43 Borůvkova lékárna u koruny. Č. 597-46 u anděla; v č. 572-48 r. 1902 zemřel dobročinný Vilém Engel, účetní revident, jenž založil na Král. Vinohradech Útulek opuštěných dětí; v č. 573-50 bydlí hudební skladatel Josef Paukner.

Kde se ulice sklání, v pr. jsou domky se zahrádkami; v posledním (č. 450-62) vysokém s volnou vyhlídkou k jihu bydlí univers. prof. JUDr. Pražák. Za domem tím jest prostranství ještě divoké, neurovnané, a v ohradách tu sušívá se prádlo jako na vsi. Naproti za domem č. 63 n. jsou posud dřevěné schody ke Zvonařce a do Šafaříkovy ul.; má se tu stavěti most přes Havlíčk. tř. Na téže straně v letech 1900—1 vystavěny byly nové domy; v předposledním (č. 1018-69) bydlí mistr malíř Mik. Aleš.

Pod Nuselskými schody hostinec č. 139 u modré hvězdy, jeden ze starších domů vinohradských. Č. 407 jest zastávka, dřevěné stavení, jež pyšní se jménem »Vinohradské nádraží«.

Havlíčkova ul. II. z Hybernské při východu z nádraží na Poříčí, druhdy Blátivá i na blátě, když tu byly dlouho jen zahrady. (Viz plán příloha 3.) Ve 14. stol. slula též Florencem (viz t.) i ulicí Slaměnou, jakož slula i blízká část Poříčí. Od r. 1839 do r. 1896 slula Jezdeckou, že tu byly v l. rohu Poříčí kasárny jízdy; nyní Havlíčkovou, že tu na č. 1029-3 proti nádraží má Havlíček pamětní desku.

Levý roh Hybernské ul. č. 1 n. jest veliký dům ryt. Vojt. Lanny; viz Hybernská ul. Vedle jest č. 1029-3 druhdy kovárna, Zelený strom, u Buchbergu, u nádraží, nyní Hôtel Royal s deskou Havlíčkovou, že zde zemřel 29. července 1856. Zde Rieger Havlíčka navštívil krátce před smrtí jeho a měl s ním poslední rozmluvu o politických poměrech. — Č. 1028 a 1462-5 n. (dům se 2 arkýři) u bílého beránka, majitelé druhdy Václav Slivka rytíř ze Slivic, do nedávna hrabě Filip Kinský. Č. 1027-7 veliké nádvoří, majetek dráhy, r. 1416 Jana Roháče z Dubé (viz Roháčova ul.). Jest tu c. k. cejchovní inspektorát.

Na vých. straně ulice i v Hybernské ul. jest nádraží c. k. priv. společnosti rakousko-uherské státní dráhy; rozsáhlost jeho jest ohromná.

Na prostoře té bývaly některé domy, ohrady a zahrady chudé s chatrčemi i bohaté s villami. O jedné z nich K. Chalupa (Ze staré Prahy I. 47) vypravuje, že bleskem v noci shořela; druhého dne ve spáleništi nalezli ohořelou bezhlavou mrtvolu mladého muže, ale za to zmizeli obyvatelé villy té, starý pán nějaký s mladou chotí, o nichž ani dříve sousedé nevěděli, kdo by byli. Povídalo se, že stařec muži onomu hlavu uťal a nevěrnou choť svou proklel, jež od té doby tam bloudívala za bouřlivých nocí.

Byla tu stará jména: v dolíku či u Vendelínů, u bílého chrta či Čapkova zahrada i u Auditorů, u zeleného věnce či u Máčků, u prkenné košile, u Riedlů, jiné u Felčarů (beim Feldscheerer) či Ferstrovic zahrada a u Ehrenburků. V býv. č. 1016 v domě souseda Teisingra (ale Teisingrova zahrada jest č. 1023-15 na Florenci) bylo české divadlo, nejlepší z tehdejších ochotnických divadel českých, r. 1820 rozšířené a upravené; dávaly se tu hry Klicperovy, Štěpánkovy, Chmelovy a j. Ředitelem her byl mladý V. Klicpera. Trvalo do r. 1824, kdy působením Štěpánkovým opět počala nedělní odpolední představení česká.

Před úplným zrušením hradeb toto prostranství bylo přeříznuto hradbami a koleje dráhy vedly šesti branami. Bylo tedy nádraží vnitřní a nádraží venkovské; r. 1844 rovnalo se místo pro nádraží za hradbami;* na počátku r. 1845 na místě »vnitřního« stálo ještě

* K nádraží tehdy přibrána veliká část Krenových sadů, o nichž viz Husova tř. Žk. Jak viděti posud, musilo se mnoho metrů půdy do hloubky odkopati, zároveň se navážela hlína na hluboko ležící zelné zahrady.

10 domů, kasárny, zahrady a dvory. Tu najednou 4000 lidí se dalo do práce, v málo nedělích zmizely dvory a zahrady, a za jediné léto vystavěno nádraží.

Vlast naše může se chlubiti, že měla vůbec první železnici na pevnině evropské; byla to koňská dráha z Budějovic do Lince (r. 1827). Druhá byla z Prahy (Brusky) do Lán (r. 1830). První lokomotivní dráha otevřena byla r. 1845 z Prahy přes Českou Třebovou do Olomouce; dne 20. srpna 1845 přijel do Prahy první vlak. Parovůz »Čechy« řídil inž. Jan Perner, stavitel viaduktů této dráhy, horlivý národovec († 1845). Byla to událost veliká, jíž přítomen byl arcikníže Frant. Karel, a Jan Prav. Koubek oslavil ji ódou »na otevření olomoucko-pražské c. k. státní železné dráhy«, jež začíná takto:

Nových divů svět se rozprostírá
před zrakem radostně planoucím,
a budoucnost krásná všehomíra
duchům zjevuje se žasnoucím,
a nabývá nových sil ta víra
v srdci lidu blaha žádoucím:
že po nových brázdách Matky-země
dál ku předu chvátá lidské plémě.

Nádraží mnoho vidělo veselých i smutných odjezdů, svědkem bylo mnohých slz při loučení, radostného vítání . .

Hlučno tu bylo 19. března 1848, když do Vídně odjížděla deputace s žádostí obyvatelstva Prahy i jiných měst, jak bylo sneseno na schůzi ve Svatováclavské lázni. »Již o 5. hodině ranní se dostavili ozbrojení sborové a nepřehledné řady obecenstva na Koňský trh, kde před sochou sv. Václava zřízen stan s oltářem. Ve stanu se shromáždili členové deputace a čelné osobnosti pražské, a arcibiskup sloužil mši sv. Po vykonání sv. obřadů přistoupil Faster (viz Václav. nám.) k arcibiskupovi a podal mu skvostný exemplář petice. Arcibiskup vystoupil ze stanu a provolal třikráte slávu králi a konstituci, a obecenstvo opakovalo nadšeně volání to. Pak hnul se průvod. Za prozpěvování posvátné písně »Svatý Václave« bral se průvod ulicemi skvěle vyzdobenými k státnímu nádraží, jsa po celé cestě nadšeně pozdravován. V čekárně nádražní zapěl sbor pěvecký »Vše jen ku chvále vlasti a krále«, načež farář od sv. Jindřicha udílel odjíždějícím požehnání.« (Adolf Srb.)

Z nádraží jdou přes ulici železniční kolleje do nádvoří celního úřadu; zde má býti proražena nová ulice, jakožto pokračování z Florence na Josefské nám.

Č. 1043 9 slulo u Regentů, dříve u Čubrů, Škopků, Julišů; byly tu do nedávna jezdecké kasárny i na místě novějších domů č. 1680 a 1682 (roh Poříčí). Za starých dob měl tu dva domy Dětřich, vrátný Václava IV. a znamenitý měšťan novoměstský, jenž daroval vinici (na sev. od Feslovky) kostelu sv. Jindřicha r. 1411. Byl konšelem r. 1424. Více ještě vynikl syn jeho Pavel Dětřichovic, jenž byl v poselstvu o přijetí Zikmunda za krále; získav si jeho přízeň, byl r. 1437 od něho jmenován prvním konšelem a dostal od krále dvůr s vinicí v Olšanech. Po smrti krále Albrechta byl stálým purkmistrem pod ochranou Menharta z Hradce a Oldřicha Rosenberského, jemuž pilně dopisoval o straně ve městě protivné; byl na Novém městě pánem jako Pešík z Kunvaldu na Starém. Když Jiří Poděbradský dobyl Prahy, r. 1448 utekl z Prahy a jsa úředníkem pana Jana z Rosenberka v Soběslavi domy své zdejší prodal; koupil je r. 1465 Jan Ráček a r. 1477 Čeněk Kuna z Kunštátu. — Ku konci 16. stol. měl tu dům Daniel Rubín ze Lvovic. — R. 1813 byla tu vojenská nemocnice; erární stavení to r. 1848 od lidu bylo vydrancováno.

Na pravo v sev. polovici této ulice jsou domy starší; na rohu Florence č. 1025-4 n., dříve u slepého Zemana, a druhý u Bechyňů. Bývaly tu z části vojenské kasárny, od r. 1791 továrna na kamenné nádobí, pak majetek hrab. Clam-Martinice.

Č. 1026-6 u zlaté studně, druhdy hraběte Karla Clam-Martinice.

Roh Poříčí č. 1044 dříve dva domy u Volavků a u Žežulů; tento druhý dům r. 1619 koupil Jindřich Žežule, emigrant. (Viz str. 146.) Když při vpádu Sasů r. 1631 se vrátil, propadl všechno jmění, tedy i tento dům v rohu vedle domu Jana Volavky ležící. Ale r. 1640 postoupen majetek synu jeho Jindřichovi, u Jesuitů katolicky vychovanému.

Také Jan Volavka pro víru se odstěhoval a dům svůj »u Volavků« řečený na Šilinkovic ulici (nyní Poříčí) mezi domy Helmovským a Havlíkovic ležící r. 1628 odevzdal dceři své Anně, provdané za Kašpara Losinského. — Potom měli dům páni z Engelflussu. Pusté spáleniště r. 1781 koupil Jan Ign. Buček, o němž viz Bučkova ul.

Havlíčkova ul. VII. na sev. od nádraží Bubenského od Rajské ul. a Zátor do Štítného ul. a Palackého tř. má jméno to od r. 1888.

Havlíčkova ul. Lbň. I. z Královské tř. na jv. před drahou Pražsko-Turnovskou. Všecka stavení jsou novější a není tu starého jména.

Havlíčkova ul. Vrš. z Palackého tř. a Barákovy ul. po svahu na jv. k vých. konci villy Gröbovy. — Č. 168 U města Mexika.

Havlíčkova ul. Žk. jest příkrá ul. z Karlovy tř. před plynárnou na sev. a pak k vých. do Ambrožovy ul.

Havlíčkovo nám. II. jest prostranství nepravidelné při vých. konci ulice Jindřišské, z části zastavěné domy za Jindřišskou věží a zúžující se k vých. proti Bolzanově ul. Do r. 1896 slulo Senovážným nám.; již ve 14. stol. čteme tu trh senný, že se tu prodávalo, jako dosud, seno. Prodavači jeho t. zv. pícníci měli druhdy krámy či stany po celé východní délce od věže. Bývalo to místo rázu venkovského dlouho; sice r. 1389 bylo nařízeno, aby všelijaké pokuty ze senného trhu se obracely na spravování tohoto náměstí a ulic vedlejších, ale bývaly tu louže ještě v 16. stol. Při požáru r. 1507 výslovně se dí, že louže ty konaly dobrou službu. A ještě r. 1606 byly tu stodoly, kolem r. 1800 prostředkem vedla silnice k Nové bráně, jinde však byly tu kaluže plné žab, rumiště, kus pole a p., k tomu blízký zpustlý hřbitov sv. Jindřicha — nedivno tedy, že tehdy bylo tu nepěkno a za večera nevlídno. Za to v několika zdejších hostinských zahradách bývalo veselo; scházeliť se v nich dělníci a hlavně vojáci z blízkých kasáren, i bylo tu někdy tak »živo«, že třeba bylo povolati hlídky k utišení rvačky.*

V nejstarší době bývaly tu pozemky Křižovníků, a po založení Nov. města náměstí toto bylo majetkem kostela sv. Jindřicha (viz tamtéž).

Při vých. konci, asi tam, kde jest rejdiště dětské v Městském sadě proti domu č. 987 (roh Marian. ul.), bývala brána Nová či Vídeňská, vystavěná v 17. stol při novověkém opevňování Prahy, když již stržena byla (a místo zastaveno baštou novou a hradbou založenou tu r. 1655) starobylá Horská brána, která stávala o něco severněji při nyn. Hybernské ul.** Dokončena byla r. 1666, kdy posledního

* Starší výjev z hospody líčí Winter v Kult. obr. II. 97.: R. 1588 podívejme se do hospůdky při Horské bráně, hospůdky zlopověstné, náležité Janu Římskému, komorníku při deskách zemských. Slove tu »pod pavláčkou«. Zde pacholci přespolní rádi stavují se a utrácejí; začasté tu bývají znamenité povyky, hudby, pískání na dudky nebo geydy; i ve dne tu bývá ženské pohlaví, a šenkýř se chlubí, že sem právo nesmí. Jednoho dne vzkázal šenkýř Blažkovi pískači, jináč Krosnaři, aby s dudkami a housličkami přišel, připovídaje, aby se žádného nebál. Šel tedy tam, spatřil, ani tam veselí, jedni hrají, jiní tancují — v tom pan písař rychtářův přišel v patách za pískačem. »Já ani na dudky nezapískal,« vypravuje Krosnař, »i vzali mi dudky i húsličky.« Ovšem svázal pan písař také ženské na řemen a odvedl, a hospůdka podle zdí městských na čas byla prázdna a smutna.

** Ale pro souvislost brány pozdější s onou mluvím o obou již zde. — Původní brána Horská byla ovšem před založením Nového města na konci Celetné ul. nedaleko pozdější Prašné brány.

října odevzdána zástupci Starého města primátoru ryt. Mik. Fr. Turkovi ze Šturmfeldu. Slula Horskou proto, že se tudy (Hybernskou ul.) jezdilo do města tehdy po Praze prvního — Kutné Hory. (Hradby poslední v těchto místech zbourány byly r. 1874—75. Viz plán příl. 3.)

Celé veliké prostranství Nového města od Karla IV. založeného bylo opevněno zdí a příkopem, a vedly do něho jen 4 brány: Poříčská či sv. Petra i Špitálská, tato Horská proti hoře Vítkovu (Žižkovu), Koňská či brána sv. Prokopa na místě nyn. Zemského musea a brána sv. Jana či později Svinská (nyn. Komenského nám.) (Žitná brána byla z doby pozdější.).

Pověst, že v některé z těchto bran či v každé visí palice, vznikla asi takto:

Praha ode dávna po celé vlasti všem dětem byla takovým magnetem, že i z daleka si přály jíti do Prahy; zvláště když viděly, že rodiče a strýčkové s tetičkami chystají se tam na pout. Ale dětí s sebou bráti všude není možno, a proto lidé si vymyslili výmluvu, že v Praze ve bráně visí palice potažená koží ježkovou. A kdo ponejprv jde do Prahy a palice nepolíbí, že palicí dostane do hlavy.[5]

U každé brány byly dvě věže a podobné věže či bašty byly ještě jiné u zdi hradební; v nich měli dílny střelci, t. j. hotovitelé luků a jiné zbraně, kteří vedle věží stavěli si domky za obydlí (viz str. 136. u Daliborky).

Tak Nové město opevněno bylo proti venkovu; proti Starému městu a při řece opevnění nebylo.

Zde vhodno vzpomenouti i bašt, jež postaveny byly na pravém břehu vltavském při opevňování posledním a které již všecky skoro zmizely, kdežto na břehu levém ještě mnohé zůstaly (viz str. 92). Poněvadž za obležení od Švédů r. 1648 se okázalo, že hradby pražské jsou nedokonalé, počali město opevňovati dle nového systému. Základní kámen byl položen mezi Poříčskou a Novou branou s nápisem: Ferdinandus III. Caesar Pius Augustus Pacificus Pater patriae hoc opus erigi et finiri curavit anno 1655. Na místě nyn. nádraží Severozápadního byla bašta XXI. sv. Jana Křt., u Městského musea (tedy na pr. straně brány Poříčské* bašta XXII. sv. Krištofa, v Hybernské ul. směrem k Husově tř. XXIII. sv. Mikuláše na sev. od brány Nové či Horské, od ní na jih v nyn. Sadech proti ul. Jerusalemské bašta XXIV. sv. Petra a Pavla, a ještě jižněji ke Koňské bráně bašta XXV. sv. Jindřicha. Od brány té k jihu bašta XXVI. sv. Štěpána (kde jsou Čelakov. sady) a později vedle brána Žitná a blízko bašta XXVII. sv. Xavera při bráně Slepé (jak slula od r. 1694, kdy byla přepažena), bašta XXVIII. sv. Bartoloměje v nyn. ul. Tyršově, XXIX. sv. Kateřiny při nyn. ul. Wenzigově; zbyly jen dosud bašta XXX. Karlovská, níže nad Folimankou XXXI. s kaplicí »Muky Boží«, a nad Botičem bašta XXXII. sv. Leopolda, z části zachovaná.

Jinde uslyšíme, že druhdy Staroměstští drželi bránu Horskou a Poříčskou a v nich vybírali clo, ovšem tedy ke škodě Nového města. Proto není divno, že horlivý zřízenec novoměstský r. 1614 vycházel před bránu Horskou a tu vozky obracel k bráně Koňské, kde clo si vybíralo Nové město.

Z minulosti aspoň některé obrázky si připomeneme. O vjezdu Ferdinanda I. 5. února 1527 napřed jel vojenský hejtman Pražský s lidem branným o 300 koních, potom něco panstva a rytířstva, mezi nimiž pan Zdeněk Lev z Rožmitála, nejvyšší purkrabí, o 382 koních. Následoval lid markrabí brandenburského, biskupa Tridentského a pánů Rosenberských, potom branný lid králův z Rakous, ze Štyrska, z Tyrolu i z Virtenberka; za těmi páni čeští z poselstva jakož i poslové měst, vlastní dvorská družina, 12 pacholat šlechtických, trubač a bubenník králův, trubač a bubenník královnin, několik nejpřednějších pánů českých, potom nejvyšší komorník zemský pan Jaroslav z Šelnberka, který zastupoval úřad maršálka, meč před králem nesa. Za ním hned jel král a královna vedle sebe, krá-

* Odtud až k Slepé bráně na hradbách byly zřízeny promenády r. 1827 přičiněním hrab. Karla Chotka. — Hradby ty v Praze po válce 30leté navrhl hrabě Raimund Montecucculi, plány podrobně vypracoval hrabě Innoc. Conti, stavěli od jara r. 1649 podplukovník Josef svob. pán Priami, cís. inž. Jan Pieroni, stavitelé Karel Luragho, Santini Bossi a j. Viz Herain str. 234 n. a Almanach Prahy 1898.

lovna po pravé ruce: při nich markrabí braniborský a poslové papeže a krále anglického, též jiných více šlechticů flanderských, burgundských a brabantských. Následovaly panny ode dvora královny a služebnictvo jejich, též jiné paní a panny ze šlechty české na 10 vozích čtyřspřežných, potom ještě mnoho rozličné dvorské čeládky, za níž nejzáze vedeni jsou 4 velbloudi. Sečtlo se v celém dlouhém zástupu koní 3391.

Když se král přiblížil k počátku vinic, asi čtvrt míle od města, stáli tu hned v předu Židé v počtu asi 300 osob ve skvostných oděvích s kněžími svými v čele, se zpěváky, kteří hebrejsky zpívali zvláštním způsobem svým. Nesouce krásnou korouhev a nebesa, na nichž deska zavěšena byla s desaterem krásně psaným, pokoušeli se pojmouti krále pod nebesa a tak jej vésti; což však odmítl a toliko přisvědčil k prosbě jejich, aby je zůstavil při jejich víře a řádu dle starého zákona. Něco dále stáli duchovní strany pod obojí a mistři učení Pražského s jinými příslušníky university a oslovili jej žádajíce, aby je zachoval při jejich právích a svobodách; k čemuž též přivolil.

Bylo asi 3 hodiny odpoledne, když se přiblížil ke bráně Horské, kdež vítali jej purkmistr a konšelé většího města Pražského a dle starého obyčeje odevzdali mu klíče od města; dva z předních pojali koně jeho za uzdu a tak jej vedli dále městem. Chtěli jej též vésti pod nebesy, čehož však nedopustil. Až k mostu i dále až na Hradčany učiněna byla ulice obyvatelstvem rozestaveným dle cechů pod jich korouhvemi a zase ozbrojenci těsně vedle sebe po obou stranách, kudy šel průvod. Podivení vzbuzovaly praporce některé tak velké a těžké, že k nesení jich potřeba bylo po 6 nebo 8 silných mužích, též trouby veliké a zvučné i kotle přivázané na záda silnému muži, za nímž se na ně vesele bubnovalo. Konšelé většího města provázeli krále až do prostřed mostu; tam vystřídali se s Malostranskými, kteří králi rovněž odevzdali klíče svého města a pojavše koně za uzdu, týmž způsobem vedli až ke Hradčanům, potom pak konšelé Hradčanští zachovali se taktéž. Dále vyšlo králi vstříc duchovenstvo kostela Pražského i praelati z celého království v processí; a osloviv krále ozdobnou řečí probošt Arnošt ze Šleinic uvedl jej i s královnou předně do kaple sv. Václava při zpěvu zvučném: Advenisti desiderabilis, Přišel jsi žádoucný. Král i královna poklekše vykonali krátkou modlitbu, a hned počalo slavné Te Deum laudamus, při kterém manželé královští vedeni jsou k velkému oltáři, následováni jsouce pannami šlechtickými. Bylo již po západu slunce, když se služby Boží skončily, i odebral se král a královna z kostela palácem do zámku k večeři připravené a na odpočinutí. (Tomek. Viz též Rezek v Čas. Mus. 1877 str. 475.)

Uplynulo sotva 20 let, a Pražané s jinými městy a pány vzbouřili se proti králi. Po vítězství svém u Mühlberka Ferdinand I. se vrátil do Čech a ušetřiv většinou neposlušného panstva a rytířstva, ztrestal města velikou konfiskací. Z Pražanů uvězněných 8 hlavních pobuřovatelů lidu pro výstrahu bylo vyhnáno. Dne 23. září kati je vyvedli z hradu, metlami je zmrskali na náměstí Malostranském, pak před radnicí staroměstskou a konečně zde před branou Horskou, při čemž biřici pokaždé hlásali jejich viny; zde pak učinivše přísahu, že do 10 dnů opustí království, byli propuštěni.

Tou branou též přivezli r. 1577 mrtvolu císaře Maxmiliana; zde u brány, jež tehdy počala se nazývati branou Novou, čekal císař Rudolf s vyslancem papežským i panstvem a arcibiskup s duchovenstvem. Tady spořádali průvod do kostela sv. Jakuba, kde tělo bylo chováno od 6. února do 22. března, kdy teprv vezeno bylo k sv. Vítu, při pohřbu tom vznikl onen veliký zmatek, o němž vypravuji při Karlově ul.

A jiný výjev. Bylo v pondělí dne 9. listopadu 1620, den po ztracené bitvě na Bílé Hoře. Nikdo v Praze nespal rozechvěním, král Bedřich se radil se svými vojevůdci, co činiti; usnesli se, aby král pro bezpečnost odejel z Prahy i z království. Asi k desáté hodině sem přijížděl smutný průvod; královna s malým synáčkem na voze, nehodný manžel její na koni, řada vozů s drahými věcmi dvoru královského a některých šlechticů, asi 300 jezdců — tak opouštěl město Zimní král. Brána byla však zavřena; posláno pro hejtmana městského, aby ji otevřel. Přišel hejtman, přišli i radní měšťští, a král s nimi smutně se loučil. Lid hořekoval a lál, že král zapomněv se nad svou povinností, hanebně utíká — někteří páni konejšili lid, že krále vyprovodí jenom a že se vrátí — a smutný průvod odejel. — A v téže skoro době, o 11. hodině, vojsko císařské druhou stranou vjíždělo do Prahy.

R. 1626 (kdy také v Praze síra pršela a obraz Božího Umučení na mostě od hromobití byl porušen) Horská brána (od r. 1700 také se jmenovala Leopoldovská i Nová,

proti spravedlnosti [= šibenici] stojící) sama od sebe po tři noci se otevřela s velikým stráže zděšením, což také strážní přísahou potvrditi musili. (Beckovský.)

R. 1648 Švédové, jak jinde vypravuji, v červenci zmocnili se Hradčan a Malé Strany; potom polní zbrojmistr hrabě Virtemberk přišed Königsmarkovi na pomoc, obsadil horu Žižkov a střílel na hradby novoměstské mezi branami Poříčskou a Koňskou. V říjnu přitáhl ještě Karel Gustav, falckrabě rýnský a nejvyšší vůdce vojsk nepřátelských, a stále střílel z 58 těžkých děl na ony hradby a brány. Ale hrdinní Pražané stále odolávali; když 10. října Švédové jednou zdi městské slezli a zmocnili se brány Horské a věže při ní, cís. vůdce Conti* dal věž tu vyhoditi do povětří. Po třech dnech při novém útoku Švédové opět vtrhli do této brány; měšťané a studenti zase je odrazili, ale s velikými ztrátami. Tehdy v hradbách zdejších byly již takové průlomy, že přes zříceniny vozem se mohlo projeti do města. Nadarmo nepřítel vyzýval, aby se Praha vzdala; dne 25. října Švédové učinili tu třetí hlavní útok, ale Pražané tehdy vypálili podkop, jímž 500 Švédů bylo vyhozeno do povětří a nesmírný zmatek se stal v jejich vojsku. Viz Rybička, Měšťané a studující pražští r. 1648.

R. 1656 Ferdinand III., »skrz Novou bránu (kde před tím mnoho sáhů zdí městských r. 1648 Švejdové** rozvalili, která nedávno před tím císařským příjezdem vystavena byla a ještě žádný skrze ni do města ani nevšel ani nevjel, a protož ona tehdáž nazvána byla brána Císařská, která však nyní jmenuje se dosavad Nová i také Horská brána, protože skrze ni k Hoře Kutné se jde, slavně vjel.« (Beckovský.)

Při ohni vzniklém v Dlouhé tř. r. 1708 shořela střecha brány i most, že i klenutí hrozilo sesutím, když brána dlouho zůstávala beze střechy; až po 10 letech město po častých rozkazech musilo bránu opraviti. Nadarmo páni se vymlouvali, že i jiné brány jsou prý beze střech již od obležení švédského (1648!) Od doby Josefinské hradby byly pokládány za majetek eráru vojenského, od něhož za našich dob draze je bylo městu kupovati.

R. 1741 v listopadu »Francouzi u Nové brány po řebříkách, které i od šibenice (viz Husova tř. Žk.) vzali, přes šance do Prahy vlezli, vartu tu jsou zabili a hned bránu dostali. V tu chvíli v noci Sasové šturmem také Bruskou bránu opanovali. Pravilo se, že ti vartýři v Nové bráně jedli, pili a na ochranu nic nedbali. A tak tu noc Praha byla dobyta.« (Paměti Jiř. Paroubka, Sborník histor. II. 242.)

Č. 995-1 (roh Senovážné ul.) nový dům u Strništků, Ostrý roh, Město Mexiko, r. 1384 malířův, r. 1395 i později Klimenta pícníka. — Býval to dům Jana Brikcího Strnistka; tento radní novoměstský r. 1648 při obležení švédském se vyznamenal statečností neohlížeje se, že jeho dům od střelby nepřátelské byl na větším díle zkažen. Co měl zásob dříví, vše ochotnou povolností dodával k opevňování města. Majestátem 1. června 1649 povýšen byl do stavu vladyckého a zemanského s erbem a titulem z Löwenportu, ale psával se česky »ze Lvové brány«. Měl také dům »u Římských« na Václav. nám. (viz tamt.)

Č. 994-2 u Slavíčků, r. 1384 Otíka koláře. Jest to nový dům, jako všechny v tom pořadí. — Č. 993-3 u bílého koníka i u bílé kobyly, původně dva domy; jeden byl r. 1383 vozataje Pecha či Peška, druhý krejčího Jana, pak Mikeše šlojířníka. — Sousední dva domy č. 1588 a 1463 jsou majetkem knížete Ferd. z Lobkovic; jest tu vinárna dolnobeřkovická. Zde bývala veliká zahrada domu č. 992.

Roh ul. Dlážděné č. 992-8 býval hraběnky Josefy Věžníkové, roz. Strakové z Nedabylic, pak Frant. hraběte Věžníka (r. 1787 dům stál zcela neobydlen a pustý), baronky Josefy z Kreslů a jejího bratra hraběte Filipa z Klary a Aldringen, od r. 1796 hrab. Frant. z Vrtby, pak knížete Jana z Lobkovic. — R. 1411 dům ten měl Mikuláš z Vožic, nejvyšší písař desk zemských (protonotarius tabularum terrae).

Č. 1006-10 druhdy na spáleništi, do nedávna od r. 1764 vojenská pekárna a zásobárna (viz Hybernská ul.); nedávno se stala majetkem Živnostenské banky; r. 1902 stará budova byla rozbourána, aby ustoupila novým domům. Dále jest nádherná

* Přivedl z Budějovic do Prahy posilu 500 mužův a přivezl 7 děl a přispíval k obraně svou zkušeností inženýrskou; r. 1649 stal se generálem, později povolán byl od papeže do Říma. Pocházel z knížecí rodiny římské, z níž byli i tři papežové.

** Však vlastně ji, jak jsme slyšeli, tehdy vyhodili sami Pražané.

budova Hypoteční banky* na místě bývalých »nových« kasáren, zřízených zde r. 1743. Říkalo se také u Kunštátů, že býval rodiny Kunštátů z Poděbrad. — V kasárnách těch r. 1813 i 1866 byla vojenská nemocnice; r. 1848 byly od lidu vydrancovány. Roh Marianské ul. byl sochaře ryt. Em. Maxa z Wachsteina (viz str. 89.)

Následující čísla 998-990 bývala celnice a Nová brána s domkem. Odtud číslování přechází na již. stranu, kde tupý roh tvoří dům č. 987 Slunce či zlatá hvězda, druhdy též »na besídce proti Nové bráně.« Býval majitelem ryt. z Trothy. I zde byl prostý hostinec »Lusthaus« se zahrádkou na baště a v příkopě.

Č. 1628-17 vzniklo na zadní části domu č. 985 v Marianské ul. R. 1466 držel jej zeman Vavřinec z Kvasin, r. 1470 jej koupil kuchmistr krále Jiřího Matěj, r. 1472 Alžběta z Ročova, vdova po panu Beneši z Kolovrat.

Č. 984-18 u Franckých, Francká zahrada, v 16. stol. též majetek jmenovaného kuchmistra Matěje. Tehdy dům ten byl i na pozemku nyn. č. 1375-19, kde jest První česká záložna c. kr. státních úředníkův.

Č. 982-20 u (3) kominíkův i u Fantů. Zde bývala před 80 lety a později oblíbená zahrada hospodská, jež se táhla k nyn. sadu (nyní č. 1683 v Marian. ul.) O jiné zdejší zahradě hostinské viz Marian. ul. č. 985-47 n.

Č. 981-21 u zlaté váhy; zde jest veliký závod knihařský J. Spotta. Jeho otec Mdr. Jan Spott r. 1845 zřídil soukromou nemocnici s lázněmi dle vzoru Gräfenberských; psal články lékařské i o tělesném vychovávání mládeže.

Č. 978-23 větrný mlýn. Zde býval francouzský špitál sv. Ludvíka; Francouzi v Praze usedlí měli v l. 1622—1628 kostel na Újezdě, pak u sv. Linharta. R. 1633 měšťan Pavel de Montbrun odkázal závětí česky psanou tento dům pro 12 chudých, kteří nosili modré pláště a kabáty s červenými výložky. Špitál tento zde zanikl spojen byv s vlaským r. 1777 (viz Vlaská ul.); měl tehdy přes 30.000 zl. na hotovosti a statky Hořepník a Loutkov. Dům pak r. 1786 koupil Mich. Marsano.

Od r. 1878 zde jest vzájemná pojišťovací banka Slavie, která staršímu (z r. 1872) domu r. 1901 dala nový zevnějšek dle plánu Rich. Kusyna. Façada v secesním slohu dle projektu architekta B. Bendelmajera; na štítu jest zdařilá práce Ant. Poppa** (Slávie chrání pilné práce, sousoší pod lipovými stromky a korunou svatováclavskou).

O založení banky té hlavně se přičinil Fr. L. Chleborád, známý svou činností veřejnou; u kolébky banky, založené r. 1868, stáli přední mužové národa, mezi nimi i Palacký. Populární ústav tento (má místní zastupitelstva po celém Rakousku a v Brně, ve Vídni, v Lublani, Záhřebě a Lvově generální zastupitelstva) mnoho činí pro věci humanní a národní; v odboru životním, požárním a krupobitním má na 900 mill. pojištěných hodnot a ročně přijímá prům. 6 mill. K pojistného; reservy a fondy obnášejí přes 27 mill. K. — Předsedou Slavie již skoro 30 let jest hrabě Jan z Harrachu.

Č. 977-24 u Linků, na strakatém růžku na rohu Jerusal. ul. Roh Jindřišské ul. 872-25 u Furtenberků (kavárna Bristol) někdy hraběte Fr. Defina. Ke konci 15. stol. jej držel Jan Třebíčský, rychtář a dostal povolení přestavěti podsíňku na 4 sloupech, jakž viděti bylo do přestavby tohoto domu. Polychromovaný strop z býv. domu spatříš v Měst. museu.

Č. 871-26 mělo mnoho jmen: u Kolářů, Březinů (Daniel Březina jej koupil r. 1771), Štafírů, Kernerů, Stejskalů. Z domu toho (nebo z č. 825-39 na Václ. nám.) již v 17. stol. u Kolářů zvaného vystěhovala se pro víru Anna Příbramská; ale syn její zůstal a byl sekretářem v císařském vojsku.

Č. 870-27 u Koníčka i u Rosolů, někdy pánů z Gersdorfu (Gerstorffů). — Č. 869-28 starší dům u tří jezdců, někdy kníž. Maxa Egona z Fürstenberka; na štítě

* Založena byla r. 1865; půjčuje na nemovitosti, roční obrat na 100 mill. zl., reservní fondy přes 4 mill. zl.

** Sochař Ant. Popp, docent české techniky, vyzdobil radnici na Smíchově, obchodní akademii v Resslově ul., dům Ortův v Štěpánské ul., Živnostenskou banku na Příkopě a j.; od něho jsou též sochy Palackého a Komenského v Zemském museu a tamtéž medaillony českých králů, sochy Práce a Věda při vchodu do české techniky a mnohé náhrobky na hřbitovech pražských. Otec jeho Arnošt Popp žák slavného Schwanthalera v Mnichově, byl učitelem na škole průmyslové i na technice, před tím modelérem ve smíchovské porculánce.

jsou 3 jezdci, (první jest na útěku a střílí z pistole na druhého) a na vrcholu čáp. I tento dům ve 14. stol. měli pícníci či senaři; rovněž násl. č. 868-29 u tří modrých růží; nyní majetek německého kasina, jehož zahrada z Příkopů se táhne až sem. — Německému kasinu též náleží č. 867-30 v koutku či Příchovský dům; býval hrab. Fr. Příchovského z Příchovic.

Č. 866-31 u tří duh, jež na domě byly zobrazeny; býval tu znamenitý hostinec, nyní pěkná renaissanční budova plodinové bursy, otevřená r. 1894; dole jest kavárna a místnosti obchodní, v mezzaninu síň zasedací a kanceláře, v prvním patře bohatě ozdobená veliká hlavní síň. Stavbu provedli Jechenthal a Hněvkovský. V budově té jest i České museum obchodní založ. r. 1896; v něm vystaveny jsou vzory importovaného zboží, mapy, spisy a časopisy obchodu se týkající.

Poslední nová čísla jsou domů při věži, při níž do r. 1837 stával domek (č. 975) »u hrobníka«; na tom místě pak byla postavena kašna. V č. 845-32 polic. komisařství. Č. 976-33 stará škola jindřišská, záduší, zlodějská hospůdka. R. 1793 dům ten i se zahradou směrem k senné váze a s částí hřbitova byl prodán za 1368 zl. Mat. Bartlovi, škola pak přenesena do č. 974 (za farou. Viz Jindř. ul.) — Dále jest ještě nízký, neúhledný domek a poslední dům č. 979-35 městský úřad vážní a tržní či senná váha; dům ten časem bude zbořen, a domy vedlejší k věži posunuty býti mají více do náměstí na rozšíření ul. Jindřišské; věž pak bude na všechny strany volna.

Helmova ul. II. (dříve Helmovská) z Petrské ul. do Klimentské ke mlýnům Helmovým, po nichž má jméno. Již r. 1398 se připomínají tyto mlýny nazvané po majiteli krajního z nich č. 1220-1. Helmové byli starý rod měšťanský v Praze, na Linhartském nám. měli dům č. 131-13, i dva domy na nyn. Marian. nám. při ul. Platnéřské, a posud roh Vodičkovy ul. a Lazarské sluje u Helmů. Martin Helm r. 1526 byl primátorem staroměstským. Helmových mlýnů r. 1438 se zmocnil Pešík z Kunvalda (viz str. 158); r. 1469 je podkomoří Samuel z Hrádku prodal švakru svému Vaňku z Valečova; od r. 1500 byly majetkem obce, jež je koupila za 1000 kop gr. pr. od Jana z Valdštýna na Štěpánicích. Vedle vchodu do mlýnice č. 1220 zazděna jest mramorová deska s nápisem latinským (u Schallera IV. 452 uvedeným), že r. 1607 mlýny vyhořely a od obce znova byly postaveny. Po bitvě Bělohorské s ostatním majetkem obecním i mlýn Helmovský městu byl zabaven, ač z něho vycházel užitek na chování a živení chudých lidí ve špitále u sv. Pavla v nyn. Karlíně. Pro veliké dluhy i tento mlýn městu vrácen byl r. 1628. Opraveny byly r. 1746 mlýny po ohni při obležení pruském r. 1744. R. 1752 obec je prodala mlynáři Mrázovi, aby z výtěžku zaplatila dluhy. Budova ta starobylá (viz obr. str. 239) má dva renaissanční štíty; v nároží jsou veliké sluneční hodiny, rozdělené na 24 hodiny, s malbou vybledlou. Dvě kule tu zazděné snad jsou z obležení švédského r. 1648 nebo pruského. Více viz Herainův výklad č. 21.

V nejstarší době se jmenují majiteli těchto mlýnů: pekaři Jíra Holub a Nosek, kteří měli mlýn Hřídelovský s hutí, Václav Cvok (viz str. 31), Petr Telátko a soukenník Jan Prčka, pekaři Jan Šaman a Ambrož, Mařík, Maňas a j. Bývalo těch mlýnů 10.

Naposledy tu vyhořel mlýn druhý (č. 1221) J. Stárka 18. října 1901 a nyní jest zbourán; před 100 lety byl to mlýn rodiny Schmittingrův.

Odtud se táhla Karlova zeď kolem Nového města vystavěná až k Botíči pod Vyšehradem; také hradby novější ze 17. století odtud začínaly a šly dále ke bráně Poříčské.

Mlýny tyto i sousední s celým okolím a ostrovy jsou velmi malebné; inž. Herain, ředitel Uměl. prům. musea dr. Chytil a JUDr. Lub. Jeřábek, členové užšího výboru zvoleného Soupisovou komisí, doporučují, aby nebylo tu regulováno tak, že by se odstranily mlýny a aby tu vzniklo nábřeží jednotvárné. Z důvodů esthetických navrhují zachovati zelené ostrovy a z důvodů sociálních i mlýny, v nichž mohly by býti malodílny průmyslové s lacinou vodní silou; také se má za to, že by zahrnutí ostrovů do budoucího nábřeží a tím zúžení řečiště bylo nebezpečno při veliké vodě.

V ulici Helmově č. 1170 (nároží Petrské) sluje u Vovsů, r. 1454 v mezinoží; jest majetkem spolku pro obecné kuchyně, v 18. stol. rodu Krátkorukých. — Sousední s ním zde i v Petrské ul. č. 1169 sluje u Maňasů, majetek spolku Betania. R. 1400 držel jej Václav Žežhule koupiv od olejníka Blažeje či Blahuty. Za Schallera na domě byly freskové obrazy znamenitých mužův. — Také třetí č. 1168 (zde i do Petrské ul.) u Pičkův i u Palírův; r. 1400 majitel Jan Vrhcáb, v 18. stol. Zellingrové.

Mlýn poslední do řeky v první řadě č. 1278-6 sluje Korunní mlýn. (Za ním č. 1223 valcha soukenická.) Na sever od něho před Štvanicí jest ostrov Korunní správněji Křenový, též Vrbový, majetek v části západní obce Pražské, větší východní díl jest c. k. navigačního eráru. Křenovým slul, že se tu pěstoval křen; pak z Kreninsel vzniklo Kröninsel, Krönungsinsel a z toho české Korunní (jméno ostrova i mlýna). Tyto ostrovy z části vznikly až r. 1432 při veliké povodni.

Ostrov tento po r. 1648 z vděčnosti obec přepustila obhájci Prahy od Švédů Donu Innoc. Contimu za ročních 15 zlatých.

Heřmanova ul. VII. ze třídy Bělského do Bubenské; pojmenována tak r. 1888 na paměť onoho Heřmana z Bubna († 1602), jenž z východu si přivezl s sebou lva, jak vypravuje vůbec známá báseň Macháčkova (»Heřman z Bubna byl udatný pán ...«). — Č. 562 (roh Bělského tř.) sluje u Heřmana z Bubna.

Heroldovo nám. Vrš., kde jest čís. 368 »u Komenského«. — Jest málo mužů, jimž v Praze a v předměstích dostalo se vyznamenání, že po nich za jich živobytí pojmenováno bylo veřejné prostranství. JUDr. Josef Herold rodem z Vršovic, právník a politik, záhy se oddal veřejnému působení, v němž nad jiné vynikl pílí, obratností a hlavně

Helmovy mlýny.

neobyčejnou výmluvností. — Při jméně tom vzpomeň i malíře Ed. Herolda († 1895), jenž sepsal Malebné cesty po Praze. — Jméno Herold či Herolt jest u nás starobylé; již r. 1323 Mikuláš Heroltův měl mlýn na Botíči.

Hlaváčkova ul. Koš. má jméno po starostovi košířském Hlaváčkovi; byl majitelem Klamovky (viz str. 33.), k níž vystavěl z hlavní tř. smíchovské r. 1897 elektrickou dráhu, nyní též pražskou.

Hlubočepy (druhdy Hlubočerpy) ves jihozáp. od Zlichova.

R. 1257 se jmenují majetkem kapituly Vyšehradské a z části kláštera Strahovského; r. 1388 postoupeny byly z části klášteru Kartouzskému. Ve válce husitské Pražané i zde zabavili kněžské zboží, a r. 1436 císař Zikmund Hlubočepy zapsal Mikuláši z Chodče, však i potom něco zde zůstalo majetkem Pražanův. Později Hanuš Falk tu založil dvůr a vystavěl tvrz; r. 1570 vše koupil Jan Kutovec z Úrazu, konšel staroměstský, jenž o 4 léta dříve koupil Smíchov (ten prodal r. 1593 obci staroměstské). R. 1575 s jiným konšelem Jaroslavem z Mutěnína a kancléřem městským, známým Pavlem Krist. z Koldína jeli do Vídně v příčině odúmrtí, aby jim navráceny byly. Dosáhli toho Pražané r. 1577 z polovice, aby výtěžku z nich užívali na opravu zdí, bran a silnic i na zbraň a střelbu. Kutovec pak povýšen byl na vladyctví r. 1577; po něm Hlubočepy držel syn Benjamin, jehož synové r. 1604 statek prodali Jáchymu Slavatovi z Chlumu a Košumberka. — Po bitvě bělohorské byl tu Pavel Michna z Vacinova, jehož znak posud viděti jest na bývalém mlýně hlubočepském. Po nich zboží přešla v majetek jesuitské kolleje pražské a r. 1773 náboženskému fondu.

Vesnice s hojnými zahradami po obou stranách klikatého potůčku v hluboké kotlině bývala dříve živým výletním místem Pražanů; nyní tu vše pokryto jest jemným prachem ze zdejších vápenic. Ale tamní obyvatelé tvrdí, že jest to prý zdravé — pro plíce. Pozoruhodny jsou tu stavby dráhy Buštěhradské a Pražsko-Duchcovské (viadukty 21 a 23 m. vys.); pod nimi jde okresní silnice a potok Dalejský.

Zde začíná divoké a romantické údolí sv. Prokopa či Dalejské;* nyní však příroda pomalu zde ustupuje člověku, jenž dobývaje tu všude vápence, neušetřil ani proslulé jeskyně. Zůstal posud kostelík sv. Prokopa, ale věru jest se báti, že i jeho základy brzy budou podkopány. Na hlavním oltáři jest kopie zázračného obrazu sv. Prokopa na Sázavě od malíře Jana Schumera, od něhož jsou též obrazy sv. Jana Nep. a sv. Eustacha na postranních oltářích. Veliký obraz sv. Františka Borg. jest od Jana J. Heintsche. V jeskyni dle mylné pověsti tento světec bydlel a sepsal ono svaté evangelium, jež dostalo se až do Francie, kde na ně přísahali králové francouzští při korunovaci (texte du sacre.) Však vskutku sv. Prokop nežil zde, nýbrž na Sázavě; pověst vznikla teprv po založení kostela. Žili tu však v minulém století jiní poustevníci z řádu Ivanitů. Nyní, jak zmíněno, jeskyně i bývalá poustevna (z r. 1715) zmizely již při lámání skal. Od kostela sv. Prokopa směrem sev. při cestě k Dívčím Hradům v akatovém hájku stojí socha sv. Prokopa z r. 1753.

Kde jsou ty časy (píše Jos. Kořenský r. 1882), když oznamovalo se v Mikovcově Lumíru: V neděli (po svátku sv. Prokopa dne 4. července) bude za Oujezdskou branou až za Zlechovem u Butovic výroční slavnost sv. Prokopa, pravá to národní slavnost, ku které se sejde několik tisíc lidí v půvabném romantickém údolí Dalejském a od bílého rána až do pozdního večera tam meškati bude. Pobožní navštěvovatelé pouti té mají toho dne hlavně na zřeteli hlubokou jeskyni ve vápenné skále, ve které obraz sv. Prokopa pod

* Daleje jest samota u Butovic, po níž údolí od Řeporyj ke sv. Prokopu sluje Dalejským. Obraz údolí sv. Prokopa od Ullika viz Hálkovy Květy III. str. 221.

křížem a na skále (viz obr. str. 241.) kostelík, témuž patronu českému věnovaný r. 1711 od vrchnosti jinonické, Adama knížete ze Švarcenberku. Údolí sice nezmizelo, ale ráz jeho valně již se změnil. S jedné strany železniční trať dráhy Pražskoduchcovské (otevř. r. 1873) rozrývá jeho boky a s druhé strany skalnici bez přestání vápenné skály trhajíce, ničí víc a více útulné zátiší. Zmizela již jeskyně i poustevna. Vedle poustevny se chodilo při světle pochodně nebo svíčky do jeskyně, jež měla nahoře malý otvor; tou děrou dle pověsti čerti z jeskyně vylítli, když sv. Prokop vstoupil do skalní sluje. Okazovaly tam i »čertovu hlavu« a vedle ní vyhlazené dolíčky a prohlubně ve skále, kde čert z dlouhé chvíle drápy si brousíval tak pilně, až důlky v kamení vybrousil. Od císaře Josefa II. svátek sv. Prokopa přestal býti zasvěceným, ale výroční slavnost i potom zde bývala četně navštěvována. — Nalezeny tu byly kosti a zuby diluvialného koně, nosorožce a medvěda jeskyňového.

Bývalá jeskyně a kostel sv. Prokopa.

Hopfenštokova ul. II. z Vodičkovy do Školské; v 15. stol. též slula Řeznickou (viz t.) Jméno novější po domě rohovém v pravo (č. 674-2) u Hopfenštoků dle majitele (od r. 1757) Josefa Hopfenštoka, městského fysika. Býval tu známý hostinec se zahradou, v letech šedesátých min. stol. tu bylo státní zastupitelstvo; nyní jsou tu v místnostech nedostatečných kliniky.

Na začátku 15. stol. říkali tu »proti šatlavě«, kolem 1502 na hřebenku, později u Dejmů i u Dejma. Dům ten má ozdobnou mříži nade dveřmi a pěkný portál (viz obr. str. 242.), dílo Jana Ferd. Prokoffa (Brokoffa, Brokova, 1688—1731), jemuž omylem zde od Uměl. besedy zasazena deska; umělec ten nebydlil tu, nýbrž u Šturmů na Uheln. plácku, pak na Ferdin. tř. č. 37-38 n. (viz str. 191.) a zde jen podepsal se i s letopočtem, jako činil i jinde na svých pracích.

Od něho též jest skupina nejsv. Trojice na Malostr. nám., sloup sv. patronů na Hradč. nám., mnoho soch na mostě, mouřenínové na paláci Morzinském v Nerudově ul., pomník hrab. Vratislava z Mitrovic u sv. Jakuba a j. Také otec jeho Jan (pochovaný u sv. Martina ve zdi r. 1718) byl sochařem; od něho jest socha sv. Jana Nep. v kostele na Skalce. Byl zprvu lutheránem; o svém obrácení píše: »Za úsilovné práce, kterou jsem na tu sochu (sv. Jana) vynaložil, milost sv. Ducha mne osvítila, takže ne z přinucení, ale z vlastní vůle knihy katolické čítaje, přišel jsem konečně k poznání, že ze všech věr jediné

náboženství katolické ke věčné spáse vede. A tak pracuje o soše sv. Jana srdce jsem obrátil a odvrhnuv kacířství, přestoupil jsem r. 1682 na víru katolickou, za kteroužto milost Bohu a sv. Janu Nep. věrné díky nejpokorněji činím.«

Protější roh č. 675-1 nový dům s nápisem (na arkýři) u sedmi mečů, jest svob. paní Korbové z Weidenheimu; r. 1764 Jan svob. pán z Löwenehru jej prodal Janu hrab. z Cavanagh. Dříve slul u Hollarů; koupilť jej od Jiljí Pergera z Častolovic Jakub Hollar (Holar) z Práchně. Z rodu toho známý jest slavný ryjec Václav Hollar z Práchně (1607—1677); asi 500 jeho rytin jest ve zvláštní sbírce »Hollareum« v Rudolfinu. — R. 1407 dům ten slul na schodci, že tu byly nějaké schody do domu z ulice, později na Crlíku dle řezníka Matyáše Crlíka, majitele r. 1414. — Č. 666-3 měl v 17. stol. Jan Rydl z Neuenberka. — Č. 1559-5 jest MDr. Viktora Janovského, známého lékaře a prof. univers.; zde bydlí spisovatel Primus Sobotka. Na rohu Školské ul. č. 11 n., kde před tím bývaly zahrady, jest novoměstská ob. škola chlapecká.

Horská ul. II. jest příkrá (jen pro pěší) ulice ze Slup ke Karlovu; že vede na horu (Karlovskou), vhodně sluje Horskou. Zde po celé skoro délce až k Botíči jsou posud pozůstatky starých zdí z opevnění Karla IV.; na hoře za Karlovem na kraji hory byla poslední z věží a odtud dolů nad údolím Nůselským již se táhla pouhá zeď s cimbuřím bez příkopu venkovského, který byl všude jinde od mlýnů Helmových až sem.

Smutná ulice tato ode dávna slula Ztracená ulice, a události se tu mnohé vraždy. Naposledy zavražděn tu byl jakýsi důstojník, jenž měl milenku v domě nedaleko Karlovského kostela; najal prý vrahy sám otec dívčin, nechtěje svoliti, aby si dcera vzala důstojníka, nýbrž jakéhosi bohatého kupce. Zločin ten vyzradil teprv na smrtelném lůžku jeden z vrahův.

Jdeme-li od Slup, máme po l. straně č. 451-1 n. část ústavu choromyslných (viz Slupy) v nejstarší době vinici Petra Masopusta, po pravé straně č. 452-2 n. Goldschmidovu jirchárnu a barvírnu koží, jež by mohla a měla býti raději za městem. V těch místech bývala vinice a dvůr t. zv. Rackův — či »u slupi«. Kde Botíč od Nůslí přicházel pode zdí městskou do města, bývala v dobách nebezpečných stráž; na př. r. 1448 při dobytí Prahy od Jiřího Poděbradského. Později tu byla lázeň (prádelna) u kamenného schodu, druhdy majetek kláštera Karlovského. R. 1578 najal si ji Tomáš Modrý, 1602 ji koupil Vít Dentulín z Turtelšteinu, roku 1600 Martin Fruvein z Podolí, známý z r. 1618—1621. Po něm vinice ta slula Fruveinka, Vrubinka i Rubinka. Potom majetek ten zpět padl na klášter; r. 1790 erár prodal jej Anastasiu Herbichovi (u Schallera Herr von Herbig); od r. 1856 jest Goldschmidův. — Výše jest č. 1751 obecní desinfekční ústav. Zde na jih od budovy býv. kláštera stávala kaple — Muky Boží — a na rohu zdi hradební proti dětské nemocnici svrchu jmenovaná věž městská z doby Karla IV. Strana levá jest dům chorobince, o němž jakož i o kostele viz u Karlova.

Portál domu u Hopfenštoků.

Horymírova ul. Lbň. I. jižně od Tyršova nám. při Rokytce.

Horymírova ul. Nsl. P. z Benešovy tř. v pr. za sochou sv. Jana. Dům rohový při Benešově ul. č. 97 sluje u Horymíra.

Horymírova ul. Vrš. od dolejšího konce Jablonského tř. k Husově tř. — Č. 66 V zahrádce, 148 Baronka, 221 u Horymíra.

Horymírova ul. Sm., nová ulice ze třídy Švarcenberkovy za Plzeňskou na vých. k řece proti Vyšehradu, odkudž prý kdysi báječný Horymír seskočil na svém Šemíku až sem na břeh levý, kde proto (u Chuchle) ode dávna se říkalo na Vyskočilce (nyní zbořeno).

Za knížete Křesomysla tak se rozmohla žádost zlata, že nespokojovali se zlatem rýžovaným, nýbrž v horách kopali. Přestala se pole vzdělávati, vše na rozkaz knížecí hrnulo se do dolův.

»Lid ožebračen táhne ze vsí jako vyhnanec,
jen kladivo má v ruce, za pasem kahanec.
Jen »Stříbro, stříbro,« křičí, to jeho modla, Bůh,
a v koutě plný rezu spí dobrodinec — pluh.« *

Ale brzy nastal hlad.

»Valem, valem hladná i chřadnoucí
ke knížeti se hrne chudina:
Otče! Dej nám chleba, umíráme,
dej nám chleba, nám i dětem našim.«**

I někteří z vladyk sjeli se ke knížeti, předkládajíce mu veliký nedostatek chleba v zemi. I prosili, aby všem kovkopům přikázal toho díla zanechati. Kníže vyslyšev žádost jejich pověděl, že to chce rád učiniti, ale po jich odjezdu rozváživ, že ten nedostatek jeho osobě není velmi na škodu a hlad ten že se jeho málo dotýká, také přílišnou žádostí zlata a stříbra jsa veden, žádost svých vladyk dal v zapomenutí.

Z toho nejvíce se zarmoutil Horymír, který měl své sídlo mezi Berounem a Příbramí na hradě řečeném Neumětelí. Byl by rád lidu pomohl, ale statky jeho nedostačovaly. A kovkopové z pomsty stohy jeho obilné rozmetali a spálili.

Tak Horymír, jenž dříve již poslední skývu chleba rozdal hladovým, sám byl v nouzi; i chodil smutně po pustině, přemýšleje, jak by sobě i lidu pomohl. Tu z hory vystoupil divný muž veda bílého koně za uzdu a Horymírovi řekl:

»Horymíře dobrý, vezmi koně,
Šemík jméno jeho. Jeho jméno
v nouzi volej, bude ti pomocno.«

A duch zmizel. Horymír potom v noci spálil boudy a domy v Příbrami, za noc zničil práce hornické tam i jinde po celé zemi pomocí svého divotvorného koně a služeb-

* Pověst o Šemíku zpracoval Vrchlický ve sbírce Fresky a gobeliny; vyšla též v jeho Kytce ballad atd. viz Česká knihovna IV. str. 90. O Horymírovi viz též Jirásek, Staré pověsti české str. 73.

** Z básně Jungmannovy »Kůň z hory« složené dle Herdera.

ných jeho duchův a než vyšlo slunce, již byl na Vyšehradě. Však brzy za ním přicházeli odevšad horníci a naň žalovali. Lakotný zlata kníže odsoudil ho na smrt.

»I dí jinoch: »Chci dle slova tvého
výroku se volně podrobit;
než však poslední života mého
neslavně pohasne svit,
dovol, bych jen ještě jedenkráte
na svém oři projeti se směl,
jenž mne k slávě nosil tolikráte.«

Stalo mu se po vůli, ale brány pečlivě uzamčeny.

»Na oři když Horymír už seděl,
třikrát vesele si zavýskal:
»Vzhůru, Šemíku!« a oř s ním sletěl
jedním skokem z Vyšehradských skal.

»Ha, teď jistě pohřben v chladném klínu!«
zvolá kníže, — však když dolu zří,
spatří letěti ho k Radotínu.« *

Podivil se kníže a na prosbu všeho lidu Horymírovi dal milost. Zatím Horymír šťastně dojel domů na svůj hrad, kde Šemíka na žádost jeho odvedl do hory, kde jej obdržel; zase mu se zjevil duch a přijímaje vráceného koně, řekl Horymírovi, že jest duch Přemyslův, a Šemík že jest kůň někdy Libušin. Dle obyčejné pověsti Šemík velikým skokem si ublížil, a Horymír jej pochoval před vraty svého domu.

Hostivítova ul. VI. (z Vratislavovy tř. příkře do Neklanovy) obdržela to jméno r. 1891. Č. 2 (roh Vratisl. tř.) sluje na nové poště.

Vhodné ulice na Vyšehradě i v sousedních Nůslích jsou pojmenovány po mužích z dávnověkosti naší, kdy děje národa našeho spojeny jsou s posvátným Vyšehradem. Hostivít byl po Přemyslu oráči sedmý kníže (asi 845—870), nástupce Neklanův a otec Bořivojův. Za něho odražen byl útok Franků, jichž král Ludvík r. 846 zahnán byl do Bavor. Po třech letech znova vypravil svého vůdce Arnošta s velikým vojskem do Čech. Tehdy Čechové s nimi jednali o mír, ale věrolomně byli přepadeni; jsouce rozlíceni zradou tou tak statečně bojovali, že nepřítele z části zahnali, z části uzavřeli v jich ležení. A tu Frankové prosili za pokoj, jehož dosáhli davše rukojmí a vydavše zbraň i zavazadla. — V jeho době též 14 lechů českých v Řezně přijalo křest; ze zpráv nejasných se podobá, že to byli odpůrci knížete, proti němuž tam hledali pomoci. Ale tehdy ještě křesťanství se u nás neujalo.

Hostivítova ul. Nsl. na jih u akciového pivovaru (č. 10) z Havlíčkovy tř. při rameni Botiče do Závišovy ul. Pivovar ten částečně stojí ještě na půdě vinohradské.

Hostivítova ul. Sm. z Radlické silnice u nádraží.

* Verše tyto vyňaty jsou ze známé básně »Horymírův skok« od Jana Jindřicha Marka (1803 až 1853) známého pod jm. Jana z Hvězdy. Básním jeho (Sv. Václav, Slepého krále smrt, Návrat z Palestyny) učívali jsme se zpaměti a rádi jsme čtli jeho povídky j. jsou Mastičkář, Jarohněv z Hrádku.

Stanford University Libraries
3 6105 013 397 059

COLUMBIAN BROWN CLASP No. 90
UNITED STATES ENVELOPE COMPANY

